

576

WIADOMOŚCI

Narodowego Banku Polskiego

Miesięcznik

TREŚĆ NUMERU

CZĘŚĆ ARTYKUŁOWA	Str.
1. Umacniamy przyjaźń polsko-radziecką	727
2. O umocnienie bankowej kontroli przy pomocy pieniądza	729
3. Zmiany w metodzie planowania kredytowego w 1952 r. — <i>M. Kucharski</i>	731
4. Funkcje obrotu bezgotówkowego — <i>J. Hozzowski</i>	736
5. O właściwe podejście oddziałów do sprawy kredytowania handlu — <i>T. Drużyński</i>	739
6. Analiza rotacji towarów w pracy pionu kredytowego — <i>S. Ficowski</i>	742
7. Rozrachunki międzynarodowe w ustroju socjalistycznym — <i>A. Siebeneichen</i>	747
8. „Finanse i kredyt ZSRR” — nowe pismo radzieckie — <i>M. Orłowski</i>	753
ORGANIZACJA I TECHNIKA FINANSOWA	
1. Sprawozdawczość z wykonania budżetu Państwa — <i>W. Milkowski</i>	759
2. Planowanie oddziałowego limitu kredytu na nadzwyczajne potrzeby — <i>W. Łukowski</i>	768
3. Ważniejsze zmiany w zakresie planowania inwestycji limitowych na rok 1953 — <i>M. Dobosz</i>	771
4. Drobną wytwórczość w świetle nowej Instrukcji Służbowej Dz. VI (III) — <i>J. Bednarowicz</i>	774
5. Zezwolenia i wnioski dewizowe — <i>P. Heinzelman</i>	777
6. W sprawie zastosowania kart pracy w jednostkach organizacyjnych NBP — <i>S. Szalowski</i>	780
7. Mechanizowanie transportu wewnętrznego dokumentów w oddziałach NBP — <i>Z. Ładosz</i>	784
8. Zasady obsługi kasowej budżetów terenowych (IV)	787
DZIAŁ INSTRUKCYJNY	
1. Zadania i metody pracy oddziałów organizacyjno - inspekcyjnych w oddziałach wojewódzkich	791
2. Planowanie obrotów płatniczych z zagranicą w 1953 r.	793
3. Wyciągi z pism Departamentów Kredytów	794
DZIAŁ RACJONALIZACJI	
1. Komunikaty Głównej Komisji Projektów Usprawnienia Administracji przy Centrali NBP	795
BIBLIOGRAFIA	797

UMACNIAMY PRZYJAŹŃ POLSKO-RADZIECKĄ

W dniu 7 listopada, w 35-tą rocznicę Wielkiej Rewolucji Październikowej, rozpoczął się miesiąc pogłębiania przyjaźni polsko-radzieckiej. Używa on w tym roku pod znakiem szczególnie ważnych wydarzeń w życiu obu naszych krajów.

Uchwalenie Konstytucji Lipcowej i przeprowadzenie wyborów do Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w dniu 26 października br. ukoronowało okres kształtowania się ustroju demokracji ludowej w naszym kraju. W czasie kampanii wyborczej objawiła się z niezwykłą siłą jedność narodu polskiego, który skupił się w szeregach Frontu Narodowego pod hasłem budowy socjalizmu w Polsce, walki o pokój i plan sześcioletni oraz zacieśnienia więzów przyjaźni i współpracy ze Związkiem Radzieckim i krajami demokracji ludowej.

W Związku Radzieckim odbył się w październiku XIX Zjazd WKP(b), który dał całemu światu wspaniałą przegład niezwykłych osiągnięć Kraju Rad we wszystkich dziedzinach życia. Wytoczył on główne kierunki rozwoju politycznego i gospodarczego narodów radzieckich w ich drodze do komunizmu oraz uwypuklił przodującą rolę Związku Radzieckiego, jako głównej i podstawowej siły całego obozu pokoju i postępu na świecie.

Na krótko przed Zjazdem opublikowana została nowa świetna praca *Józefa Stalina* o ekonomicznych problemach socjalizmu w ZSRR. Z właściwą sobie jasnością i prostotą rozstrzyga w niej *Stalin* szereg najtrudniejszych ekonomicznych zagadnień, dając równocześnie głęboką analizę podstawowych problemów współczesnego kapitalizmu. Naukowe i polityczne znaczenie tej pracy jest ogromne.

W niej właśnie, mówiąc o rozpadnięciu się jednolitego rynku światowego i powstaniu nowego rynku socjalistycznego, obejmującego Związek Radziecki, Chiny i inne kraje demokracji ludowej, podsumowuje *Stalin* wyniki współpracy ekonomicznej tej „grupy krajów.

„Doświadczenie tej współpracy dowodzi — pisze *Stalin* — że żaden kraj kapitalistyczny nie mógłby udzielić krajom demokracji ludowej tak skutecznej i na tak wysokim poziomie technicznym stojącej pomocy, jakiej udziela im Związek Radziecki. Chodzi nie tylko o to, że pomoc ta jest pomocą maksymalnie taną i technicznie pierwszorzędną. Chodzi przede wszystkim o to, że u podstaw tej współpracy leży szczerze pragnienie wzajemnego przyścia sobie z pomocą i osiągnięcia wspólnego podniesienia gospodarki. W rezultacie mamy wysokie tempo rozwoju przemysłu w tych krajach“.

Jak głęboko prawdziwe są te słowa, świadczy najlepiej nasze własne doświadczenie. Pamiętamy dobrze jak przed wojną, rzekomo „przyjazny“ kapitał zagraniczny, głównie francuski, amerykański i niemiecki omotał nasz przemysł, skrępował go więzami koncernów i karteli, powierzał najbardziej odpowiedzialne funkcje zagranicznym specjalistom, nie dopuszczając do nich Polaków. W efekcie w 1938 roku produkowaliśmy w porównaniu z 1913 rokiem o 25% mniej węgla, o 35% mniej stali, o 50% mniej ropy naftowej, o 44% mniej cynku itd., a gospodarstwo nasze grzęzło w zacofaniu zżerane plagą bezrobocia.

Jakże inaczej rozwija się dzisiaj nasza gospodarka narodowa w oparciu o przyjaźń i braterską pomoc Związku Radzieckiego.

Dzięki dostawom maszyn i urządzeń ze Związku Radzieckiego, w dużej mierze kredytowym, dzięki wykorzystaniu doświadczeń i osiągnięć radzieckich likwidujemy szybko zacofanie i niedorozwój naszego przemysłu. W roku bieżącym wystąpiło to szczególnie jaskrawo w najróżniejszych dziedzinach życia.

Rosną na naszych oczach mury Nowej Huty, największej budowli socjalizmu w Polsce. Budujemy ją według radzieckich planów. Ze Związku Radzieckiego przychodzą do niej najnowocześniejsze maszyny i urządzenia. Tam właśnie rozpoczęła się przed paru tygodniami

budowa wielkich pieców, zaprojektowanych i wyposażonych przez radzieckie przedsiębiorstwa. Będą to największe i najnowocześniejsze piece w Europie, lepsze od angielskich, niemieckich czy francuskich.

Rozpoczęto już budowę wielkiej huty stali szlachetnych w Warszawie koło Młocin, na podstawie radzieckiej dokumentacji technicznej i radzieckich dostaw urządzeń. Popłynię z niej już za dwa lata stal dla Żerania i innych fabryk.

Niedawno uruchomiony został potężny zgniatacz w walcowni stali huty „Bobrek“. Znamy jego historię. Przed paru laty zamówiliśmy i zapłaciliśmy taki zgniatacz w Stanach Zjednoczonych. Kiedy już był gotów, to wtedy rząd amerykański nie pozwolił go wywieźć do Polski, żeby przeszkodzić nam w odbudowie zniszczeń wojennych i opóźnić nasz rozwój. I wtedy przyszedł nam z braterską pomocą Związek Radziecki. Pomimo własnych potrzeb związanych z wielkimi budowlami komunizmu, w krótkim czasie Związek wyprodukował i dostarczył nam ten zgniatacz, umożliwiając przez to poważne zwiększenie zdolności produkcyjnej naszego hutnictwa.

W lecie tego roku uruchomiona została największa w Polsce elektrownia wodna w Dychowiu. Potężne turbo-zespoły dostarczył nam do niej Związek Radziecki.

Do największych budowli planu sześcioletniego należą dwie nowoczesne fabryki samochodów na Żeraniu i w Lublinie. Obie wznoszone są w oparciu o radziecką licencję i o radzieckie dostawy maszyn. Dzięki pomocy radzieckiej tworzymy więc wreszcie w Polsce nowoczesny przemysł samochodowy, odpowiadający potrzebom kraju.

Prawdziwą rewolucję wywołały dostawy i pomoc radziecka w naszym budownictwie, które z zacofanego, rzemieślniczą metodą prowadzonego budownictwa przedwojennego, przekształciło się w nowoczesny zmechanizowany przemysł. W ruchu jest obecnie na placach budowy około 400 kopaczek, głównie z dostaw radzieckich, 200 spychaczy i około 1.000 dźwigów samojezdnych. Roboty ziemne zostały zmechanizowane w 40% to znaczy, że osiągnięty tu został poziom założony w planie sześcioletnim na rok 1955.

Mówiąc o pomocy radzieckiej nie sposób pominąć rozpoczęcia w tym roku budowy Pałacu Kultury i Nauki — wspaniałego daru narodów radzieckich dla naszej stolicy. Fundamenty jego już są gotowe i w toku jest montaż konstrukcji stalowej. Już niedługo wystrzeli nad Warszawą jego smukła sylwetka na 220 metrów ponad miasto, świadcząc o wieczystej przyjaźni, jaka łączy nasz naród z narodami Związku Radzieckiego.

Można by mnożyć te przykłady bez końca. Do jakiej nie sięgniemy dziedziny, tam napotkamy wszędzie dowody przyjaźni i braterskiej pomocy Związku Radzieckiego. Bez niej nie byłibyśmy w stanie robić tak wspaniałych i tak szybkich postępów w budowie nowego życia w naszej Ojczyźnie, jakie wszędzie koło siebie dostrzegamy. Nie zdołalibyśmy zrealizować tak wszechstronnego rozwoju wszystkich dziedzin naszej gospodarki.

Jakiż to kontrast w stosunku do rzekomej „pomocy“ której udzielają Stany Zjednoczone swoim zmarshalizowanym wasalom, „pomocy“ która wyraża się w dławieniu całych gałęzi przemysłu jak np. przemysłu samolotowego, czy filmowego we Francji, stoczniowego we Włoszech itd. oraz w nastawianiu całej gospodarki na wyniszczające naród zbrojenia.

Przyczyna tego kontrastu jest jasna. Tam u podstaw „współpracy“ leży zachłanne kapitalistyczne dążenie do wyzysku i eksploatacji państw słabszych przez mocniejsze. U nas „leży szczerze pragnienie wzajemnego przyjścia sobie z pomocą i osiągnięcia wspólnego podniesienia gospodarki“. Pragnienie, które wynika ze wspólnej podstawy socjalizmu, ze zdrowego proletariackiego internacjonalizmu, z tego, że władza w Związku Radzieckim i w Polsce należy do ludu, że zlikwidowany został wyzysk człowieka przez człowieka i narodu przez naród. Jeżeli tak się układa dziś braterska współpraca wyzwolonych spod ucisku narodów, jeżeli tworzą się nowe formy przyjaznego współżycia między narodami Związku Radzieckiego i narodami państw demokracji ludowej, to dlatego, że przed 35 laty zwiastowało ludzkości nową erę zwycięstwo Wielkiej Rewolucji Październikowej.

Dlatego właśnie obchodzimy tę rocznicę pod znakiem przyjaźni polsko-radzieckiej, która na naszych oczach tak wspaniale się rozwija i umacnia oraz przyjaźni między wszystkimi pokój miłującymi narodami świata.

O UMOCNIE NIE BANKOWEJ KONTROLI PRZY POMOCY PIENIĄDZA

System kredytowy odgrywa wielką rolę w rozwoju gospodarki socjalistycznej, zwłaszcza u nas, w okresie przejściowym, w okresie budowy podstaw socjalizmu w Polsce.

Banki są częścią składową socjalistycznego aparatu państwowego, przy pomocy którego państwo przeprowadza kontrole procesów produkcyjnych i procesów dystrybucji, przeprowadza kontrolę wykonywania planów akumulacji.

Na wszystkich etapach budowy socjalizmu w Polsce — kredyt i aparat bankowy był wykorzystywany przez Polskę Ludową dla umocnienia jej potęgi ekonomicznej, dla stworzenia gospodarki socjalistycznej. Jednym z ważniejszych zadań realizowanych przez socjalistyczny system kredytowy jest kontrola przy pomocy pieniądza, kontrola produkcji i obiegu, kontrola umocnienia rozrachunku gospodarczego, kontrola systemu oszczędzania, kontrola wykonania planów akumulacji, kontrola prawidłowego wykorzystywania środków obrotowych przedsiębiorstw.

Kontrola bankowa przy pomocy pieniądza jest jednym z najważniejszych warunków normalnego przebiegu rozszerzonej reprodukcji socjalistycznej, planowego, proporcjonalnego rozwoju gospodarki socjalistycznej. Kontrola przy pomocy pieniądza właściwa jest jedynie socjalistycznemu systemowi gospodarowania i wynika z socjalistycznych stosunków produkcji.

Specjalnie ważnego znaczenia nabiera prawidłowe wykonywanie bankowej kontroli przy pomocy pieniądza w warunkach powszechnego ruchu współzawodnictwa socjalistycznego, w warunkach wzrostu wydajności pracy w wyniku masowego podejmowania zobowiązań przez masy pracujące miast i wsi.

Na tym polu zostały już niewątpliwie osiągnięte duże wyniki w zakresie wielkiego wzrostu produkcji, obniżenia kosztów, lepszego wykorzystania wartości materiałowo - towarowych.

Wielkie jednak zadania naszego planu sześcioletniego nakazują nam konieczność powiększenia źródeł i tempa narastania akumulacji socjalistycznej, zwiększenie walki o oszczędność pracy żywej i uprzedmiotowanej, walki o prawidłowe wykorzystanie rosnących zasobów pracy, zasobów materiałowych i finansowych.

Wszystko to wymaga wzmocnienia kontroli bankowej, kontroli przy pomocy pieniądza procesów produkcji i obiegu, kontroli wykonywania planów finansowych i planów akumulacji.

Każda placówka Narodowego Banku Polskiego powinna zintensyfikować walkę o całkowitą realizację podstawowych zasad kredytowania socjalistycznego — terminowości zwrotności i zabezpieczenia pożyczek bankowych.

Udzielanie kredytu bankowego jedynie na ustalone w planie cele, na terminy wynikające z planów produkcji i planów sprzedaży oraz żądanie zabezpieczenia kredytów wartościami materiałowymi — umożliwiają stałą kontrolę działalności przedsiębiorstwa i organizacji gospodarczych w zakresie wykonywania przez nie planowych zadań zarówno co do ilości jak i jakości.

Powyższe podstawowe zasady kredytu krótkoterminowego wprowadzone u nas, za wzorem Związku Radzieckiego, gdzie wielokrotnie już egzamin, również i u nas wykazały w pełni całą ich życiowość i realność. Przy prawidłowym funkcjonowaniu mechanizmu kontroli bankowej osiągamy umocnienie rozrachunku gospodarczego, przyspieszenie szybkości obiegu i prawidłowe wykorzystanie środków obrotowych.

Naruszenie natomiast zasad bezpośredniego i terminowego kredytowania osłabia rolę kredytu w organizacji produkcji i dystrybucji, podrywa kontrolę przy pomocy pieniądza, prowadzi do osłabienia rozrachunku gospodarczego i do naruszenia państwowej, planowej dyscypliny finansowej i płatniczej.

Można by przytoczyć wiele przykładów z praktyki oddziałów Narodowego Banku Polskiego, które wskazują nam, że naruszenie wyżej omówionych zasad jak np. niewłaściwe ustalenie terminów kredytowania, udzielanie pożyczek na niezgodne z przepisami przedmioty kredytowania, pożyczek nie zabezpieczonych wartościami materiałowymi — sprzyja zakłóceniom w płatnościach wobec banku i wobec dostawców, sprzyja osłabieniu poczucia odpowiedzialności za przestrzeganie rozrachunku gospodarczego i dyscypliny finansowej.

Niektóre oddziały NBP prawie że nie przeprowadzają uprzedniego i następczego sprawdzania zabezpieczenia kredytów, niedostatecznie śledzą w bilansach przedsiębiorstw zabezpieczenie kredytów w danych wewnątrz-kwartalnych. W wyniku takiej słabej kontroli przez bank ruchu wartości materiałowych powstaje niezabezpieczone zadłużenie przedsiębiorstwa, wstrzymanie płatności przedsiębiorstwa w stosunku do banku i w stosunku do dostawców.

Trzeba pamiętać, że jedynie w drodze stanowczego, konsekwentnego realizowania podstawowych zasad krótkoterminowego kredytowania, wychodząc z wszechstronnego uwzględniania konkretnych warunków pracy przedsiębiorstw, wnikliwego badania ich gospodarki i finansów, stosowania postępowych form rozliczeń, można osiągnąć dalsze umocnienie rozrachunku gospodarczego i w konsekwencji lepsze wykorzystanie zasobów państwowych, zasobów państwowego funduszu środków obrotowych.

Jednym z najważniejszych warunków podwyższenia jakości bankowej kontroli przy pomocy pieniądza oraz podniesienia dyscypliny finansowej i płatniczej jest jak najściślejsze przestrzeganie ustalonego systemu wykorzystywania własnych i pożyczonych środków obrotowych. Państwo socjalistyczne wykorzystuje obydwie te formy środków obrotowych dla planowego kierowania ruchem określonymi środkami w poszczególnych przedsiębiorstwach oraz w całym gospodarstwie narodowym, dla jak najbardziej racjonalnego wykorzystania zasobów państwowych w reprodukcji socjalistycznej. Pamiętajmy, że jedynie w gospodarce socjalistycznej wielkość środków obrotowych oraz stosunek wzajemny między środkami obrotowymi własnymi i pożyczonymi określone są na podstawie naukowej. Zwiększa to zainteresowanie i odpowiedzialność kierowników przedsiębiorstw za prawidłowe wykorzystywanie środków obrotowych, za przyspieszenie ich obiegu, za rentowność, zwiększa wreszcie kontrolę gospodarki narodowej przy pomocy pieniądza.

Liczne przedsiębiorstwa naruszają niestety ustalony system gospodarki własnymi środkami obrotowymi, a oddziały Narodowego Banku Polskiego nie zawsze prowadzą dostatecznie ostrą walkę z tymi naruszeniami.

Poszczególne przedsiębiorstwa gromadzą niepotrzebne, zbędne zapasy wartości towarowo-materiałowych, co prowadzi do ich zamrożenia, do nieprawidłowego wykorzystania środków obrotowych, do powstawania na tym tle trudności finansowych, do osłabienia dyscypliny płatniczej, do obniżenia więc efektywności bankowej kontroli przy pomocy pieniądza.

Jak wiemy od jakości planowania zapasów wartości towarowo - materiałowych w dużej mierze zależy efektywność kontroli ich stanu oraz zależy pomyślność walki z gromadzeniem zbędnych zapasów. Poza tym planowanie tych zapasów nie zawsze jest dostatecznie uzasadnione. W praktyce zaopatrzenia znane są fakty zawyżonych zapotrzebowań na materiały oraz fakty wysyłania materiałów przedsiębiorstwom bez ich wniosków, bez ich zapotrzebowań. Obserwujemy również i inne przykłady niewłaściwego, niezgodnego z przepisami zużywania środków obrotowych na inwestycje lub na kapitalne remonty.

Konieczne jest, ażeby oddziały Narodowego Banku Polskiego zwiększyły kontrolę przy pomocy pieniądza, kontrolę właściwego wykorzystywania środków obrotowych w gospodarce. Socjalistyczne zasady kredytowania przewidują kredytowanie jedynie przedsiębiorstw zachowujących własne środki obrotowe, nie dopuszczających do ich unieruchomienia lub ich zjadania. Przy kredytowaniu kontrola bankowa stanu środków obrotowych przedsiębiorstwa powinna być zwiększona w drodze egzekwowania wykonania wszystkich powyższych wymogów, jak również w drodze umiejętnego i nieubłaganego stosowania ustalonych sankcyj

bankowych. Doświadczenie wskazuje, że prowadzące oddziały Narodowego Banku Polskiego pomyślnie walczą o racjonalne wykorzystanie funduszy obrotowych kredytowanych przez nich przedsiębiorstw. Tak np. sprawdzając dla czego jedno z przedsiębiorstw sprowadziło niepotrzebne mu wartości towarowo - materiałowe, pracownicy kredytowi jednego z oddziałów Narodowego Banku Polskiego zbadali organizację zaopatrzenia i ustalili, że zaistnienie zamrożonych zapasów spowodowało właśnie trudności finansowe i osłabienie dyscypliny rozliczeniowej przedsiębiorstwa.

Interwencja banku doprowadziła do ulepszenia organizacji zaopatrzenia, do racjonalniejszego wykorzystywania środków obrotowych, do umocnienia sytuacji finansowej i dyscypliny rozliczeniowej przedsiębiorstwa.

Kontrola bankowa przy pomocy pieniądza ma duże znaczenie nie tylko w gałęziach gospodarstwa narodowego o charakterze sezonowym. Doświadczenia radzieckie w zakresie kredytowania w poszczególnych przedsiębiorstwach przemysłowych stałych kosztów produkcyjnych na warunkach częściowego udziału w tych kosztach kredytu bankowego, wskazuje, że ten tryb kredytowania wzmacnia kontrolę działalności przedsiębiorstwa, kontrolę prawidłowego wykorzystywania środków obrotowych, kontrolę równomierności wypuszczania produkcji. Jednocześnie powyższy tryb kredytowania pozwala na uniknięcie przejściowych trudności finansowych wynikających z niepokrywania się w przedsiębiorstwie czasu płatności i wpływów pieniężnych. Jednocześnie wymaga się podwyższenia jakości planowania produkcji oraz planowania finansowego w przedsiębiorstwie. Rozszerzenie więc stosunków kredytowych w przemyśle ciężkim, klasycznej gałęzi gospodarstwa o produkcji niesezonowej, jest zagadnieniem palącym, którego rozwiązanie jest warunkiem rozwoju naszej gospodarki, jest warunkiem umocnienia rozrachunku gospodarczego w tej dziedzinie gospodarstwa narodowego.

Poważnym zadaniem jest również wprowadzenie, za wzorem radzieckim, różniczkowanego systemu kredytowania przedsiębiorstw dobrze i źle pracujących, wzmoczenie stosowania sankcyj bankowych w stosunku do przedsiębiorstw pozostających w tyle, nie wykonujących planowych zadań zarówno co do wskaźników ilościowych jak i jakościowych i na odwrót, okazywanie pomocy kredytowej dobrze pracującym przedsiębiorstwom w przypadkach zaistnienia u nich przejściowych trudności finansowych.

Jak z tego widzimy w przebiegu rozwoju procesu umacniania gospodarki socjalistycznej stają przed Narodowym Bankiem Polskim nowe wielkie zadania. Pomyślnie ich rozwiązanie wymaga podwyższenia poziomu pracy kredytowo - rozliczeniowej, ekonomicznej i analitycznej wszystkich placówek Banku, wymaga lepszego opanowania ekonomiki i finansów

przedsiębiorstw kredytowanych przez Bank, wymaga rozszerzenia ogólnego światopoglądu ekonomicznego pracowników bankowych, podwyższenia ich poziomu ideowo - politycznego, wymaga wreszcie znakomitego opanowania techniki bankowego kredytowania.

Przykładem takiego instrumentu podwyższenia poziomu tej techniki może być sporządzany kalendarz płatności przedsiębiorstwa, stosowany szeroko w Związku Radzieckim, któremu poświęcony będzie jeden z najbliższych numerów „Doktryny i Problematyki Ekonomiki Radzieckiej“.

Przemyślany i dobrze sporządzony kalendarz płatności jest jednym z bardzo efektywnych środków walki o ujawnianie rezerw wewnętrznych przedsiębiorstwa, o polepszenie sytuacji finansowej i, w konsekwencji, uporządkowanie stosunków rozliczeniowych z bankiem i z dostawcami.

Bankowa kontrola przy pomocy pieniądza przyczynia się do umocnienia rozrachunku gospodarczego i do podwyższenia rentowności, jest więc niezbędnym warunkiem powiększenia potęgi ekonomicznej kraju i rozwoju gospodarki na drodze do socjalizmu.

Mieczysław Kucharski

ZMIANY W METODZIE PLANOWANIA KREDYTOWEGO W ROKU 1952¹⁾.

(wykonywanie planu)

ZBIORCZY PLAN KREDYTOWY

W pierwszej części artykułu podkreśliśmy, że decydujące znaczenie dla prawidłowego sporządzania planu kredytowego posiada właściwe ustalenie wysokości środków obrotowych oraz akumulacji. Rzecz jasna, że obok tych zasadniczych wielkości planu kredytowego ważne znaczenie posiada również właściwe ustalenie wydatków budżetowych na cele nieprodukcyjne (na administrację państwową, obronę narodową itp.), przewidywane rzeczowe wykonanie planu inwestycyjnego na dany kwartał oraz innych wydatków z produktu wspólnego (produktu dodatkowego) np. na akcje socjalne, lub z tytułu ubezpieczeń społecznych. Innymi słowy decydujące znaczenie posiadają te elementy, które reprezentują realny podział dochodu narodowego. To jest właśnie ekonomiczna strona planu kredytowego w najściślejszym tego słowa znaczeniu.

Obok niej występuje, rzecz można, formalno-finansowa strona planu kredytowego. Od tej strony plan kredytowy zajmuje się gromadzeniem i rozdziałem środków pieniężnych z punktu widzenia różnorodnych stosunków finansowych między przedsiębiorstwami, między nimi a bankiem i budżetem Państwa itp., a więc z punktu widzenia zasad i zakresu funkcjonowania poszczególnych podmiotów systemu finansowego.

Obie te strony wiążą się ściśle ze sobą. Tak więc od strony ekonomiczno - finansowej plan kredytowy interesuje się np. ogólną kwotą akumulacji. Zaś z punktu widzenia formalno-finansowego plan kredytowy ustala w jakim stopniu akumulacja ta przejęta zostanie przez budżet państwa i w jakiej formie (wpłat z zy-

sków, podatku obrotowego itp.), w jakim stopniu zgromadzi się na rachunkach bankowych (np. na rachunkach rozliczeń jednostek centralnych) i wreszcie w jakim stopniu zostanie zatrzymana w przedsiębiorstwach (zwiększając fundusze własne przedsiębiorstw lub zobowiązania z tytułu podatku obrotowego). Z punktu widzenia ekonomiczno - finansowego plan kredytowy ustala stan środków obrotowych przedsiębiorstw, zaś z punktu widzenia formalno-finansowego określa z jakich źródeł i w jakich kwotach środki te zostaną sfinansowane (z zysków przedsiębiorstw, z budżetu, z kredytów bankowych itp.).

Jest rzeczą jasną, że treść formalno-finansowa jest tylko pochodną treści ekonomiczno-finansowej zawartej w planie kredytowym. Dlatego też jeśli omawiane wyżej podstawowe wielkości, na których plan zbudowano (jak akumulacja, wielkość środków obrotowych, inwestycje) zostaną wykonane zgodnie z planem, wówczas ogólna równowaga w planie kredytowym musi być zachowana nawet wówczas, jeśli w toku wykonywania planu wystąpi pewien nieporządek finansowy przejawiający się w nieprawidłowej realizacji stosunków finansowych np. rozliczeń przedsiębiorstw z budżetem państwa, rozliczeń z inwestorami itp.

Wyjaśnijmy to sobie na przykładzie, w którym posługiwać się będziemy w dalszym ciągu niektórymi zestawieniami podanymi w poprzedniej części artykułu. Przyjmijmy więc jako plan kwoty podane w zestawieniach Nr 1 i Nr 3.

¹⁾ Część pierwsza w Nr 10 Wiadomości NBP.

PLAN
Z e s t a w i e n i e Nr 1²⁾
(przedsiębiorstwa)

Aktywa		Pasywa	
1. Zapasy	19.400	6. Fundusze własne przedsiębiorstw	11.030
2. Różne aktywa	3.000	7. Kredyty:	
3. Należności od inwestorów	200	a) planowane	9.800
4. Należności od jednostek budżetu Państwa	100	b) rezerwa na inne kredyty	1.470
5. Rachunki rozliczeniowe	<u>1.000</u>	8. Zobowiązania z tytułu podatku obrotowego	650
		9. Zobowiązania z tytułu płac i ubezpieczeń społecznych	<u>750</u>
	<u>23.700</u>		<u>23.700</u>

Z e s t a w i e n i e Nr 3
(plan kredytowy)

1. Kredyty planowane	9.800	4. Rachunki rozliczeniowe	1.000
2. Pozostała część kredytu na należności fakturowe	500	5. Rachunki rozliczeń w drodze	400
3. Inne kredyty	<u>1.470</u>	6. Rachunki banków specjalnych	600
		7. Rachunki budżetu Państwa	8.480
	<u>11.770</u>	8. Emisja	<u>1.290</u>
			<u>11.770</u>

Założmy teraz, że wszystkie realne procesy gospodarcze zostały wykonane zgodnie z planem, natomiast wystąpiły następujące nieprawidłowości w rozliczeniach: 1) Bank Inwestycyjny nie uregulował wszystkich faktur ciągłych na inwestorów, powodując wzrost zadłużenia inwestorów o 250 do kwoty 450, 2) jednostki budżetowe zwiększyły swoje zadłużenie wobec przedsiębiorstw o 50 do kwoty 150 wskutek nieterminowego regulowania faktur, 3) przedsiębiorstwa nie odprowadziły w terminie podatku obrotowego zwiększając swoje zobowiązania wobec budżetu o 70 do kwoty 720, 4) przedsiębiorstwa nie odprowadziły do budżetu części należnych wpłat z zysku w kwocie 30 wskutek czego zwiększyły się ich fun-

dasze własne w obrocie o 30 do kwoty 11.060. W związku z tym zaszły znaczne zmiany w układzie elementów finansowych przedsiębiorstw. Ponieważ wzrosły ponad plan należności od inwestorów (250) oraz należności od jednostek budżetowych (50), przedsiębiorstwa wpadły w trudności finansowe, w wyniku których częściowo zadłużyły się na rachunku kredytu przeterminowanego, (założmy, że o kwotę 180) częściowo zaś nie odprowadziły w terminie podatków oraz wpłat z zysków do budżetu, częściowo wreszcie obniżyły swoje pozostałości na rachunkach rozliczeniowych (założmy, że o kwotę 20). W związku z tym aktywa i pasywa w stosunku do planu przedsiębiorstw ukształtowały się jak następuje:

Z e s t a w i e n i e Nr 1
(wykonanie)

Aktywa		Pasywa	
1. Zapasy	19.400	6. Fundusze własne przedsiębiorstw	11.060
2. Różne aktywa	3.000	7. Kredyty:	
3. Należności od inwestorów	450	a) planowane	9.800
4. Należności od jednostek budżetowych	150	b) inne	1.650
5. Rachunki rozliczeniowe	<u>980</u>	8. Zobowiązania z tytułu podatku obrotowego	720
	<u>23.980</u>	9. Zobowiązania z tytułu płac i ubezpieczeń społecznych	<u>750</u>
			<u>23.980</u>

²⁾ Należy pamiętać, że poprzednie zestawienie zostało poprawione przy omawianiu sporządzania zbiorczego planu, w szczególności fundusze własne zostały zmienione z kwoty 11.100 na 11.030 oraz rezerwa na inne kredyty z 1.400 na 1.470.

Taka sytuacja w przedsiębiorstwach musiała się odbić w sposób następujący na wykonaniu planu kredytowego:

Z e s t a w i e n i e Nr 3
(plan kredytowy)

	Plan	Wykonanie		Plan	Wykonanie
1. Kredyty planowane	9.800	9 800	4. Rachunki rozliczeniowe	1.000	980
2. Pozostała część kredytu na należności fakturowe	500	500	5. Rachunki rozliczeń w drodze	400	400
3. Inne kredyty	1.470	1.650	6. Rachunki banków specjalnych	600	850
			7. Rachunki budżetu Państwa	8.480	8.430
			8. Emisja	1.290	1.290
	11.770	11.950		11.770	11.950

Widzimy z tego, że w całym planie kredytowym wystąpiły tylko przesunięcia, nie naruszające ogólnego wyniku planu, jakim jest emisja. Wyjaśnijmy teraz zmiany na rachunkach banków specjalnych i na rachunku budżetu Państwa. Otóż wypłaty inwestycyjne w bankach specjalnych były mniejsze od planowanych o kwotę 250 co spowodowało wzrost należności przedsiębiorstw od inwestorów. Zakładając jednocześnie, że dochody banków specjalnych na finansowanie inwestycji (dotacje z budżetu, wpłaty inwestorów) przebiegały zgodnie z planem, to w konsekwencji musimy przyjąć, że nadwyżki banków specjalnych w NBP osiągnęły stan 850 zamiast planowego stanu 600. Natomiast pozostałość na rachunku budżetu Państwa wyniosła mniej od planowanej w wyniku następujących zmian po stronie dochodów i wydatków:

1. mniejsze wpływy z tytułu podatku obrotowego	70
2. mniejsze wpłaty z zysku	30
	<u>100</u>
3. mniejsze wydatki jednostek budżetowych	50
planowana pozostałość budżetu	8.480
minus zmniejszone wpływy	100
	<u>8.380</u>
plus zmniejszone wydatki	50
	<u>8.430</u>

Powyższe rozważania dotyczyły przypadku, gdy realne wykonanie procesów gospodarczych przebiegało zgodnie z planem, a jedynie wykonanie rozliczeń pieniężnych przebiegało niezgodnie z założeniami planu. Zupełnie inaczej wyglądałoby wykonanie planu kredytowego gdyby właśnie takie elementy jak zapasy, inwestycje, akumulacja, ukształtowały się inaczej niż w planie. Wówczas niezależnie od przesunięć w poszczególnych elementach planu kredytowego musiałby odmiennie być wykonany ogólny wynik planu, jakim jest emisja. Przy czym na przekroczenie ogólne planu (przekroczenie planu emisji) oddziaływałyby: ponadpla-

nowy wzrost zapasów, nie wykonanie planu akumulacji, przekroczenie wydatków budżetowych na cele nieprodukcyjne, przekroczenie planu inwestycyjnego. Oczywiście mogłoby się zdarzyć i tak, że odmiennie wykonanie poszczególnych procesów gospodarczych wzajemnie by się zrównoważyło np. przekroczenie planu zapasów o 100 milionów i przekroczenie planu akumulacji o 100 milionów.

Opisując w ten sposób zasadnicze powiązania w planie kredytowym między elementami ekonomiczno - finansowymi i formalno - finansowymi możemy łatwo spotkać się z następującym pytaniem. Jeśli tylko realne procesy gospodarcze decydują ostatecznie o planie kredytowym i o jego wykonaniu, to czy nie przywiązujemy zbyt wielkiej wagi w banku do limitów kredytowych a w budżecie Państwa do wyznaczania zadań w zakresie ściągnięcia podatków, realizacji rozliczeń z przedsiębiorstwami z tytułu zysków i strat oraz niedoborów i nadwyżek środków obrotowych itp.

Otóż zajęcie takiego stanowiska byłoby całkowicie błędne, zaprzeczaloby bowiem aktywnej roli finansów w gospodarce socjalistycznej. Przecież bank nie bierze bezpośredniego udziału w gospodarowaniu środkami obrotowymi przedsiębiorstw, ani Ministerstwo Finansów nie wygospodarowuje bezpośrednio akumulacji. Bezpośrednią działalność gospodarczą prowadzą bowiem tylko przedsiębiorstwa. Natomiast tak bank jak i Ministerstwo Finansów (przez wykonywanie budżetu) mają za zadanie kontrolować i oddziaływać na gospodarkę przedsiębiorstw za pośrednictwem instrumentów systemu finansowego, jakim jest kredyt oraz rozliczenia z budżetem z różnych tytułów.

Nie można przeto powiedzieć, że jeśli aparat budżetowy nie ściągnie podatków we właściwej wysokości, to przecież nic się nie stanie, bo przedsiębiorstwa w mniejszym stopniu skorzystają z kredytu. Nie można również powiedzieć, że udzielanie szeroką ręką kredytów doprowadzi tylko do zwiększenia pasywów banku przez zwiększenie środków pieniężnych doprowadzanych do budżetów lub gromadzonych

się na rachunkach rozliczeniowych przedsiębiorstw. Stwarzanie bowiem przedsiębiorstwom takiej „łatwizny finansowej“ mogłoby je zdemobilizować tak w zakresie gospodarki środkami obrotowymi jak również w zakresie obniżki kosztów i wygoszparowania planowej akumulacji. Doprowadziliśmy przez to do przekroczenia planu zapasów oraz zmniejszenia akumulacji. Dlatego właśnie zwalczamy i usuwamy wszelkie przejawy automatyzmu i liberalizmu w funkcjonowaniu systemu finansowego w ogóle a systemu kredytowego w szczególności. Dążymy więc do jak najbardziej aktywnego oddziaływania instytucji systemu finansowego na działalność gospodarzą przedsiębiorstw.

I na tym tle wyrasta znaczenie limitów kredytowych z jednej strony a zadań budżetowych z drugiej strony.

Reasumując przeto dotychczasowe uwagi możemy powiedzieć że dla sporządzenia planu kredytowego decydujące znaczenie posiadają oczywiście elementy ekonomiczno - finansowe; z chwilą jednak wykonywania planu do decydującego głosu dochodzą elementy formalno-finansowe. Inaczej mówiąc elementy ekonomiczno - finansowe to zadania przedsiębiorstw, zaś elementy formalno - finansowe to instrumenty oddziaływania aparatu finansowego w celu zapewnienia właściwego wykonania zadań przedsiębiorstw. Na tej płaszczyźnie właśnie musimy rozważać wagę planowania limitów kredytowych oraz posługiwania się nimi w okresie wykonywania planu kredytowego.

BRANŻOWE LIMITY KREDYTOWE

W zakresie branżowych limitów nie zaszły w bieżącym roku zmiany natury zasadniczej. Uporządkowano natomiast tryb rozdziału limitów i ich zmiany w ciągu kwartału, przez ustalenie odpowiednich formularzy, w których oprócz samych limitów podaje się przedmioty kredytowania oraz ewentualne potrącenia z kredytów. Wprowadzono więc do tych formularzy wszelkie niezbędne elementy zmniejszające jednocześnie słowną treść uzasadnienia przy zmianach limitów.

Nałożono wreszcie bezwzględny obowiązek zawiadamiania przedsiębiorstw o ustalonych dla nich limitach. W ten sposób uniemożliwiono oddziałom „chowanie“ limitów wyłącznie na własny użytek. Zawiadamianie przedsiębiorstw o limitach ma wielkie znaczenie przy ewentualnych zmianach, ponieważ przedsiębiorstwa powinny zawnocześnie zwracać się do oddziałów o zmianę limitów, zanim zostaną one wykorzystane. W ten sposób w przypadkach konieczności sfinansowania dodatkowych a uzasadnionych potrzeb przedsiębiorstw zmniejsza się możliwość niedokredytowania z uwagi na czas niezbędny dla procedury zmiany limitów.

Należy jednak zwrócić uwagę, że również jak w latach ubiegłych tak i obecnie najważniejszym środkiem właściwego wykorzystywania limitów jest elastyczność oddziałów w przeprowadzaniu virement między przedsię-

biorstwami lub między poszczególnymi pozycjami planu, jeśli chodzi o oddziały wojewódzkie. Często bowiem zwiększonym potrzebom jednych przedsiębiorstw odpowiadają zmniejszone potrzeby innych przedsiębiorstw tej samej branży. O ile więc zgłaszane są dodatkowe wnioski o podwyższenie limitów przez przedsiębiorstwa dla danego rodzaju kredytu, lub przez oddziały dla danej pozycji planu, wówczas oddziały w pierwszym przypadku, a oddziały wojewódzkie w drugim przypadku powinny zawsze porozumieć się z innymi przedsiębiorstwami lub oddziałami w celu upewnienia się, czy wnioski nie dadzą się załatwić w granicach przysługującego oddziałom virement.

To samo dotyczy zwolnienia limitów. Jeśli w poszczególnym przedsiębiorstwie lub pozycji planu zostały zwolnione limity, wówczas przed przekazaniem zwolnionego limitu oddziałowi wojewódzkiemu, lub przez ten oddział centrali banku — należy upewnić się czy w innych przedsiębiorstwach lub oddziałach nie występują lub wystąpią potrzeby, które mogłyby być zaspokojone drogą virement przez wykorzystanie zwolnionego limitu. W tym zakresie istnieje pewna luka w przepisach instrukcji, która nie określa terminów dla zgłaszania zwolnień limitów w ciągu kwartału, a tylko terminy ostateczne (5-go i 10-go ostatniego miesiąca). W tych warunkach, niektóre oddziały uważają, że zwolnienia limitów należy zgłaszać natychmiast, co oczywiście nie jest słuszne, ponieważ podrywałoby przyznane oddziałom uprawnienia do przesunięć między limitami dla różnych przedsiębiorstw (oddziały) lub dla różnych pozycji planu (oddziały wojewódzkie). W tym zakresie przepisy instrukcji powinny być uzupełnione.

Ażeby właściwe manewrowanie limitami było możliwe, oddziały powinny bieżąco orientować się w przebiegu wykorzystywania limitów. Tylko w tych warunkach możliwe jest sprawne regulowanie limitów w ramach kompetencji oddziałów.

Przestrzeganie limitów kredytowych nie powinno zakłócać bieżącego kredytowania uzasadnionych potrzeb przedsiębiorstw. Jednym ze środków zmierzających w tym kierunku powinny być przewidziane instrukcją rezerwy dla oddziałów wojewódzkich. Rezerwy te nie wprowadzone jeszcze w praktyce ale przewidziane nową instrukcją — będą mogły być wykorzystane wyłącznie na podwyższanie limitów branżowych. Jest rzeczą jasną, że rezerwy dla oddziałów wojewódzkich nie mogą być duże, wobec czego musi obowiązywać oszczędne ich wykorzystywanie, a więc tylko na drobne podwyżki lub podwyżki nie cierpiące zwłoki. Z rezerwy powinny być w szczególności kryte głównie takie podwyżki, które nie mogły być zgłoszone przez przedsiębiorstwo lub oddziały terenowe na tyle wcześnie, ażeby podwyżka limitu mogła nastąpić w normalnej drodze (przedsiębiorstwo — oddział — oddział woje-

wódzki — departament kredytów) tzn. przed ponadplanowym wzrostem przedmiotu kredytowania.

Drugi postulat związany z wykorzystywaniem rezerwy wojewódzkiej powinien polegać na tym, że podwyżki limitów będą mogły być również tylko doraźnie załatwiane z tej rezerwy, a następnie przetrucane na właściwe departamenty kredytów drogą normalnych wniosków o podwyższenie limitów. Załatwianie takiego wniosku oznaczałoby zwolnienie odpowiedniej kwoty rezerwy oddziału wojewódzkiego.

W ten sposób oddziały wojewódzkie mogłyby kilkakrotnie niejako „obrócić“ nawet niewielką rezerwę, załatwiając bezpośrednio większą ilość wniosków wymagających szybkiego załatwienia.

Wnioski o zmianę limitów kierowane do oddziałów wojewódzkich lub departamentów kredytów powinny obejmować zawsze wszystkie przedsiębiorstwa w danej pozycji planu lub wszystkie pozycje w danym rozdziale planu. Jeśli przeto wniosek sporządza się z uwagi na zmiany zachodzące tylko w niektórych przedsiębiorstwach lub pozycjach planu, wówczas kwoty ustalone dla pozostałych przedsiębiorstw lub pozycji planu dodaje się w wysokości niezmięnionej — otrzymując w ten sposób łączny wniosek o zmianę danej pozycji lub rozdziału planu.

Należy wreszcie nadmienić, że wykorzystywanie limitów kredytowych nie może przebiegać mechanicznie tzn., że nie każde wolne zabezpieczenie może uprawniać do kredytu w granicach wolnego limitu. Toteż oddziały banku powinny nie tylko kierować się limitem, lecz również założeniami wniosku do planu kredytowego i bieżąco sprawdzać, czy np. zapasy powstają w przedsiębiorstwach z przyczyn i dla celów ustalonych w planie czy też z innych powodów. W tym drugim przypadku należy zawsze rozpatrzyć: 1) czy wobec tego zapas taki może być uznany za zapas celowy i podlegać kredytowaniu w ramach limitu branżowego, czy też należy go bądź określić jako zapas „inny kredytowany“, bądź w ogóle wyłączyć z kredytowania, 2) czy powstanie takiego zapasu nie spowoduje przekroczenia ogólnej kwoty planowanych zapasów celowych, gdy wzrosną one ponadto z przyczyn ustalonych w planie i czy skutek tego nie należy wystąpić o podwyższenie limitu.

LIMITY ODDZIAŁOWE

W bieżącym roku wprowadzono limity oddziałowe kredytu normatywnego dla przedsiębiorstw handlowych oraz limity oddziałowe kredytu na nadzwyczajne potrzeby. Nie będziemy na tym miejscu rozpatrywać zasady operowania przez oddziały limitem kredytu na nadzwyczajne potrzeby, ponieważ zrobiliśmy

to już na innym miejscu³⁾. Skupimy natomiast nasze uwagi na zagadnieniu limitowania kredytu normatywnego dla handlu.

Pierwsze pytanie jakie się nam nasuwa jest natury zasadniczej. Czy w ogóle możemy mówić o limicie kredytu normatywnego, skoro może on być przekroczony? Otóż pojęcie limitu służy niewątpliwie określeniu górnej granicy, która nie powinna być przekroczona. W tym znaczeniu limit jest zawsze obowiązującą dyrektywą dla jednostki otrzymującej limit i co do tego nie może być wątpliwości. Odrębną natomiast jest sprawa czy limit nie może być w ogóle przekroczony, czy też jednostka wykonująca musi się tylko tłumaczyć z przekroczenia limitu. Np. przedsiębiorstwa mają wyznaczone limity kosztów; są one niewątpliwie obowiązującą dyrektywą ale trudno powiedzieć, że w żadnym przypadku nie mogą być przekroczone. Istotne jest to, czy przedsiębiorstwo może uzasadnić przekroczenie czy też nie.

W systemie limitów kredytowych odróżniamy obecnie też dwojakiego rodzaju limity; takie, które bez zgody jednostki nadrzędnej nie można przekroczyć nawet gdyby było ku temu uzasadnienie oraz takie, które w uzasadnionych przypadkach mogą być przekroczone bez zgody jednostki nadrzędnej a przekroczenie to wymaga jedynie uzasadnienia. W pierwszym przypadku o uzasadnieniu decyduje więc wyłącznie jednostka nadrzędna, która zezwala przekroczyć limit pierwotny ustalając inny limit; w drugim przypadku ocena zasadności przekroczenia jest rozłożona na jednostkę wykonującą limit oraz jednostkę nadrzędną (ocena uzasadnienia jednostki wykonującej).

Dopiero na tym tle możemy rozważyć charakter oddziałowego limitu kredytu normatywnego. Jest rzeczą jasną, że limit ten nie może być nieprzekraczalny, ponieważ udzielanie kredytów dla poszczególnych przedsiębiorstw nie jest limitowane. Z drugiej zaś strony kredyt ten nie może być określany jako liczba kontrolna. Istotna bowiem różnica między liczbą kontrolną a limitem wyraża się w postawie banku wobec kredytobiorcy. Przy kredytach regulowanych liczbami kontrolnymi rola banku jest raczej bierna; bank nie jest zainteresowany w obniżaniu czy ograniczaniu np. kredytu na należności fakturowe, ponieważ zwiększając realizację przedsiębiorstwo musi korzystać z większego kredytu, którego wysokość regulowana jest poza tym przez cykl rozliczeniowy. Bank nie może również wpływać na obniżenie kredytów na zapasy pochodzące ze skupu, ponieważ zwykle chodzi o to żeby skup był możliwie największy.

Natomiast przy kredycie normatywnym na obrót towarowy postawa banku ma być zdecydowanie aktywna. Bank nie może tu poddawać się biegowi rzeczy, lecz stale dążyć i współpracować z przedsiębiorstwami przy przyspieszeniu obiegu środków obrotowych. Wprawdzie

³⁾ Porównaj M. Kucharski, Kredyt na nadzwyczajne potrzeby Wiadomości NBP Nr 3, 1952.

przekroczenie planu obrotów może być uzasadnieniem dla przekroczenia kredytu to jednak oddział powinien mieć ambicje nie przekroczenia limitu nawet w przypadku przekroczenia planu obrotów — drogą wpływu na przedsiębiorstwa w kierunku przyspieszenia obiegu towarowego, zwiększenia masy towarowej szczególnie pożądanej na rynku itp. Przedsiębiorstwa mogą bowiem pod wpływem oddziały podjąć zobowiązania skrócenia cyklu obrotowego wyznaczonego przez plan roczny i wówczas oddział może przyjąć niższy wskaźnik w dniach przy kredytowaniu. Wysiłki w tym kierunku powinny być podejmowane nie tylko z punktu widzenia wykonywania planu kredytowego, lecz również z punktu widzenia wykonywania planu kasowego. Jeśli wykonywanie planu kasowego przebiegałoby niedobrze między innymi na odcinku utargów, oddział wojewódzki powinien szczególnie wzmocnić wpływ na przedsiębiorstwo w zakresie usprawniania obrotu i przyspieszenia rotacji. Wdzięcznym terenem dla tego oddziaływania powinny być również wojewódzkie komisje dla spraw planu kasowego oraz powiatowe komisje tam, gdzie one istnieją. Oczywiście wahania kredytu z uwagi na wysokość nieprzeterminowanych zobowiązań fakturowych i dostaw nefakturowanych nie wymagają ingerencji oddziału.

Na wielkość utargów nie wpływa tylko rotacja zapasów normatywnych, ale również kształtowanie się zapasów ponadnormatywnych. W związku z tym w limitach kredytu normatywnego podane są również planowane stany zapasów celowych, a w sprawozdaniach z wykonania planu również kształtowanie się zapasów innych (łącznie kredytowanych i niekredytowanych): Zapasy te i związane z nimi kredyty nie są wprawdzie objęte samym limitem, który obowiązuje tylko w zakresie kredytu normatywnego, są jednak elementami uzupełniającymi, pozwalającymi lepiej śledzić całokształt operacji handlowych i kredytu handlu. Dzięki temu oddziały wojewódzkie oraz Wydział Planowania Kredytowego mają pełne podstawy dla analizy wykonania planu sprzedaży i kształtowania się zapasów w handlu, w przekroju terenowym.

Janusz Hoszowski

FUNKCJE OBROTU BEZGOTÓWKOWEGO

Pojawienie się w gospodarce towarowo-pieniężnej kredytu zapoczątkowuje system wyrównywania wzajemnych roszczeń bez udziału pieniądza gotówkowego — stwarza warunki do rozwoju form rozliczeń bezgotówkowych. Zarachowywanie wzajemnych należności między uczestnikami obrotu handlowego zaczyna dokonywać się za pomocą skryptów dłużnych.

W okresie feudalizmu posługiwanie się obrotem bezgotówkowym i usprawnianie jego form miało przede wszystkim na celu względy bez-

Przykład:

	Plan	Wykonanie
1. sprzedaż	1200	1320
2. zapas w granicach rotacji	300	315
3. zapasy inne na początek kwartału	X	60
4. zapasy inne na koniec kwartału	X	90

Na pozór z przykładu tego wydawałoby się, że nastąpiło przyspieszenie rotacji ponieważ zapas w granicach ustalonej rotacji (zapas normatywny) przekroczył stan planowany o 5%, podczas gdy plan obrotów został przekroczony o 10%. Wzrost zapasów innych oznacza jednak, że ogólnie biorąc kształtowanie się zapasów w stosunku do obrotów wypadło niekorzystnie. Dlatego w sprawozdaniach z wykonania limitu kredytu normatywnego kładzie się nacisk na wytłumaczenie wszystkich procesów gospodarczych a więc na kształtowanie się obrotów z jednej strony z zapasów z drugiej strony.

Pewne wątpliwości nasuwa ujęcie sprzedaży w cenie sprzedaży zamiast w cenie zakupu, jakkolwiek ta ostatnia decyduje o wartości zapasów, ponieważ wykazywane są one w cenie zakupu. Otóż w danym przypadku chodzi nam tylko o uchwycenie stopnia przekroczenia planu sprzedaży jako czynnika wyjaśniającego przekroczenie zapasów w granicach ustalonej rotacji — a dla tych celów obojętne jest czy wykazujemy sprzedaż po cenie zakupu, czy też po cenie sprzedaży. Takie ujęcie sprzedaży należy przeto traktować tylko jako uproszczenie zwalniające oddziały od obowiązku przeliczania (z uwagi na marżę) sprawozdań z wykonania planu obrotów składanych przez przedsiębiorstwa. Wypada jednak zaznaczyć, że pełna analiza sprawozdań z wykonania limitu kredytu normatywnego dla handlu, w szczególności w zakresie badania zapasów w granicach ustalonej rotacji — będzie możliwa dopiero przy powszechnym zastosowaniu kredytu na obrót towarowy w miejsce kredytu normatywnego udzielanego w trybie uzupełniania funduszy własnych.

pieczeństwa, uchronienie przed grabieżą, zdarzającą się często na drogach karawan handlowych, monet i cennych metali oraz było poddyktowane koniecznością uproszczenia i przyspieszenia wzajemnych rozliczeń podczas jarmarków za pośrednictwem wekslarzy-bankierów a później za pomocą specjalnych banków żyrowych. Ryzyko płatności gotówkowych zwiększa jeszcze w tym okresie obieg monet o mniejszej wartości od nominalnej, psutych z chęci zwiększenia swoich dochodów osobi-

stych przez właścicieli mennic, panujących i możnowładców. Operacje wekslowe i przelewowe zwiększały zatem bezpieczeństwo obrotu pieniężnego i doprowadzały do ożywienia i rozszerzenia wymiany towarowej.

W okresie późniejszego wzrostu kapitalizmu rola i znaczenie obrotu bezgotówkowego nabiera nowych cech. Koncentracja kapitału w systemie kredytowym okresu kapitalizmu przemysłowego umożliwia elastyczny ruch kapitału pożyczkowego, przyczyniającego się do rozszerzenia produkcji kapitalistycznej, wzrostu wartości dodatkowej i zwiększenia tym samym kapitału czynnego. Obrót bezgotówkowym staje się środkiem do umocnienia władzy kapitału. Posługiwanie się obrotem bezgotówkowym wykształciło dwa jego zasadnicze typy:

- 1) clearing międzybankowy tj. zachowywanie wzajemnych roszczeń przez samodzielne instytucje kredytowe oraz
- 2) wewnątrzbankowy obrót żyrowy czyli przelewy z jednego konta na drugie w danym banku lub przelewy między członkami jednej sieci bankowej.

Dokumentem rozliczeniowym w clearingu międzybankowym jest czek, który dostawca po otrzymaniu go od nabywcy wręcza swemu bankowi do rozliczenia się z płatnikiem. W obrocie żyrowym dokumentem rozliczeniowym jest zlecenie przelewowe, wydawane przez płatnika swemu bankowi, celem przelania sumy pieniężnej z rachunku zlecającego na rachunek dostawcy.

Obroty bezgotówkowe w krajach systemu gospodarki kapitalistycznej osiągają znaczne rozmiary, lecz cechuje je przebieg nierówny, żywiołowy. Banki zabiegają o wzrost operacji biernych, celem obniżenia kosztów obsługi klientów i rozszerzenia podstaw do akcji kredytowej, a używanie rozliczeń bezgotówkowych uzależnione jest od korzyści i wygody posiadaczy rachunków bankowych, co wobec niestałości stosunków pieniężno - kredytowych powoduje, że w okresach kryzysu, załamania się zaufania do dokumentów dających uprawnienia do otrzymania środków pieniężnych — obroty bezgotówkowe kurczą się tym gwałtowniej, im bardziej były rozpowszechnione. Dlatego w warunkach braku obowiązku uczestniczenia w obrocie bezgotówkowym przez jednostki gospodarcze, braku koncentracji rozliczeń wszystkich podmiotów gospodarczych za pośrednictwem jednego banku udzielającego kredytu obrotowego, obrót bezgotówkowy nie może być czynnikiem kontroli życia gospodarczego.

* * *

Rolę i znaczenie obrotu bezgotówkowego w ustroju socjalistycznym wyznacza system finansowy, obowiązujący wszystkie społecznie podmioty gospodarcze, oparty na planowaniu i koncentracji rozliczeń w jednym banku kredytu krótkoterminowego. W wyniku tych założeń zasadnicze formy rozliczeń bezgotów-

kowych, przejęte z systemu kapitalistycznego, musiały nabrać nowej treści i mogły stać się narzędziem ewidencji i kontroli powstawania i przebiegu procesów gospodarczych.

Obrót bezgotówkowy nie będąc samodzielnym zagadnieniem, znajduje dopiero swój wyraz w powiązaniu z ekonomiczną treścią planów kredytowych i kasowych banku centralnego. Jego funkcje należy rozpatrywać przede wszystkim na tle obiegu pieniężnego i wpływu jaki wywiera na pokrycie planu kredytowego oraz kształtowanie się emisji, jako wyniku zbilansowania planu dochodów i wydatków ludności.

W organizacji obiegu pieniężnego, w procesie rozszerzonej reprodukcji socjalistycznej — każdy ruch produktu społecznego dokonuje się za pomocą pieniądza, który jako miernik pracy i spożycia jest wykorzystywany do ewidencjonowania i kontroli wytwórczości nad obiegiem produktu społecznego. W pieniądzu wyraża się koszty i ustala się cenę produktu, w pieniądzu jako jednostce obrachunkowej opłaca się pracę, również za pieniądze sprzedaje się ludności towary i usługi. W pieniądzu ewidencjonuje się i dokonuje wtórnego podziału akumulacji przedsiębiorstw — akumulacji przeznaczonej do dalszego rozwoju gospodarstwa socjalistycznego.

Pojęcie obrotu pieniężnego obejmuje zatem wszelkie płatności zobowiązań pieniężnych między organizacjami gospodarczymi, budżetem Państwa i ludnością — przy czym w gospodarce planowej obieg pieniężny obejmuje dwie sfery, różniące się od siebie treścią ekonomiczną:

- 1) ruch dochodów ludności,
- 2) ruch produktu społecznego i akumulacja.

W pierwszej sferze — wydatkowania za pracę i usługi, wydzielania dochodów ludności w szerokim znaczeniu — obieg pieniężny przyjmuje wyłącznie formę gotówkową a w sferze drugiej — przenoszenie produktu społecznego, rozliczanie odbywa się z zasady w drodze bezgotówkowej. Mimo rozdzielenia tych dwóch form obrotu pieniężnego z punktu widzenia regulowania rozliczeń płatniczych — pozostają one w ściślejszej ze sobą zależności i przebiegają w masie rozliczeń, przemieniając się ustawicznie z jednej formy w drugą. Sprzedaż towaru czy świadczona usługa rozliczona bezgotówkowo między uczestnikami obrotu bezgotówkowego zasilą rachunek bankowy dostawcy, z którego z kolei w formie środków gotówkowych wypłynie na zapłatę robocizny i odwrotnie z sumy utargów odprowadzanych do banku mogą być bezgotówkowo regulowane zobowiązania wobec innych uczestników obrotu bezgotówkowego.

Ścisła łączność między obiegiem pieniądza gotówkowego a rozliczeniami bezgotówkowymi, wzajemne przeplatanie tych dwóch form obiegu — nie wyklucza istotnych różnic w

organizowaniu każdego z tych rodzajów obrotu pieniężnego.

Regulowanie obiegu gotówkowego polega na utrzymywaniu w obiegu ilości znaków pieniężnych, pozostających w pewnej proporcji do wartości dóbr spożycia wydzielonych w danym okresie przez państwo ludności pracującej. Chodzi o stworzenie takiego stanu, aby pieniądz gotówkowy konsumenta (odbiorców towarów i usług) spotkał się z możliwie równą wartościami ilością towarów. Oczywiście nie obojętny jest tu właściwy asortyment i jakość. Poważniejsze zakłócenie tej równowagi ma wpływ na kształtowanie się siły nabywczej pieniądza.

Ilość środków gotówkowych, warunkująca siłę nabywczą, powstaje w naszych warunkach nie tylko z wypłaty ustalonej planem wysokości funduszu płac, ale również z wypłat za świadczenia rzeczowe i usługowe ludności na rzecz nieuspołeczniczonych podmiotów gospodarczych. Wypłaty te są przejściowo niezbędne (zakup ze źródeł zdecentralizowanych) ze względu na niemożność w tak szerokim i pełnym zakresie korzystania z dostaw i usług uspołeczniczonych przedsiębiorstw (artykuły rolne, usługi prywatnych przedsiębiorstw itp.). Dlatego kontrola gospodarki finansowej przeprowadzana za pośrednictwem obrotu bezgotówkowego nie oznacza tylko czuwania nad prawidłowością rozliczeń bezgotówkowych, decydujących o planowym zaopatrzeniu, zbyciu i akumulacji — lecz również kontrola za pośrednictwem obrotu bezgotówkowego ma za zadanie stwierdzać celowość i potrzebę wyjścia środków pieniężnych ze sfery obrotu bezgotówkowego do sfery obiegu pieniądza gotówkowego. Czyli, że obrót bezgotówkowy kontroluje się również poprzez wypłaty gotówkowe. Ten odcinek kontroli jest najtrudniejszy, wymaga bowiem znajomości bieżących potrzeb gospodarki uspołecznionej a sprowadza się do stwierdzenia uzasadnienia gospodarczego dokonania zakupu gotówką u nieuczestników obrotu bezgotówkowego. Z reguły nie dopuszcza się do wyjścia środków gotówkowych na rynek niekontrolowany, z którego nie powróciłyby na rachunki uspołeczniczonych uczestników obrotu bezgotówkowego lub powróciłyby z dużym opóźnieniem rotacji środków płatniczych, powiększając tym samym okresowo emisję. Z tym zagadnieniem związane są przelewy na rachunki nieuczestników, które traktowane są na równi z wypłatą gotówkową i wymagają zezwolenia NBP. Natomiast — wobec niepodjęcia kontroli rachunków nieuspołeczniczonych uczestników obrotu bezgotówkowego w takim zakresie, jakim podlegają rachunki uczestników uspołeczniczonych, przelewy dokonywane na rachunki bilansowe 114 są furtką, którą wymykają się na rynek niekontrolowany znaczne kwoty gotówkowe. Problem ten nie uregulowany ustawą z dnia 1.7. 1949 r. czeka prawnego rozwiązania. Do czasu ustalenia nowych zasad postępowania w tym względzie — należa-

łoby poddawać ścisłej kontroli również przelewy na rachunki konta bilansowego 114 z punktu widzenia uzasadnienia gospodarczego, zabezpieczając przynajmniej częściowo możliwość nie opartego mu konieczności powiększenia obiegu pieniądza gotówkowego.

Na tle powyższych uproszczonych rozważań zarysowuje się pierwsza funkcja obrotu bezgotówkowego — współdziałanie w regulowaniu obiegu pieniężnego, oddziaływanie na kształtowanie się zmian i kierunku emisji (wzrost lub spadek).

Drugą funkcją obrotu bezgotówkowego jest gromadzenie na rachunkach bankowych środków płatniczych. Pieniądz jako środek wymiany, biorąc udział w tworzeniu procesów gospodarczych, przenosi i rozmieszcza wartości materialne i na drodze krążenia dostaje się na rachunki bankowe, których stany reprezentują środki płatnicze chwilowo wolne, nie włączone jeszcze w dalszy cykl obrotowy. Te środki, pochodzące z realnych procesów gospodarczych, są zużytkowywane na akcję kredytowania gospodarstwa narodowego. Od ich wielkości uzależniony jest stopień posługiwania się dodatkowym źródłem pokrycia planu kredytowego — emisją. Zatem wywiązywanie się uczestników obrotu bezgotówkowego z nałożonych na nich obowiązków, wynikających z art. 2 przepisów ustawy z dn. 1. 7. 1949 r. o obowiązku uczestniczenia w obrocie bezgotówkowym ma bezpośredni wpływ na kształtowanie się salda zbilansowanych planów kasowych i kredytowych banku centralnego, które zamykają się cyfrą emisji. Środki pieniężne, pochodzące z utargów, nie odbrowadzone przez uczestników uspołeczniczonych na rachunki bankowe, nie tylko hamują szybkość obiegu pieniężnego, ale do chwili wejścia w sferę obrotu bezgotówkowego nie mogą być zaliczane do „wolnych środków“ używanych do akcji kredytowej.

Z zasady wszystkie rozliczenia między uczestnikami obrotu bezgotówkowego, powyżej granicy drobnych wpłat i wypłat muszą być dokonywane w rozrachunku bezgotówkowym a powyżej zł 250.— jeśli podlegają rygorowi rozliczeń inkasowych, w trybie akceptowym. Masa środków płatniczych w planowanych i kontrolowanych rozliczeniach między uczestnikami obrotu bezgotówkowego nie powinna przechodzić do sfery gotówkowej, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przepisami ustawy i rozporządzeniem wykonawczym do ustawy.

Do trzeciej z kolei funkcji obrotu bezgotówkowego zaliczyć można sprawę kontroli prawidłowego i terminowego rozliczania się podmiotów gospodarczych, działających w ramach narodowych planów gospodarczych. Możliwe to jest dzięki scentralizowaniu rozliczeń w jednym banku (NBP) i powiązaniu rozliczeń z kredytowaniem rozliczających się jednostek. Konta bankowe, przez które wyłącznie pod kontrolą banku, na podstawie dokumentów, odbywają się rozliczenia, odtwarzają powstawanie i przebieg procesów gospodarczych. Źródła po-

krycia, forma, metody i tryb dokonywanych rozliczeń bezgotówkowych kontrolowane są przez bank co do zgodności z zatwierdzonymi planami. Kontrola za pomocą pieniądza, przeprowadzana bieżąco w jednostkach gospodarczych, wiąże sytuację finansową z wynikami osiągniętymi — jest w możności rejestrować tworzenie się produktu dodatkowego i jego rozdział zgodny z założeniami narodowego planu gospodarczego. Kontrola sprawowana za pośrednictwem obrotu bezgotówkowego ujmuje ewidencyjnie wykorzystanie poszczególnych odcinków narodowego planu gospodarczego jak wpływów budżetowych, wypłaty płac, usługi itp.

Do ostatniej funkcji obrotu bezgotówkowego należałoby zaliczyć obniżenie kosztów obiegu środków płatniczych przez zwolnienie z obrotu dużych ilości znaków pieniężnych.

Funkcje obrotu bezgotówkowego wywierają poważny wpływ na rozwój i pogłębienie rozra-

chunku gospodarczego — metody socjalistycznego gospodarowania przedsiębiorstw uspołecznionych. Przedsiębiorstwa będące na rozrachunku gospodarczym, rozliczające się bezpośrednio z budżetem Państwa, korzystają w ramach planów gospodarczych z pełnej operatywnej samodzielności, są bezpośrednio zainteresowane w wykonywaniu planów i w osiąganiu coraz lepszego wskaźnika rentowności. Osiągnięcie obniżenia kosztów własnych poprzez zwiększenie rotacji środków obiegowych, wpływa na terminowość rozliczeń ze strony kontrahentów przedsiębiorstw. Wspólne powiązanie wzajemnych interesów przedsiębiorstw jest bodźcem do wywiązywania się z przyjętych zobowiązań. Scentralizowanie rozliczeń w jednym banku przyspiesza rozliczenia i ułatwia kontrolę działalności gospodarczej przedsiębiorstwa, przeprowadzanej za pośrednictwem systemu kredytowego i rozliczeń z budżetem Państwa.

Tadeusz Drużyński

O WŁAŚCIWE PODEJŚCIE ODDZIAŁÓW DO SPRAWY KREDYTOWANIA HANDLU

Handel — jako aparat dystrybucyjny — jest ogniwem kluczowym na drodze przepływu masy towarowej z produkcji do konsumenta. Złe funkcjonowanie tego ogniwa powoduje zaburzenia nie tylko w zaopatrzeniu rynku we właściwe asortymenty towarów, ale również odbija się ujemnie na pracy samego przemysłu.

Niejednokrotnie stwierdzono już i w dalszym ciągu stwierdza się występowanie niedociągnięć w działalności aparatu handlowego, który nie wykonuje należycie nałożonych nań zadań. Wyraża się to głównie:

1. w niedostatecznym oddziaływaniu na przemysł co do jakościowego i terminowego wykonywania dostaw;
2. w niewłaściwym zaopatrywaniu rynku w towary.

Powyższe niedomagania występują nie tylko dlatego, że aparat handlowy źle pracuje z przyczyn natury wewnętrznej, organizacyjnej, ale również dlatego, że oddziały Banku nie zawsze właściwie podchodzą do sprawy kredytowania przedsiębiorstw handlowych. Za dużo jest jeszcze w operatywnej pracy oddziałów formalizmu i rygoryzmu, niewłaściwego powoływania się na obowiązujące przepisy.

Nie trzeba chyba dowodzić, że taka postawa oddziałów odbija się ujemnie na całości życia gospodarczego. Powodowała ona i jeszcze niejednokrotnie powoduje stwierdzone przez Departament Kredytów Handlu i Usług niedokredytowanie jednostek handlowych. Wywołuje to z jednej strony cały szereg zakłóceń w rozliczeniach na dostawy pomiędzy jednostkami gospodarczymi, a z drugiej strony ujemnie wpływa na zaopatrzenie rynku w towary.

Największe zaburzenia natury finansowo-gospodarczej powoduje niedokredytowanie w aparacie dystrybucyjnym przedsiębiorstw handlu detalicznego, gdyż wtedy zakłócenia w rozliczeniach za dostawy występują w formie spotęgowanej. Handel detaliczny bowiem z powodu niedokredytowania nie reguluje swych zobowiązań wobec handlu hurtowego, ten zaś z kolei nie płaci zobowiązań wobec szczebla zbytu, a szczebel zbytu — wobec przemysłu, następnie z tego samego powodu zakłady produkcyjne nie regulują zobowiązań wobec swoich dostawców itd. itd.

Jak widzimy, wskutek wzajemnych powiązań zatory w rozliczeniach w gwałtownym tempie narastają. Musimy się więc zastanowić, jak należy podchodzić do sprawy kredytowania przedsiębiorstw handlowych, aby w zgodzie z obowiązującymi przepisami nie dopuścić do powstawania tego rodzaju sytuacji.

Oddziały, oceniając gospodarkę towarową w przedsiębiorstwach handlowych, zazwyczaj ograniczają się do porównania wartości faktycznego stanu zapasów towarowych z wartością normatywu „towary“ i do ewentualnego stwierdzenia występowania stanów ponadnormatywnych. W tym ostatnim przypadku, o ile ponadnormatywne zapasy towarowe nie mają charakteru zapasów celowych, zaliczenie tych zapasów ponadnormatywnych do grupy tzw. „inne kredytowane“ powinno odbywać się zgodnie z pkt. 105 § 11 cz. B I. S. dz. VI.

Chodzi tu o pewne wyjaśnienie przy stosowaniu klasyfikacji ponadnormatywnych zapasów towarowych w jednostkach handlu detalicznego na mogące być przedmiotem kredytu

i na wyłączone z kredytowania. Ograniczenie się odziahów do ogólnego tylko stwierdzenia występowania ponadnormatywnych zapasów towarowych byłoby nie wystarczające. Należy bowiem zbadać nie tylko, czy są przerosty towarowe, ale także w jakich grupach, względnie asortymentach towarowych one występują oraz z jakich przyczyn. W przeciwnym razie nie będziemy mieli pełnego rozeznania kształtowania się zapasów towarów w danej jednostce handlowej. Rozeznanie takie jest konieczne, aby zdać sobie sprawę, czy ta jednostka prowadzi właściwą politykę zakupów, czy też nie. Może się bowiem zdarzyć, że jednostka handlu detalicznego posiadająca stwierdzony już przez oddział ponadnormatywny zapas w pewnej grupie towarowej robi dalsze zakupy w tejże samej grupie.

Na pierwszy rzut oka zdawało by się, że wspomniana jednostka handlowa prowadzi niewłaściwą politykę zakupów i że oddział nie powinien kredytować dalszego narastania tego rodzaju zapasów. Tymczasem po bardziej wnikliwym zbadaniu może się okazać, że wspomniana jednostka handlowa posiada nadmiary jedynie w pewnych asortymentach danej grupy towarowej przy zupełnym braku, względnie niedostatecznej ilości innych asortymentów towarów w tejże grupie.

Jeśli więc okaze się, że dokonywane przez jednostkę handlową zakupy dotyczą uzupełnienia brakujących, względnie posiadanych w niedostatecznej ilości asortymentów towarów, to jednostka ta prowadzi właściwą politykę zakupów. Stwierdzone nadmiary w pewnych tylko asortymentach towarów mogą pochodzić również i stąd, że jednostka handlowa poczyniła pierwsze zakupy tych asortymentów nie posiadając pełnego rozeznania potrzeb miejscowego rynku.

Weźmy dla przykładu sprawę dystrybucji gotowej odzieży lub wyrobów kosmetyczno-perfumeryjnych, w których występuje szeroki wachlarz rodzajów i gatunków tych artykułów. Np. jednostka handlowa, prowadząca dystrybucję gotowej odzieży męskiej, może mieć nadmiary spodni rozmiaru 48, gdy konsumenci żądają rozmiaru 52, a inna jednostka handlu galanteryjnego może mieć nadmiary mydła do golenia w proszku, podczas gdy poszukiwane jest mydło do golenia w kawałku lub krem do golenia.

W takich przypadkach więc wspomniane jednostki handlowe powinny czynić dalsze zakupy w celu uzupełnienia asortymentów posiadanych zapasów towarów. Zasadą bowiem jest, że jednostki handlu detalicznego powinny posiadać zapasy towarów, gwarantujące pełne zaopatrzenie konsumenta we wszystko, co może być przedmiotem zapotrzebowania z jego strony. Tak samo, jak jednostki handlu hurtowego powinny posiadać pełne zaopatrzenie dla jednostki handlu detalicznego.

Natomiast oddziały powinny umożliwiać takim jednostkom handlowym wspomniane uzu-

pełniające zakupy, finansując kredytem na nadzwyczajne potrzeby posiadane przez nie nadmiary w pewnych asortymentach towarowych.

Oddziały nie mogą odmawiać kredytowania takich zakupów, powołując się na wspomniany już wyżej przepis I. S. dz. VI, że ponadnormatywne zapasy towarów w przedsiębiorstwach handlowych mogą być przedmiotem kredytu na nadzwyczajne potrzeby, jeśli powstały w wyniku niezawinionych przez przedsiębiorstwa zatorów w zbycie, gdyż byłoby to ze strony oddziału podejście zbyt formalistyczne.

Natomiast oddziały mogą odmawiać udzielenia kredytów wtedy, gdy jednostki handlowe czynią nieopatrzenie zakupy takich artykułów, które posiadają już w nadmiarze. I tu jednak nie można pochopnie wydawać decyzji, lecz trzeba sprawę gruntownie rozważyć.

Jak wiadomo, jednostki handlu detalicznego muszą składać w hurtowniach zamówienia na dwa (a często i wcześniej) miesiące naprzód. W tych warunkach może być trudno jednostce handlowej przewidzieć, jak się w dalszym okresie kształtować będzie zapotrzebowanie na dany artykuł, zwłaszcza jeśli ten artykuł został np. świeżo wprowadzony do obrotu.

Z tego wypływa wniosek, że decyzja o zakwalifikowaniu zatorów w zbycie do „zawinionych“ lub „niezawinionych“ musi być poprzedzona gruntowną analizą okoliczności towarzyszących temu zjawisku. W przypadku stwierdzenia winy ze strony jednostki handlowej, trzeba jej to dokładnie wyjaśnić, omówić z nią sposoby wyjścia z impasu i ułatwić jej to wyjście.

Podobnie przedstawia się sprawa z odbiorem wyrobów gotowych z przemysłu przez jednostki handlu hurtowego. Jednostki te nie mogą bez uprzedzenia i dania możliwości przemysłowi przedstawienia się na inny rodzaj produkcji — odmówić nagle odbioru wyrobów przewidzianych w planie produkcyjnym zakładów, tym bardziej, że są zobowiązane składać zamówienia pisemne na ogół w okresach od 1 — 3 miesięcy przed początkiem kwartału, w którym ma nastąpić dostawa. W tym przypadku pomimo występowania nadmiarów pewnych artykułów w zapasach towarowych hurtowni, trzeba tolerować jeszcze przez pewien okres czasu dopływ wspomnianych artykułów z przemysłu ze względów wyżej podanych — po stwierdzeniu jednak, że jednostka handlowa poczyniła kroki w celu zahamowania dalszego narastania zapasów tych artykułów.

Jakie są skutki odmowy oddziału udzielenia kredytów w przypadkach wyżej omówionych?

Niewątpliwie będzie to ze szkodą dla gospodarki narodowej, bo jednostka handlu detalicznego nie wykona planu sprzedaży, nie osiągnie zaplanowanej wysokości utargów i akumulacji, potrzeby konsumentów nie będą zaspokojone, gdy tymczasem poszukiwane artykuły tworzą nieuzasadnione złogi w hurtowniach, które ze swej strony będą robić trudności przy dalszym

odbiorze tych artykułów z przemysłu, nie mając możliwości jednocześnie wywiązania się z zobowiązań wobec przemysłu za przyjęte już wyroby gotowe.

I to jest jedna z zasadniczych przyczyn powstawania zatorów w rozliczeniach za dostawy pomiędzy jednostkami gospodarczymi. Tworzy się wówczas błędne koło: odbiorcy nie płacą dostawcom, gdyż sami od swoich odbiorców też nie otrzymują zapłaty.

Przy ustalaniu terminów płatności kredytów na nadzwyczajne potrzeby na zapasy towarów, oddziały nie powinny wywierać presji na jednostki handlowe w celu skrócenia w planie rozładowania zapasów terminów upłynięcia nadmiarów towarowych, chyba, że chodzi o przerzuty do innych jednostek handlowych lub o upłynięcie towarów małowartościowych.

Terminy upłynięcia nadmiarów towarowych należy z jednostką handlową przedyskutować, aby były realne, lecz mobilizująco ustawione. W razie konieczności prolongowania tych kredytów, należy postąpić zgodnie z przepisami I. S. dz. VI. § 9 pkt. 76.

Odmowy udzielenia w takich przypadkach kredytów oddziały nie mogą usprawiedliwiać brakiem limitów kredytowych, chyba że zostały przedsięwzięte ze strony oddziałów wszelkie dostępne środki, a mimo to limitu na ten cel nie udało się uzyskać.

Złą gospodarkę towarową charakteryzują w jednostkach handlowych nieuzasadnione gospodarczo ponadnormatywne stany zapasów towarowych. Ale tak samo o złej gospodarce towarowej w tych jednostkach świadczyć będzie w pewnych przypadkach brak ponadnormatywnych zapasów towarów. Jeśli bowiem jednostki te chcą za wszelką cenę utrzymać swą gospodarkę towarową w granicach normatywu przy posiadaniu stanów ponadnormatywnych w pewnych asortymentach, czy grupach towarowych, wówczas nie mogą one mieć całego wachlarza artykułów, których rynek poszukuje. Te objawy powinny oddziały tak samo zwalczać jak i nie uzasadnione gospodarczo przerosty.

Jako przykład opisanej wyżej nieprawidłowej gospodarki towarowej służyć może gospodarka prowadzona przez niektóre powszechne spółdzielnie spóżywców, które niewłaściwie komentują zarządzenia związku spółdzielni spóżywców o konieczności utrzymania gospodarki w granicach normatywów.

Również za objaw nieprawidłowej gospodarki towarowej uznać należy często nieuzasadnioną obawę ze strony jednostek handlu detalicznego przed wprowadzeniem na rynek nowych artykułów. Jasne jest, że jednostki te nie powinny czynić nadmiernych zakupów, nie mając właściwego rozeznania co do chłonności rynku w tym zakresie, niemniej jednak próby wprowadzenia tych artykułów na rynek muszą być robione.

Podane wyżej wytyczne odnoszą się do przedsiębiorstw handlowych podległych Mini-

sterstwu Handlu Wewnętrznego i mają na celu zapobieżenie w przyszłości przypadkom:

a) niedokredytowania jednostek handlowych, b) powstawania zakłóceń w zakupach i sprzedaży towarów, c) występowania braków w zaopatrzeniu rynku oraz d) tworzenia się zatorów w rozliczeniach za dostawy.

Wytyczne te nie dotyczą przypadków występowania w jednostkach handlowych zapasów towarów trudnozbywalnych, sprawę tę bowiem reguluje P. O. 234/52 i dalsze przepisy, które się ukażą.

Należy również podkreślić, że wytyczne te nie mają bynajmniej na celu jakiegokolwiek rozluźnienia dyscypliny przy przestrzeganiu obowiązującego systemu finansowego i kredytowego.

Na zakończenie słów kilka o zadaniach aparatu kredytowego na tle referatu Prezydenta Bolesława Bieruta wygłoszonego na VII Plenum Komitetu Centralnego PZPR odnośnie zadań handlu. Wprawdzie Prezydent Bierut specjalnie wyczerpująco omówił zagadnienie umocnienia spójni między miastem i wsią w obecnym okresie budownictwa socjalistycznego oraz wynikłych stąd zadań dla aparatu handlu wiejskiego, niemniej jednak większość występujących uchybień i sposoby ich zwalczania w przemyśle można by przez analogię odnieść również do przedsiębiorstw handlowych.

W związku z tym wspomniane zadania aparatu kredytowego można by sformułować następująco:

- 1) Dopilnowanie, aby handel przestrzegał:
 - a) zgodnego z umowami wykonywania dostaw (zachowanie terminów i jakości),
 - b) stałego polepszenia jakości towarów,
 - c) nie opóźniania się w wydawaniu regulujących zarządzeń,
 - d) terminów i jakości obowiązkowej sprawozdawczości,
 - e) pełnego i racjonalnego wykorzystania środków obrotowych.
- 2) Zwalczanie niedomagań i zakłóceń:
 - a) w odbiorze i rozprowadzaniu masy towarowej,
 - b) w zaopatrywaniu rynku we właściwe asortymenty towarów,
 - c) w rejonowym podziale masy towarowej,
 - d) w pracy wydziałów handlu prezydiów rad narodowych przez sygnalizowanie ich poprzez centralę Banku odpowiednim jednostkom i władzom nadrzędnym.
- 3) Bezwzględna walka:
 - a) z nieuzasadnionymi mankami i stratami,
 - b) z wszelkimi nadużyciami i marnotrawstwem,

- c) z niedostateczną ochroną mienia socjalistycznego,
 - d) z przejawami biurokratyzmu i bezduszności w wykonywaniu zadań przez aparat handlu uspołecznionego,
 - e) z niesprawną obsługą konsumentów nie tylko przez zawiadamianie o tym właściwe jednostki i władze nadrzędne, ale również w uzasadnionych przypadkach przez oddawanie lub spowodowanie oddawania winnych w ręce sprawiedliwości.
- 4) Ułatwianie handlowi pod względem kredytowym:
 - a) zdobywania masy towarowej zarówno ze źródeł scentralizowanych, jak i zdecentralizowanych,
 - b) wprowadzenia nowych form obrotu towarowego (handel targowiskowy, bazarowy, obnośny i obwoźny).

Ogólnie można by zadania te określić jako pomoc kredytową w finansowaniu zdrowych operacji gospodarczych, walkę z wszelkiego rodzaju uchybieniami.

Stanisław Ficowski

ANALIZA ROTACJI TOWARÓW W PRACY PIONU KREDYTOWEGO

Centralny punkt zagadnienia przyspieszenia obracalności środków obrotowych leży niewątpliwie na odcinku gospodarki zapasami. W przedsiębiorstwach przemysłowych, które ze względu na swój charakter wytwórczy angażują swe środki finansowe w różnych etapach cyklu produkcyjnego, analiza obracalności środków obrotowych obejmuje zarówno materiały, jak roboty w toku i wyroby gotowe. Ponieważ wielkości, struktura i proporcje tych poszczególnych elementów zapasów są w przedsiębiorstwie wytwórczym zależne od szeregu czynników typu technicznego, technologicznego i organizacyjno - technicznego, przeto przy analizie obracalności środków obrotowych konkretnego zakładu wytwórczego (np. roboty w toku przy skomplikowanej produkcji maszyn) — pracownik kredytowy napotyka często na splot zagadnień lub argumentów typu technicznego, z którymi trudno mu uporać się w oparciu o swe przygotowanie finansowo - ekonomiczne. Trułości te całkowicie odpadają przy analizie obracalności środków obrotowych w przedsiębiorstwach handlowych. Ponieważ zasięg działalności jednostek handlowych znajduje się wyłącznie w sferze obrotu, przeto analiza obracalności nie styka się z elementami techniczno - wytwórczymi, co pozwala pracownikowi finansowemu na swobodne poruszanie się w zakresie interesującej problematyki, jak również na stawianie trzeźwiejszej i pewniejszej diagnozy.

W jednostkach handlowych zagadnienie obracalności na odcinku zapasów sprowadza się właściwie do analizy obracalności zapasów towarowych (rotacja towarów), gdyż zapasy materiałowe stanowią stosunkowo minimalne zaangażowanie środków finansowych w porównaniu z pozycją towarów.

Poza tym należy pamiętać, o tym, że bank finansując przedsiębiorstwo handlowe (nawet takie, które nie posiada przerostów w postaci zapasów ponadnormatywnych) już z uwagi na samą strukturę i metodę finansowania, angażuje swoje środki w postaci kredytu normatyw-

nego, a więc tym samym ma pełniejszy wgląd i kontrolę jednostki handlowej, aniżeli w przypadku przedsiębiorstwa przemysłowego, które bądź ze względu na to, że nie posiada zapasów ponadnormatywnych, bądź ze względu na dodatkowe źródła dofinansowywania, nie korzysta z kredytu bankowego. Już więc sama metoda finansowania przedsiębiorstwa handlowego, angażująca kredyt bankowy dla pokrycia zapasów towarowych w pewnym odsetku normatywu, stanowi bardzo poważny atut i bodziec dla wnikliwej analizy gospodarki tymi zapasami, co praktycznie dokonuje się przy pomocy analizy rotacji towarów.

Ustalanie i badanie rotacji towarów ma bardzo istotne znaczenie, zarówno w skali poszczególnych przedsiębiorstw handlowych, jak i w skali całej gospodarki dla poszczególnych szczebli handlu (zbyt, hurt, detal).

Prawidłowe ustalenie wskaźników rotacji towarowej jest konieczne dla sporządzenia: planu obrotów, planu zaopatrzenia towarowego, planu zaangażowania środków finansowych w zapasach, dla oceny sprawności pracy i ujawnienia ewentualnych błędów, niedociągnięć, zatorów i zastoju w obrocie towarowym, dla ustalenia przepustowości sieci handlowej (konieczne dla podejmowania decyzji co do modernizacji inwestycji handlowych), opracowania planu przewozów itd.

Dane odnosnie rotacji towarowej w skali ogólnopanstwowej pozwalają na ocenę prawidłowości krążenia masy towarowej i stanowią podstawę dla podejmowania decyzji, zmierzających do usuwania ewentualnych nieprawidłowości, błędów i zatorów.

Zarówno metody analizy rotacji towarów, jak i cele, którym wyniki tej analizy mają służyć, są różne, w zależności od tego czy analiza ta dotyczy konkretnej jednostki w terenie, czy też obejmuje na szczeblu centralnym aparat dokonywający analizy, pewną mniejszą lub większą grupę jednostek handlowych (np. przedsiębiorstwa detalu danego województwa, przedsiębiorstwa hurtowe branży spożywczej

itp.). Dlatego też, chcąc w pełni wykorzystać ten wspaniały instrument, jaki w pracy bankowej stanowią wskaźniki rotacji towarowej, należy jasno zdać sobie sprawę z charakteru analizy rotacji i z różnic jakie zachodzą w metodzie analizy w zależności od tego jakie ogniwo aparatu bankowego i w stosunku do jakiego zespołu jednostek handlowych analizę tę przeprowadza.

Analiza rotacji towarów przeprowadzana w Banku na szczeblu centralnym opiera się — siłą rzeczy — na materiałach zbiorczych, otrzymywanych z oddziałów wojewódzkich, które z kolei bazują na danych oddziałów terenowych. Ponieważ już na szczeblu oddziału terenowego sprawozdania ewentualnie plany mogą mieć charakter zbiorczy (kilka jednostek danej branży), przeto materiały otrzymywane przez centralę Banku są wynikiem wielokrotnego sumowania, a więc i kompensowania danych przez wszystkie jednostki organizacyjne Banku (oddziały terenowe, oddziały wojewódzkie, Wydziały Kredytów w centrali). Ten fakt, zresztą zupełnie zrozumiały i wynikający z techniki pracy, powoduje szereg ujemnych konsekwencji w zakresie analizy zbiorczych materiałów, a w szczególności na odcinku problematyki rotacji towarów.

Przede wszystkim przy analizie centralnej materiałów zbiorczych zmuszeni jesteśmy cał-

kowicie zrezygnować z wskaźnika ilościowego rotacji, gdyż na szczeblu centralnym jedynie możliwe jest operowanie danymi wartościowymi zarówno odnośnie zapasów jak i obrotów. Niewątpliwie wskaźnik rotacji wyliczony w oparciu o wartość zapasów i obrotów (a nie ilość) jest zniekształcony na skutek wpływu wzajemnego stosunku cen poszczególnych towarów. Różnica pomiędzy wskaźnikiem rotacji wyliczonym w oparciu o ilość, a wskaźnikiem rotacji wyliczonym w oparciu o wartość zapasów i obrotów jest tym większa, im większa jest różnica w cenach i ilościach poszczególnych towarów (rozproszenie, dyspersja cen i ilości). Chociaż więc element ceny zniekształca prawidłowy wskaźnik rotacji, to jednak w pracy naszej na szczeblu centralnym musimy opierać się wyłącznie na wskaźniku wartościowym rotacji, gdyż dysponujemy tylko materiałami zbiorczymi w ujęciu wartościowym. Należy zresztą stwierdzić, że o ile analiza ilościowego wskaźnika rotacji ma znaczenie dla prawidłowej i trafnej oceny sprawności pracy przedsiębiorstwa, dla planowania obrotów, zaopatrzenia towarowego, przewozów itp., to jednak dla oceny zaangażowania środków finansowych i ich obracalności charakterystyczny jest wskaźnik wartościowy rotacji, chociaż z reguły będzie on odbiegał od wskaźnika ilościowego.

PRZYKŁAD 1

Średni zapas towaru

10 kg gat. I	à zł 100	= zł 1.000
200 kg gat. II	à zł 20	= zł 4.000
25 kg gat. III	à zł 4	= zł 100

Obrót towarowy

20 kg gat. I	à zł 100	= zł 2.000
1000 kg gat. II	à zł 20	= zł 2.0000
100 kg gat. III	à zł 4	= zł 400

$$\text{Ilościowy wskaźnik rotacji: } W \text{ ilość.} = \frac{20 + 1000 + 100 \text{ (kg)}}{10 + 200 + 25 \text{ (kg)}} = \frac{1120}{235} = 4,8$$

$$\text{Wartościowy wskaźnik rotacji: } W \text{ wart.} = \frac{2000 + 20.000 + 400 \text{ (zł)}}{1000 + 4000 + 100 \text{ (zł)}} = \frac{22.400}{5.100} = 4,4$$

Różnica pomiędzy wskaźnikiem rotacji wyliczonym w oparciu o ilość i wskaźnikiem rotacji wyliczonym w oparciu o wartość będzie wzrastać w miarę powiększania różnicy pomiędzy poszczególnymi cenami.

Gdybyśmy w przykładzie powyższym założyli, że w następnym okresie badanym średnie zapasy i obroty ilościowe pozostały bez zmian, oznaczałoby to, że przedsiębiorstwo pracuje równie sprawnie jak i w poprzednim okresie, a ilościowy wskaźnik rotacji nie uległby zmianie (4,8). Natomiast gdyby przy tych samych średnich zapasach i obrotach (ilościowo) wszystkie ceny, lub niektóre z nich zostały równocześnie zmienione, wówczas wskaźnik wartościowy rotacji byłby inny, aniżeli dotychczasowy (4,4). Układ cen wywiera więc wpływ na kształtowanie się wskaźników wartościowych rotacji.

Metoda badania ilościowego wskaźnika rotacji jest możliwa tylko w pracy oddziału tere-

nowego, który tego rodzaju analizę może przeprowadzić w stosunku do kilku podstawowych artykułów z asortymentu konkretnego przedsiębiorstwa handlowego.

Obliczanie i analiza centralna wartościowego wskaźnika rotacji towarów kryje w sobie niebezpieczeństwo „nakładania się” przeciwnych elementów i kompensowania się odmiennych tendencji, charakteryzujących składniki materiałów zbiorczych, którymi operujemy na szczeblu centralnym. Ponieważ zaś kompensaty te są dokonywane na wszystkich szczeblach aparatu bankowego od terenowego oddziału poczynając, przeto trzeba przyjąć, że dynamika wskaźnika rotacji obliczana centralnie jest z reguły zniekształcona przez niwelujący wpływ nakładania się przeciwnych tendencji danych, wchodzących w skład materiałów zbiorczych.

Twierdzenie powyższe charakteryzują poniższe dwa przykłady:

PRZYKŁAD 2

Przedsiębiorstwo	Średni zapas		O b r ó t		Wskaźnik rotacji	
	styczeń	marzec	styczeń	marzec	styczeń	marzec
A	100	150	5.000	4.500	50	30
B	2.000	1.950	20.000	20.500	10	10.5
R a z e m	2.100	2.100	25.000	25.000	11.9	11.9

W przedsiębiorstwie A nastąpiło gwałtowne pogorszenie wskaźnika rotacji, który spadł z 50 do 30; w przedsiębiorstwie B stwierdzamy minimalną poprawę wskaźnika z 10 na 10.5. Natomiast ze zbiorczych danych wynika, że rotacja towarów kształtuje się bez zmian, co: a) nie jest charakterystyczne ani dla przedsiębiorstwa A, ani dla przedsiębiorstwa B, b) zniekształca

pogląd na działalność gospodarczą obydwóch przedsiębiorstw wchodzących w skład zbiorczego sprawozdania, c) nie stwarza bodźca do zainteresowania się przyczyną ujemnego gospodarczo zjawiska w przedsiębiorstwie A, gdyż na szczeblu centralnym analiza rotacji w oparciu o zbiorcze materiały sprawozdawcze nie zasygnalizuje nieprawidłowości w przedsiębiorstwie A.

PRZYKŁAD 3

Przedsiębiorstwo	Średni zapas		O b r ó t		Wskaźnik rotacji	
	styczeń	marzec	styczeń	marzec	styczeń	marzec
A	1.000	1.040	2.000	2.200	2.0	2.1
B	1.000	1.000	40.000	40.200	40.0	40.2
R a z e m	2.000	2.040	42.000	42.400	21.0	20.8

W przedsiębiorstwie A wskaźnik rotacji uległ poprawie z 2.0 na 2.1, w przedsiębiorstwie B również wskaźnik rotacji poprawił się z 40.0 na 40.2. Można by więc przypuszczać, że skoro w każdym z obydwóch przedsiębiorstw nastąpiło przyspieszenie rotacji towarowej, to również i wskaźnik rotacji, charakteryzujący obydwie te przedsiębiorstwa łącznie, a więc zbudowany na danych zbiorczych, będzie obrazował tę samą tendencję tzn. przyspieszenie rotacji. Tymczasem — jak wynika z powyższego przykładu — wskaźniki rotacji obliczone w oparciu o dane zbiorcze przedsiębiorstw A i B, wykazują zwolnienie rotacji z 21.0 do 20.8, a więc zjawisko całkowicie odmierne, aniżeli to, które obserwujemy w poszczególnych przedsiębiorstwach, analizując każde z osobna.

Jak widzimy więc wnioski odnośnie rotacji towarowej, wyciągnięte na szczeblu centralnym w oparciu o materiały zbiorcze, otrzymane z terenu mogą być niesłuszne w odniesieniu do poszczególnych przedsiębiorstw. Wskutek tego wnioski te tracą charakter operatywny i nie stanowią tak skutecznego oręcza, jakim jest analiza rotacji towarowej w ramach oddziały terebowego, kontrolującego bezpośrednio przedsiębiorstwo i wiążącego swe obserwacje i stwierdzenia z konkretną jednostką handlową.

Podane wyżej przykłady świadczą o tym, że analiza rotacji towarowej przeprowadzana na szczeblu centralnym napotyka na poważne niebezpieczeństwo błędnych wniosków w odnie-

sieniu do poszczególnych jednostek wchodzących w skład badanego zespołu, a to na skutek zniekształceń, jakim ulegają wyniki otrzymywane w oparciu o zbiorcze materiały sprawozdawcze.

Dlatego też należy stwierdzić, że wskaźnik rotacji w miarę tego jak oddala się od przedsiębiorstwa w terenie i charakteryzuje coraz większą masę badanego materiału, traci znaczenie bezpośrednio operatywnego instrumentu kontroli bankowej, a posiada charakter raczej elementu polityki finansowej, ilustrującego pewne zjawiska ogólnogospodarcze. Wskaźnik rotacji podany w oderwaniu od konkretnego przedsiębiorstwa, obejmujący szereg różnych jednostek, oddalony od terenu i powiązania ze ściśle określonym przedsiębiorstwem, traci swą wyrazistość, zatracą ostrość swej wymowy, barwy, przestaje być operatywny.

Powyższe stwierdzenie należy jeszcze uzupełnić uwagą, że wskutek zupełnie normalnego upływu czasu, jaki następuje od chwili powstania pewnego zjawiska w terenie do momentu analizy na szczeblu centralnym, opartej na materiałach zbiorczych, — aktualność danych ulega poważnemu osłabieniu. Stąd wnioski wyciągnięte w wyniku dokonanej analizy centralnej nie zawsze są aktualne, szczególnie gdy badane zjawisko zmienia w międzyczasie swój charakter, tendencję, kierunek.

Z przedstawionych powyżej faktów wynikają bardzo poważne konsekwencje w pracy pio-

nu kredytowego aparatu bankowego na odcinku analizy rotacji towarowej.

Analiza rotacji towarowej jako operatywny instrument bieżącej kontroli bankowej i oddziaływania na przedsiębiorstwo handlowe może i powinna być w pełni wykorzystana przede wszystkim przez oddziały terenowe. Analiza rotacji przeprowadzona przez oddział terenowy w stosunku do konkretnego przedsiębiorstwa handlowego opiera się na jak najbardziej aktualnym materiale sprawozdawczym jakim dysponuje dana jednostka. Wszelkie więc odchylenia od prawidłowej działalności mogą być szybko stwierdzone przez oddział terenowy, a przeanalizowany materiał odnośnie kształtowania się rotacji powinien być natychmiast wykorzystany celem operatywnego oddziaływania na przedsiębiorstwo w kierunku likwidacji nieprawidłowości, czy niekorzystnych tendencji.

Oddział terenowy dysponuje nie tylko materiałem liczbowym aktualnym, lecz również „czystym“ tj. nie zniekształconym przez nakładanie się i kompensowanie elementów w sprawozdaniach zbiorczych. Umożliwia to w oparciu o dokonaną analizę rotacji towarowej, postawienie trafnej diagnozy bez obawy popełnienia omyłki, o jaką jest tym łatwiej, im bardziej wskaźnik rotacji oddala się od przedsiębiorstwa poprzez sumowanie zbiorczych materiałów, dotyczących coraz to większej ilości jednostek handlowych. Wskaźnik rotacji wyliczony dla konkretnego przedsiębiorstwa handlowego umiejscowionego w terenie jest bardziej wyrazisty aniżeli wskaźnik rotacji, obliczony centralnie dla dużej ilości przedsiębiorstw i charakteryzuje pewien układ zapasów, obrotów itp. w znanych dobrze pracownikom kredytowym oddziału warunkach pracy przedsiębiorstwa. Jednocześnie zaś istnieje możliwość porównywania wskaźników rotacji danej jed-

nostki ze wskaźnikami takich samych lub podobnych jednostek, znajdujących się w okręgu oddziały terenowego, lub nawet — przy pomocy oddziału wojewódzkiego — z wskaźnikami jednostek leżących w zasięgu innych oddziałów terenowych.

Analiza rotacji towarowej, dokonywana przez oddział terenowy nie powinna ograniczać się do badania wskaźników zbiorczych, charakteryzujących szybkość obrotu całej masy towarowej przedsiębiorstwa. Przede wszystkim należy wykorzystać możliwość kontroli rotacji towarowej w przedsiębiorstwie w oparciu o wskaźnik ilościowy rotacji, a więc obliczony bez uwzględnienia elementu ceny. Oczywiście trudno byłoby obliczenia takie przeprowadzać w stosunku do wszystkich towarów, gdyż praca ta pochłaniałaby zbyt wiele czasu, a jak wiemy pomiędzy wagą poszczególnych towarów w strukturze obrotów przedsiębiorstwa handlowego istnieją kolosalne różnice. Wystarczy kontrolę rotacji w oparciu o ilość (zapasy, obrót) przeprowadzać tylko w stosunku do kilku towarów z asortymentu przedsiębiorstwa, którymi dokonywane są najpoważniejsze obroty. Analiza tych wskaźników pozwoli nam ocenić sprawność pracy przedsiębiorstwa, plan zaopatrzenia towarowego itp. Niezależnie od ilościowych wskaźników rotacji należy badać rotację towarów przy pomocy wskaźników, obliczonych w oparciu o wartość zapasów i obrotów. Celowe jest analizowanie nie tylko łącznego wskaźnika, charakteryzującego rotację pełnego asortymentu lecz również badanie rotacji pewnych grup towarów, w zależności od specyfiki branżowej jednostki handlowej. Grupy te typujemy po zbadaniu struktury obrotów i zapasów, co pozwala nam ocenić wagę poszczególnych grup towarowych w działalności handlowej przedsiębiorstwa:

PRZYKŁAD 4

			Średni	
	Obrót	%	zapas	%
1) Grupa towarów pokrewnych a + b + c + d	10.000	11,7	2.000	9,1
2) Grupa towarów pokrewnych e + f + g	300	0,4	100	0,5
3) Grupa towarów pokrewnych h + i + j + k	27.000	31,6	9.000	40,9
4) Towar 1	45.000	52,6	10.000	45,4
5) Grupa towarów pokrewnych m + n + o + p	700	0,8	200	0,9
6) Grupa towarów pokrewnych r + s + t	1.000	1,2	300	1,4
7) Grupa towarów pokrewnych u + w + z	1.500	1,7	400	1,8
R a z e m	85.500	100 %	22.000	100 %

W przykładzie powyższym należałoby badać poza rotacją ogólną, rotację grup 1, 3 i 4, które grają w strukturze obrotów i zapasów decydującą rolę.

W grupie 4 wyodrębniono tylko jeden towar, gdyż obrót nim wynosi 52,6% ogólnego obro-

tu, a średni zapas 45,4% łącznego średniego zapasu.

W praktyce jednostek handlowych spotykamy się przeważnie z analizą rotacji poszczególnych artykułów w przedsiębiorstwach handlu hurtowego, oraz z analizą rotacji całego asor-

tymentu lub poszczególnych grup towarowych w jednostkach handlu detalicznego. Ta różnica w metodzie pracy hurtu i detalu wiąże się z możliwością dysponowania odpowiednimi danymi odnośnie obrotów i średnich zapasów. W jednostkach hurtu z reguły prowadzone są bieżąco kartoteki magazynowe, pozwalające na wyliczenie wskaźników rotacji dla poszczególnych artykułów. W handlu detalicznym przy sprzedaży bez paragonów możliwa jest tylko analiza rotacji całego asortymentu (ewentualnie pewnych grup towarowych), gdyż z braku bieżących danych kartotekowych, jedyną podstawą dla obliczania wskaźników rotacji są dane o zapasach z okresowych remanentów oraz dane okresowe o obrocie.

Mówiąc o danych otrzymywanych z przedsiębiorstw handlowych dla oceny rotacji towarowej należy zwrócić szczególną uwagę na średni stan zapasów. Opieranie wyliczenia wskaźników rotacji na stanach zapasów na ultimo miesiąca prowadzić może do fałszywych wniosków. Pierwszy i ostatni dzień każdego miesiąca jest okresem realizacji poważnych zakupów przez świat pracy po otrzymaniu płacy. Dlatego też jest bardzo istotną rzeczą dla prawidłowej analizy ustalenie dni w miesiącu, w których dane odnośnie zapasów pozwalałyby na uchwycenie najbardziej prawidłowego obrazu średniego stanu zapasów. Zagadnienie to, dość proste w jednostkach handlu hurtowego, wymaga bardzo subtelnej analizy w handlu detalicznym, gdzie wielkość obrotów (szczególnie przy towarach masowej konsumpcji) w pewne dni ulega kolosalnym odchyleniom, co z kolei odbija się na stanie zapasów i zmniejsza wskaźnik rotacji. Tak np. w dni przedświąteczne, targowe, wypłaty itp. stan zapasów pewnych towarów (przeważnie bardzo poważne pozycje w strukturze obrotów) zbliża się do minimum, a często osiąga wartość zerową. Dlatego też w handlu detalicznym nie można wyznaczać mechanicznie stałych dat, z których dane odnośnie remanentów służyłyby do oceny rotacji towarowej, lecz wyboru dni należy dokonać po szczegółowym zbadaniu w terenie wszystkich przyczyn, mogących zmniejszać dane niezbędne dla oceny rotacji. Oczywiście takie ustalanie dat w powiązaniu z konkretnymi warunkami terenu możliwe jest tylko na szczeblu oddziały terenowego. Tam gdzie w jednostkach handlu detalicznego dane co do zapasów otrzymuje się tylko przy spisaniu remanentów raz na miesiąc (sprzedaż bez paragonów), należy średni zapas miesięczny wyliczyć jako średnią arytmetyczną remanentów na początek i koniec danego miesiąca. Ponieważ metoda ta jest niedokładna, uciekamy się do niej w praktyce tylko wtedy, gdy nie można otrzymać bardziej dokładnych danych, charakteryzujących stany zapasów w przekroju kilku dni miesiąca.

Przy ocenie średnich zapasów musimy zwracać uwagę czy wśród zapasów danej jednostki handlowej są zapasy typu sezonowego ewen-

tualnie specjalnego, które w badanym okresie nie wchodziły do obrotu przedsiębiorstwa (obrót nimi był równy zeru). Przypadki tego typu zdarzają się często przy gromadzeniu zapasów na nadchodzący sezon (np. odzież zimowa w którą jednostki detaliczne zaopatrują się przed sezonem). Uwzględnienie tych zapasów przy wyliczaniu wskaźnika rotacji może bardzo poważnie zmienić dotychczasową szybkość obrotu i doprowadzić do niesłusznych wniosków odnośnie sprawności pracy przedsiębiorstwa, planu zaopatrzenia towarowego itp. Oczywiście taka precyzyjna analiza, uwzględniająca te czynniki jest możliwa tylko w terenie przy kontroli działalności konkretnego przedsiębiorstwa, gdzie można stwierdzić czy są zgromadzone zapasy sezonowe (ewentualnie specjalne) i czy nie było nimi obrotu w okresie badanym. Mechaniczne pomniejszanie zapasów o wielkość kredytu celowego — przy analizie rotacji na szczeblu wojewódzkim czy centralnym — byłoby błędne, gdyż: a) brak jest pewności, czy część tych zapasów nie weszła już do obrotu okresu sprawozdawczego, b) udzielony kredyt celowy może nie charakteryzować faktycznych stanów zapasów sezonowych (ewentualnie specjalnych).

Jak wynika z powyższych rozważań analiza rotacji towarów wymaga uwzględniania całego szeregu elementów i czynników, których precyzyjna ocena możliwa jest tylko w terenie. Trudno w ramach kilkustronicowego artykułu podać w sposób metodyczny zasady tej analizy, tym bardziej, że wymaga ona różnych sposobów i metod pracy w zależności od typu badanej jednostki, struktury jej obrotów i zapasów, specyfiki branżowej, pewnych czynników związanych z terenem (rodzaj klienteli itp.). Celem niniejszego artykułu jest zwrócenie uwagi na rolę analizy rotacji towarowej w pracy pionu kredytowego, w szczególności w oddziałach terenowych, gdzie jest rzeczą możliwą i wykonalną pełne uwzględnienie w analizie tych elementów, które nadają wskaźnikom rotacji barwę życia, wyrazistość i decydują o operatywnym charakterze tego instrumentu, nie wykorzystywanego dotychczas w pełni przy kontroli działalności gospodarczej jednostek handlowych.

Analiza rotacji towarowej przeprowadzana systematycznie przez oddział terenowy w stosunku do konkretnych przedsiębiorstw, badanie dynamiki tej rotacji, porównywanie wskaźników rotacji poszczególnych przedsiębiorstw tej samej branży, czy tego samego typu, analizowanie przyczyn odchyżeń i zmian w rotacji — oto przebogate źródło wiadomości o przedsiębiorstwach handlowych, które dotychczas bądź wcale, bądź w bardzo słabym stopniu jest wykorzystane. A przecież analiza rotacji jest nie tylko orężem w rękach pracowników pionu kredytowego w ich walce o przyspieszenie obiegu środków obrotowych, ale również stanowi niezbędną podstawę dla prawidłowego fi-

nansowania kredytem pod obrót jednostek handlowych.

Dlatego też wydaje się, że zaniedbanemu u nas zagadnieniu rotacji towarowej należy poświęcić w pracy pionu kredytowego szczególnie w oddziałach terenowych, więcej uwagi

i czasu, przedyskutować je na naradach pracy, zaznajomić się z aktualnymi pracami z tego zakresu i wykorzystać analizę rotacji towarowej w całej pełni dla celów bieżącej kontroli i usprawnienia działalności przedsiębiorstw handlowych.

Alfred Siebeneichen

ROZRACHUNKI MIĘDZYNARODOWE W USTROJU SOCJALISTYCZNYM

PODSTAWY ROZRACHUNKÓW Z ZAGRANICĄ

Podstawą stosunków płatniczych z zagranicą w ustroju socjalistycznym, zrealizowanym w pełni w ZSRR, jest socjalistyczny system gospodarowania i nierozzerwalnie z nim związany — w dziedzinie stosunków ekonomicznych z zagranicą — państwowy monopol handlu zagranicznego oraz monopol walutowy banków państwowych.

Państwowy monopol handlu zagranicznego w ZSRR, wprowadzony jeszcze w r. 1918 dekretem Rady Komisarzy Ludowych o nacjonalizacji handlu zagranicznego, potwierdzony został postanowieniami art. 14 Stalinowskiej Konstytucji i jest jednym z najważniejszych instrumentów polityki w ustroju socjalistycznym. Państwowy monopol handlu zagranicznego jest konsekwencją socjalistycznej własności środków produkcji oraz zasady planowości w gospodarstwie narodowym.

Już w tym miejscu zaznaczymy, że zasady gospodarki planowej, obejmują również dziedzinę rozrachunków z zagranicą, dzięki czemu możliwe jest świadome kształtowanie obrotów płatniczych z zagranicą, a więc skuteczne oddziaływanie na bilanse należności i zobowiązań oraz na bilans płatniczy, których ściśle sporządzanie, jak wiemy, jest jedynie możliwe w ustroju socjalistycznym. Nie wchodząc tu w bliższe omawianie tej kwestii, zaznaczymy tylko, że decydujący wpływ na kształtowanie się bilansu płatniczego ma plan obrotów płatniczych z zagranicą.

W ustroju socjalistycznej gospodarki planowej bilans płatniczy jest niczym innym, jak zestawieniem ostatecznego wykonania planu obrotów płatniczych. Tym samym również sposób równoważenia bilansu płatniczego może być z dużą ścisłością przewidziany zawczasu drogą socjalistycznego planowania gospodarczego, co nie jest osiągalne w ustroju gospodarki kapitalistycznej.

Socjalistyczny monopol handlu zagranicznego nie ma nic wspólnego z państwowymi monopolami przywozu lub wywozu poszczególnych towarów, istniejących w państwach kapitalistycznych, ani też z kapitalistycznymi metodami regulowania i ograniczania handlu zagranicznego. Stanowi on obronę budownictwa so-

cialistycznego przed ekonomicznym przenikaniem światowego kapitału przez ześrodkowanie stosunków gospodarczych z zagranicą w rękach państwa. Daje on również gwarancję skutecznego planowania gospodarczego i zabezpiecza gospodarkę planową przed zgubnymi wpływami cyklicznych kryzysów i wahaniami cen towarów na rynkach kapitalistycznych.

Ześrodkowanie całości stosunków gospodarczych z zagranicą w rękach państwa pozwala w jak najlepszy sposób wykorzystać handel zagraniczny dla rozwoju sił wytwórczych, zgodnie z zadaniami planów gospodarczych, w celu umocnienia socjalizmu i stopniowego przechodzenia do komunizmu. Przyczynia się ono również do bardzo poważnego zmniejszenia kosztów handlu zagranicznego przez wyeliminowanie licznych prywatnych pośredników występujących w gospodarce kapitalistycznej.

Zupełnie specyficzny charakter mają również w ustroju socjalistycznym formy rozrachunków i stosunków kredytowych z zagranicą. Jakkolwiek radzieckie organizacje handlu zagranicznego w stosunkach z krajami kapitalistycznymi muszą się liczyć z formami przyjętymi w handlu międzynarodowym, to jednak charakter i organizacja międzynarodowych rozrachunków ZSRR różnią się od tego, co widzimy w stosunkach pomiędzy krajami kapitalistycznymi. Podstawową cechą organizacji międzynarodowych rozliczeń w ustroju socjalistycznym jest skoncentrowanie wszystkich zasobów walutowych w Banku Państwa i dokonywanie wszelkich zagranicznych rozrachunków poprzez ten organ, korzystający w ograniczonym zakresie z pomocy innych banków państwowych.

Wykonywane poprzez Bank Państwa wyłączne prawo państwa przeprowadzania wszystkich operacji z zagranicą i koncentracja wszystkich zasobów walutowych w rękach państwa składają się na państwowy monopol walutowy. Monopol ten rozciąga się nie tylko na waluty obce, lecz na wszelkie wartości dewizowe, a więc zarówno na zagraniczne banknoty i monety, jak i na metale szlachetne (złoto, platyna), znaki pieniężne papierowe oraz opiewające na walutę obcą weksla, czek, przekazy itp. jak wreszcie na zagraniczne papiery wartościowe. Na podstawie monopolu walutowego zakup i sprzedaż tych wartości dewizowych jak

również obrót tymi wartościami z zagranicą muszą być przeprowadzane przez bank państwowy lub za jego pośrednictwem. Bank ten lub też upoważnione do tego banki pomocnicze zajmują się również obsługą kasowo-rozliczeniową przybywających z zagranicy cudzoziemców, zagranicznych przedstawicieli dyplomatycznych, przekazami o charakterze niehandlowym itp.

W myśl powyższych zasad, całość operacji dewizowych, przeprowadzanych przez instytucje i organizacje gospodarcze, musi przepływać przez Bank Państwa. Wpływające na rzecz tych instytucji i organizacji płatności z zagranicy rozliczane są z nimi przez bank w walucie krajowej po kursie urzędowym. Bank ten załatwia dla nich wszelkie operacje techniczno-bankowe, dotyczące inkasa dokumentów, akredytyw, przekazów itp. Również prywatne przekazy krajowych osób prywatnych jak też zagranicznych osób fizycznych i prawnych oraz kupno i sprzedaż walut obcych w stosunku do tych osób są przeprowadzane przez bank państwowy. Krótko mówiąc, całość obrotów pieniężnych z zagranicą skoncentrowana jest w banku państwa socjalistycznego, względnie w bankach pomocniczych.

Rozrachunki z zagranicą nabierają w ustroju socjalistycznym zupełnie odmiennego wydźwięku gospodarczego również na skutek specjalnego charakteru pieniądza socjalistycznego, którego istota różni się zasadniczo od istoty pieniądza kapitalistycznego. Specyficzną cechą międzynarodowych rozrachunków w ustroju socjalistycznym jest to, że pieniądz krajowy nie ma obiegu na rynkach obcych i nie służy jako środek płatniczy w handlu zagranicznym. Przywóz i wywóz pieniądza krajowego i przesyłanie go w obrocie z zagranicą jest zabroniony. Pieniądz ten może jednak występować jako waluta rozrachunkowa w clearingu z zagranicą. Ostatnio np. waluta radziecka wprowadzona została jako waluta rozrachunkowa do clearingu pomiędzy ZSRR, a krajami demokracji ludowej oraz do clearingu pomiędzy krajami demokratycznymi.

Pieniądz socjalistyczny, jako pieniądz podporządkowany prawidłowościom rozwoju gospodarki socjalistycznej, nie jest natomiast przystosowany ze swej natury do tego, aby mógł służyć jako narzędzie rozrachunków pomiędzy krajami socjalistycznymi a krajami kapitalistycznymi. W stosunkach z tymi krajami walutą rozrachunkową jest waluta partnera lub też waluta kraju trzeciego.

Niezależnie od tego, w jakiej walucie odbywa się rozrachunek z krajami zagranicznymi, wpłaty lub wypłaty w clearingu dokonywane są w walucie krajowej. Oznacza to, że bank państwowy rozlicza się z krajowymi instytucjami gospodarczymi, osobami prywatnymi itd. w walucie krajowej, na którą przeliczany jest ekwiwalent kwoty rozrachunkowej w obrocie zagranicznym. Również we wszystkich przy-

padkach, gdy bank państwowy dokonuje z tytułu swego monopolu walutowego rozliczeń z zagranicą np. w dewizach wolnych, rozrachunek z krajowym dłużnikiem lub wierzycielem (zleceniodawcą lub beneficjentem) odbywa się w walucie krajowej według określonego kursu danej waluty.

Kurs ten ustalany jest i ogłaszany przez bank państwowy na podstawie określonego przez władze państwowe kursu rozliczeniowego. W ustroju socjalistycznym nie może istnieć inny sposób ustalania tego kursu, gdyż na skutek monopolu walutowego nie ma podstaw do wytworzenia się rynku walutowego, opartego na prawach popytu i podaży. Według kursu walut zagranicznych, ustalanego przez bank państwowy, odbywają się również przeliczenia walut obcych na walutę krajową we wszelkich bilansach, rachunkowości i sprawozdawczości wszelkich instytucji i organizacji oraz przedsiębiorstw społecznych.

Kurs rozliczeniowy pieniądza socjalistycznego ma zupełnie inną treść ekonomiczną, niż kurs dewizowy w krajach kapitalistycznych. Podczas gdy w ustroju kapitalistycznym istnieje wyraźna wzajemna zależność pomiędzy kursem dewizowym, a cenami krajowymi, w ustroju socjalistycznym zależność ta została całkowicie przezwyciężona. Ani bowiem zmiana kursu rozliczeniowego nie ma wpływu na ceny krajowe, ani też zmiana cen krajowych nie powoduje konieczności zmiany kursu rozliczeniowego. Jest to wynikiem podporządkowania cen towarów importowanych względnie cen towarów eksportowanych planowej gospodarce i stosowania systemu wewnętrznych „różnic wyrównawczych“, spełniających rolę amortyzatora, eliminującego wpływ kursów rozliczeniowych jak i cen zagranicznych na ceny krajowe. Realne znaczenie mają kursy rozliczeniowe tylko na wąskim odcinku operacji walutowych z osobami prywatnymi (względnie zagranicznymi przedstawicielstwami) przy wymianie walut obcych na walutę krajową lub odwrotnie.

Tym różni się zasadniczo kurs dewizowy w ustroju kapitalistycznym od kursu rozliczeniowego w ustroju socjalistycznym. Podczas kiedy w kapitalizmie kurs dewizowy jest ważkim instrumentem polityki gospodarczej, a deprecjacja, dewaluacja lub waloryzacja pieniądza wpływają bezpośrednio na rozmiary i kierunek obrotów z zagranicą, w ustroju socjalistycznym kurs rozliczeniowy w ogóle nie odgrywa tej roli, na skutek właściwości gospodarki socjalistycznej uniezależniającej ceny krajowe od poziomu cen zagranicznych. Podwyższenie lub obniżenie kursu rozliczeniowego nie wpłynie bowiem na zmianę struktury cen krajowych, ani też nie wpływa na ogólny wynik rachunku różnic wyrównawczych (patrz artykuł: Zygmunt Karpiński, Gospodarcze funkcje parytetu walutowego — Wiadomości Narodowego Banku Polskiego Nr. 1/52, str. 19 i dalsze). Nie wchodzimy tu w dalszą analizę skutków zmiany stosunku parytetowego kraju o gospodarce

planowej do walut zagranicznych, odsyłając zainteresowanych do wspomnianego artykułu.

UMOWY ROZRACHUNKOWE

Socjalistyczny charakter gospodarki, powodujący uniezależnienie tej gospodarki od świata kapitalistycznego, nie oznacza bynajmniej tendencji do izolowania się od reszty świata. Wręcz przeciwnie, stały rozwój gospodarki narodowej w ustroju socjalistycznym powoduje coraz większe zapotrzebowanie na środki produkcji, narzędzia i surowce, które nie zawsze są lub mogą być produkowane w kraju. Ten konieczny import pokrywany być musi przez odpowiedni eksport towarów produkowanych w kraju. Podobnie przedstawia się sprawa, gdy chodzi o wzajemną wymianę usług.

W ustroju socjalistycznym zamierzone obroty handlowe i płatnicze z zagranicą znajdują swój wyraz w planach handlu zagranicznego oraz planach obrotu płatniczego z zagranicą, a następnie najczęściej w międzypaństwowych umowach handlowych i płatniczych. Myślą przewodnią przy zawieraniu tych umów jest ustalenie warunków obrotu handlowego i płatniczego, ułatwiających ten obrót z korzyścią dla umawiających się stron.

Ta zasada wzajemnych korzyści oraz, co należy podkreślić, równouprawnienia stron, wzajemnego poszanowania państwowej suwerenności i niedopuszczania do jakiegokolwiek mieszania się w stosunki wewnętrzne państw kontrahujących jest szczególnie akcentowana i rzeczywiście realizowana przez Związek Radziecki, który nigdy nie wyrzekał się międzynarodowego podziału pracy i rozwijania stosunków handlowych z innymi krajami, bez względu na różnice systemów gospodarczych i politycznych. System gospodarki socjalistycznej stwarza wszelkie możliwości rozwoju gospodarczej współpracy z innymi krajami, nie tylko o ustroju zdążającym do socjalizmu, lecz i z państwami zachowującymi u siebie kapitalistyczny ustrój gospodarowania. Stalin wielokrotnie podkreślał tę tezę, wskazując na to, że jej realizacja zależy tylko od dobrej woli i chęci tych krajów.

Nie ulega jednak wątpliwości, że im dalej posunięta jest socjalizacja gospodarki w kraju partnera, tym większą daje to gwarancję, że postanowienia umowy zostaną rzeczywiście zrealizowane, gdyż w tym przypadku postanowienia umowy nabierają cech kontraktu handlowego lub też gwarancji państwowej, że odnośne kontrakty handlowe zostaną przez właściwe organizacje handlowe zawarte. Stanowi to jednocześnie gwarancję wykonania planów handlu zagranicznego oraz płatniczego, których odpowiednikiem są postanowienia umów międzypaństwowych.

W przypadku, gdy partnerem jest państwo kapitalistyczne, umowy handlowe takiej gwarancji nie dają, gdyż z jednej strony rząd państwa kapitalistycznego nie posiada prawa bez-

pośredniej dyspozycji w stosunku do poszczególnych jednostek gospodarujących, z drugiej zaś strony te jednostki gospodarujące, skłonne nawet do utrzymywania i rozszerzania stosunków handlowych z ZSRR i krajami demokracji ludowej, napotykają na rozliczne przeszkody natury politycznej ze strony obozu imperialistycznego. Wynika to z wyraźnej polityki dyskryminacyjnej ze strony tego obozu w stosunku do krajów obozu pokoju. Ta polityka, wymuszana na krajach, zwłaszcza zachodnio-europejskich, przez imperializm amerykański, utrudnia utrzymywanie normalnych stosunków handlowych z niewątpliwą szkodą dla rozwoju międzynarodowych stosunków gospodarczych, a przede wszystkim dla samych krajów kapitalistycznych.

Trudności te są zwalczane i pokonywane przez obóz pokoju. Nie stanowią one też nieprzewidywalnej przeszkody dla wykonania narodowych planów gospodarczych w krajach socjalizmu, jednakże wymagają pamiętania przy planowaniu o ważkim czynniku, jakim są rezerwy materiałowe w kraju, jak też odpowiednio rezerwy dewiz i złota, stanowiące asekurację przed zniekształceniem planu obrotów z zagranicą w toku ich wykonywania.

Rozrachunki międzynarodowe, wynikające z utrzymywania i rozszerzania stosunków handlowych, politycznych i kulturalnych z zagranicą dokonywane są albo w wolnych dewizach, albo w clearingu na podstawie umów rozrachunkowych międzypaństwowych lub wreszcie w walutach reglamentowanych z krajami posiadającymi reglamentację dewizową, z którymi nie została zawarta umowa rozrachunkowa. Najczęściej sposób dokonywania wzajemnych płatności regulowany jest przez umowę międzypaństwową, zwłaszcza, gdy chodzi o wprowadzenie systemu clearingowego.

System ten stosowany jest z reguły w rozrachunkach z krajami kapitalistycznymi, które wprowadziły u siebie ograniczenia dewizowe, co obecnie jest zjawiskiem niemal powszechnym. Umowy takie Związek Radziecki zawiera z krajami kapitalistycznymi w celu ochrony radzieckiego handlu zagranicznego przed trudnościami wynikającymi z zamrożeń należności na skutek reglamentacji dewizowej, stosowanej przez te kraje. Ponieważ jednak umowy clearingowe, jak wiemy, nie dają dostatecznej gwarancji uniknięcia zamrożeń w stosunkach z krajami kapitalistycznymi, nie będącymi w stanie prowadzić gospodarki planowej, większość tych umów posiada charakter clearingowo - płatniczy, zabezpieczający zapłatę nadwyżki salda na rachunku clearingowym ponad przewidziany w umowie limit drogą transferu wolnych dewiz lub też zapłaty złotem. Klauzula transferowa (tzw. klauzula „dewizowa“) może dotyczyć zarówno nadwyżki salda ponad określony limit w toku wykonywania umowy, jak też salda końcowego, pozostałego na rachunku po wygaśnięciu odnośnej umowy.

W stosunku do krajów demokracji ludowej Związek Radziecki nie stosuje tego rodzaju środków ostrożności, jako zbędnych, gdyż kraje te, opierające swą gospodarkę na zasadach socjalistycznego planowania, dają dostateczną gwarancję utrzymywania bieżącej równowagi we wzajemnych obrotach. Ewentualne zadłużenia przejściowe regulowane są w drodze dostaw towarowych (Smirnow, stenogram z wykładów, Wiadomości NBP, Nr. 10/50, str. 698).

W celu zmniejszenia niebezpieczeństwa powstawania nadmiernych sald na rachunkach clearingowych, stosowane jest również oprocentowanie nadwyżki salda, jak też zabezpieczenie wartości tego salda przez tzw. klauzulę złota. Klauzula ta przewiduje, że jeżeli zawartość złota obcej waluty, w której prowadzony jest rozrachunek (waluty rozrachunkowej) obniży się, wówczas saldo to zostanie odpowiednio zrewaloryzowane, a więc proporcjonalnie powiększone.

Jak to zaznaczyliśmy już wyżej, system clearingowy względnie clearingowo - płatniczy prowadzony jest z reguły w rozrachunkach z krajami kapitalistycznymi, które wprowadziły u siebie ograniczenia dewizowe. Stąd też odnośne umowy rozrachunkowe zawierane przez ZSKR z tymi krajami muszą zawierać wszystkie potrzebne postanowienia, zabezpieczające tryb rozliczeń — i liczące się z istnieniem reglamentacji obrotu z zagranicą u swego partnera.

Umowa rozrachunkowa będzie więc określała zakres płatności, objętych clearingiem, co, jak wiemy, może wyrażać się w clearingu totalnym lub częściowym, towarowym lub towarowo-usługowym, pozostawiając płatności nie objęte clearingiem do uregulowania w wolnych dewizach lub w walucie danego kraju, uzyskanej poza clearingiem, często za dewizy wolne.

Wobec istnienia reglamentacji dewizowej w kraju partnera, umowa będzie zabezpieczała udzielenie zezwoleń na dokonywanie płatności przez władzę dewizową w ramach obowiązujących w danym kraju przepisów dewizowych. Będzie to dotyczyło również dokonywania wpłat na rachunek clearingowy.

Następnie w umowie wyznaczona zostanie po każdej stronie instytucja, której powierzona zostaje rola instytucji rozrachunkowej ustanowione zostanie, w jakiej walucie ma być dokonywany rozrachunek, jak również określony kurs przeliczeniowy dla należności, nie wyrażonych w walucie rozrachunkowej. Jak wiemy, walutą rozrachunkową w stosunkach z krajami kapitalistycznymi jest z reguły waluta partnera lub też waluta kraju trzeciego. (W umowach zawieranych z krajami demokracji ludowej walutą rozrachunkową jest rubel).

Dalej umowa musi określić czy i w jakich rozmiarach dopuszczalne jest korzystanie z kredytu technicznego (operacyjnego) we wzajemnych stosunkach pomiędzy instytucjami rozrachunkowymi. Może to być kredyt nieograniczony lub zalimitowany, jednostronny lub

dwustronny. Obok kredytów technicznych mogą być przewidziane kredyty specjalne, dające możliwość kredytowych zakupów towarów, zwłaszcza inwestycyjnych lub dokonywania płatności dostawcom z kredytu finansowego.

Umowa międzypaństwowa ogranicza się zwykle do najważniejszych postanowień, nie wchodząc głębiej w sprawy techniki rozliczeń. Sprawy, dotyczące techniki rozrachunku regulowane są zwykle bezpośrednio pomiędzy instytucjami rozrachunkowymi obu umawiających się stron w tzw. umowie techniczno-banckowej.

Umowy rozrachunkowe pomiędzy ZSRR a krajami demokracji ludowej posiadają inny charakter, niż umowy z krajami kapitalistycznymi, gdzie podłożem clearingu jest istniejąca tam reglamentacja dewizowa. Jakkolwiek i w krajach demokracji ludowej istnieją również ograniczenia dewizowe, to jednak mają one inny charakter, niż w krajach kapitalistycznych, gdyż w krajach budujących podstawy socjalizmu monopol handlu zagranicznego i monopol walutowy zrealizowany został niemal wszędzie jeżeli nie de jure, to co najmniej de facto. Dlatego też clearing pomiędzy ZSRR a krajami demokracji ludowej jest raczej systemem techniki rozrachunku z zagranicą, nie zaś instrumentem polityki gospodarczej, opartej na reglamentacji obrotów płatniczych z zagranicą.

OGRANICZENIA DEWIZOWE A USTRÓJ SOCJALISTYCZNY

Reglamentacja zapłat międzynarodowych w kapitalizmie oraz clearing reglamentowany są wynikiem powszechnego kryzysu kapitalizmu. Systemy te uznawane są przez ekonomistów burżuazyjnych jako instrument polityki gospodarczej państwa, umożliwiający podtrzymanie równowagi bilansu płatniczego oraz regulowanie zapłat w obrocie z zagranicą. Jak wiemy, w rzeczywistości cele te nie były osiągnięte, gdyż reglamentacja zapłat przyczyniała się tylko do zaostrenia sprzeczności, tkwiących w kapitalizmie.

Zupełnie inaczej przedstawia się sprawa w ustroju socjalistycznym. Obowiązujące w ZSRR ustawaodawstwo walutowe, które wprowadziło system państwowego monopolu walutowego, ma zasadniczo odmienny charakter, niż ograniczenia dewizowe w kapitalizmie. Monopol walutowy wypływa z gospodarki socjalistycznej, a w szczególności z zasady gospodarki planowej i monopolu handlu zagranicznego, realizowanego przez państwo poprzez upoważnione do tego przedsiębiorstwa i organizacje. Znaczna większość walut zagranicznych wpływających do kraju pochodzi z utargu państwowych przedsiębiorstw i organizacji handlu zagranicznego. Logiczną konsekwencją tego jest, że całość zasobów walutowych skoncentrowana jest w Banku Państwa i że wszystkie rozliczenia międzynarodowe dokonywane są przez tenże Bank. Nie są to więc ograniczenia typu re-

glamentacyjnego, stosowane w kapitalizmie, gdzie chodzi o ograniczanie swobody zapłat, dokonywanych przez prywatne osoby i przedsiębiorstwa z tytułu ich działalności gospodarczej w obrotach z zagranicą.

Przekazy na zagranicę na zlecenie przedsiębiorstw i organizacji państwowych z tytułu przeprowadzanych przez nie operacji dokonywane są przez Bank Państwa bez jakichkolwiek bądź ograniczeń. Przedsiębiorstwa i organizacje handlu zagranicznego otrzymują bez trudności waluty zagraniczne na płatności z tytułu operacji przewidzianych w planie. W ustroju socjalistycznym płatności z tytułu obrotu towarowego, wymiany usług i inne nie są „reglamentowane“ czy też „ograniczane“, gdyż są z góry przewidziane w planie gospodarki narodowej i są wynikiem wykonywania odnośnych planów państwowych przez przedsiębiorstwa, organizacje i instytucje państwowe.

Dokonywanie tych obrotów i zapłat nie tylko że nie wymaga specjalnych doraźnych „zwoleń“ władzy dewizowej, jak to jest w kapitalizmie, lecz należy po prostu do obowiązków odnośnego przedsiębiorstwa czy też organizacji państwowej, wykonującej plan. Czas i miejsce dla określenia potrzeby dokonania i wysokości tego rodzaju zapłat jest przy ustalaniu gospodarczych planów państwowych względnie budżetów poszczególnych instytucji, nie zaś w toku wykonywania tych planów i to drogą reglamentacji. „Dla tego też właśnie w ZSRR nie ma ograniczeń dewizowych w handlu zagranicznym, jako że państwo nie ma podstaw do ograniczania samego siebie“ (Smirnow).

Równowaga bilansu płatniczego w ustroju socjalistycznym zagwarantowana jest nie przez system ograniczeń dewizowych, lecz przez system planowej gospodarki. W szczególności w dziedzinie obrotu towarowego z zagranicą możliwe jest dzięki monopolowi handlu zagranicznego daleko skuteczniejsze regulowanie bilansu płatniczego, niż przy pomocy ograniczeń dewizowych. Również monopol walutowy ułatwia regulowanie obrotu płatniczego z zagranicą, stanowiąc jednocześnie obronę monopolu handlu zagranicznego przed zamachami z zewnątrz. Pojęcie ograniczeń dewizowych czy też reglamentacji może w ustroju socjalistycznym stosować się co najwyżej do obrotów płatniczych dokonywanych przez osoby prywatne, gdyż przekazy za granicę prywatnych obywateli radzieckich oraz zagranicznych osób fizycznych i prawnych oraz sprzedaż im walut obcych dokonywane są tylko na podstawie każdorazowej decyzji Ministerstwa Finansów.

W krajach demokracji ludowej utrzymane są jeszcze ograniczenia dewizowe, jednakże mają one odmienny charakter, niż w krajach kapitalistycznych, ponieważ i tu wprowadzony jest formalny lub faktyczny monopol walutowy oraz monopol handlu zagranicznego. Obroty towarowe z zagranicą dokonywane są w

tych krajach przez państwowe organizacje i przedsiębiorstwa, będące pod bezpośrednią kontrolą państwa. W krajach demokracji ludowej realizowany jest coraz pełniej system narodowych planów gospodarczych oraz socjalizacji produkcji i wymiany. Jeżeli w handlu zagranicznym tych krajów używane są instrumenty techniczne pod nazwą „pozwoleń“ lub „licencji“ przywozu i wywozu, to nie są one wynikiem reglamentacji obrotu towarowego czy też reglamentacji zapłat, lecz instrumentem kontroli właściwego wykonywania planu przez odnośne organizacje handlu zagranicznego, sprawowanej przez odpowiednie państwowe organy nadzorcze.

Również, jeżeli przepisy prawa dewizowego w krajach demokracji ludowej utrzymują „reglamentację dewiz“, podobną pozornie do przepisów w krajach kapitalistycznych, należy to odnieść do przepisów przejściowych uzasadnionych niezakończonym procesem likwidacji sektora kapitalistycznego oraz niedoskonałością planów i ich wykonania właśnie w okresie przejściowym.

TECHNIKA ROZRACHUNKOWA W ZSRR

Jak wiemy, w myśl podstawowych zasad socjalistycznego gospodarowania, w ZSRR wprowadzony został państwowy monopol walutowy, polegający na wyłącznym prawie państwa przeprowadzania wszystkich operacji w obcej walucie i innymi wartościami dewizowymi. Organem państwowym do wykonania monopolu państwowego na terytorium ZSRR jest Bank Państwa i Bank dla Handlu Zagranicznego ZSRR.

„Podstawową cechą organizacji międzynarodowych rozliczeń ZSRR jest:

- 1) skoncetrowanie podstawowej masy pieniądza gotówkowego i wpływających na rzecz ZSRR środków w walucie obcej w jednym organie państwowym — w Banku Państwa ZSRR;
- 2) dokonywanie wszelkich zagranicznych rozrachunków ZSRR w zakresie handlu zagranicznego, kredytów i innych operacji poprzez ten jedyny organ, i
- 3) regulowanie przez państwo tych rozrachunków w celu zapewnienia stałej równowagi bilansu płatniczego ZSRR i, w szczególności, płatności z tytułu terminowych zobowiązań handlu zagranicznego i kredytowych“ (Smirnow, 1. c, str. 466).

Obecnie niektóre operacje walutowe, w ograniczonym zakresie, przeprowadza również Bank dla Handlu Zagranicznego (Wniesztorgbank).

Zakup i sprzedaż waluty zagranicznej i innych wartości dewizowych, jak również przekazy walut obcych za granicę i z zagranicy muszą być przeprowadzane przez Bank Państwa ZSRR (Gosbank) względnie Wniesztorgbank lub za ich pośrednictwem. Wniesztorgbank zajmuje się obsługą kasowo - rozliczeniową przybywających do ZSRR cudzoziemców, zagranicz-

nych przedstawicieli dyplomatycznych, przekazami pieniężnymi o charakterze niehandlowym itd.

Całość zagranicznych walut i dewiz, wpływających na rzecz instytucji radzieckich i organizacji gospodarczych w obrocie z zagranicą musi być przez nie przekazywana do Banku Państwa, który rozlicza się z nim w rublach według ustalonego kursu. Bank Państwa dokonuje również wszelkich operacji bankowych w obrocie z zagranicą, a więc przekazów, inkasa dokumentów, otwarcia akredytyw itp., posługując się odpowiednią siecią swoich korespondentów — banków zagranicznych, u których posiada swoje rachunki. Nawzajem, korespondenci zagraniczni posiadają swoje rachunki bankowe w Gosbanku względnie w Wniesztorgbanku, który ma również prawo przeprowadzania przekazów za granicę względnie z zagranicy.

Bank Państwa, występując jako pośrednik w rozliczeniach z zagranicą, przeprowadza jednocześnie kontrolę wydatkowania wartości dewizowych przez radzieckie instytucje i organizacje gospodarcze, jak również przez osoby prywatne.

Siłą rzeczy Bank Państwa ZSRR występuje jako instytucja rozrachunkowa z tytułu zawieranych przez ZSRR między państwowych umów rozrachunkowych, płatniczych, clearingowych lub też clearingowo - płatniczych. Przeważająca część tych umów przewiduje system dwóch rachunków clearingowych, z których jeden prowadzony jest w Banku Państwa ZSRR, drugi zaś w centralnym banku biletowym lub też w specjalnej instytucji rozrachunkowej w kraju partnera zagranicznego. Technika rozrachunku nie różni się od techniki przyjętej w clearingu reglamentowanym, w kapitalizmie. Tak więc należności zagranicznych wierzycieli z tytułów przewidzianych w umowie wpłacane są przez radzieckie organizacje handlu zagranicznego, instytucje itp. w walucie rublowej na rachunek zagranicznej instytucji rozrachunkowej w Banku Państwa ZSRR. Odwrotnie, należności, przypadające radzieckim organizacjom H. Z. itp., wpłacane są przez zagranicznych dłużników na rachunek Banku Państwa w zagranicznej instytucji rozrachunkowej, w kraju kontrahenta. Bank Państwa i zagraniczna instytucja rozrachunkowa zawiadamiają się wzajemnie o wszelkich wpłatach, wpływających na rachunki, co daje podstawę do wypłaty należności beneficjentowi. Bez względu na to, w jakiej walucie rozrachunkowej prowadzony jest clearing, wpłaty i wypłaty dokonywane są zawsze w miejscowej walucie odnośnego kraju (w walucie krajowej).

W myśl tej zasady, organizacje radzieckie wpłacają do Banku Państwa ekwiwalent zobowiązania w stosunku do zagranicy w rublach, według odpowiedniego kursu rozliczeniowego i otrzymują od Banku Państwa ekwiwalent zagranicznej należności również w rublach. Natomiast Bank Państwa rozlicza się z instytucją

rozrachunkową zagraniczną (kraju kontrahenta) w walucie rozrachunkowej, przewidzianej umową między państwami. W ten sposób rozliczenia z zagranicą rozpadają się na rozliczenia w kraju i rozliczenia z zagranicą przy czym system rozliczeń uwalnia krajowego eksportera i importera od konieczności przekazywania waluty obcej.

KAPITALISTYCZNY CLEARING REGLAMENTOWANY A ROZRACHUNEK CLEARINGOWY W USTROJU SOCJALISTYCZNYM

Na podstawie wyżej poznanych zasad rozrachunku możemy ustalić zasadnicze różnice pomiędzy kapitalistycznym clearingiem reglamentowanym z rachunkiem clearingowym w ustroju kapitalistycznym.

1. Międzypaństwowy clearing reglamentowany w kapitalizmie jest, jak wiemy, wynikiem ogólnego kryzysu kapitalizmu i używany jest jako instrument polityki gospodarczej państw kapitalistycznych, oparty na reglamentacji zapłat międzynarodowych. Reglamentacja zapłat a więc i clearing reglamentowany mają na celu ratowanie równowagi obrotu płatniczego z zagranicą krajów kapitalistycznych, czyli równoważenia bilansu płatniczego oraz podtrzymywanie stałości waluty krajowej w dobie kryzysu kapitalizmu.

Stosowanie elastycznych kursów dewizowych w kapitalizmie oraz polityka sztucznie ustawianych kursów rozrachunkowych w clearingu reglamentowanym jest jednym z narzędzi ekspansji imperialistycznej. Niektóre państwa imperialistyczne przeciwne są reglamentacji zapłat międzynarodowych, którą określają jako wypaczenie swobody zapłat międzynarodowych, uważanej przez nie za gwarancję żywiołowego rozwoju obrotu międzynarodowego. W rzeczywistości państwa te stają w obronie swobody zapłat, jako sprzyjającej podbojowi gospodarczemu państw słabszych przez państwa silne, a więc osiągnięciu celów imperialistycznych. Istotnie, clearing reglamentowany powoduje konieczność ograniczania obrotów, zwięzania tych obrotów do możliwości słabszego partnera, celem zrównoważenia płatności. Cel ten jednak nie jest osiągnięty, gdyż w kapitalizmie planowanie wzajemnych obrotów i osiągnięcie tą drogą równowagi bilansów płatniczych nie jest możliwe, jako sprzeczne z istotą ustroju kapitalistycznego.

2. System clearingowy w gospodarce socjalistycznej planowania jest systemem techniki rozrachunku z zagranicą. Clearing ten nie jest oparty na ograniczeniach obrotu towarowego względnie płatniczego z zagranicą, gdyż w ustroju socjalistycznym nie istnieją ani tego rodzaju ograniczenia, ani też reglamentacja obrotów z zagranicą. Równowaga tych obrotów w socjalizmie zagwarantowana jest przez system narodowego planowania gospodarczego.

Chwilowa nierównowaga bilansu płatniczego nie ma żadnego wpływu na pieniądz socjalistyczny, którego wartość oparta jest na systemie socjalistycznego gospodarowania. Waluta kraju socjalistycznego jest pieniądzem krajowym, nie mającym obiegu na rynkach obcych. Jest stosowana jako waluta rozrachunkowa w stosunkach z krajami demokracji ludowej, natomiast nie jest ze swej natury przystosowana do tego, aby służyła jako narzędzie międzynarodowych rozliczeń z krajami kapitalistycznymi. Natomiast z tymi krajami waluta rozrachunkowa jest z reguły waluta kraju kontrahenta, względnie waluta kraju trzeciego.

W tych warunkach nie ma miejsca na ustanawianie „clearingowego kursu rozrachunkowego“ w rozumieniu clearingou reglamentowanego, stanowiącego instrument agresji gospodarczej. Kursy rozliczeniowe w socjalizmie mają charakter wewnętrzny, służą dla rozliczeń z krajowymi organizacjami handlu zagranicznego. Na skutek stosowania systemu wewnętrznych „różnic wyrównawczych“ nie istnieje żadna zależność pomiędzy kursem rozliczeniowym a cenami krajowymi. Kurs ten nie ma żadnego wpływu na strukturę cen krajowych, na forsowanie eksportu, czy też hamowanie importu lub odwrotnie.

Gwarancja rozwoju obrotów międzynarodowych w socjalizmie jest planowanie gospodarcze i rozszerzanie się stosunków międzynarodowych na podstawie zasad międzynarodowej współpracy, wzajemnych korzyści, równouprawnienia stron, wzajemnego poszanowania suwerenności i nie mieszania się do stosunków

wewnętrznych państw kontrahentów. Stosunki pomiędzy krajami obozu demokratycznego, oparte na tych zasadach, wykazują coraz większy rozwój obrotów handlowych i wymiany usług, przyczyniając się do coraz większego rozkwitu tych krajów. Obroty te ujęte są jednocześnie w ramy narodowej gospodarki planowej oraz w odpowiadające jej założeniom wieloletnie umowy gospodarcze. Dążeniem obozu pokoju jest rozwijanie i zacieśnienie stosunków gospodarczych również z krajami o ustroju kapitalistycznym, ku czemu nie powinny istnieć nieprzezwyciężalne przeszkody.

Dodać należy, że reglamentowany clearing kapitalistyczny prowadzi szczególnie do zahamowania rozwoju gospodarczego krajów słabszych i do petryfikacji ich niedorozwoju gospodarczego, sprowadzając je do roli dostawców żywności i surowców dla krajów wysoko uprzemysłowionych, a jednocześnie dostawców taniej siły roboczej. Z drugiej strony kapitalistyczny clearing reglamentowany prowadzi do rozwoju nienaturalnej, niezdrowej autarkii w silnych krajach imperialistycznych, przeważnie dla celów wojny zaborczej.

W przeciwieństwie do tego, clearing socjalistyczny, oparty na umowach wieloletnich, scharmonizowanych z narodowymi planami gospodarczymi poszczególnych krajów, sprzyja planowemu rozwojowi gospodarczemu poszczególnych gałęzi u partnerów i naturalnemu, tzn. opartemu na istniejących bogactwach naturalnych międzynarodowemu podziałowi pracy, z korzyścią dla wszystkich uczestników.

Miroslaw Orłowski

„FINANSE I KREDYT ZSRR“ – NOWE PISMO RADZIECKIE

Od 1 lipca roku bieżącego dotychczasowe dwa czasopisma radzieckie, a mianowicie „Diengi i Kredit“ oraz „Sowietskije Finansy“ przestały się ukazywać, łącząc się w nowe czasopismo „Finansy i Kredit SSSR“, którego pierwszy numer postaramy się omówić w niniejszym artykule. „Diengi i Kredit“ były wewnętrznie - służbowym pismem Banku Państwa ZSRR, poświęconym problematyce obiegu pieniężnego i kredytu. „Sowietskije Finansy“ były czasopismem wewnętrznym Ministerstwa Finansów ZSRR, poświęconym problematyce finansów w ścisłym tego słowa znaczeniu, tj. zagadnieniom budżetowym, podatkowym, finansowaniu inwestycji, kredytowi państwa, ubezpieczeniom państwowym i kasom oszczędności. Pisma powyższe miały bardzo ograniczony kolportaż. Dla przykładu podamy, że najbardziej nas interesujące „Diengi i Kredit“ miały do niedawna nakład 5.000 egzemplarzy, ostatnio 10.000 egzemplarzy, przy 174 kantorach i 4620 oddziałach tego banku. Nic dziwnego, że w tych warunkach czasopismo powyższe było bardzo trudno dostępne, mało znane,

podczas gdy bardzo wysoki poziom naukowy i cenne materiały, jaki publikowało przemawiały za udostępnieniem go szerszym kołom czytelników. Analogicznie zresztą przedstawiała się sprawa z czasopismem „Sowietskije Finansy“, jedynym pismem ściśle finansowym.

Dlatego też z wielką radością witamy pojawienie się pierwszego numeru nowego czasopisma, organu Ministerstwa Finansów ZSRR, które nie tylko zastępuje dotychczasowe, poprzednie, ale co dla nas jest najważniejsze, jest udostępniane w kolportażu ogólnym.

„Finansy i Kredit SSSR“ stawia sobie następujące zadania: rozpatrywanie na podstawie teorii marksistowsko - leninowskiej roli i znaczenia finansów, pieniądza i kredytu w budowie społeczeństwa komunistycznego, wykazywanie wyższości finansów radzieckich nad finansami kapitalistycznymi, demaskowanie burżuazyjnych teorii finansowo - kredytowych służących kapitałowi monopolistycznemu. Dalszym zadaniem nowego czasopisma jest analizowanie pracy organów finansowych, placówek Banku Państwa i banków specjalnych, inwesty-

cyjnych w zakresie mobilizacji zasobów finansowych dla budowy społeczeństwa komunistycznego i przestrzegania jak najdalej idącej oszczędności w rozchodowaniu środków materiałowych i pieniężnych. Czasopismo będzie rozpatrywało na swoich łamach zagadnienia związane z podwyższaniem rentowności przedsiębiorstw socjalistycznych, ze wzmocnieniem kontroli przy pomocy pieniądza, kontroli produkcji i obiegu, związane z umocnieniem rozrachunku gospodarczego oraz stosunków kredytowych w gospodarstwie narodowym. Poważne miejsce zajmą w problematyce omawianej w tym czasopiśmie opisy i analiza przodujących doświadczeń i osiągnięć najlepszych pracowników finansowo - bankowych oraz krytyka braków i błędów w pracy organów finansowych, placówek Banku Państwa i banków specjalnych.

Redakcja czasopisma zapowiada również zaznajamianie czytelników z finansami krajów demokracji ludowej.

Ten wielki program realizowany jest już w pierwszym numerze omawianego czasopisma.

Układ czasopisma jest następujący. W dziale artykułowym mamy artykuły problemowe. W dziale „Praktyka i wymiana doświadczeń” znajdujemy przyczynki z praktyki pracy codziennej aparatu finansowego i kredytowego. W dziale „Finanse i kredyt państw kapitalistycznych” mamy artykuły demaskujące istotny charakter finansów kapitalistycznych. Dział „Krytyka i bibliografia” przynosi nam bogaty materiał recenzyjny. Wreszcie dział „Informacyj” podaje nam szereg cennych wiadomości z życia Ministerstwa Finansów ZSRR i Banku Państwa ZSRR.

Numer pierwszy otwiera artykuł wstępny omawiający rolę finansów i kredytu w służbie budowy komunizmu.

Właściwą część artykułową rozpoczyna artykuł P. P o d s z i w a l e n k i przedstawiający finansowanie wielkich budów komunizmu. Autor podkreśla, że budowa wielkich hydroelektrowni wymaga poważnych środków z budżetu państwa. Pomyślnie wykonywanie narodowych planów gospodarczych sprawiło, iż finanse, kredyt i obieg pieniężny w Związku Radzieckim stały się jeszcze bardziej stałe i mocne, to zaś zapewniło systematyczne wykonywanie planów akumulacji, planów mobilizacji zasobów wewnętrznych, przyciągnięcie potężnych środków mas pracujących w postaci pożyczek państwowych. Wszystkie te osiągnięcia zapewniły niezbędne środki pieniężne dla zrealizowania wielkich budów komunizmu.

Z drugiej strony powyższe ogromne środki asygnowane z budżetu na finansowanie budowy hydroelektrowni wymagają jak najoszczędniejszego ich rozchodowania, jak najlepszego ich wykorzystania dla dobra narodu i państwa. W związku z tym staje przed Bankiem Przemysłowym ZSRR wielkie zadanie kontroli przez jego placówki, finansujące te budowy, kontroli prawidłowego i oszczędnego sporzą-

dzania kosztorysów, wykonywania zadań w zakresie obniżenia kosztów budowy, przeprowadzania terminowo rozliczeń z dostawcami i wykonawcami poszczególnych robót. Dla realizacji tego zadania w ciągu 1950 i 1951 roku zostały zorganizowane na tych wszystkich budowach oddziały Banku Przemysłowego. W dalszym ciągu artykułu autor wymienia wszystkie błędy i braki pracy wspomnianego banku w omawianym zakresie i w konkluzji żąda jak najsurowszej kontroli przestrzegania projektu - kosztorysowej dyscypliny oraz usunięcia wykniętych niedociągnięć, zwłaszcza wobec dalszych wielkich zadań w dziedzinie realizowania następnych gigantycznych budów komunizmu.

Następnym przyczynkiem jest artykuł I. S ł a w n e g o pt. „Wszechstronnie umacniać kontrolę finansową w gospodarstwie narodowym”. Autor przypomina, że niezbędność kontroli wynika z obiektywnego ekonomicznego prawa socjalizmu — planowego, proporcjonalnego rozwoju gospodarstwa narodowego. Ważnym czynnikiem przeprowadzenia kontroli właściwego wykorzystywania zasobów jest rozrachunek gospodarczy, potężny oręż walki o narastanie akumulacji wewnętrznozakoładowej, o mobilizację najobfitszych zasobów gospodarstwa narodowego. Służnie S ł a w n y j podkreśla, że wyjątkowo ważne znaczenie w umocnieniu rozrachunku gospodarczego ma obniżanie kosztów własnych produkcji, zaś plan finansowy przedsiębiorstwa jest nader ważnym instrumentem kontroli przedsiębiorstwa we wszystkich stadiach jego działalności. W planie tym bowiem znajdują swój wyraz wszystkie środki zastosowane przez przedsiębiorstwa w zakresie ulepszenia wykorzystania zasobów materiałowych i zasobów pracy, w zakresie dalszego obniżania kosztów, w zakresie przyspieszania szybkości obiegu środków obrotowych. Jako najaktualniejsze zadanie stawia autor wzmocnienie w ministerstwach i w centralnych zarządach planowania finansowego przedsiębiorstw. Trzeba położyć nacisk na terminowe doprowadzanie do przedsiębiorstw rozwiniętych planów finansowych przedsiębiorstw i zapewnić całkowite ich powiązanie z planami produkcyjnymi i planami zaopatrzenia materiałowo - technicznego. S ł a w n y j zwraca uwagę, że niedopuszczalne jest takie postępowanie, gdy przy zmianie planu produkcyjnego pozostawia się bez zmian plan finansowy przedsiębiorstwa. Podobnie podkreśla on, że dowolne, pozaplanowe redystrybuowanie środków obrotowych praktykowane przez niektóre centralne zarządy, obniża poczucie odpowiedzialności kierowników przedsiębiorstw za wyniki ich pracy finansowej. Dlatego też zarówno organy finansowe jak i oddziały Banku Państwa powinny wzmocnić kontrolę nad finansami przedsiębiorstw i nie dopuszczać do nieuzasadnionego redystrybuowania środków obrotowych między przedsiębiorstwami,

Z zakresu nauki o finansach A. B a c z u r i n w przyczynku pt. „Zysk i podatek obrotowy — formy podziału dochodu narodowego ZSRR“ przypomina przede wszystkim, że zysk i podatek obrotowy jest podstawową częścią czystego dochodu przedsiębiorstw socjalistycznych. Podatek obrotowy — powiada Baczurin — jest to ustalona planem część czystego dochodu przedsiębiorstw socjalistycznych całkowicie wpływająca na rzecz budżetu do bezpośredniej dyspozycji państwa. Zysk jest drugą poważną częścią czystego dochodu przedsiębiorstw socjalistycznych, jaka w poważnej mierze w celu umocnienia rozrachunku gospodarczego przekazywana jest na powiększenie produkcji i inne potrzeby przedsiębiorstw lub całych gałęzi gospodarstwa narodowego, w których został ten dochód osiągnięty. W konsekwencji podatek obrotowy, podobnie jak i zysk, jest jednym z zasadniczych dochodów, z jakich składa się dochód narodowy społeczeństwa. Z drugiej strony trzeba również pamiętać, że zysk i podatek obrotowy są częścią ceny ustalonej przez państwo socjalistyczne z uwzględnieniem wydatkowanej pracy społecznej na jednostkę produkcji. Cena odgrywa wielką rolę w gospodarstwie narodowym. Jest ona jednym z narzędzi realizacji rozrachunku gospodarczego, obniżenia kosztów własnych produkcji, środkiem regulowania spożycia towarów i rozwiązywania innych zadań gospodarczych i politycznych. Z tego też względu państwo radzieckie ustala ceny na produkty przemysłu ciężkiego w wysokości niewiele przewyższającej koszt własny i prowadzi politykę obniżania tych cen. Tego rodzaju polityka bowiem sprzyja szybkiemu tempu uprzemysłowienia kraju i powiększeniu rozmiarów materiałowo - technicznej pomocy kołchozom, obniżeniu kosztów budownictwa oraz obniżeniu cen na towary masowej konsumpcji. W gałęziach gospodarki wytwarzających przedmioty konsumpcji ustala się ceny z reguły wyższe i uzyskuje się w ten sposób wyższy, czysty dochód przedsiębiorstw.

W konsekwencji poziom cen ustalany przez państwo określa podział czystego dochodu według rodzajów wytworów, według przedsiębiorstw i poszczególnych gałęzi gospodarstwa narodowego. Czysty dochód w gałęziach przemysłu wytwarzających środki konsumpcji jest wyższy, niż w gałęziach przemysłu ciężkiego, i znaczna jego część pobierana jest w postaci podatku obrotowego.

Wielkość zysku w przedsiębiorstwie socjalistycznym zależy od wykonania programu produkcyjnego, od poziomu cen hurtowych, ustalanych przez państwo i od kosztów własnych produkcji. Zysk jest planowany przez państwo podobnie jak inne elementy ceny. Państwo ustala planowy zysk w każdej gałęzi gospodarstwa z uwzględnieniem zadań umacniania rozrachunku gospodarczego, z uwzględnieniem konieczności stworzenia warunków rentowności pracy przedsiębiorstw oraz powiększenia zainteresowania przedsiębiorstw w obniżaniu

kosztów własnych. Wpływ wpłat z zysku do budżetu zależy przede wszystkim od wykonania przez przedsiębiorstwo ustalonych dla niego zadań w zakresie obniżenia właśnie kosztów własnych produkcji. Na zakończenie autor wskazuje, że stosowany coraz powszechniej system pobierania podatku obrotowego w postaci różnic cen (w przemyśle lekkim, spożywczym, mięsno - mleczarskim i rybnym) dał doskonałe rezultaty w gałęziach posiadających bogaty asortyment produkcji, podkreśla jednak skomplikowość i trudność tego systemu. Przy tym systemie zachodzi bowiem niebezpieczeństwo, że w szeregu przypadków mogą być pokrywane, kosztem podatku obrotowego, narzuty na utrzymanie baz hurtowych, a nawet straty przedsiębiorstw. W tym ostatnim więc zakresie wielkie zadanie spada na aparat finansowy, który powinien jak najskrupulatniej sprawdzać właściwość stosowania cen hurtowych i detalicznych, narzutów handlowych, a także sprawdzać prawidłowość obliczania kwot należnego podatku od rozmaitego rodzaju wytworów.

Do tej samej grupy problematyki należy artykuł A. K r i w i e n k i pt. „O wykonanie i wykonanie z nadwyżką planu dochodów państwowych“. Autor zwraca uwagę, że praca w zakresie dochodów państwowych nie zamyka się w ramach aparatu finansowego, a plan tych dochodów jest wykonywany nie tylko przez pracowników finansowych, gdyż w przekazywaniu tych dochodów na rzecz budżetu, obliczaniu ich i terminowym odprowadzaniu biorą udział tysiące pracowników bankowych, pracowników przedsiębiorstw, organizacji i instytucji, od nich więc zależy jak najlepsze wykonanie tego planu. Dlatego też należy podwyższać stale poziom fachowy tych pracowników, przeprowadzać ich instruktaż. Oczywiście, że główna odpowiedzialność spoczywa na właściwych pracownikach aparatu finansowego, którzy biorą udział w socjalistycznym współzawodnictwie o wykonanie z nadwyżką planu dochodów państwowych w każdym z jego źródeł.

P r o b l e m a t y c e k r e d y t o w e j poświęcony jest przyczynek G. K o w a l e n k i pt. „Wzorowo przeprowadzać kredytowanie i rozliczenia w zakresie skupu“. W związku z wielkim znaczeniem akcji skupu Bank Państwa ma zadanie, w drodze celowego kredytowania organizacji skupu oraz przeprowadzania odnośnych rozliczeń, zapewnić terminowe zapłacenie dostawcom za przywiezione przez nich na punkty skupu zboże lub za jego przywiezienie. Płatności powyższe dokonywane są ze specjalnych rachunków pożyczkowych niezależnie od stanu rozliczeń z bankiem. W tym celu bank organizuje stałą kontrolę terminowego sporządzania i przesyłania bankowi wykazów dowodów przyjęcia artykułów skupywanych, co dopiero umożliwi natychmiastowe zarachowywanie odpowiednich środków na rachunki bieżące dostawców. Za-

hamowania w nadsyłaniu bankowi powyższych wykazów pociągają za sobą spóźnione zarachowanie należnych środków na rachunki kołchozów i sowchozów, a ten fakt zwalnia szybkość obiegu środków obrotowych i sprzyja powstawaniu zadłużenia zupełnie nie uzasadnionego.

Dla czytelnika polskiego bardzo ważny jest dział „PRAKTYKA I WYMIANA DOŚWIADCZEŃ”, gdzie znajdujemy najcenniejsze dla nas informacje i opisy produkcyjnych oddziałów banku oraz przykłady pracy najlepszych oddziałów bankowych i finansowych. W omawianym numerze z zakresu finansów mamy artykuł D. Burmistrów a pt. „Zapewnić terminowe ściąganie podatku rolnego”. Autor przypomina, że podatek ten płacony jest trzy razy w roku, a mianowicie 1 sierpnia — zaliczka w wysokości 40% rocznej sumy podatku, oraz 1 września i 1 listopada równymi ratami pozostała część, czyli po 30% ustalonego na dany rok podatku (w naszym przypadku podatku na 1952 r.). Autor zwraca uwagę na duże znaczenie terminowego rozpatrywania skarg, odwołań i zażaleń płatników, wykorzystując materiał zawarty w skargach do usprawnienia aparatu podatkowego, w szczególności pracy agentów podatkowych.

Bardzo interesujące wiadomości przynosi artykuł A. Iwanowa pt. „Przyspieszyć szybkość obiegu środków w rozliczeniach”. Iwanow słusznie stwierdza, że w zakresie przyspieszenia obiegu środków obrotowych jednym z bardzo ważnych środków jest rozwój rozliczeń opartych na kompensacie wzajemnych żądań, zwłaszcza poprzez biura rozrachunków wzajemnych przy oddziałach Banku Państwa. Dowiadujemy się, że obecnie działa przy oddziałach Banku Państwa ponad 700 biur wzajemnych rozrachunków, w których bierze udział przeszło 36 tysięcy przedsiębiorstw i organizacji gospodarczych.

Podstawową zaletą rozliczeń opartych na kompensacie wzajemnych żądań zapłaty przedsiębiorstw jest to, że system tych rozliczeń sprzyja przyspieszeniu płatności za wysłaną produkcję i towary oraz przyspiesza obieg środków w rozliczeniach. Autor opisuje technikę omawianych rozliczeń i wskazuje na szereg niedociągnięć oraz możliwości udoskonalenia tego systemu rozliczeń. W konkluzji Iwanow wysuwa następujący postulat: „dla udoskonalenia i przyspieszenia rozliczeń przedsiębiorstw i instytucji za produkcję i towary dostarczane wysyłkami tranzytowymi, rozliczeń poprzez BWR'y, konieczne jest, ażeby te rozliczenia w zasadzie były przeprowadzane z pominięciem organizacji zbytu. Przyczyni się to do uproszczenia rozliczeń, obniży ilość wystawianych dokumentów, przyspieszy obrót dokumentów i płatności, przyspieszy obieg środków obrotowych przedsiębiorstw i organizacji gospodarczych”.

Interesującym przyczynkiem do praktyki planowania kasowego jest artykuł

kuł E. Bolszakowa i I. Jagodina pt. „Poważne źródło zasobów kasowych”. Chodzi tu o źródło wpływów pieniądza gotówkowego do kas banku z utargu z usług świadczonych ludności, zwłaszcza przez przedsiębiorstwa obsługi bytowej. Zagadnienie umocnienia gospodarki finansowej przedsiębiorstw usługowych jest ściśle związane właśnie z możliwością zwiększenia ich obrotów, a tym samym ich utargów.

Autorzy podkreślają wielką rolę pracy banku w zakresie pomocy, jaką pracownicy bankowi mogą okazać tym właśnie przedsiębiorstwom przy właściwym wykonaniu kontroli nad ich działalnością. „Kontrola ze strony oddziałów banku — piszą oni — działalności tych przedsiębiorstw zaczyna się od momentu rozpatrzenia ich planów kasowych. Oddział banku powinien krytycznie zanalizować plany gospodarce i finansowe przedsiębiorstwa czy jego centrali (spółdzielni), uwzględniając dane sprawozdawcze za okresy ubiegłe, powinien wykrywać realne możliwości zwiększenia ich planów eksploatacyjnych i, w konkretnych przypadkach stawiać wnioski o powiększenie tych planów”. Trzeba tu walczyć z dość rozpowszechnioną praktyką z a n i ż a n i a planów produkcyjnych, zaniżania nawet w stosunku do roku ubiegłego. Autorzy wysuwają tu następujące wnioski: „Oddziały Banku Państwa, na podstawie codziennych danych o inkasie utargu mogą stale śledzić wykonywanie planów przez przedsiębiorstwa świadczące usługi ludności, a także powinny dążyć do spowodowania w tych przedsiębiorstwach podjęcia przez nie wszelkich środków celem polepszenia ich pracy... Brak w szeregu rejonów wpływów z utargu z niektórymi usługami, świadczonych ludności (np. zakłady kąpielowe, fotograficzne) świadczy o tym, że kontrola jednostronnych oddziałów Banku Państwa wplacania przez te przedsiębiorstwa utargu była niezadowolająca, co z kolei świadczy o słabo prowadzonej walce o wykonywanie planów kasowych... Wszelkierony rozwój opłacanych przez ludność usług polepszy przebieg wykonania planu kasowego”.

Bardzo doniosłe zagadnienie ekonomiczne porusza L. Eliaszew w artykule pt. „Rezerwy obniżenia kosztów własnych produkcji przemysłowej”. Jak wiemy obniżenie kosztów własnych jest drogą przyspieszenia procesów reprodukcji socjalistycznej, jedyną realną drogą obniżenia cen w gospodarce socjalistycznej, a tym samym drogą realizacji podstawowego prawa ekonomii socjalizmu — stałego podnoszenia poziomu materialnego i kulturalnego życia mas pracujących.

Pierwszym zagadnieniem poruszonym w tym przyczynku jest sprawa nakładów związanych z zaopatrzeniem materiałowym przedsiębiorstw. Bardzo często spotykane jest zjawisko zbędnego zaopatrywania się w materiały, prowadzące do tego, że udział operacyj składowych dochodzi w niektórych przedsiębior-

stwach zaopatrzeniowych do 60% wszystkich obrotów przedsiębiorstwa, podczas gdy powinien nie przekraczać 20 — 25%.

W wyniku bowiem tego rodzaju praktyki w ostatecznym rachunku koszty tego rodzaju gospodarki ponoszą ostateczni odbiorcy, którzy muszą płacić w fakturze materiałów dostarczonych przez takie przedsiębiorstwo zaopatrzeniowe, wszystkie jego zbędne koszty załadowywania, wyładowywania co podraża naturalnie produkcję odbiorców, podnosząc ich koszty własne. Rzecz jasna, że tego rodzaju „ostrożne“ planowanie obrotów składowych przez przedsiębiorstwa zaopatrzeniowe nie mobilizuje ich w kierunku zmniejszenia ponadnormatywnych zapasów materiałów.

Drugim takim przykładem niewłaściwego postępowania są spotykane fakty przesyłania materiałów najdroższym środkiem transportowym, drogą lotniczą lub samochodową, podczas gdy można było, wysyłając w terminie, tj. dostatecznie wcześniej dostarczyć żądane materiały koleją. Również i takie dostawy podrażają często koszty produkcji.

Innym przykładem źródła możliwości obniżenia kosztów własnych jest podawany przez Eljaszewa fakt niewłaściwego postępowania z tarą. T a r a zajmuje poważne miejsce w kosztach produkcji szeregu artykułów wymagających opakowania. Fakty niezwracania opakowań producentom do następnego użycia, sprzedaż np. skrzynek, w których towar był przysłany, na opał, lub sprzedaż ich po bardzo niskiej cenie, poniżej ich wartości przez odbiorców sieci detalicznej — oto przykłady, cytowane przez autora, przykłady marnotrawstwa i jednocześnie nie wykorzystane źródła obniżenia kosztów własnych.

Jako główną przyczynę powyższego stanu rzeczy podaje autor obowiązujący system zwrotu tary, a właściwie warunki dostaw, według których koszt tary wchodzi do ceny towaru. W rezultacie bazy zbytu otrzymują opakowanie bez ceny, co uniemożliwia właściwe zaprzeczenie powyższego opakowania. Wskutek tego odbiorcy mogą sprzedawać opakowanie po cenach niższych, wykorzystywać niezgodnie z jej przeznaczeniem lub nawet niszczyć je.

W celu uniknięcia strat z tego powodu proponuje autor wprowadzenie takiego trybu, przy którym nabywcy obowiązani byłiby płacić tytułem z a s t a w u wartość opakowania (tary) (niezależnie od tego, czy w warunkach dostawy wartość jej została włączona do ceny sprzedażnej, czy też nie) i placiliby kary w przypadku nie zwrócenia opakowania, które może być jeszcze użyte powtórnie. Tryb powyższy został już wprowadzony w przemyśle lekkim odnośnie niektórych rodzajów opakowania.

W zakresie problematyki banków inwestycyjnych znajdujemy w pierwszym numerze omawianego czasopisma cenny przyczynek

B. S a w i n a pt. „Podniesienie jakości pomiarów kontrolnych — ważnym zadaniem banków specjalnych“. Pomiary kontrolne są, jak stwierdza to autor, jednym z najbardziej efektywnych metod kontrolowania właściwego według przeznaczenia wykorzystania środków wydawanych przez państwo na inwestycje. Jedynie bowiem na miejscu budowy można bezpośrednio w drodze pomiaru w naturze sprawdzić prawidłowość wykazanej w aktach odbioru wielkości dokonanych robót, prawidłowość zastosowanych cenników itp. elementów kosztów. W tym celu Prombank stara się objąć maksymalną ilość budów tymi pomiarami kontrolnymi. Podczas gdy jeszcze w r. 1944 bank ten przeprowadził pomiary kontrolne jedynie w 20,6% ogólnej wartości robót budowlano-montażowych, to już w r. 1948 objął już nimi 42,7%, a w r. 1951 45,1%! Żeby zrozumieć doniosłość tych pomiarów kontrolnych i ekonomiczną ich efektywność dla gospodarki narodowej wystarczy za autorem przytoczyć, że średni procent zawyżania przez przedsiębiorstwa budowlane kosztów robót, stwierdzony w aktach odbioru pomiarami kontrolnymi, w r. 1951 obniżył się w porównaniu z 1944 r. prawie pięciokrotnie, wynosząc już tylko 1,6%.

Mimo tych wielkich osiągnięć przodująca myśl radziecka wysuwa nowe żądanie dalszego zwiększenia ilości powyższych pomiarów kontrolnych i to nie jako akcje szturmowe, lecz jako stały sposób systematycznej pracy kontrolnej banków specjalnych. Autor omawianego artykułu zwraca również uwagę, iż powyższe pomiary nie powinny być dokonywane w okresach, kiedy warunki klimatyczne utrudniają lub upośledzają jakość dokonywanych pomiarów kontrolnych. Wobec wypadków powierzchniowego, formalnego przeprowadzania powyższych pomiarów, autor zaleca dokonywanie w takich przypadkach, powtórnych pomiarów przez starszych inżynierów lub, na ich zlecenie, przez specjalnie wykwalifikowanych inżynierów w obecności pracownika bankowego, który sporządzał pomiar. Rzecz jasna, że pracownicy banku przeprowadzający omawiane pomiary kontrolne muszą doskonale znać pracę projektowo - kosztorysową, muszą umieć czytać rysunki, znać normy techniczne i inne materiały, na podstawie których sporządzane są odnośne dokumenty.

E f e k t y w n o ś ć bankowej kontroli przy pomocy rubla omawia Z. K a s z y r k i n a na podstawie doświadczeń jednego z moskiewskich oddziałów Banku Państwa. Oddział ten systematycznie wykrywał zbędne pozostałości towarowo - materiałowe przedsiębiorstw i kontrolował ich upłynnianie. W poszczególnych przypadkach dzięki pomocy banku organizacje nadrzędne przedsiębiorstw przysły im z pomocą uzupełniając niedostateczne ich środki obrotowe. W dalszym ciągu artykułu autorka opisuje w jaki sposób oddział zorganizował swoją pracę w poszczególnych jej działach.

Interesującą pozycją jest przegląd artykułów i listów nadchodzących do redakcji, a opracowywanych w postaci przeglądu z punktu widzenia zagadnienia, które wzbudziło wśród pracowników banku najwięcej zainteresowania. W omawianym pierwszym numerze „Finansów i kredytu ZSRR“ powyższy przegląd poświęcony jest sprawie udoskonalenia rozliczeń między jednostkami gospodarczymi. Z nadsyłanych materiałów, które nie nadawały się do bezpośredniego ich zamieszczenia w postaci samodzielnych artykułów, redakcja sporządza przegląd zawierający nie tylko bardziej ciekawe wyciągi, lecz również i wyjaśnienia będące autorytatywnym komentarzem do projektów i też wysuwanych przez poszczególnych czytelników. Przegląd powyższy, z punktu widzenia oceny pracy redakcyjnej, jest największym osiągnięciem czasopisma, gdyż jest przykładem ogromu pracy włożonej przez duży kolektyw redakcyjny, kolektyw o najwyższym poziomie, reprezentujący najrozmaitsze specjalności. Przegląd ten jest przykładem klasycznej, wzorowej pracy zespołowej, w której autorami są bardzo liczni czytelnicy czasopisma wspólnie z kolegium redakcyjnym.

W dziale „Finanse i kredyt państw kapitalistycznych“ mamy znakomity artykuł T a r a s o w a o agresywnym charakterze nowego budżetu Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej.

Tarasow omawia militarystyczny projekt budżetu na rok budżetowy 1952/53. Poniższa tabela zaczerpnięta z artykułu wskazuje nam gwałtowne tempo intensyfikacji wydatków wojennych USA (w mil. dol.).

Rok budżetowy	Ogólna kwota wydatków budżetowych	W t y m		Bezpośrednie wydatki wojenne w $\frac{0}{100}$ $\frac{0}{100}$ ogółu wydatków budżetowych
		bezpośrednie wydatki na cele wojenne	na inne cele	
1938/39	8.765	1.251	7.514	14,3
1942/43	80.437	74.000	6.437	92,0
1947/48	33.791	10.963	22.828	32,4
1949/50	40.057	19.689	20.368	49,0
1950/51	44.633	28.689	15.944	64,0
1951/52	70.881	52.401	18.480	73,7
1952/53 prelim.	85.444	67.567	17.877	79,1

Na bieżący więc rok budżetowy Stany Zjednoczone przeznaczają $\frac{4}{5}$ olbrzymich wydatków budżetowych na dalszy wyścig zbrojeń. Mimo olbrzymiego wzrostu podatków, które według oświadczenia senatora Tafta stanowiąc będą 37% dochodu narodowego USA, budżet powyż-

szy będzie deficytowy w wysokości 14,4 miliardów dolarów i będzie musiał być pokryty nowymi pożyczkami państwowymi, które ostacnym swym ciężarem, w postaci konieczności ich obsługi oraz skutków związanej z tym inflacji spadną na klasę robotniczą i masy pracujących.

W dziale „Krytyka i Bibliografia“ znajdujemy recenzję książki prof. Z. W. Atlasa: „Umocnienie systemu pieniężnego ZSRR i krajów demokracji ludowej. Inflacja w krajach kapitalizmu“ pióra A. Gusakowa. Drugą recenzją jest omówienie książki A. Korszunowa i N. Majdaniuka pt. „Analiza sprawozdawczości o wykonaniu budżetu rejonu“ przez N. Weniaminowa.

Numer zamyka dział „Informacyj“, w którym na pierwszym miejscu mamy sprawozdanie z kolegium Ministerstwa Finansów ZSRR oraz notatkę z pracy zarządu Banku Państwa ZSRR. Konkretnie znajdujemy tam interesujące informacje o wynikach analizy wyników kontroli przeprowadzonej w jednym z kantorów republikańskich Gosbanku. Kontrola ustaliła, że zarówno w kantorze jak i w podległych mu oddziałach kontrola płac nie była postawiona należycie. Mimo, iż szereg przedsiębiorstw tego okręgu dopuszczał się przekroczeń funduszu płac ani kantor ani też jego oddziały nie sprawdzali przyczyn owych przekroczeń w przedsiębiorstwach oraz nie wyciągali odpowiednich wniosków, ani też nie interweniowali we właściwych władzach i organizacjach nadrzędnych tych przedsiębiorstw. Zarząd Banku Państwa uchwalił szereg konkretnych środków celem usunięcia powyższych niedociągnięć oraz celem umocnienia dyscypliny kasowej w tym kantorze.

Celowo przedstawiliśmy dość obszernie założenia nowego czasopisma oraz zawartość pierwszego numeru, ażeby z jednej strony zapoznać naszego czytelnika z tym zasadniczym dla nas czasopismem, z drugiej zaś strony, ażeby wykazać bogactwo tematyki, jej aktualność, jej operacyjną wartość, co wszystko przesądza, naszym zdaniem, bezwzględną konieczność regularnego i uważnego czytania każdego numeru „Finansów i kredytu ZSRR“, jako podstawowego źródła aktualnej doktryny i praktyki radzieckiej w dziedzinie obiegu pieniężnego i kredytu oraz w dziedzinie budżetu, podatków, wydatków i dochodów państwa socjalistycznego, kredytu i ubezpieczenia państwowego.

Nakład nowego czasopisma w wysokości 25.000 egzemplarzy zapewnia jego szeroki kolportaż, czyli umożliwia nam korzystanie z jego egzemplarzy zarówno w drodze nabywania luźnych numerów, jak zwłaszcza w drodze prenumeraty, która jest najwłaściwszą formą zapewnienia sobie tego cennego czasopisma.

ORGANIZACJA i TECHNIKA FINANSOWA

Wojciech Miłkowski

Sprawozdawczość z wykonania budżetu Państwa

ZADANIE I CEL SPRAWOZDAWCZOŚCI

Omawiając zagadnienie sprawozdawczości z wykonania budżetu Państwa mamy na myśli tę dziedzinę gospodarki finansowej państwa socjalistycznego, której zadaniem jest zbieranie niezbędnych danych liczbowych dla podsumowania wyników działalności jednostki planującej (jednostka budżetowa, jednostka nadrzędna, organy finansowe w terenie, Ministerstwo Finansów). Zbieranie tych danych liczbowych (statystyka) może odbywać się w drodze zestawień wyników księgowych albo też w drodze zestawień niektórych zjawisk w ilościowo-jakościowych stosunkach (np. ilość etatów osobowych, samochodowych, faktyczna ilość pracowników, faktyczna ilość samochodów itp.).

Rolę statystyki określił S t a l i n — w następujący sposób“...
Stalin — w następujący sposób“...

żadna twórcza praca, żadna praca państwowa, żadna planowa praca nie jest do pomyślenia bez prawidłowego rachunku gospodarczego. Rachunek gospodarczy zaś jest niemożliwy bez statystyki. Rachunek gospodarczy bez statystyki nie posunie się ani o krok naprzód“¹⁾.

Takim właśnie narodowym rachunkiem gospodarczym jest budżet Państwa i jego wykonanie. Cyfrowe dane z wykonania budżetu dają nam sprawozdawczość budżetowa. Dane ze sprawozdawczości pozwalają na skontrolowanie faktycznego przebiegu wykonania planów, skontrolowanie stopnia kasowego wykonania budżetu Państwa i wszystkich cząstkowych preliminarzy składających się na ten budżet zarówno po stronie dochodów jak i wydatków, badanie stopnia realizacji zadań budżetowych i kształtowania się kosztów działalności w poszczególnych grupach budżetu, oraz wysnuwanie wielu innych wniosków z prowadzonej kontroli i analizy zarówno dla bieżącego budżetu jak i planów budżetowych na lata następne.

Reforma budżetowa 1951 r., w wyniku której nowemu budżetowi została nadana pełna forma i treść budżetu socjalistycznego, wprowadziła również w życie socjalistyczny system wykonania budżetu, dzieląc funkcje jego wykonania pomiędzy jednostkę budżetową i bank.

Jednostce budżetowej została powierzona rola wykonywania budżetu pod względem finansowym i rzeczowym zaś bankowi została powierzona rola generalnego kasjera całego bud-

żetu Państwa i wszystkich jednostek wchodzących w skład tego budżetu. A zatem wszelkie dochody jakie wpływają do budżetu Państwa dla poszczególnych jednostek budżetowych, jak również wszelkie wypłaty środków budżetowych przeprowadzane są za pośrednictwem oddzielnego organu kasowego a mianowicie banku. Wiąże się to z zasadą jedności kasowej wykonania budżetu Państwa. Zgodnie z Uchwałą Rady Ministrów z dn. 17.4. 1950 r. w sprawie wstępnych wytycznych do zasad budżetu Państwa na r. 1951, co zostało potwierdzone ustawą-nowelą z dnia 22 marca 1951 r. o zmianie przepisów o reformie bankowej (Dz. U. R. P. — Nr 18 z 1951 r., poz. 143), kasowa obsługa budżetu Państwa (budżetu centralnego i budżetów terenowych) została powierzona Narodowemu Bankowi Polskiemu, który prócz kasowej obsługi ma współdziałać również w kontroli wykonania budżetu Państwa.

Należy jednak zaznaczyć, iż pojęcie „kasowej obsługi“ w stosunku do wykonywanych przez Bank na tym odcinku czynności może być raczej tylko synonimem omawianej „jedności kasowej“. Szeroki bowiem wachlarz czynności związanych z tą obsługą a wykonywanych przez bank wykracza daleko poza „kasową obsługę“.

Wśród tych czynności należy wymienić s p r a w o z d a w c z o ś ć b u d ż e t o w ą a n k u.

Aby podkreślić wagę zagadnienia jak i zadania, jakie NBP na tym odcinku powinien wykonać wystarczy przytoczyć globalne cyfry ustawowe dochodów, względnie wydatków, jakie mają być ujęte sprawozdawczością w ciągu całego roku.

Budżet 1951 r. — po stronie dochodów	55.971.833.817 złotych
— po stronie wydatków	51.891.385.721 złotych
Budżet 1952 r. — po stronie dochodów	63.787.802.832 złotych
— po stronie wydatków	62.904.573.782 złotych

Te właśnie globalne kwoty, oparte w ciągu roku na milionowych ilościach poszczególnych wpłat i wypłat, muszą być w banku prawidłowo kwalifikowane i dzielone według poszczególnych władz naczelnych i urzędów centralnych, wydziałów fachowych właściwych rad narodowych, zgodnie z obowiązującymi częściami budżetu centralnego i budżetów terenowych oraz według dalszej obowiązującej klasyfikacji budżetowej — w zasadzie do rozdziału włącz-

¹⁾ J. W. Stalin, Dzieła t. VI, str. 214 vide Statystyka bankowa oraz podstawy Teorii Ogólnej F. D. LIWSZYC. Wydawnictwo Polgosu 1951 — str. 11.

nie. Rozdziały te reprezentują po stronie dochodów rodzaje wpływów zaś po stronie wydatków poszczególne zadania budżetowe wykonywane na odcinku gospodarki narodowej, usług socjalno - kulturalnych, obrony narodowej, administracji.

Rzecz jasna, że przeprowadzenie prawidłowej klasyfikacji ułatwia obowiązująca klasyfikacja dochodów i wydatków budżetu centralnego i budżetów terenowych wraz z komentarzem do niej²⁾, prawidłowo otwierane kredyty budżetowe przez Ministerstwo Finansów dla jednostek budżetu centralnego oraz wydziały finansowe prezydiów rad narodowych wszystkich stopni dla jednostek budżetu terenowego, pozwalające na kontrolę prawidłowości dokonywanych wydatków oraz współpraca organów finansowych z oddziałami NBP w prawidłowym ustawieniu wszystkich wpływających dochodów, co do których mogłyby zaistnieć wątpliwości do jakiej podziałki klasyfikacji należy je zaliczyć.

Rzetelność, bezbłądność, prawidłowość i terminowość sprawozdawczości sporządzanej przez jednostki budżetowe i bank stanowi równocześnie podstawę do wysnuwania również rzetelnych i prawidłowych wniosków przy przeprowadzaniu kontroli i analizy materiału sprawozdawczego przez kierownictwo danej jednostki budżetowej, kierownictwo jednostki nadrzędnej w stosunku do podległych jednostek, w końcu przez zainteresowane władze naczelne (ministerstwa i władze centralne). W rękach ministra finansów prawidłowa sprawozdawczość pozwala śledzić stopień wykonania budżetu Państwa w skali miesięcznej, kwartalnej lub rocznej oraz ułatwia ustawienie jak najprawdłowszych kwartalnych (rocznych) planów finansowych.

W zależności od potrzeb zainteresowanych jednostek i władz naczelnych sprawozdawczość może być sporządzana według szczegółowej klasyfikacji budżetowej do paragrafu i pozycji np. dla jednostek budżetowych i władz nadrzędnych zaś dla władz naczelnych według bardziej ogólnych założeń jak np. według ogólnych kwot poszczególnych zadań budżetowych (rozdziały). W niektórych przypadkach władze naczelne może interesować sprawozdawczość z tytułu szczegółowszych składników klasyfikacji budżetowej jak np. finansowanie środków obrotowych przedsiębiorstw na rozrachunku gospodarczym (§ 21 klasyfikacji) lub dotacje na pokrycie planowego niedoboru przedsiębiorstw na rozrachunku gospodarczym (§ 22a) lub fundusz płac (§ 1).

Ustalenie na przeciąg jednego roku budżetowego jednolitych i stałych podziałek klasyfikacji budżetowej pozwala z otrzymywanych wy-

ników sprawozdawczości obliczać zbiorcze dochody i wydatki budżetu Państwa (budżetu centralnego i budżetów terenowych) w różnych, w zależności od potrzeb, przekrojach: 1) przekrój podmiotowy, wynikający z układu wykonawczego budżetu centralnego (według resortów) i z wykonywanych budżetów jednostkowych terenowych (według wydziałów fachowych), 2) przekrój przedmiotowy — ustawowy — pokrywający się z przekrojem narodowego planu gospodarczego i pozwalający na powiązanie zadań budżetowych z zadaniami planu gospodarczego, 3) układ terytorialny według poszczególnych województw, 4) po stronie wydatków układ kalkulacyjny wynikający z podziału wykonywanych zadań (rozdziały) na poszczególne elementy kalkulacji kosztów (paragrafy i pozycje). Pozwoli to np. na ustalenie przy wykonywaniu zadań wysokości wypłaconych kwot z budżetu na płace (§ 1), na stypendia (§ 11) na kapitalne remonty (§ 18) itp.

Uwzględniając na wstępie nakreślony podział funkcji wykonywania budżetu pomiędzy jednostkę budżetową a bank, sprawozdawczość z faktycznego wykonania budżetu sporządzają jednostki budżetowe, zaś z kasowego wykonania — oddziały oraz centrala NBP. Sprawozdawczość z kasowego wykonania budżetu Państwa w zakresie inwestycji sporządzają banki finansujące inwestycje — zwane w skrócie bankami specjalnymi.

SPRAWOZDAWCZOŚĆ

W PIONIE JEDNOSTEK BUDŻETOWYCH

Jednostki budżetu centralnego bezpośrednio wykonujące swój preliminarz dochodów lub wydatków sporządzają:

a) **kwartalne sprawozdanie o dochodach budżetowych.**

Sprawozdanie to w klasyfikacji budżetowej szczegółowej do pozycji włącznie zawiera wyciąg z prowadzonej przez jednostkę księgowości dochodów budżetowych, w którym uwzględnione są następujące dane:

saldo początkowe w dochodach, w którym mogą się mieścić zaległości poprzedniego okresu,

należności z tytułu dochodów obliczone na podstawie aktów wymiarowych i rejestrów wymiarowych,

saldo końcowe przedstawiające stan zaległości w dochodach.

Poza tym w sprawozdaniu tym zamieszcza jednostka kwoty planowanych na dany rok wpływów oraz faktyczne wpływy od początku roku. Kwotę faktycznych wpływów po zgodnieniu jej z oddziałem NBP potwierdza oddział jednostce na sprawozdaniu;

b) **kwartalne sprawozdanie o wydatkach budżetowych.**

Sprawozdanie to w klasyfikacji do pozycji włącznie zawiera:

wydatki zatwierdzone według preliminarza wydatków,

²⁾ Zarządzenie ministra finansów i przewodniczącego PKPG z dn. 26.6. 51 r. w sprawie klasyfikacji dochodów i wydatków budżetu Państwa na r. 1952 oraz zarządzenie ministra finansów z dn. 22 lutego 52 r. w sprawie klasyfikacji budżetu centralnego i jednolitej klasyfikacji budżetu Państwa na r. 1952 (Monitor Polski Nr A — 21 z 1952 r., poz. 257).

otwarte kredyty, faktycznie (kasowo) dokonane wydatki, faktyczne nakłady (koszty) oraz kapitałne nakłady.

We wszystkich wymienionych przypadkach wchodzi w rachubę kwoty od początku roku. Kwotę wydatków, która powinna pokrywać się z kasowym wykonaniem wydatków danej jednostki budżetowej w oddziale NBP oraz kwotę kredytów w obu przypadkach według klasyfikacji do rozdziału włącznie potwierdza oddział NBP na dowód zgodności.

Jednostki nadrzędne na podstawie otrzymanych sprawozdań o dochodach i wydatkach jednostek podległych sporządzają identyczne sprawozdania łączne, w których mieszczą się wyniki jednostek podległych i wyniki własne jednostki nadrzędnej.

W kolejności władze naczelne i urzędy centralne, które w budżecie centralnym posiadają swoją część budżetową, sporządzają również sprawozdania łączne jednostek nadrzędnych w ramach swojej części, z przeznaczeniem dla Ministerstwa Finansów.

Wszystkie sprawozdania łączne, po uzgodnieniu ich, potwierdza jednostce nadrzędnej oddział wojewódzki — zaś władzom naczelnym i urzędom centralnym centrala NBP.

Zdarzają się częste przypadki, że jednostka nadrzędna, urząd centralny władza naczelna posiadają jednostki budżetowe podległe, jako dysponentów trzeciego stopnia, które obsługiwane są kasowo przez oddziały na obszarze dwu lub więcej województw. W tym przypadku jednostki nadrzędne obowiązane są do uzgodnienia i uzyskania potwierdzeń w każdym oddziale wojewódzkim NBP oddzielnie za jednostki obsługiwane przez oddział wojewódzki na obszarze jego działania.

Tylko na tej drodze może być zapewniona rzetelność, prawidłowość i zupełność sprawozdawczości zbiorczej jednostek nadrzędnych jak również sprawozdawczości zbiorczej sporządzanej przez oddział wojewódzki z terenu jego działalności.

c) kwartalne sprawozdanie o środkach specjalnych.

d) kwartalne sprawozdanie o sumach depozytowych.

e) kwartalne sprawozdanie o sumach na zlecenie.

Ad. c, d, e. Wiele z jednostek budżetowych może przechowywać sumy depozytowe, dokonywać wydatków w ramach sum otrzymanych od innej jednostki (sumy na zlecenie) jak również prowadzić gospodarkę wyodrębnionymi pozabudżetowymi środkami, albo też prowadzić pomocnicze gospodarstwa (środki specjalne). — Każda z jednostek budżetowych prowadząca wyżej wymienione operacje składa również sprawozdanie kwartalne czy to o środkach

specjalnych, czy też o sumach depozytowych lub sumach na zlecenie.

Sprawozdania te są uzgadniane z oddziałem NBP co do zgodności sald na tych sprawozdaniach z saldami na rachunkach w oddziałach NBP i potwierdzone przez oddział NBP lecz jedynie tylko na szczeblu najniższym (jednostki budżetowe). Nie potwierdza zatem oddział wojewódzki ani centrala NBP sald łącznych z tego tytułu — choć istnieje obowiązek sporządzania tego rodzaju łącznych (zbiorczych) sprawozdań przez jednostki budżetowe.

Natomiast w **budżetach terenowych** jednostki budżetowe sporządzają:

a) miesięczne sprawozdania o dochodach budżetowych,

b) miesięczne sprawozdania o wydatkach budżetowych.

Oba typy sprawozdań w treści zawierają te same składniki jak przy sprawozdawczości jednostek budżetu centralnego, co zostało powyżej omówione

c) miesięczne sprawozdanie o obrotach na rachunkach bieżących — w którym jednostka podaje obroty, jakie miała w ciągu miesiąca. Jeśli chodzi o dysponenta głównego podaje się obroty na rachunku bieżącym, przeznaczonym na wydatki własne jednostki, jak również na rachunku bieżącym środków na wydatki dla jednostek podległych, albo też tam gdzie wchodzi w rachubę sprawozdanie jednostki jako dysponenta kredytów trzeciego stopnia — obroty na jej własnym rachunku, przeznaczonym na wydatki jednostki.

Należy dodać, iż obroty podawane są w szyku rozwiniętym — oddzielnie dla przychodów a oddzielnie dla rozchodów danej jednostki. Natomiast oddział NBP, który prowadzi poszczególny rachunek jednostki potwierdza, na dowód zgodności, jedynie saldo tego rachunku, co pośrednio może stanowić o potwierdzeniu obrotów po stronie przychodów i rozchodów na danych rachunkach.

Sprawozdania te składają jednostki swoim wydziałom fachowym odnośnego prezydium rady narodowej a więc np.: szpital (powiatowy) — wydziałowi zdrowia PPRN, szkoła podstawowa (usamodzielniona) — wydziałowi oświaty PPRN, szkoły średnie ogólnokształcące — wydziałowi oświaty PWRN itp.

Wydziały fachowe z kolei składają sprawozdanie łączne swoim wydziałom finansowym tzn. wydział zdrowia PPRN wydziałowi finansowemu PPRN. Wyjątek stanowią gminy i miasta niewydzielone, które sprawozdanie o dochodach i wydatkach budżetowych składają wydziałom finansowym wyższego stopnia a więc PPRN.

Poza tym podobnie jak to ma miejsce odnośnie jednostek budżetu centralnego — jednostki budżetu terenowego składają identyczną sprawozdawczość:

- d) kwartalne sprawozdanie o środkach specjalnych,
 - e) kwartalne sprawozdanie o sumach depozytowych,
 - f) kwartalne sprawozdanie o sumach na zlecenie,
- które to sprawozdania są potwierdzone przez oddziały NBP.

Jak z powyżej przedstawionego zakresu sprawozdawczości wynika, rola oddziałów NBP ma swoje istotne znaczenie. Nie ma bowiem sprawozdania jednostki, które by nie było potwierdzone przez oddział NBP, o ile tylko operacje będące przedmiotem sprawozdawczości przebiegają kasowo za pośrednictwem Narodowego Banku Polskiego. Tylko bowiem na tej drodze uzgodnień i potwierdzeń można osiągnąć, jak najrzetelniejszą sprawozdawczość zbiorczą z wykonania budżetu Państwa przynajmniej pod względem kasowym tzn. odprowadzania do kas NBP i czerpania z kas NBP poszczególnych rodzajów środków budżetowych lub pozabudżetowych.

Niezależnie od wymienionych sprawozdań indywidualnych poszczególnych jednostek budżetu terenowego sporządzane są jeszcze w pionie tych samych wydziałów w fachowych sprawozdania zbiorcze i tak

- g) kwartalne sprawozdania z wykonania zbiorczych budżetów terenowych, na które składają się sprawozdania zbiorcze o dochodach budżetowych, o wydatkach budżetowych, o środkach specjalnych i o wskaźnikach budżetowych.

Sprawozdania te składają wydziały (referaty) fachowe danego prezydium rady narodowej — wydziałom fachowym rad narodowych wyższego stopnia (np. prezydium gminnej rady narodowej (referat oświaty) — wydziałom oświaty PPRN zaś wydział oświaty PPRN — wydziałowi oświaty PWRN.

Natomiast wydział oświaty PWRN (m. st. Warszawy i m. Łodzi) — sporządza zbiorcze sprawozdanie z wydziałów oświaty PPRN i przesyła właściwej władzy naczelnej tzn. w przytoczonym przykładzie Ministerstwu Oświaty.

h) miesięczne sprawozdanie z kasowego wykonania zbiorczego budżetu terenowego.

Z otrzymanych miesięcznych sprawozdań z prezydium gminnej (miejskiej) rady narodowej oraz łącznych sprawozdań wydziałów fachowych na szczeblu powiatu — które zawierają, jak wyżej wspomniano, sprawozdania o dochodach i wydatkach budżetowych oraz sprawozdania o obrotach na rachunkach bieżących a przesyłanych do wydziału finansowego — sporządza wydział finansowy prezydium powiatowej rady narodowej lub miasta stanowiącego powiat, sprawozdanie z kasowego wykonania zbiorczego budżetu powiatu.

Natomiast ze sprawozdań otrzymanych z wydziałów finansowych powiatów oraz takich

samych łącznych sprawozdań z kasowego wykonania wydziałów fachowych prezydium wojewódzkiej rady narodowej, wydział finansowy wojewódzkiej rady narodowej sporządza dla Ministerstwa Finansów sprawozdanie z kasowego wykonania zbiorczego budżetu województwa (m. st. Warszawy i m. Łodzi).

Sama nazwa „kasowego wykonania“ wskazuje na to, iż przedmiotem sprawozdania są tylko wydatki i dochody według części, działów i rozdziałów budżetowych bez żadnych innych składników przedstawiających gospodarkę danego budżetu zbiorczego.

- i) kwartalne sprawozdanie zbiorcze z wykonania zbiorczego budżetu terenowego. (w pionie wydziałów finansowych).

Natomiast raz na kwartał prezydium gminnej (miejskiej) rady narodowej (referaty finansowe) sporządza sprawozdanie o dochodach budżetowych, o wydatkach budżetowych, o środkach specjalnych i wskaźnikach budżetowych i przesyła wydziałowi finansowemu PPRN.

Takie samo sprawozdanie sporządza wydział finansowy PPRN ze swego budżetu terenowego powiatowego i wraz z otrzymanym wspomnianym sprawozdaniem z gmin sporządza sprawozdanie zbiorcze z wykonania zbiorczego budżetu powiatu i przesyła do wydziału finansowego PWRN. Wydział finansowy PWRN (m. st. Warszawy i m. Łódź) z kolei sporządza dla Ministerstwa Finansów sprawozdanie zbiorcze z wykonania zbiorczego budżetu województwa (m. st. Warszawy i m. Łodzi). Ważność tego kwartalnego sprawozdania została podkreślona również przez fakt, iż do sprawozdania tego wyżej wspomniane organa finansowe powinny dołączyć jeszcze zbiorcze bilanse obrotów i sald księgi głównej w układzie jednolitego planu kont, obowiązującego dla jednostki, gospodarstwa pomocniczego lub organu finansowego oraz zbiorcze sprawozdanie o obrotach i saldach.

Tak obszernie ujęta sprawozdawczość w pionie jednostek budżetowych pozwala na wszechstronną analizę tej sprawozdawczości zainteresowanym organom finansowym budżetu centralnego i budżetów terenowych, władzom naczelnym w budżecie centralnym, resortowym wydziałom w budżetach terenowych oraz każdej poszczególniej jednostce — w stosunku do własnego preliminarza dochodów i wydatków.

Uzupełnieniem tej sprawozdawczości jest sprawozdawczość z kasowego wykonania budżetu Państwa, obowiązująca w 1952 r., sporządzana przez banki obsługujące budżet Państwa.

SPRAWOZDAWCZOŚĆ W PIONIE NARODOWEGO BANKU POLSKIEGO

Wynikiem omówionej już zasady jedności kasowej, wynikiem kasowej obsługi budżetu Państwa przez Narodowy Bank Polski jest

również sprawozdawczość z kasowego wykonania budżetu centralnego i budżetów terenowych sporządzana przez NBP. Sprawozdawczość ta oparta jest na księgowości banku albo na statystyce, będącej wynikiem danych cyfrowych nie opartych na księgowości.

Uwzględniając termin i okres czasu, jaki obejmuje sprawozdawczość, należy rozróżnić sprawozdawczość dzienną, miesięczną, kwartalną i roczną.

Postaramy się każdą z nich omówić, z tym iż sprawozdawczość dzienną przedstawiamy wspólnie dla budżetu centralnego i budżetów terenowych — natomiast pozostałą z podziałem na budżet centralny i budżety terenowe.

Przed tym jednak, dla ułatwienia scharakteryzowania sprawozdawczości bankowej i jej zakresu, przypominamy zakres kasowej obsługi budżetu Państwa pełnionej przez NBP.

W ramach kasowego wykonania budżetu Narodowy Bank Polski:

- przyjmuje wszelkiego rodzaju dochody budżetowe (podatkowe i z innych źródeł) i dzieli je na dochody budżetu centralnego i budżetów terenowych,
- przeprowadza wszystkie czynności związane z otwarciem i rozprowadzaniem kredytów budżetu centralnego stosownie do zleceń Ministerstwa Finansów, dysponentów głównych i dysponentów drugiego stopnia, na rzecz dysponentów trzeciego stopnia oraz kontroluje prawidłowość ich rozprowadzenia w ramach otwartych kredytów,
- stosownie do zleceń jednostek budżetowych dokonuje wypłat budżetowych budżetu centralnego w ramach uruchomionych na ten cel kredytów,
- dokonuje wypłat z rachunków jednostek budżetu terenowego w granicach posiadanych przez jednostkę środków budżetowych,
- przyjmuje wpłaty pozabudżetowe i dokonuje wydatków w granicach wpływów dla środków specjalnych i sum na zlecenie,
- przyjmuje depozyty gotówkowe na rzecz jednostek budżetowych jak również dokonuje wypłat z tych depozytów.

a) Sprawozdawczość dzienna wykonania budżetu Państwa.

Wykonując wymienione czynności NBP prowadzi odpowiednią syntetyczną księgowość na kontach bilansowych oddzielnej klasy 4 JPKB, grupującej rachunki budżetu Państwa i instytucji publicznych.

I tak dla budżetu centralnego prowadzi się w banku:

- konto 411 — wydatków budżetowych,
- konto 412 — dochodów budżetowych,
- konto 414 — środków specjalnych budżetu centralnego,

dla budżetów terenowych:

- konto 420 — środków budżetów terenowych,

konto 424 — środków specjalnych budżetów terenowych,

poza tym wspólne konta dla operacji budżetu centralnego i budżetów terenowych:

- konto 431 — sumy depozytowe,
- konto 434 — sumy na zlecenie,
- konto 432 — sumy do wyjaśnienia.

Z powyższych kont bilansowych NBP sporządza dla Ministerstwa Finansów sprawozdawczość bilansową — dzienną. Należy zaznaczyć, iż kwoty kont bilansowych 411 — wydatki budżetowe i 412 — dochody budżetowe — reprezentujące podstawowy ciężar gatunkowy operacji budżetu centralnego — wykazują w swych stanach narastające sumy wydatków brutto lub dochodów od początku roku budżetowego (kalendarzowego), co ma zasadnicze znaczenie dla analizy kształtowania się wzrostu wydatków i dochodów w budżecie centralnym.

Wszystkie inne stany kont bilansowych (414, 420, 424, 431, 432, 434) zawierają jedynie codzienne salda, jako wynik przeprowadzanych na analitycznych rachunkach jednostek budżetowych wpływów i rozchodów dziennych. Konto 432 — sumy do wyjaśnienia — nie zawiera szczegółowej analityki w oddziałach NBP.

Uwzględniając dotychczasowy system scentralizowanej księgowości NBP — stany wszystkich wymienionych kont bilansowych z tytułu operacji na tych kontach w ca 400 oddziałach NBP — centrala NBP dostarcza Ministerstwu Finansów już w piątym dniu po dniu, dla którego sporządzane są bilanse dzienne centrali NBP³⁾.

b) Sprawozdawczość miesięczna budżetu centralnego.

Niezależnie od księgowości wykonania budżetu, wykazywanej syntetycznie na kontach bilansowych, oddziały NBP prowadzą rachunkowość szczegółową, analityczną poszczególnych jednostek budżetowych z rozbiem tak wpływów jak i wydatków według szczegółowej klasyfikacji budżetowej tzn. według części, działów i rozdziałów budżetowych. A zatem wpływy budżetowe przedstawiające na koncie 412 narastające sumy, w klasyfikacji szczegółowej zostają podzielone na szczegółowsze elementy jak np. sumy wpływów podatku obrotowego od przedsiębiorstw państwowych od początku roku zaliczanych na rzecz Ministerstwa Finansów (część 12, dział 1, rozdział 1), lub sumy wpływów na podatek gruntowy z podziałem na podatek gruntowy z gospodarki narodowej (część 12, dział 1, rozdział 6) i podatek gruntowy z gospodarki nieuspołecznionej (część 12, dział 2, rozdział 3). Albo też wydatki budżetowe reprezentowane na koncie bilansowym 411 — w analitycznej rachunkowości oddziałów NBP podzielone są w ten sposób, iż pozwalają zorientować się, jakie kwoty zo-

³⁾ Należy wziąć pod uwagę, iż w tych pięciu dniach mieści się dni pocztowe niezbędne dla przesłania do centrali raportów dziennych z poszczególnych oddziałów terenowych np. z oddziału Swinoujście do Warszawy.

stały wydane np. w dziale gospodarki narodowej przez Ministerstwo Rolnictwa na państwowe ośrodki maszynowe (część 22, dział 1, rozdział 51) albo też przez jednostki budżetowe podległe Ministerstwu Rolnictwa na zwalczanie szkodników i chorób roślinnych (część 22, dział 1, rozdział 64); jakie kwoty zostały wydane przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego w dziale szkolnictwo wyższe i nauka na politechniki i wyższe szkoły techniczne (część 36, dział 4, rozdział 69) na domy akademickie (część 36, dział 4, rozdział 80).

Na podstawie w ten sposób rozklasyfikowanych wpływów i wydatków księgowanych w oddziale NBP na rachunku każdej jednostki budżetowej na karcie głównej reprezentującej konto bilansowe i na kartach szczegółowych — prowadzonych dla każdego rozdziału klasyfikacji oddzielnie — sporządza oddział sprawozdanie miesięczne zbiorczo za wszystkie jednostki przynależne do tej samej jednostki nadrzędnej jako dysponenta kredytów i tej samej części budżetu centralnego oddzielnie dla wydatków (konto 411) oddzielnie dla dochodów (konto 412) z przeznaczeniem dla oddziału wojewódzkiego. Zadaniem oddziału wojewódzkiego jest znowu sporządzić takie samo zestawienie zbiorcze ze wszystkich oddziałów terenowych według części i dalszej klasyfikacji budżetowej i przesłać do centrali NBP (Wydział Obsługi Budżetu Państwa). Z przedłożonych przez oddziały wojewódzkie tego rodzaju sprawozdań sporządza centrala NBP ostateczne miesięczne (według stanów na dzień ostatni miesiąca) sprawozdanie według części budżetowych i klasyfikacji budżetowej do rozdziału i przesyła je Ministerstwu Finansów — z wydatków w terminie do 10 następnego miesiąca po upływie miesiąca sprawozdawczego, a z dochodów do dnia 13 po upływie miesiąca sprawozdawczego. (patrz wzór Nr 1 i Nr 2).

NARODOWY BANK POLSKI
Departament Budżetowo-Rachunkowy
WYDZIAŁ OBSŁUGI BUDŻETU PAŃSTWA
(Stem el nagłówkowy)

Wzór Nr 1

Budżet centralny
XXXXXX

Konto 411

Stan rachunku **Wydatków** na dzień 31.10 1952²⁾

Ministerstwo Rolnictwa					KWOTA		
(Nazwa część-1)					złotych		
(Nazwa jednostki nadrzędnej, okręgowej lub centralnej)					gr		
Część	Dział	Rozdział	§	Poz			
22	1	1	21		2	996	300
		5	21		14	624	200
		8				2	000
		9	21			543	600
		12	21		13	232	000
			22a		31	653	000
		13	21		1	833	400
		14	21		6	262	300
do przeniesienia					71	146	800

Część	Dział	Rozdział	§	Poz	KWOTA			
					złotych			gr
z przeniesienia					71	146	800	—
			22a		1	276	000	—
		15				340	490	—
			22a			807	300	—
		51	28	a	49	365	504	43
				b	49	509	576	21
				c	43	617	570	75
				d	33	237	428	11
				e	118	900	856	42
				f	29	305	922	83
		61			14	987	140	27
		62				155	393	06
		64			25	957	801	95
		65			64	800	547	03
		66			2	823	55	25
		67				143	409	24
		69			3	277	439	27
		71			18	677	756	86
22	2	1				760	924	69
		22				12	356	—
		25				260	163	79
		26				11	781	—
		32			4	049	240	25
	3	39				753	503	17
		45			4	743	619	35
		46				792	151	06
		47			10	195	339	40
		48			2	538	440	06
		49			4	173	123	98
		53			8	477	058	21
		54			2	137	933	20
	4	61			25	169	112	32
22	4	61	22a		25	920	500	—
		82				80	562	10
	5	136				40	000	—
	6	168				32	973	11
	7	233				299	913	82
		234				32	972	24
		235				477	930	19
	10	1			8	158	488	30
		3				1	900	—
		6			22	559	738	51
		7			8	826	200	—
		8			1	268	507	74
Razem					699	104	925	17

Sporządził : (—)

Sprawdził : (—)

¹⁾ Niepotrzebne bezwzględnie skreślić.
²⁾ Liczby iloczynne.

1 N. B. P. 1
10.XI 1952
WYDZIAŁ OBSŁUGI
BUDŻETU PAŃSTWA

Siempel dzienny

Wzór Nr 2

NARODOWY BANK POLSKI
Departament Budżetowo-Rachunkowy
WYDZIAŁ OBSŁUGI BUDŻETU PAŃSTWA
(Stempel nagłówkowy)

Budżet centralny
XXXXXX¹⁾

Konto 412

Stan rachunku **Dochodów** na dzień 31.10.1952²⁾

Ministerstwo Rolnictwa (Nazwa części)					K W O T A		
(Nazwa jednostki nadrzędnej, okręgowej lub centralnej)					złotych		gr
Część	Dział	Rozdział	#	Poz.			
22	1	11			3	470 948	01
			71		51	506 512	41
		11a	1			323 643	87
			2		73	826 293	16
	5	1				63 821	18
		2				11 738	99
		3				8 215	17
		5a				1 443	70
		7				18 993	33
		8				532	20
		10				11 697	66
		20				111 469	56
		21				449 576	42
		22				320 685	09
		23				615 518	90
		24			1	382 321	17
		25				18 612	01
		25a				29 617	42
		26				47 980	76
		29				834 559	95
		50				837 671	38
	6	2				819 508	30
		3			4	545 474	89
Razem						139 256 837	53

stek budżetowych w klasyfikacji budżetowej poniżej rozdziału a mianowicie:

wpłaty na Państwowy Fundusz Ziemi prowadzone są w oddziałach NBP w klasyfikacji budżetowej działu 1. rozdziału 11. § 71; wpływy na rachunki budżetowe państwowych ośrodków maszynowych księgowane są wg pełniejszej klasyfikacji budżetowej a. m. dział 1. rozdział 11a — Dochody brutto P.O.M. — z rozbiem na § 1 — wpływy z opłat w naturze, § 2 — wpływy nienieźne, § 3 — zyski warsztatów na rozrachunku gospodarczym, § 4 — nadwyżki środków obrotowych warsztatów na rozrachunku gospodarczym, § 5 — zyski gminnych ośrodków maszynowych (G. O. M.) § 6 — nadwyżki środków obrotowych G. O. M.

Wydatki budżetowe państwowych ośrodków maszynowych, oznaczone w klasyfikacji budżetowej jako dział 1, rozdział 51, § 28 — Wydatki brutto P. O. M. — z uwagi na prowadzoną przez Bank kontrolę działalności eksploatacyjnej ośrodków, prowadzone są w księgowości analitycznej oddziałów do pozycji włącznie. Pozycje te od a) do i) zawierają bliższe elementy kosztów lub rozrachunku P. O. M. np. poz. a) — paliwo i smary, poz. b) — płace i świadczenia robotników produkcyjnych w zakresie obsługi traktorów i taboru maszynowego, poz. g) — straty warsztatów na rozrachunku gospodarczym, poz. h) — niedobory środków obrotowych warsztatów na rozrachunku gospodarczym, poz. i) — niedobory środków obrotowych gminnych ośrodków maszynowych. Również z uwagi na ciężar gatunkowy rozliczeń przedsiębiorstw na rozrachunku gospodarczym z budżetem centralnym na odcinku finansowania przez budżet środków obrotowych przedsiębiorstwa — § 21, dotowania planowego deficytu — § 22a, oraz dotowania różnic wyrównawczych i budżetowych — § 22b, wydatki z tych paragrafów prowadzone są oddzielnie przez oddziały dla poszczególnych branżowych centralnych zarządów reprezentowanych w klasyfikacji budżetowej przez rozdział budżetowy.

Wszystkie wyżej wymienione dochody i wydatki w szczegółowej klasyfikacji budżetowej ujęte są w sprawozdawczości oddziałów i centrali NBP.

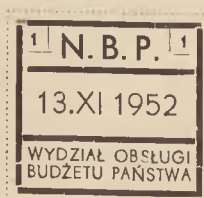
c) Sprawozdawczość miesięczna z budżetu terenowego.

Podobnie jak to ma miejsce w budżecie centralnym, Narodowy Bank Polski sporządza również sprawozdanie miesięczne z wykonania kasowego budżetów terenowych w zakresie wydatków budżetowych. Sprawozdanie to ma jednak w przeciwieństwie do sprawozdania z budżetu centralnego charakter sprawozdania statystycznego. Wszelkiego rodzaju bowiem operacje dotyczące wykonywania budżetów jednostkowych budżetu terenowego księgowane są w Narodowym Banku Polskim na jednym

Sporządził: (-)

Sprawdził: (-)

¹⁾ Niepotrzebne bezwzględnie skreślić.
²⁾ Liczby ilicyjne.

Stempel dzienny

Dla ścisłości należy wyjaśnić, iż w poszczególnych przypadkach oddziały NBP prowadzą analityczną rachunkowość poszczególnych wpływów lub wydatków na rachunkach jedno-

koncie bilansowym Nr 420 — środków budżetów terenowych.

W ramach tego konta księguje się bowiem zaszczości dokonywane na trzech rachunkach różnego typu.

Na rachunku podstawowym budżetu jednostkowego wydziału finansowego P. W. R. N. lub P. P. R. N. akumulowane są środki pieniężne określonego budżetu jednostkowego, pochodzące z dochodów jednostek budżetowych przynależnych do danego budżetu jednostkowego, poza tym mogą tu wpływać dotacje budżetu centralnego albo też przelewy nadwyżek budżetowych z budżetu jednostkowego niższego szczebla. Z tego rachunku przelewane są również środki na rachunki jednostek budżetowych jednostek podległych a przynależnych do danego budżetu jednostkowego, dotacje na rzecz budżetów terenowych niższego szczebla, nadwyżki budżetowe na rzecz budżetu terenowego wyższego szczebla, pożyczki i rozliczenia z bankami finansującymi inwestycje.

W ramach tego samego konta bilansowego (420) prowadzony jest również rachunek dochodów budżetowych jako rachunek pomocniczy dla rachunku podstawowego. Przez rachunek ten przeprowadzane są wpływy przewidziane jako dochody jednostek podległych danemu budżetowi jednostkowemu w preliminarzach tych jednostek. Dochody te są odprowadzane automatycznie na rachunek podstawowy budżetu jednostkowego.

Na koncie tym (420) prowadzone są rachunki bieżące każdej jednostki wykonującej swój preliminarz wydatków. Na rachunku tym gromadzone są środki z rachunku podstawowego i dokonywane wydatki preliminarzowe. W końcu dla jednostek budżetu terenowego, o ile są dysponentami głównymi kredytów (wydziały fachowe) otwierane są rachunki bieżące dla jednostek podległych celem gromadzenia na nim i przelewania niezbędnych środków przeznaczonych dla jednostek podległych.

Zaznaczyć należy, iż dla potrzeb budżetów gminnych (miejskich) rad narodowych — prowadzone są jedynie rachunki podstawowe na których przeprowadzane są operacje budżetowe przewidziane powyżej dla rachunku podstawowego i bieżącego dla jednostki z tym, iż księgowania na tym rachunku odbywają się również w ramach tego samego konta (420).

Z uwagi na panującą zasadę wykonywania budżetów terenowych, z której wynika, iż NBP wydatkuje kwoty z budżetów terenowych w miarę posiadania na ten cel środków oraz ograniczoną na tym odcinku kontrolę NBP — gdyż oddziały NBP nie prowadzą dla budżetów

terenowych kredytów i nie kontrolują ich rozprowadzania — oddział NBP nie kontroluje klasyfikacji budżetowej wydatków i nie prowadzi z tytułu wydatków księgowości szczegółowej ani wydatków, ani dochodów. Poza tym fakt, przeprowadzania różnego typu operacji budżetów terenowych na różnych rachunkach (wyżej wymienionych) a na jednym koncie bilansowym (420) nie pozwala NBP prowadzić kontroli księgowej wydatków w klasyfikacji budżetowej.

Stąd też i sprawozdania miesięczne nie są oparte na księgowości kontrolowanej w ramach jednego konta bilansowego, jak to ma np. miejsce w ramach budżetu centralnego dla wydatków budżetowych (konto 411). Sporządza się je na podstawie wydatków rejestrowanych na oddzielnych kartach, według klasyfikacji budżetowej do rozdziału włącznie. Sprawozdanie to określamy mianem sprawozdania statystycznego. Zarówno sposób jego sporządzania w oddziale terenowym, jak i oddziale wojewódzkim jest taki sam jak przy sporządzeniu sprawozdań miesięcznych z budżetu centralnego. Sporządzane przez oddział wojewódzki sprawozdanie z wydatków budżetowych zbiorczego budżetu województwa (oddzielnie budżet m. st. Warszawy i m. Łodzi) przesyłane jest do centrali NBP, a centrala przesyła w terminie do dnia 10 po upływie każdego miesiąca wszystkie sprawozdania zbiorcze województw do Ministerstwa Finansów (patrz wzór Nr 3, str. 767).

d) Sprawozdawczość kwartalna z wykonania budżetu centralnego i budżetów terenowych

Wymienione wyżej sprawozdania miesięczne z wykonania kasowego budżetu centralnego sporządzane dla Ministerstwa Finansów przesyłane są również za ostatni miesiąc każdego kwartału Najwyższej Izbie Kontroli w terminie do dnia 10-go z wydatków, a 13-go z dochodów budżetowych po upływie kwartału.

Również sprawozdanie miesięczne z wykonania budżetu centralnego z terenu województwa oraz sprawozdanie o wydatkach budżetowych budżetów zbiorczych województw, m. st. Warszawy i m. Łodzi sporządzane za ostatni miesiąc każdego kwartału przesyłane są terenowo właściwym delegaturom Najwyższej Izby Kontroli do dnia 10-go po upływie kwartału.

Wszystkie te sprawozdania, jako sprawozdania kwartalne, stanowią dla Najwyższej Izby Kontroli w ciągu roku materiał kontrolny kasowego wykonania budżetu Państwa w porównaniu do podobnych sprawozdań sporządzonych dla N. I. K. za kwartał o dochodach i wydatkach budżetu centralnego poszczególnie przez jednostki budżetowe, łącznie przez jednostki budżetowe wyższego stopnia i w końcu

władze naczelne i urzędy centralne oraz w porównaniu do sprawozdań zbiorczych sporządzanych dla delegatur N. I. K. przez wydziały fachowe prezydium wojewódzkich rad narodowych, m. st. Warszawy i m. Łodzi.

e) Sprawozdawczość roczna

Sprawozdawczością roczną z kasowego wykonania budżetu Państwa są dla Ministerstwa Finansów, i władz naczelných, organów finansowych i wydziałów fachowych wojewódzkich rad narodowych przede wszystkim sprawozdania kwartalne Narodowego Banku Polskiego sporządzane za IV kwartał roku budżetowego.

Materiały te w klasyfikacji do rozdziału włącznie stanowią dla wyżej wymienionych władz a przede wszystkim dla ministra finansów pierwszy i szybki materiał cyfrowy (za r. 1951 NBP złożył sprawozdanie z wykonania budżetu centralnego za IV kwartał w Ministerstwie Finansów w dniu 9 stycznia 1952 r.) pozwalający zorientować się w jakim stosunku wydatki budżetu Państwa zostały zmniejszone, zaoszczędzone zaś dochody budżetowe przekroczone w stosunku do zaplanowanych ustawą budżetową.

Drugim wtórnym materiałem, dającym już organom finansowym, władzom naczelnym szersze pole do przeprowadzania analizy i wyciągania wniosków w stosunku do projektu budżetu Państwa na rok następny — są również sprawozdania miesięczne za ostatni miesiąc roku budżetowego lub za IV kwartał, składane przez jednostki budżetowe w terenie, zbiorczo na szczeblu wyższym i przez władze naczelne i urzędy centralne.

Najistotniejszym jednak i podstawowym materiałem sprawozdawczym za cały rok budżetowy są roczne zamknięcia rachunkowe i sprawozdania roczne składane przez wszystkie jednostki budżetowe, na podstawie których sporządzane są zbiorcze zamknięcia rachunkowe i sprawozdania przez organa wyższego rzędu i zbiorczo za cały budżet Państwa przez Ministerstwo Finansów.

Zakres tych sprawozdań i zamknięć, tryb ich sporządzania ustalają każdorazowo oddzielne przepisy. Zamknięcia te za r. 1951 sporządzane są poraz pierwszy na zasadach nowego systemu budżetowego i nowego systemu wykonywania budżetu centralnego i budżetów terenowych przy współudziale Narodowego Banku Polskiego i banków finansujących inwestycje. Z uwagi na wagę tych zamknięć dla zbilansowania gospodarki narodowej i innych odcinków działania budżetu socjalistycznego — zagadnieniu temu poświęcimy oddzielne opracowanie.

NARODOWY BANK POLSKI
Oddział Wojewódzki
W KIELCACH
(Stempel nagłówkowy)

Wzór Nr 3
Budżet ^{XXXXXX}₁₎
terenowy

Stan rachunku **Wydatków** na dzień 31.10 1952 ²⁾

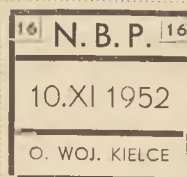
WYDZIAŁ ZDROWIA								
(Nazwa części)								
zbiorcze wydatki woj. kieleckiego								
(Nazwa jednostki podrzędnej, okręgowej lub centralnej)								
C. część	Dział	Rozdział	§	Poz.	K W O T A			
					złotych	gr		
10	3	44			908	770	80	
		53			221	181	66	
	6	152			4	581	496	56
		153				145	307	71
		154			7	136	421	81
		155			3	224	159	49
		160					728	45
		163				149	619	56
		167				436	519	20
		168				929	303	67
		169				19	796	65
		170				626	649	73
		171				401	391	39
		172				13	423	52
		175				799	522	01
		176				327	854	84
		177			1	104	231	43
		178			2	559	709	58
		179				197	958	58
		181				192	923	88
		183				811	946	22
		187			3	052	193	01
		188				676	743	32
		189			1	238	970	97
		190				176	583	77
		191				180	219	39
		192				119	764	83
		193				106	225	34
		194				93	477	88
		196				175	522	22
	10	1				779	305	10
Razem					31	387	922	57

Sporządził: (—)

Sprawdził: (—)

¹⁾ Niepotrzebne bezwzględnie skreślić.

²⁾ Liczby fikcyjne.

Stempel dzienny

Łukomski Wiesław

Planowanie oddziałowego limitu kredytu na nadzwyczajne potrzeby

Wnioski o przyznanie oddziałowego limitu kredytu na nadzwyczajne potrzeby opracowywane są przez oddziały dopiero pierwszy rok i praca ta przysparza oddziałom niejednokrotnie szereg trudności.

W zasadzie konstrukcja wniosku o przyznanie limitu na nadzwyczajne potrzeby (wzór D-4) jest prosta. Większość potrzebnych danych otrzymuje bowiem oddział wprost z wniosków (branżowych) do planu kredytowego. W szczególności dane odnośnie pozycji 1-14 oraz pozycji 17 oddziałowego wniosku o przyznanie limitu kredytu na nadzwyczajne potrzeby są zaczerpywane z wniosków (branżowych) do planu kredytowego z poz. 40 do 45.

Cała trudność polega tutaj na właściwym klasyfikowaniu zapasów ponadnormatywnych zaliczonych do grupy „inne“, występujących we wnioskach do planu kredytowego, do odpowiedniej pozycji oddziałowego wniosku o przyznanie limitu kredytu na nadzwyczajne potrzeby.

Właściwa klasyfikacja ma w tym przypadku duże znaczenie z uwagi na to, że z oddziałowych wniosków sporządzane są przez oddziały wojewódzkie zbiorcze wnioski, których dane porównywane są z danymi wynikającymi ze zbiorczych branżowych wniosków do planu kredytowego.

Podobnie Wydział Planowania Kredytowego, otrzymując z oddziałów wojewódzkich wnioski o przyznanie limitu kredytu na nadzwyczajne potrzeby, ma możliwość porównać stany ponadnormatywne „inne“ podane na wzorach D-4 z sumą stanów ponadnormatywnych „innych“, wynikających z wniosków branżowych do planu kredytowego.

Odnośne zestawienia w układzie wojewódzkim otrzymuje Wydział Planowania Kredytowego z Departamentów Kredytów.

Ewentualne błędy w klasyfikacji uniemożliwiłyby kontrolę prawidłowości sporządzenia wniosku oddziałowego oraz utrudniłyby oddziałom wojewódzkim i Wydziałowi Planowania Kredytowego analizę wniosków oraz rozdział limitów.

Pewne trudności występują przy sporządzaniu oddziałowego wniosku o przyznanie limitu kredytu na nadzwyczajne potrzeby dopiero w związku z planowaniem poz. 15 wzoru D-4 „rezerwy na przekroczenie planu zapasów“ i poz. 20 „procentowego udziału kredytu w finansowaniu stanów ponadnormatywnych“.

Rezerwa na przekroczenie planu zapasów jest wielkością nie występującą we wnioskach branżowych do planu kredytowego. Pozycja ta planowana jest łącznie dla wszystkich przedsiębiorstw kredytowanych przez oddział w oddziałowym wniosku o przyznanie limitu kredytu na nadzwyczajne potrzeby.

We wnioskach do planu kredytowego nie planuje się takich zapasów ponadnormatywnych

zaliczonych do grupy „inne“ które mogą dopiero powstać z uwagi na przypuszczalne spiętrzenie dostaw, brak części i inne nieprawidłowości w przebiegu dostaw czy przy wykonywaniu produkcji. We wnioskach tych nie planuje się również przewidywanego niewykonania planów upłynnienia zapasów — ponieważ przedsiębiorstwom wyznacza się maksymalne zadania na tym odcinku. Uwzględnienie we wnioskach do planu kredytowego tych przyczyn mogących wprawdzie wystąpić, lecz świadczących o nieprawidłowościach byłoby momentem demobilizującym przedsiębiorstwo i dlatego nie może mieć miejsca. Nie oznacza to jednak, że oddział nie powinien liczyć się z tym, że zjawiska takie, mimo dążenia do usunięcia ich przez przedsiębiorstwa i Bank, nie będą występowały. Przeciwnie oddział powinien przewidzieć wystąpienie tych nieprawidłowości i w tym celu zaplanować odpowiednią rezerwę na przekroczenie planu zapasów tak aby w uzasadnionych przypadkach móc przyjść przedsiębiorstwom z pomocą w usunięciu trudności finansowych.

Co ma stanowić podstawę dla ustalenia wielkości planowanej rezerwy na przekroczenie planu zapasów?

Na pytanie to trudno byłoby odpowiedzieć podaniem jakiejś ogólnie obowiązującej reguły czy jakiegoś wzoru. Można przedstawić raczej pewien sposób rozumowania, które należy przeprowadzić aby dojść do racjonalnego ustalenia wielkości rezerwy.

Rozumowanie zmierzające do zaplanowania wysokości rezerwy na przekroczenie planu zapasów powinno się opierać na analizie planu kształtowania się w danym kwartale całości stanów ponadnormatywnych innych w porównaniu z okresami ubiegłymi oraz przy ewentualnym uwzględnieniu zmian normatywów i przeklasyfikowaniu zapasów celowych na inne i odwrotnie.

W celu zorientowania się czy wyliczone zmiany w stanach ponadnormatywnych innych są wynikiem faktycznie mającego nastąpić upłynnienia, czy też będą częściowo wynikiem przekwalifikowania w związku ze zmianą normatywu, należy, gdy wyliczenie to wskazywać będzie na upłynnienie, skorygować go o ewentualny wzrost lub obniżenie normatywów.

Pamiętać jednak należy, że porównywanie zmian w stanach ponadnormatywnych ze zmianą normatywów może być przeprowadzane na wyżej przedstawionych zasadach jedynie wówczas gdy zmiana normatywów nie jest wynikiem zmian wielkości produkcji czy obrotu. W przeciwnym bowiem przypadku (np. zwiększenie produkcji powoduje zwiększenie normatywów w wyniku konieczności wystąpienia nowego rodzaju zapasów potrzebnych do nowego rodzaju produkcji), może nie nastąpić automatyczne obniżenie stanów ponadnormatyw-

nych, gdyż stany te są rodzajowo inne od zapasów mających wystąpić w ramach podwyższonego normatywu i dlatego nie może nastąpić przekwalifikowanie.

Występujące w zapasach innych ponadnormatywnych upłynnienie należy również korygować (zmniejszać) w przypadku gdy jest ono wynikiem przekwalifikowania zapasów innych na celowe. W przypadku gdy następuje przekwalifikowanie z zapasów celowych na inne, występujące upłynnienie należy dla celów dalszej analizy zwiększyć o wysokość przekwalifikowania.

Pozwoli to oddziałowi na zaplanowanie odpowiedniej rezerwy na przekroczenie planu zapasów. W przypadku bowiem gdy planowany spadek zapasów „innych kredytowanych“ będzie spowodowany faktycznym upłynnieniem należy zaplanować stosunkowo większą rezer-

wę na przekroczenie planu zapasów licząc się z niecałkowitym upłynnieniem oraz z wystąpieniem zapasów nieplanowanych. Przeciwnie zaś, gdy przeprowadzone wyliczenie wskazuje że spadek stanów „innych kredytowanych“ jest głównie wynikiem zmian kwalifikacji, a nie faktycznego upłynnienia, wówczas rezerwę na przekroczenie planu zapasów należy planować w stosunkowo niewielkiej wysokości, nie grozi bowiem niewykonanie planu upłynnienia. Należy się wówczas liczyć jedynie z wystąpieniem zapasów nieplanowanych.

Występowanie zapasów nieplanowanych jest zjawiskiem które należy na podstawie okresowej sprawozdawczości systematycznie śledzić z kwartału na kwartał. Analiza ta ułatwi oddziałowi zaplanowanie wysokości rezerwy na przekroczenie planu zapasów.

Wyliczenie tego rodzaju przedstawia następujący przykład:

	Stan faktyczny		Planowane wykonanie wrzesień	Plan na IV kw.	
	marzec	czerwiec		stan planowany	rezerwa
Normatyw	1.500	1.560	1.620	1.690	—
Zapasy celowe	200	220	245	230	—
Zapasy „inne kredytowane“	400	380	330	240	44,1
Zapasy „inne niekredytowane“	200	180	160	105	22
Razem zapasy ponadnormatywne	600	560	510	345	66,1

Przystępując do przeanalizowania danych odnośnie wykonania za II kw. i za wrzesień dochodzi się do następujących wniosków:

1) W II kwartale środki ponadnormatywne inne obniżyły się o 40 (600 — 560) przy czym normatyw w tym kwartale wzrósł o 60. Przyjmując że wzrost normatywu o 60 był w połowie spowodowany wzrostem produkcji względnie obrotu, a w połowie zmianą wskaźników, faktyczne upłynnienie środków normatywnych wyniosłoby w II kwartale 10 (obniżenie stanu środków ponadnormatywnych innych 40 — 30 tj. połowę wzrostu normatywów). Biorąc jednak pod uwagę, że w II kw. nastąpiło (zgodnie z odnośnym zarządzeniem) przekwalifikowanie zapasów celowych na inne na kwotę 15, faktyczne upłynnienie zapasów wyniosło w II kw. 25.

2) Według przewidywanego wykonania na wrzesień środki obrotowe ponadnormatywne obniżyły się w III kw. o 50 (560 — 510) przy czym normatyw wzrósł o 60. Wzrost normatywu w III kwartale był jednak (jak stwierdzono na podstawie danych działu kredytowego) spowodowany przede wszystkim wzrostem produkcji i obrotów a jedynie 10 było wynikiem zmiany wskaźników. Stąd faktyczne upłynnienie w III kw. wyniosłoby 40 (50 — 10).

3) Zgodnie z branżowymi wnioskami do planu kredytowego na IV kw. ponadnormatywne środki obrotowe mają obniżyć się o 165 (510 — 345) przy czym normatyw wzrośnie o 70).

Wzrost normatywu o 70 spowodowany jest (jak wynika z odpowiednich danych działu kredytowego) w 60% tj. 42 wzrostem obrotów i produkcji a w 40% tj. 28 zmianą wskaźników.

Upłynnienie zapasów ponadnormatywnych planowane na kwartał III wynosi więc 137 (165 — 28).

Planowanie tak wysokiego upłynnienia w porównaniu z upłynnieniem w II kwartale 26 i w III — 40 budzi pewne zastrzeżenia. Dlatego też w oparciu o dane odnośnie wykonania planu upłynnienia w okresach poprzednich, oddział uważa powyższy plan upłynnienia na IV kwartał za realny w 70% i stwarza rezerwę na przekroczenie planu zapasów z tytułu nie wykonania planu upłynnienia w wysokości 30% ogółu zapasów przyjętych do faktycznego upłynnienia czyli w wysokości 44,1 (30% od 137).

Jednocześnie w oparciu o materiały odnośnie występowania w okresach poprzednich w ciągu kwartału zapasów nieplanowanych oddział zwiększa rezerwę na przekroczenie planu zapasów wyliczoną przy założeniu nie całkowitego upłynnienia o dalsze 25, otrzymując w ten sposób całość rezerwy na przekroczenie planu zapasów w kwocie 66,1.

Z rezerwy tej na przekroczenie planu zapasów „innych kredytowanych“ przyjmuje się 44,1, niekredytowanych 22, zakładając (jeśli nie ma innych konkretniejszych podstaw) że przekroczenie planu zapasów nastąpi w tym samym

stosunku w obu rodzajach zapasów przyjmując za podstawę planowane w IV kwartale zmiany w zapasach „innych“ (— 110 kredytowane i — 50 niekredytowane).

Po zaplanowaniu wielkości rezerwy na przekroczenie planu zapasów najpoważniejszą trudnością jest ustalenie procentowego udziału kredytu w finansowaniu stanów ponadnormatywnych.

Planową wysokość kredytu w stosunku do ogółu stanów ponadnormatywnych, będących przedmiotem kredytu, poz. 18 wzór D-4) ustala się po przeanalizowaniu procentowego udziału kredytu w finansowaniu stanów ponadnormatywnych w okresach poprzednich. Należy ustalić jakimi luzami finansowana była w okresach poprzednich część innych środków ponadnormatywnych nie sfinansowana kredytem na nadzwyczajne potrzeby. Następnie należy zanalizować jak występujące w okresach poprzednich luzy finansowe będą się kształtowały w kwartale planowanym oraz jakie nowe luzy mogą w okresie tym wystąpić.

W szczególności analizując procentowy udział kredytu w finansowaniu stanów ponadnormatywnych w okresach poprzednich należy dążyć do ustalenia przyczyn powodujących nie wykorzystywanie przez przedsiębiorstwa kredytu.

Do przyczyn tych należą:

- 1) obowiązujące potrącenia od kredytu zmniejszające zabezpieczenie,
- 2) nie korzystanie przez przedsiębiorstwa z kredytu mimo posiadania wolnego zabezpieczenia z uwagi na dodatkowe źródła finansowe,
- 3) nie występowanie przedsiębiorstw o kredyt mimo posiadania wolnego zabezpieczenia i mimo nie posiadania dodatkowych źródeł finansowych,
- 4) brak wolnego limitu oddziałowego.

W oparciu o analityczne sprawozdania za okresy poprzednie oddziały mogą ustalić w jakiej wysokości działały poszczególne przyczyny powodując w sumie wystąpienie wyliczonego procentowego udziału kredytu w finansowaniu stanów ponadnormatywnych.

Po stwierdzeniu jak kształtowały się omawiane zagadnienia w okresach poprzednich dalszym zadaniem jest ustalić jakie zmiany na tych odcinkach mogą wystąpić w kwartale planowanym.

Na wzrost planowanego współczynnika kredytowania może wpłynąć możliwość ewentualnego braku wolnego limitu w okresach poprzednich. Można również niekiedy przyjąć że przedsiębiorstwa, mając wolne zabezpieczenie będą występowały w większej niż poprzednio mierze o kredyt. Rozumowanie takie przyjęte przy ustaleniu współczynnika kredytu powinno być następnie konsekwentnie realizowane przez odpowiedni instruktaz i wywieranie wpływu na przedsiębiorstwa w ciągu kwartału (a więc przy wykonywaniu planu).

Zmianę wysokości dodatkowych źródeł finansowych, jak nadwyżka funduszy własnych, zobowiązania z tytułu podatku obrotowego itp. należy uwzględniać jedynie wówczas gdy oddział ma jakieś konkretne dane o mającej nastąpić zmianie sytuacji (np. występujące w I kw. rozliczenia z tytułu zysków ponadplanowych uzyskanych w roku ubiegłym).

W wyniku przedstawionego rozumowania oddział ma możność realnie zaplanować wskaźnik udziału kredytu w finansowaniu stanów ponadnormatywnych a następnie stosując ten wskaźnik wysokość kredytu na nadzwyczajne potrzeby.

PRZYKŁAD

	czerwiec	lipiec	Przewidywany wrzesień	Planowany grudzień
1. Ogółem stany „inne kredytowane“	120	115	130	118
2. Kredyt na nadzwyczajne potrzeby	84	83,9	97,5	87
3. Zapasy nie sfinansowane kredytem	36	31,1	32,5	31
4. Procentowy udział kredytu w finansowaniu stanów ponadnormatywnych	70	73	75	74

Mając powyższe stany za czerwiec, lipiec i wrzesień przeprowadza się analizę w sposób wyżej wspomniany ustalając:

	czerwiec	lipiec	Przewidywany wrzesień
Przyczyny nie sfinansowania kredytem zapasów „innych kredytowanych“:			
5. Obowiązujące potrącenia	15	17	18,1
6. Dodatkowe źródła finansowe oraz nie występowanie o kredyt mimo braku dodatkowych źródeł finansowych	18,5	14,1	14,4
7. Brak wolnego limitu oddziałowego	2,5	—	—
	36	31,1	32,5

Przyjmujemy że oddział ustala jedynie obowiązujące potrącenia (poz. 5) i ewentualny brak wolnego limitu (poz. 7) ponieważ tylko te elementy oddział może wyliczyć, pierwszy na podstawie oświadczeń, drugi na podstawie zestawienia zapasów z niezadowolonych wniosków kredytowych wskutek braku wolnego limitu. Natomiast kwotowy wyraz przyczyn wymienionych w p. 6 jest wyprowadzany jedynie jako różnica ponieważ wyliczenie jego jest niemożliwe. Np. zapasy nie finansowane kredytem wynoszą 36 w tym nie sfinansowane wskutek obowiązujących potrąceń i braku wolnego limitu 17,5 (15 + 2,5), różnica wynosi 18,5 (36 — 17,5).

W oparciu o powyższe dane planuje się na koniec grudnia:

8. obowiązujące potrącenia	18,0
9. dodatkowe źródła finansowe oraz nie występowanie o kredyt mimo braku dodatkowych źródeł finansowych	13,0
10. brak wolnego limitu oddziałowego (nie uwzględnia się przy planowaniu)	—
razem inne źródła finansowe	<u>31</u>

Wysokość obowiązujących potrąceń (dostawy niefakturowane i nieprzeterminowane zobowiązania fakturowe) przyjęto na grudeń w wysokości poprzednio występującej nie przewidując na tym odcinku zmian. Dodatkowe źródła finansowe przyjęto natomiast w wyso-

kości niższej gdyż zakłada się że przedsiębiorstwa pod wpływem Banku będą w większej mierze występowały o kredyt.

Odejmuje od planowanych stanów ponadnormatywnych na grudzień:	118
wysokość innych źródeł finansowych	<u>31</u>

otrzymuje się planowaną wysokość kredytu na IV kw. 87

Wskutek tego procentowy udział kredytu w finansowaniu stanów ponadnormatywnych wyniesie 74%.

Podane uwagi na temat planowania kredytu na nadzwyczajne potrzeby nie są wyczerpującym omówieniem poruszanego zagadnienia. Wskazano tu jedynie na pewien tok rozumowania, który będzie niewątpliwie pomocny przy pracach nad sporządzaniem oddziałowych wniosków o przyznanie limitu kredytu na nadzwyczajne potrzeby.

Poszczególne oddziały potrafią jednak niewątpliwie zindywidualizować podaną metodę ustalania wysokości rezerwy na przekroczenie planu zapasów oraz udziału kredytu w finansowaniu stanów ponadnormatywnych przez uwzględnienie specyfiki swego oddziału i oparciu przeprowadzanej analizy nie tylko na całości kształcie stanów ponadnormatywnych ale również na materiale dotyczącym tych przedsiębiorstw których udział w wykorzystywaniu kredytu na nadzwyczajne potrzeby jest w danym oddziale dominujący.

Mieczysław Dobosz

Ważniejsze zmiany w zakresie planowania inwestycji limitowych na rok 1953

Zasady planowania inwestycji na rok 1953 stanowią dalszy krok naprzód w kierunku pogłębienia i usprawnienia dotychczasowej działalności inwestycyjnej. Jak wiadomo w roku 1952 dokonany został zasadniczy przełom w systemie planowania inwestycyjnego. Zmiany tego systemu zbliżają nasz system do wzorów radzieckich. Doświadczenia bowiem ostatnich lat pozwoliły nam na takie uporządkowanie zasadniczych zagadnień w planowaniu inwestycji, że wkroczyliśmy już na dalszy etap rozwoju systemu planowania inwestycyjnego. Sprowadza się to do tego, że w sporządzaniu planów inwestycyjnych i pokrycia finansowego inwestycji na rok 1953 dokonaliśmy dalszego kroku naprzód w kierunku stabilizacji zasad oraz trybu planowania inwestycyjnego, a następnie jeszcze dalszego oparcia naszego systemu o doświadczenia i wzory radzieckie.

Zagadnienia bowiem prawidłowego planowania inwestycji tak pod względem ich wagi dla gospodarki narodowej oraz potrzeb ludności miast i wsi jak i pod względem czasu zakończenia inwestycji i szybkiego oddania obiektów do produkcji stanowią bardzo ważny czynnik dla rozwoju gospodarki narodowej.

Wkraczamy bowiem na drugą połowę drogi planu sześcioletniego i drogę tę musimy przebyć nie tylko przed terminem, ale z dużymi nadwyżkami ponadplanowymi.

Z uwagi więc na zasadnicze i głębokie znaczenie rozwoju budownictwa dla gospodarki narodowej, naczelnne założenia i konstrukcja planu inwestycyjnego stanowią jedną z najważniejszych pozycji narodowego planu gospodarczego.

W planowaniu inwestycji powinny być realizowane zasady koncentracji nakładów na inwestycje przede wszystkim o znaczeniu podstawowym dla gospodarki narodowej, następnie dopiero o znaczeniu pomocniczym. Należy dążyć do skupienia środków na inwestycje produkcyjne, powodujące szybki wzrost dochodu narodowego, należy dążyć do zmniejszenia ilości inwestycji rozpoczętych a nie zakończonych, które powodują rozpraszanie materiałów i utrudniają szybkie ukończenie budowy.

Zadania i wytyczne ogólnogospodarcze na rok 1953 zostały podane w instrukcji PKPG Nr 78a. W oparciu o tę instrukcję zostały opracowane podstawowe i obowiązujące wszystkich inwestorów zasady oraz tryb ramowy sporzą-

dzania rocznych planów inwestycyjnych tzw. instrukcja PKPG Nr 93. (Załącznik do zarządzenia przewodniczącego PKPG z dnia 20 maja 1952 r. w sprawie zasad i ramowego trybu sporządzania rocznych planów inwestycyjnych).

Szczegółowe natomiast zasady i przepisy zostały ustalone w odrębnych instrukcjach branżowych jako rozwinięcia postanowień instrukcji PKPG Nr 93.

Postanowienia natomiast szczegółowe odnośnie planu nakładów inwestycyjnych na maszyny, urządzenia, narzędzia i inwentarz zostały podane w instrukcji PKPG Nr 94. (załącznik do zarządzenia przewodniczącego PKPG Nr 172 z dnia 31 maja 1952 r. w sprawie zasad i trybu sporządzania planu nakładów inwestycyjnych na maszyny, urządzenia, narzędzia i inwentarz na rok 1953).

Unormowano również szczegółowo planowanie budownictwa mieszkaniowego, ustalając zasady sporządzania rocznych planów inwestycyjnych w instrukcji Nr 93 — BM (Załącznik do zarządzenia przewodniczącego PKPG Nr 175 z dnia 31 maja 1952 w sprawie zasad sporządzania rocznych planów inwestycyjnych w zakresie budownictwa mieszkaniowego). Odnośnie zatem budownictwa mieszkaniowego obowiązują przy planowaniu na rok 1953 dodatkowe przepisy podane w instrukcji Nr 93 BM.

Instrukcja Nr 93 zawiera wszystkie zebrane definicje i pojęcia inwestycyjne ostatnich lat zebrane w jedną aktualną całość i stanowi dojrzałą formę podstawowych metod planowania inwestycyjnego, wchodzi więc na miejsce znanej powszechnie instrukcji PKPG Nr 21 i jej uzupełnienia instrukcji Nr 21a.

Nowa instrukcja Nr 93 podaje usystematyzowany układ nakładów inwestycyjnych a mianowicie: nakłady na roboty budowlane, nakłady na roboty montażowe, nakłady na zakup maszyn i urządzeń, nakłady na zakup narzędzi i inwentarza, nakłady na rozwój stada podstawowego, nakłady na prace badawcze i projektowe oraz pozostałe nakłady inwestycyjne.

Każda z wymienionych grup nakładów została oddzielnie omówiona, przy czym na uwagę zasługuje grupa tego rodzaju nakładów, jak roboty związane z adaptacją, bądź remontami lokali, obejmowanych przez jednostki gospodarki społecznej w celu zorganizowania nowych społecznych placówek.

Nakłady te budziły dotychczas wątpliwości co do rodzaju ich kwalifikacji czy należało je zaliczać do nakładów inwestycyjnych, czy do eksploatacyjnych.

Oddzielną ważną pozycję instrukcji Nr 93, jako zasadniczą zmianę w porównaniu z rokiem 1952, stanowi kwalifikacja zakupów narzędzi i inwentarza. Dotychczasowe pojęcie kwalifikacyjne zakupu tzw. **pierwszego wyposażenia** nie ulega zmianie i stanowi zawsze nakład inwestycyjny pod warunkiem jeśli dotyczy pierwszego wyposażenia obiektów budowanych od nowa, odbudowywanych a dotychczas nieczyn-

nych lub po raz pierwszy uruchomionych. Bez względu przeto w tych przypadkach na wartość oraz okres użyteczności poszczególnych przedmiotów, zakup tych przedmiotów należy pokrywać ze środków inwestycyjnych.

Zakup natomiast przedmiotów nie stanowiących pierwszego wyposażenia nie zalicza się do nakładów inwestycyjnych jeśli wartość przedmiotu nie przekracza zł 300.— a okres użyteczności nie przekracza jednego roku.

Do nakładów więc inwestycyjnych na rok 1953 należy zaliczać zakupy przedmiotów, jeśli nie stanowią pierwszego wyposażenia, tylko wówczas gdy mogą stanowić oddzielną pozycję inwentarza o wartości przekraczającej zł 300.— i jeden rok użyteczności.

Obniżenie więc granicy ze zł 900.— do 300 wartości przedmiotów kwalifikujących się do nakładów na inwestycje, albo do wydatków eksploatacyjnych — stanowi poważną zmianę w zasadzie planowania inwestycji na rok 1953. Zmiany te posiadają również zasadnicze znaczenie dla inwentaryzacji środków trwałych w Polsce, w celu ujęcia wartościowego wszystkich tych przedmiotów, które według dotychczasowego kryterium wartościowego do zł 900.— były finansowane w zakupie ze środków obrotowych.

W związku z tą zmianą nastąpią odpowiednie przeniesienia wartości przedmiotów zakupionych ze środków obrotowych przedsiębiorstw na rozrachunku gospodarczym, względnie z budżetu odnośnie jednostek budżetowych — do planu inwestycyjnego na rok 1953, przez określenie wyższych limitów planu na powyższy cel.

Ustalenie więc wysokości przedmiotów powyżej zł 300.— i jednego roku użyteczności będzie musiało być przeprowadzone już w czasie inwentaryzacji za rok 1952 i znaleźć odpowiedni wyraz finansowy w ekonomiczno - technicznych planach przedsiębiorstw na rok 1953.

W grupie pozostałych nakładów inwestycyjnych należy wymienić między innymi nakłady ponoszone na szkolenie lub przyuczanie kadr zawodowych dla przyszłej eksploatacji nowo uruchomionych zakładów przemysłowych, koszty utrzymania jednostek nadzoru inwestycyjnego przedsiębiorstw w budowie, komórek nadzoru inwestycyjnego w przedsiębiorstwach rozbudowanych, wydatki związane z przemieszczeniem majątku trwałego. Wyjaśnić tu należy, że wydatki związane z przemieszczeniem obiektów majątku trwałego z przedsiębiorstw czynnych do przedsiębiorstw również czynnych nie stanowią nakładów inwestycyjnych i wydatki te pokrywa przedsiębiorstwo przejmujące obiekt ze środków obrotowych.

Sprawa kwalifikacji wydatków związanych z przemieszczeniem obiektów majątku trwałego dość często pojawia się w działalności oddziałów i wymaga dokładnego zbadania sprawy w przypadkach, gdy oddział odmawia pokrycia wydatków ze środków obrotowych.

Do grupy innych nakładów inwestycyjnych zalicza się również wiele takich nakładów, które mimo że zmierzają do stworzenia lub powiększenia obiektów majątku trwałego, to jednak nie powodują bezpośredniego przyrostu majątkowego.

Do tego rodzaju nakładów zalicza się np. badania geologiczne, poszukiwania bogactw naturalnych i wiele innych, wymienionych w instrukcji a stanowiących nakład inwestycyjny.

W działalności bezpośredniej oddziałów — kontrola i finansowanie kapitalnych remontów stanowi pewien ściśle określony odcinek pracy. W kontroli kapitalnych remontów oddziały mogą spotykać się z takimi faktami wykonywanych przez przedsiębiorstwa remontów, że kwalifikacja tych remontów budzić może poważne zastrzeżenia. Instrukcja Nr 93, wymieniając wszystkie typowe, nie budzące zastrzeżeń nakłady inwestycyjne, podaje wytyczne w kierunku zapobieżenia ewentualnemu kwalifikowaniu do inwestycji nakładów o charakterze kapitalnych remontów, względnie odwrotnie.

W myśl ustalonych zasad, nakłady gospodarcze, które powodują przywrócenie czynnym gospodarczo obiektom majątku trwałego ich pierwotną sprawność techniczną i użytkową, zmniejszoną na skutek zużycia lub uszkodzenia — są kapitalnymi remontami. Z powyższego wynika również zasada, że kapitalny remont w wyniku którego powstaje nowy obiekt majątku trwałego, jak np. wymiana maszyn lub urządzeń, nie jest nakładem na kapitalne remonty lecz inwestycją.

Należy tu podkreślić, co miało przypadki w działalności oddziałów, że nakłady związane z robotami dokonywanymi w celu przywrócenia zdolności użytkowej obiektom zniszczonym wskutek działań wojennych lub innych przyczyn losowych, mimo tego, że mają pod względem technicznym charakter kapitalnego remontu — nakłady te stanowią inwestycje.

Remonty powodujące zmianę przeznaczenia obiektu należy również zaliczać do nakładów inwestycyjnych.

Instrukcja Nr 93 wprowadza na rok 1953 zasadniczą zmianę w klasyfikacji inwestycji, podziału inwestycji z uwagi dla prawidłowej konstrukcji planu, sprawozdawczości i kontroli wykonania. Praktyka lat ubiegłych wykazała, że system łączenia w ogólnym planie inwestycyjnym inwestycji kluczowych, inwestycji kończonych w danym roku jak również i inwestycji wieloletnich (kończonych w latach następnych) łącznie z inwestycjami drobnymi, o mniejszym znaczeniu gospodarczym — okazał się niepraktyczny.

System ten posiadał pewną sztywność działania tak pod względem kontroli, sprawozdawczości jak i jasności obrazu na inwestycje kończone, tak potrzebne do szybko postępującego rozwoju produkcji przemysłowej.

Zasada bowiem planowania inwestycji na rok 1953 polega m. in. na tym, że przed zaplano-

waniem jakichkolwiek inwestycji, zwłaszcza w czynnych przedsiębiorstwach i zakładach produkcyjnych, należy dokładnie przeanalizować istniejące zdolności produkcyjne oraz stopień ich wykorzystania.

Przez analizę sytuacji przedsiębiorstwa mogą być ujawnione wszystkie ukryte rezerwy produkcyjne. Przez zastosowanie nowych metod pracy, racjonalizatorstwo, przez usunięcie wąskich przekrojów, przy stosowaniu niewielkich nakładów inwestycyjnych można uniknąć przeprowadzenia zbędnych nakładów nowych. Na podstawie dokładnego zbadania pozainwestycyjnych możliwości zwiększenia produkcji można w wielu przypadkach osiągnąć zamierzone efekty bez nowych inwestycji.

W związku z tym, poza dokumentacją inwestycyjną, obowiązującą inwestorów do przedkładania, wynika dla inwestorów obecnie konieczność składania **bilansów zdolności produkcyjnej**.

W oparciu o dotychczasowe doświadczenia oraz o wzory radzieckie, jako jedną ze zmian na rok 1953, instrukcja Nr 93 wprowadza podział inwestycji na: a) inwestycje scentralizowane, b) inwestycje niescentralizowane.

Inwestycje scentralizowane są to inwestycje limitowe, planowane w ramach limitów inwestycyjnych ustalonych przez Radę Ministrów i wykazywane indywidualnie w spisach tytułów planu inwestycyjnego. Inwestycje więc scentralizowane są to inwestycje kluczowe, dotyczące nowych gałęzi przemysłu, budowy nowych i wielkich budowli planu sześcioletniego i inne.

Inwestycje natomiast niescentralizowane dotyczą zakupu maszyn, urządzeń, narzędzi oraz drobnych robót budowlano - montażowych pod warunkiem, że ich łączny koszt w ciągu roku na jednego inwestora bezpośredniego nie przekracza **zł 100.000.**—

Ustalenie tej zasady wyodrębnienia trybu planowania, zatwierdzania i realizacji inwestycji niescentralizowanych — stanowi duże ułatwienie dla inwestorów do przeprowadzania zakupów oraz wykonywania drobnych robót przewidzianych przepisami zarządzenia dla inwestycji niescentralizowanych. (Zarządzenie przewodniczącego PKPG i ministra finansów z dnia 11.7. 1952 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu planowania, zatwierdzania i realizacji inwestycji niescentralizowanych — limitowych — Monitor Polski Nr A 65, poz. 1000).

Inwestycje limitowe niescentralizowane planowane są przez inwestora bezpośredniego w ramach odrębnych planów rzeczowo - finansowych, na podstawie limitu ustalonego przez inwestora nadrzędnego.

Finansowanie inwestycji niescentralizowanych jednostek budżetowych oraz jednostek na rozrachunku gospodarczym odbywa się wyłącznie z kredytów budżetowych.

Inwestycje natomiast niescentralizowane jednostek spółdzielczych finansowane są zasad-

niczo z pożyczek funduszu inwestycyjnego, w przypadku niewystarczalności funduszu inwestycyjnego na ten cel — z kredytu bankowego.

Należy podkreślić jako cechę zasadniczą inwestycji niescentralizowanych, że powinny być całkowicie wykonane w ciągu roku kalendarzowego.

Do grupy inwestycji niescentralizowanych zostały zaliczone również inwestycje pozalimitowe, dla których szczegółowe zasady i tryb wykonania ustali odrębna instrukcja.

W klasyfikacji inwestycji według systemu wykonawstwa instrukcja Nr 93 nie wprowadza zmian, utrzymując dotychczasowy podział wykonywania robót inwestycyjnych czyli budowlanych i montażowych tj. a) system zleceńowy, b) system gospodarczy. W systemie gospodarczym roboty mogą być wykonywane przez inwestora przy użyciu własnego aparatu albo przez spółdzielnie, szkoły przysposobienia przemysłowego itp. W zależności od rozmiaru robót inwestycyjnych, prowadzonych tym systemem, inwestor może powołać do wykonania robót oddział wykonawstwa inwestycyjnego (OWI) względnie samodzielny oddział wykonawstwa inwestycyjnego (SOWI).

Jednocześnie w związku z powyższymi uwagami należy dodać co następuje:

W zakresie planowania pokrycia finansowego inwestycji na r. 1953 obowiązuje instrukcja ministra finansów z dnia 30 czerwca 1952 r. w sprawie planowania budżetowego nakładów inwestycyjnych objętych planem inwestycyjnym na rok 1953 (Monitor Polski Nr. A — 60/52, poz. 1050). Zasadnicza zmiana w planowaniu pokrycia finansowego inwestycji wynika z podziału inwestycji limitowych na scentralizowane i niescentralizowane.

Instrukcja nie wprowadza zasadniczych zmian w systemie ustalonym na rok 1952, w oparciu jednak o doświadczenia roku 1952 — instrukcja wprowadza wiele uproszczeń i ułatwień w szczegółach tego systemu.

Natomiast zasady planowania pokrycia finansowego inwestycji w spółdzielczości zostały ujęte w instrukcji ministra finansów z dnia 17 lipca 1952 r. w sprawie planowania pokrycia finansowego inwestycji na rok 1953 przez centrale spółdzielcze, związki spółdzielni i spółdzielnie, która również wprowadziła zmiany na tym odcinku.

Zapoznanie się z wymienionymi przepisami obu instrukcji dotyczy przede wszystkim inwestorów.

Jerzy Bednarowicz

Drobna wptwórczość w świetle nowej Instrukcji Służbowej Dz. VI

III

Zgodnie z zasadami systemu finansowego spółdzielczości źródłem pokrycia normatywu środków obrotowych spółdzielni są przede wszystkim fundusze własne. W warunkach tych uprawnienia do korzystania z kredytu obrotowego posiadają w zasadzie jedynie te spółdzielnie, które dysponują własnymi funduszami w obrocie. Nie mogą korzystać z kredytów obrotowych spółdzielnie, których zobowiązania krótkoterminowe nie znajdują pełnego pokrycia w realnych aktywach obrotowych. Jeżeli spółdzielnia na skutek wadliwej gospodarki poniesie nieplanowane straty, nie kwalifikujące się do pokrycia z funduszu wyrównawczego strat, albo w inny sposób unieruchomi posiadane własne fundusze obrotowe np. zamrozi je w robotach kapitałnych i w wyniku tego wycofa z obrotu swe fundusze własne — bank pozbawia ją prawa korzystania z kredytu, a wykorzystane uprzednio kredyty stają się natychmiast wymagalne.

Dla zilustrowania dalszych rozważań podaję poniżej przykład stanu finansowego spółdzielni, która w skutek utraty własnych funduszy obrotowych oraz zamrożenia funduszy obcych utraciła prawo korzystania z kredytów obrotowych:

aktywa

I środki trwałe	5.000	
strata roku bieżącego	100	5.100
II środki obrotowe		<u>2.000</u>
razem aktywa		<u><u>7.100</u></u>

pasywa

I fundusze własne i zobowiązania długoterminowe		4.800
II Kredyt przeterminowany	700	
inne zobowiązania krótkoterminowe	1.600	<u>2.300</u>
razem pasywa		<u><u>7.100</u></u>

W przytoczonym przykładzie ogólna wartość środków obrotowych spółdzielni (2.000) nie stanowi pełnego zabezpieczenia dla funduszy obcych (2.300) pracujących w spółdzielni. W omawianym przypadku zadłużenie spółdzielni z tytułu wykorzystanych, a natychmiast wymagalnych kredytów obrotowych przeniesionych na rachunek kredytu przeterminowanego podzielić można na:

- zadłużenie na rachunku kredytu przeterminowanego nie posiadające przedmiotu kredytu (zabezpieczenia), a odpowiadające tej części wykorzystanych kredytów,

które z uwagi na ujemny własny fundusz obrotowy nie znajdują pokrycia w realnych aktywach obrotowych (w przykładzie $2.300 - 2.000 = 300$),

- b) zadłużenie na rachunku kredytu przeterminowanego posiadające jeszcze przedmiot udzielonych kredytów tj. ta część wykorzystanego kredytu, która wraz z pozabankowymi zobowiązaniami krótkoterminowymi odpowiada wysokości realnych aktywów obrotowych spółdzielni (w przykładzie $2.000 - 1.600 = 400$).

Jak potwierdza przykład, kredyt bankowy w pewnej części (pkt. a) jest niezabezpieczony. traci związek z jakimkolwiek przedmiotem kredytowania, przechodzi niejako w fundusze finansujące środki trwałe lub poniesioną stratę — co jest oczywiście sprzeczne z podstawowymi zasadami systemu kredytowego, a zatem także sprzeczne jest z elementarnymi założeniami systemu finansowego. Kredyt w tej części staje się zjawiskiem z założenia niedopuszczalnym i powinien być bezwzględnie i natychmiast ze spółdzielni wycofany. W tych warunkach — w przypadku braku środków na rachunku rozliczeniowym spółdzielni — kolejność regulowania płatności ustalona § 6 ustęp 1 Uchwały Prezydium Rządu z dnia 12 grudnia 1951 r. w sprawie zasad rozliczeń za dostawy, usługi i roboty między jednostkami gospodarki uspołecznionej dotyczy tej części kredytu przeterminowanego, która posiada jeszcze powiązanie z przedmiotem udzielonego kredytu (pkt. b). Kredyt bez zabezpieczenia (pkt. a) podlega spłacie poza wszelką kolejnością z bieżących wpływów na rachunek rozliczeniowy spółdzielni. Kredyt ten reprezentuje bowiem środki bankowe, które w ogóle nie powinny być do spółdzielni doprowadzone. Środki te nie znajdowałyby się w spółdzielni, gdyby — zgodnie z obowiązującymi zasadami — wstrzymanie kredytowania i spłata zadłużenia z tytułu wykorzystanych kredytów nastąpiły w momencie gdy stan funduszków własnych w obrocie spółdzielni uległ zmniejszeniu do zera.

Ustalenie właściwego momentu, w którym powinno nastąpić wstrzymanie kredytowania, z równoczesną spłatą wykorzystanych kredytów, jest w tych warunkach niezmiernie ważnym zadaniem banku, gdyż uchroni to od powstania niezabezpieczonego zadłużenia o którym mowa wyżej w punkcie a). Stąd, też, jeżeli oddział banku stwierdzi, że sytuacja finansowa spółdzielni pogarsza się w rozmiarach powodujących zmniejszanie się funduszków własnych w obrocie należy — obok umiejętnego i właściwego oddziaływania w kierunku uzdrowienia gospodarki spółdzielni — obserwować stale kształtowanie się aktywów obrotowych i zobowiązań krótkoterminowych, w celu zapewnienia możliwości wstrzymania kredytowania i wycofania udzielonych kredytów w odpowiednim do tego momencie, na wypadek gdyby stan funduszków własnych w obrocie zmniejszył się do minimum. Zwiększyć na-

leży częstotliwość badania kształtowania się rentowności spółdzielni. Stałej analizie w warunkach tych wymaga przebieg realizacji produkcji, kształtowanie się nakładów finansowych oraz gospodarka pozaoperacyjna spółdzielni. Zarządzenie bieżącej kontroli dyspozycji płatniczych stanowi niezbędny warunek wyeliminowania możliwości zamrożenia funduszków obrotowych w robotach kapitałnych. Zapewnienie sobie uchwylenia momentu właściwego dla wycofania kredytów w przypadku utraty przez spółdzielnię zdolności kredytowej wymaga zatem pogłębienia kontroli zabezpieczenia kredytów i bieżącej kontroli stanu finansowego oraz uoperatywnienia kontroli dyscypliny płatniczej. Przykładowo:

Oddział dokonując w dniu 25 maja analizy bilansu spółdzielni za kwiecień stwierdza, że spółdzielnia w kwietniu poniosła stratę w wysokości zł 20.000 oraz zamroziła w inwestycjach środki obrotowe w kwocie zł 5.000 i tym samym posiadane na ultimo marca własne fundusze obrotowe w kwocie zł 100.000 uległy zmniejszeniu na ultimo kwietnia do kwoty zł 75.000. W związku z tym ukształtowanie się realnych aktywów obrotowych w stosunku do kredytów i innych zobowiązań krótkoterminowych przedstawia się następująco:

	na ultimo:	
	marca	kwietnia
realne aktywa obrotowe	zł 210.000	zł 180.000
kredyty i inne zobowiązania krótkoterminowe	„ 110.000	„ 105.000
fundusze własne w obrocie	zł 100.000	zł 75.000

Szczegółowe zbadanie przyczyny zmniejszenia się funduszków własnych w obrocie jest przedmiotem dokładnych badań oddziału prowadzonych w drodze inspekcji. Po ustaleniu przyczyn oddział prowadzi szeroko zakrojoną akcję interwencyjną w spółdzielni oraz w jej bezpośredniej jednostce nadrzędnej. W ramach stałego badania zdolności kredytowej spółdzielni oddział na podstawie posiadanych oświadczeń o stanie kredytowanych wartości oraz materiałów dotyczących kształtowania się należności i zobowiązań ustala przykładowo następujący stan na ultimo maja:

realne aktywa obrotowe	zł 170.000
kredyty i inne zobowiązania krótkoterminowe	„ 130.000
stan funduszków własnych w obrocie	zł 40.000

Na tle powyższej analizy oddział stwierdza, że spadek funduszków własnych w obrocie nie tylko nie został zahamowany, lecz postępuje w stopniu wyższym aniżeli w kwietniu, a mianowicie:

	Stan funduszków własnych w obrocie	Spadek w miesiącu
na ultimo marca	zł 100.000	—
na ultimo kwietnia	„ 75.000	25.000
na ultimo maja	„ 40.000	35.000

czyli, że spadek funduszków własnych w obrocie w maju wynosi 130% w stosunku do 100% w kwietniu mimo, iż według otrzymanych od spółdzielni informacji, realizacja w obu miesiącach utrzymywała się na jednakowym poziomie, a strata powstała na skutek zbyt wysokiego kształtowania się kosztów. W warunkach tych, dla uchwycenia momentu w którym należy pozbawić spółdzielnię prawa korzystania z kredytu, oddział w swych dalszych obliczeniach przyjmuje, że w okresie następnym fundusze własne w obrocie spadać będą również i to m i n i m u m w wysokości 130% spadku w miesiącu maju. Ponieważ w maju fundusze spadły ze zł 1166 dziennie (35.000:30) to przyjąć należy, że spadek w okresie następnym wyniesie 130% od 1.166 to jest ca zł 1.500 dziennie. Istniejący więc fundusz własny w obrocie w kwocie zł 40.000 skonsumowany zostanie przy spadku o zł 1.500 dziennie po 26 dniach. W tym stanie rzeczy oddział stwierdza, że o ile nie zajdzie w spółdzielni poprawa sytuacji finansowej, wstrzymanie kredytowania oraz spłata udzielonych kredytów będą musiały nastąpić jeszcze w czerwcu. W związku z tym oddział prowadząc w dalszym ciągu intensywne interwencje w spółdzielni oraz w jej bezpośredniej jednostce nadrzędnej, nakłada na spółdzielnię obowiązek składania co dekadę oświadczeń o stanie kredytowanych wartości. W oparciu o wspomniane oświadczenia oraz posiadane materiały dotyczące kształtowania się należności i zobowiązań ustala przykładowo:

na ultimo I dekady czerwca

realne aktywa obrotowe	zł 160.000
kredyty i inne zobowiązania krótkoterminowe	„ 135.000
stan funduszków własnych w obrocie	zł 25.000

na ultimo II dekady czerwca

realne aktywa obrotowe	zł 150.000
kredyty i inne zobowiązania krótkoterminowe	„ 140.000
stan funduszków własnych w obrocie	„ 10.000

W opisanych warunkach oddział przyjmuje, że w połowie III dekady czerwca spółdzielnia utraci resztę posiadanych własnych funduszków w obrocie. W związku z tym oddział pozbawia spółdzielnię prawa korzystania z kredytów spłacając istniejące zadłużenie. Analiza stanu finansowego dokonana na ultimo czerwca wykazała utratę własnych funduszków w obrocie i brak pełnego pokrycia realnymi aktywami obrotowymi zobowiązań krótkoterminowych spółdzielni.

Przytoczony wyżej przykład nie powinien być przez oddziały stosowany mechanicznie.

Wskazuje on głównie na to, że największa częstotliwość dokonywania analizy stanu finansowego spółdzielni winna mieć miejsce w tym okresie, gdy istnieje najpoważniejsza groźba utraty przez spółdzielnie funduszków własnych w obrocie.

Omawiając problemy związane z zakazem kredytowania spółdzielni wykazujących brak własnych funduszków obrotowych celowe jest przypomnienie najistotniejszych zasad funkcjonowania funduszu wyrównawczego strat — funduszu, który spełnia ważną rolę w spółdzielniach pracujących deficytowo. Zgodnie z projektem regulaminu na rok 1952 celem tego funduszu jest:

- 1) udzielanie spółdzielniom bezzwrotnych dotacji na pokrycie strat które:
 - a) wykazane zostały w rocznym bilansie netto,
 - b) uznane zostały przez rewizję spółdzielni jako straty niezawinione lub
 - c) zawinione zostały przez spółdzielnię lecz powinny być pokryte z uwagi na celowość i konieczność dalszego istnienia spółdzielni oraz możliwość uzdrowienia jej gospodarki,
- 2) udzielanie nowoorganizowanym spółdzielniom pożyczek rozruchowych na nakłady organizacyjne oraz w pierwszym kwartale ich działalności na koszty ogólne,
- 3) udzielanie spółdzielniom w przypadkach koniecznych, a nie spowodowanych złą gospodarką spółdzielni — dotacji zwrotnych do rozliczenia.

Centrala spółdzielcza może również w ramach gospodarki funduszem udzielić na żądanie banku gwarancji pokrycia ewentualnych strat spółdzielni przy czym gwarancja tego rodzaju może być udzielona na okres do sześciu miesięcy w granicach danego roku kalendarzowego.

W warunkach tych dotacja z funduszu wyrównawczego strat niejednokrotnie może być źródłem finansowym porządkującym gospodarkę finansową spółdzielni. Gwarancja centrali spółdzielczej udzielona centrali banku, a zapewniająca pokrycie strat spółdzielni, pozwala na kredytowanie jednostki wykazującej brak własnych środków obrotowych. Zadaniem oddziałów będzie zwrócenie uwagi na to, aby dotacje zwrotne i bezzwrotne na pokrycie strat zostały przez centrale spółdzielcze doprowadzone wszędzie tam, gdzie mogłyby one spełnić właściwą rolę. Zadaniem oddziału będzie domaganie się złożenia gwarancji pokrycia strat we wszystkich tych przypadkach, gdzie poniesione straty mają charakter przejściowy, pokryte zostaną z akumulacji najbliższego okresu oraz gdzie utrzymanie kredytu przyczyni się do odzyskania rentowności. Wymienione zadania spełnią oddziały wówczas, jeśli we właściwy sposób zmobilizują deficytowe spółdzielnie i ich jednostki nadrzędne do operatywnego wykorzystania środków zakumulowanych w funduszu wyrównawczym strat.

Paweł Heinzelman

Zezwolenia i wnioski dewizowe

Wejście w życie ustawy dewizowej z dnia 28.3. 1952 r. (Dz. U. R. P. nr. 21, poz. 133) uchyliło stary system dewizowy oparty na dekreście Prezydenta R. P. z dnia 26.4. 1936 r. w sprawie obrotów pieniężnych z zagranicą oraz obrotów krajowych i zagranicznych środków płatniczych (Dz. U. R. P. nr. 86/38 i nr. 87/39).

Jedną z najistotniejszych zmian wprowadzonych przepisami ustawy dewizowej jest zasadniczo odmienna organizacja władz i organów dewizowych.

Na zasadzie art. 3 wspomnianego dekretu z 1936 r. głównym wykonawcą jego postanowień była Komisja Dewizowa.

Ustawa dewizowa powierzyła dotychczasowe uprawnienia Komisji Dewizowej, ministrowi finansów, ministrowi handlu zagranicznego oraz Narodowemu Bankowi Polskiemu.

W szczególności zostały rozdzielone uprawnienia do wydawania zezwoleń dewizowych co z konieczności wprowadziło zmiany w trybie ubiegania się o te zezwolenia.

Minister finansów — zgodnie z art. 9 ustawy dewizowej — jest naczelną władzą dewizową. Należy doń bowiem naczelny nadzór nad obrotem wartościami dewizowymi oraz piecza nad prawidłowym i jednolitym wykonywaniem przepisów w tym zakresie. Do ministra finansów również należy rozstrzyganie we wszelkich sprawach unormowanych ustawą dewizową, chyba że ustawa ta stanowi inaczej.

Minister finansów ma wreszcie prawo udzielania warunkowo lub bezwarunkowo zezwoleń ogólnych lub indywidualnych, na umowy i czynności stanowiące obrót wartościami dewizowymi (art. 10 u. d.).

Ustawa nie stwarza jednak monopolu w tym względzie. Na zasadzie bowiem art. 11 uprawnienia do udzielania zezwoleń w zakresie obrotu i posiadania wartości dewizowych mogą być przebrane przez ministra finansów na Narodowy Bank Polski. Z postanowień zaś rozdziału 3 ustawy wynika, że władzą dewizową jest również minister handlu zagranicznego, który decyduje o umowach i płatnościach związanych z obrotem towarowym z zagranicą.

Zastanówmy się jak w świetle obowiązujących przepisów przedstawia się w praktyce rozdział pomiędzy wspomniane wyżej organy — uprawnieni do wydawania zezwoleń w zakresie obrotu i dysponowania wartościami dewizowymi oraz posiadania tych wartości.

Najtrudniejsza do przeprowadzenia jest niewątpliwie linia podziału pomiędzy uprawnieniami ministra finansów i NBP z jednej strony, a uprawnieniami ministra handlu zagranicznego z drugiej strony.

Ustawa w art. 15 i 16 postanawia, że obrót wartościami dewizowymi wykonawców narodowych planów gospodarczych w zakresie obrotu towarowego z zagranicą i usług z obro-

tem tym związanych podlega kompetencji ministra handlu zagranicznego.

Pojęcie obrotu towarowego z zagranicą i usług z tym obrotem związanych nie jest jednak pojęciem ścisłym i może być bardzo różnie interpretowane. Dlatego też wspomniane artykuły 15 i 16 przewidują wydanie przez Radę Ministrów szczegółowych postanowień, co do rozgraniczenia umów i tytułów płatności, należących do właściwości poszczególnych władz dewizowych.

Na zasadzie tych postanowień Rada Ministrów powzięła Uchwałę nr 458 z dnia 4.6. 1952 r. w sprawie szczegółowego rozgraniczenia umów i płatności w obrocie z zagranicą ze względu na właściwość władz do zatwierdzania umów i udzielania zezwoleń dewizowych na płatności (Monitor Polski nr A—67, poz. 1019).

Przystępując do omawiania postanowień uchwały należy podkreślić, że uchwała ta dotyczy wyłącznie umów i płatności w stosunkach z zagranicą wykonawców narodowych planów gospodarczych, nie odnosi się więc do jednostek prywatnych.

Do zakresu obrotu towarowego w świetle postanowień uchwały zaliczamy przede wszystkim umowy nabycia lub zbycia towarów w drodze importu, eksportu i reeksportu, nie wyłączając umów kredytu towarowego, ani umów kompensacyjnych. Przy tym obrotem towarowym z zagranicą mogą być również transakcje nie powodujące przejścia towaru przez polską granicę celną.

Obrotem towarowym z zagranicą są ponadto: zaopatrywanie statków morskich (tzw. dostawy schiphandlerskie) jednakże tylko w odniesieniu do statków obcych, bierny i czynny obrót uszlachetniający lub naprawczy, umowy o dostarczanie energii elektrycznej, gazu świetlnego i ziemnego oraz wody przemysłowej, transakcje nabycia, zbycia lub użytkowania wynalazków i wzorów przemysłowych; wreszcie umowy nabycia lub zbycia dokumentacji technicznej. Zwraca uwagę fakt, że obok obrotu uszlachetniającego i naprawczego uchwała zamieszcza zwrot „itp. obrót towarowy“. Fakt ten wskazuje na trudności jakie istnieją w ścisłym określeniu obrotu towarowego z zagranicą.

Jeszcze trudniejsze jest ustalenie granicy pomiędzy właściwością resortu finansowego i resortu handlu zagranicznego na odcinku usług związanych z obrotem towarowym z zagranicą.

Do tego typu usług uchwała zalicza usługi z zakresu spedycji lądowej, morskiej i lotniczej, składowania towarów, przewozu towarów, odbioru towarów i ekspertyz, prac wykonywanych przez rzeczoznawców, inżynierów, techników i monterów w związku z dostawą towarów oraz z zakresu pośrednictwa handlowego. Kompetencji ministra handlu zagranicznego podle-

gają umowy i płatności dotyczące wyżej wymienionych usług, o ile jednak umowy te zawierane są przez jednostki podległe MHZ.

Do właściwości ministra handlu zagranicznego należą też umowy zawierane z zagranicą przez podległe temu ministrowi jednostki „o świadczenie innych usług związanych z obrotem towarowym z zagranicą”. Widzimy tu również daleko posuniętą ostrożność ustawodawcy. Trzeba jednak stwierdzić, że ostrożność ta jest uzasadniona, albowiem podane wyżej wyliczenie nie wyczerpuje całego zakresu usług związanych z obrotem towarowym. Pominęte zostały na przykład usługi dotyczące ubezpieczeń i reasekuracji towarów, a przecież obroty z zagranicą z tytułu ubezpieczeń i reasekuracji są wcale pokaźne.

Minister handlu zagranicznego decyduje o zawieranych z zagranicą umowach podległych mu jednostek o pełnomocnictwo do dochodzenia roszczeń z tytułu obrotu towarowego z zagranicą i usług z tym obrotem związanych. Wreszcie do zakresu działalności resortu handlu zagranicznego wchodzi gwarancje udzielane i otrzymywane w związku z obrotem towarowym z zagranicą oraz koszty i wydatki związane z zawieraniem i wykonywaniem umów omówionych wyżej. Do kosztów tych uchwała zalicza m. in. bonifikaty, rabaty, opusty i manka.

Z przedstawionego stanu rzeczy wynika, że minister handlu zagranicznego nie decyduje o umowach i płatnościach z zakresu usług związanych z obrotem towarowym z zagranicą, o ile czynności te dokonują jednostki podległe innym resortom.

Dalsze postanowienia uchwały wyłączają z właściwości ministra handlu zagranicznego zezwolenia na płatności sald wynikających z rozliczenia należności towarowych z należnościami z innych tytułów. O tego rodzaju płatnościach decyduje minister finansów.

Umowy z zagranicą, które nie zostały poddane kompetencji ministra handlu zagranicznego oraz koszty związane z wykonaniem tych umów powinny być zatwierdzone pod względem dewizowym przez właściwego resortowo ministra (inną władzę) w porozumieniu z ministrem finansów.

Płatności wynikające z tak zatwierdzanych umów i kosztów ubocznych jak również wszelkie płatności na rzecz zagranicy z tytułów nieumownych wymagają zezwolenia ministra finansów lub Narodowego Banku Polskiego.

Do płatności podlegających kompetencji resortu finansowego zaliczone są między innymi płatności z tytułu rent, odszkodowań, emerytur, spadków, utrzymania przedstawicielstw polskich za granicą (nie wyłączając przy tym przedstawicielstw handlowych) kosztów podróży za granicę, bez względu na cel podróży i władzę delegującą, oraz udział w organizacjach międzynarodowych.

Reasumując można stwierdzić, że omówiona uchwała stanowi poważny krok naprzód w

dzielnie rozdziału kompetencji między dwie zasadnicze władze dewizowe, jednakże wobec trudności zagadnienia uchwała nie wyjaśnia wszystkich wątpliwości.

Podkreślić należy, że odmiennie od praktyki jaka rozwinęła się pod rządami dekretu z 1936 r. minister handlu zagranicznego w ramach podanej wyżej właściwości decyduje o wypłatach w walucie polskiej w kraju. Z drugiej strony znamienne jest, że zarówno koszty utrzymania polskich przedstawicielstw handlowych jak i koszty podróży za granicę w sprawach handlowych mogą być przekazywane wyłącznie na podstawie zezwoleń ministra finansów.

Wiemy już zatem, że o umowach i płatnościach z zakresu obrotu towarowego z zagranicą i usług z tym związanych decyduje resort handlu zagranicznego jeśli chodzi o wykonawców gospodarczych planów narodowych (Skarb Państwa, jednostki gospodarki społecznej, organizacje polityczne, zawodowe i społeczne oraz inne).

Jak przedstawia się jednak sprawa uzyskiwania zezwoleń na umowy nabycia towarów za granicą przez jednostki prywatne? Kto zezwala np. na zakup za granicą lekarstw lub książek?

Odpowiedzi na te pytania należy szukać w art. 19 ust. dewizowej, w myśl którego obrót towarowy z zagranicą jednostek prywatnych został poddany władzy ministra H. Z. W tym miejscu dodajemy, że prenumerata czasopism jest zaliczana w praktyce do kategorii importu wydawnictw, a więc do obrotu towarowego.

W ten sposób wyczerpaliśmy pokrótce temat uprawnień ministra H. Z. do udzielania zezwoleń dewizowych. Zezwolenia te są udzielane w formie pozwoleń przywozu i wywozu, wystawianych przez odpowiednie departamenty MHZ., oraz zezwoleń dewizowych wydawanych przez Departament Finansów i Rozliczeń MHZ. Płatności objęte tymi dokumentami są wykonywane przez NBP bez żadnych dalszych formalności.

Płatności te stanowią bez wątpienia przeważną część polskich obrotów płatniczych z zagranicą. Poza tymi płatnościami pozostaje jednak wielki i bardzo zróżniczkowany wachlarz czynności i płatności, o których decyduje resort finansowy. Zezwolenia w tej dziedzinie mogą być udzielane jak już powiedzieliśmy przez ministra finansów i Narodowy Bank Polski.

O uprawnieniach NBP do udzielania indywidualnych zezwoleń dewizowych stanowi zarządzenie ministra finansów z dnia 27.5. 1952 r. (Monitor Polski A — 47, poz. 647) wydane na podstawie art. 11 — ustawy. Zgodnie z tym zarządzeniem Narodowy Bank Polski ma prawo udzielać zezwolenia indywidualne na wszelkie czynności uzależnione przepisami dewizowymi od zezwolenia ministra finansów oraz na posiadanie wartości dewizowych w kraju.

Do kompetencji NBP w tym zakresie nie należy jednak udzielanie zezwoleń na czynności

własne Ministerstwa Finansów i jednostek podlegających temu Ministerstwu. Uprawnienia NBP nie rozciągają się dalej na zatwierdzanie umów — wykonawców narodowych planów gospodarczych, w wyniku których następują lub mają nastąpić płatności w stosunkach z zagranicą, ani też na zatwierdzanie administracyjnych preliminarzy budżetowych. Podkreślić natomiast trzeba, że umowy jednostek prywatnych powodujące płatności w stosunkach z zagranicą są zaliczane do obrotu wartościami dewizowymi i jako takie uzależnione są od zezwolenia NBP.

Zasadniczym postanowieniem omawianego zarządzenia jest par. 2, w myśl którego warunki udzielania przez NBP zezwoleń indywidualnych ustala instrukcja ministra finansów. Obecnie obowiązuje w tym względzie instrukcja z dnia 9.6. 1952 r. zmieniona instrukcją z dnia 11.7. 1952 r. Ważnym dla banku przepisem jest stwierdzenie wynikające z § 3, że decyzje odmawiające zezwolenia nie wymagają uzasadnienia.

Na NBP zostały zatem przelane uprawnienia do udzielania wszelkiego rodzaju indywidualnych zezwoleń dewizowych leżących w kompetencji ministra finansów, z wyjątkami przewidzianymi w zarządzeniu. Stąd wniosek, że ministerstwo nie udziela zezwoleń indywidualnych na czynności przewidziane w uprawnieniach NBP. Z tego zaś wynika, że ministerstwo nie jest instancją do której można się odwoływać od decyzji NBP.

Komórką NBP, która wydaje zezwolenia dewizowe jest Wydział Dewizowy Departamentu Zagranicznego.

Przypomnijmy że na zasadzie obowiązującej jeszcze uchwały Komisji Dewizowej oddziały wojewódzkie są uprawnione do udzielania w pewnych określonych przypadkach — zezwoleń na kupno i wysłanie za granicę kuponów międzynarodowych na odpowiedź (Z. P. Nr 100/51).

Wiemy już kto i w jakim zakresie udziela zezwoleń dewizowych, obecnie poznamy sposoby i drogi ubiegania się o te zezwolenia.

Nie będziemy zajmowali się bliżej pozwoleniami przywozu i wywozu. Centrale i biura HZ, które są wyłącznie uprawnione do zawierania transakcji handlowych z zagranicą, są dostatecznie poinformowane o formalnościach obowiązujących przy uzyskiwaniu pozwoleń na te transakcje. Nie będziemy również zastanawiali się nad zasadami postępowania przy składaniu wniosków o zezwolenie dewizowe MHZ. Oddziałom NBP wystarczy pamiętać, że w sprawach indywidualnego przywozu przez jednostki prywatne towarów z zagranicy do udzielania zezwoleń na zapłatę za ten przywóz jest powołane Ministerstwo Handlu Zagranicznego, Departament Finansów i Rozliczeń Wydział Dewizowy, że do tego rodzaju importu zalicza się przywóz prywatny książek, lekarstw, czasopism, aparatów medycznych itp., że wreszcie

Ministerstwo to decyduje o obrocie filatelistycznym z zagranicą.

Więcej natomiast uwagi poświęcimy wnioskowi o zezwolenia wydawane przez Wydział Dewizowy Departamentu Zagranicznego Banku.

Wnioski te powinny być składane w zasadzie na formularzach 7910 bezpośrednio w centrali lub za pośrednictwem oddziałów (P. O. L. 180). Formularze są stosunkowo łatwe do wypełnienia. Jednakże koniecznym wydaje się zwrócić uwagę na uzasadnianie i dokumentację poszczególnych typów wniosków. Z braku miejsca omówimy tylko wnioski najczęściej występujące.

Wnioski o zezwolenie na przekaz za granicę zapomóg powinny zawierać poza adresami nadawcy i odbiorcy zamierzonego przekazu, szczegółowe uzasadnienie powodów przekazu oraz stwierdzenie stopnia pokrewieństwa nadawcy i odbiorcy. Stwierdzenie pokrewieństwa powinno być udokumentowane (metryka, poświadczenie prezydium terenowej właściwej rady narodowej). Ponadto jeśli odbiorca jest obywatelem polskim powinno być dołączone zaświadczenie polskiej placówki dyplomatycznej lub konsularnej, stwierdzające stan majątkowy odbiorcy przekazu. W przypadku niemożności uzyskania zaświadczenia placówki polskiej, należy dołączyć odpowiednie zaświadczenie władzy miejscowej.

Ubiegając się o zezwolenie na przekazanie do ZSRR kwot potrzebnych w związku z przyjazdem do Polski należy przedstawić zaświadczenie Wydziału Społeczno - Administracyjnego Prezydium Rady Narodowej m. st. Warszawy oraz dowód z korespondencji na okoliczność zgody władz ZSRR na repatriację.

Do wniosków w sprawie przekazywania alimentów należy dołączać w oryginale lub odpisie (poświadczone przez oddział) dokument stwierdzający zasądzenie alimentów.

We wnioskach o przekazanie powrotne za granicę pozostałości z tytułu wypłaconych akredytyw podróżniczych lub przekazów na koszty pobytu należy podawać wysokość wypłaty z akredytywy, lub przekazu, czasokres pobytu cudzoziemców w Polsce, datę wpłaty niewykorzystanej pozostałości z akredytywy lub przekazu.

Wnioski w sprawie wypłat z rachunków zagranicznych zablokowanych na rzecz krajowców dewizowych (osób zamieszkałych w kraju) powinny podawać nazwiska i adresy właściciela rachunku i beneficjenta wypłaty, wysokość salda rachunku zablokowanego, tytuł wpłaty na ten rachunek, dotychczasowe wypłaty z rachunku, cele na jakie mają być zużyte w kraju wypłacane kwoty, udokumentowane stwierdzenie, że na wypłatę uzyskano zgodę właściciela rachunku.

Wnioski w sprawie sprzedaży nieruchomości cudzoziemców w kraju powinny zawierać określenie i udokumentowaną wartość nieruchomości, nazwisko i adres jej właściciela, cenę sprze-

dażną nieruchomości i sposób zadysponowania tą ceną. Do wniosków tego rodzaju należy łączyć pełnomocnictwo do dysponowania nieruchomością.

Wnioski o zezwolenie na wysyłkę za granicę książeczek oszczędnościowych powinny podawać numer książeczki, wysokość wkładu, dokładne określenie instytucji wystawiającej książeczkę, nazwisko właściciela książeczki oraz nazwisko i adres osoby, do której książeczka ma być wysłana.

Wnioski o zezwolenie na zużycie w eksporcie wewnętrznym zagranicznych środków płatniczych posiadanych w kraju lub za granicą

Stefan Szałowski

W sprawie zastosowania kart pracy w jednostkach organizacyjnych NBP

I.

Zagadnienie kart pracy dotychczas na terenie naszego banku było mało omawiane. Na łamach „Wiadomości NBP” (nr. 8 z 1951 r.) zagadnienie to zostało poruszone po raz pierwszy w artykule kol. Z. Ładosia pt. „W poszukiwaniu racjonalnych metod wewnętrznej kontroli pracy w oddziałach. Jak wynika już z tytułu tego artykułu autor przedstawił w nim kartę pracy jako jeden ze środków kontroli pracy, wyjaśniając przy tym w treści, że ma na myśli kontrolę właściwego jej podziału i odpowiedzialności za wykonanie. Według podanego przez kol. Ładosia przykładu karta pracy powinna wymieniać wszystkie dzienne czynności przydzielone do określonego stanowiska pracy (funkcji) z podaniem dokładnego harmonogramu ich wykonania oraz czynności okresowe (tygodniowe, miesięczne itp.) przydzielone do danego stanowiska.

Następnie dwa projekty zastosowania kart pracy wpłynęły do Głównej Komisji Projektów Usprawnień Administracji przy Centrali NBP (proj. nr. 223/52 kol. S. Hapona oraz proj. nr. 257/52 kol. R. Konwińskiego). Oba projekty zmierzają do tego samego celu co projekt kol. Ładosia — tj. do dokonania odpowiedniego podziału pracy i określenia odpowiedzialności pracowników. Pierwszy projekt (nr. 223/52) został nazwany przez autora „imiennym wykazem czynności”, gdyż wykaz ten ma zawierać czynności przydzielane imiennie poszczególnym pracownikom — stosownie do ich kwalifikacji) a nie wyznaczone dla poszczególnych stanowisk pracy), z pominięciem harmonogramu ich wykonania, gdyż zdaniem autora projektu hamowałoby to inicjatywę pracowników. Projekt drugi (nr. 257/52) zasadniczo powtarza koncepcję kol. Ładosia. Zdaniem autora tego projektu karta pracy powinna dzielić się na dwie części: pierwsza to „wykaz czynności przynależnych do danej funkcji i codziennie powtarzających się, z równoczesnym wyszczególnieniem okresu czasu ich wykonania” a w drugiej części powinny być podane „prace wykonywane w pewnych ściśle określonych okresach czasu, jak np. okresowe obliczanie odsetek, obciążanie rachunku klienta za wydane formularze itp.”.

Nadmienić dalej należy, że oba projekty zostały praktycznie zastosowane. Projekt nr. 223/52 „imiennych wy-

powinny zawierać kwotę i udokumentowany tytuł posiadania zagranicznych środków płatniczych.

Omówiliśmy najczęściej występujące typy wniosków osób prywatnych. Pomineliśmy świadomie wnioski składane przez wykonawców planów narodowych, którzy są z reguły poinformowani o wymogach, jakim powinny odpowiadać wnioski dewizowe.

Mam nadzieję, że zamieszczenie niniejszego artykułu przyczyni się do sprawniejszego załatwiania wniosków, do zniknięcia zbędnej korespondencji związanej z uzupełnieniem wniosków i do osiągnięcia tym samym oszczędności papieru i pracy centrali i oddziałów.

kazów czynności” został wprowadzony w o/wojewódzkim w Zielonej Górze. Jednakże po pewnym okresie próbnego stosowania tych wykazów zostały one zaplanowane, gdyż jak stwierdza o/wojewódzki projekt, polegający na imiennym przydzieleniu poszczególnym pracownikom czynności wymienionych w schemacie organizacyjnym w zasadzie nie przyniósł żadnych korzyści. Natomiast proj. nr. 257/52 został wprowadzony w życie w oddziale macierzystym jego autora, tj. w oddziale w Gnieźnie i — jak wynika z pozytywnej oceny o/wojewódzkiego w Poznaniu — jest korzystny, ponieważ dotychczasowa praktyka wykazała, że ułatwia on kierownikom poszczególnych komórek bieżące orientowanie się w przebiegu prac, czyli ułatwia kontrolę pracy.

Zagadnienie zastosowania kart pracy w bankowości jest również tematem projektów usprawnień w innych bankach („Wiadomości Banku Rolnego” nr. 8 z br. — proj. nr. 197 kol. D. Balasiewicz). **Biorąc więc pod uwagę zasadnicze znaczenie podziału pracy i sprecyzowania odpowiedzialności poszczególnych osób dla zagadnienia usprawnienia organizacji pracy i podniesienia poziomu jej wykonania** wydaje się celowe i konieczne podjęcie w sprawie kart pracy szerszych badań, doświadczeń i dyskusji.

Na wstępie jednak, wobec dość różnorodnego interpretowania istoty kart pracy, zachodzi konieczność ustalenia co rozumiemy pod tym pojęciem. Spotyka się bowiem nawet opinie, że karta pracy to wykaz prac wykonanych przez pracownika czy też zespół pracowników. W banku jednak nie wydaje nam się celowe wprowadzanie takich kart, gdyż częściowo już je zastępują statystyczne wykazy czynności wykonanych przez poszczególne komórki operacyjno - rachunkowe w oddziałach. Po udoskonaleniu zaś metody sporządzania tych wykazów powinny one w odpowiedni sposób objąć również prace wykonane w innych komórkach.

Etaty osobowe dla każdej jednostki organizacyjnej w banku i jej wewnętrznych komórek ustala się biorąc pod uwagę jej schemat organizacyjny, czynności wykonywane przez nią i ewentualnie nowe czynności jej przydzielane. Schemat organizacyjny w większości przypadków (schematy oddziałów operacyjnych i oddziałów wojewódzkich) opiera się na schemacie ramowym jednostek danego typu, podającym tylko ogólne

podstawowe czynności poszczególnych komórek wewnętrznych, przy czym występuje brak szczegółowych przepisów organizacyjnych, wymieniających wszystkie obowiązki i uprawnienia poszczególnych jednostek i ich komórek. Przepisy te są rozprzesztrzeniane w rozmaitych zarządzeniach podających sposób wykonywania czynności bankowych i często ograniczają się tylko do wymieniania nazw jednostek organizacyjnych (bez podania właściwych komórek), których dotyczą. Biorąc pod uwagę tempo przemian gospodarczych stan taki jest zrozumiały, lecz niemniej wydaje się, że z punktu widzenia należytej organizacji pracy i podniesienia poziomu pracy przez ustalenie odpowiedzialności oraz dla racjonalnego wykorzystania sił roboczych niezbędne jest w każdej jednostce organizacyjnej i w każdym zespole ustalenie dla każdego etatu osobowego możliwie dokładnego zakresu jego czynności. Ustalenie to zdaniem naszym może nastąpić przy pomocy kart pracy.

Pod pojęciem „karta pracy” rozumiemy więc wykaz czynności przywiązanych do określonego jednoosobowego stanowiska prac (etatu, funkcji) w danej jednostce organizacyjnej, za których należyte wykonanie (zgodnie z przepisami, terminowe itd.) ponosi odpowiedzialność osoba zatrudniona na danym stanowisku. Oddzielnym zagadnieniem jest forma obracowania kart pracy, tj. czy ma ona tylko wliczać obowiązki danego stanowiska prac, czy też jednocześnie umawiać je w terminarz i ewentualnie dokładny harmonogram wykonania. Zagadnienie to omówimy w dalszej części niniejszego artykułu. Ujęcie jednak w kartach pracy czynności poszczególnych stanowisk w danej jednostce organizacyjnej posiada zasadnicze znaczenie za następujących względów:

Niezbędnym warunkiem właściwej organizacji pracy jest **odpowiedni podział czynności**. Zadania ciężące na poszczególnych jednostkach organizacyjnych banku powinny być podzielone nie tylko pomiędzy ich komórki lecz również szczegółowo pomiędzy poszczególne stanowiska pracy w każdej komórce. Zadania te bowiem stanowią plan prac podstawowych danej jednostki a w gospodarce uspołecznionej każdy pracownik powinien wiedzieć, jaka część planu przynależy do niego do wykonania. **Dotrząć z planem do pracownika** — jest obowiązkiem administracji wszystkich jednostek gospodarki uspołecznionej, gdyż warunkuje to realizację socjalistycznego stylu pracy wyrażającego się przede wszystkim w walce każdego pracownika o jak najlepsze wykonanie ciężących na nim obowiązków. Karta pracy w naszym ujęciu dopomaga do ustalenia podziału podstawowego planu prac pomiędzy osoby zajmujące poszczególne stanowiska określone w schemacie organizacyjnym danej jednostki.

Ustalenie obowiązków na poszczególnych stanowiskach pracy i ujęcie tego ustalenia w formie kart pracy posiada duże znaczenie przy **przejmowaniu poszczególnych stanowisk przez zmieniających się pracowników**. Często zadanie czynności przez jednego pracownika innemu odbywa się z konieczności w bardzo szybkim tempie, nie pozwalającym na dokładne zapoznanie pracownika obejmującego dane stanowisko z wszystkimi przywiązanymi do niego obowiązkami, lub nawet w ogóle jest to niemożliwe w razie np. nagłej konieczności zastępstwa pracownika chorego. Ujęty w formę karty pracy wykaz czynności związanych z danym stanowiskiem pracy powinien ułatwić zapoznanie pracow-

nika z jego obowiązkami i — co z tym wiąże się — zmniejszyć usterki w pracy i reklamacje, które niejednokrotnie powstają w wyniku niedostatecznego zapoznania pracowników z jego obowiązkami.

Karty pracy **ułatwiają szkolenie bieżące**. Określenie bowiem obowiązków przywiązanych do danego stanowiska pracy jednocześnie dokładnie wytycza zakres szkolenia pracownika zajmującego to stanowisko. Pracownik wiedząc przy tym czego wymaga się od niego chętniej będzie zapoznawał się z odpowiednimi przepisami, których ogólna ilość obecnie nieraz przeraża go i zniechęca do ich studiowania. Dla ułatwienia szkolenia karty pracy obok wykazu czynności mogą podawać zasadnicze rodzaje przepisów (instrukcje, działy i ewentualnie numery zarządzeń) obowiązujących przy wykonywaniu poszczególnych czynności).

Ujęcie obowiązków każdego stanowiska pracy w jednolitej formie karty pracy ma ogromne znaczenie dla **podniesienia dyscypliny terminowości i jakości wykonania** czynności bankowych. Znaczenie to wynika z wyraźnego podziału poszczególnych czynności, wyeliminowania możliwości zastaniania się pracownika brakiem polecenia wykonania ich. W bezpośrednim ścisłym związku z tymi stoi kontrola wewnętrzno-bankowa. Wykorzystywanie przy kontroli kart pracy powinno zapewnić realizację wymogu powszechności kontroli, gdyż karty pracy ułatwią systematyczne badanie wszystkich czynności, z których część obecnie może wymykać się kontroli.

W walce o zwiększenie wydajności pracy, jak też dla ustalenia rzeczywistych potrzeb etatowych poszczególnych jednostek i komórek organizacyjnych karty pracy mogą oddać cenne usługi. Przy dokładnej bowiem analizie czynności przydzielonych poszczególnym stanowiskom pracy, połączonej ze zbadaniem ilości i charakteru tych czynności, które to czynniki są zależne od zasięgu działalności danej jednostki organizacyjnej, niejednokrotnie mogą wyjść na jaw dysproporcje wyrażające się w przerostach lub brakach etatów. Karty pracy mogą więc być również jednym z elementów **kontroli gospodarki etatami**.

Podstawowe znaczenie stosowania kart pracy wyływa jednak z krytycznej oceny obecnego stanu na odcinku odpowiedzialności pracowników za wykonywane przez nich czynności. Zbyt często obserwuje się obecnie w oddziałach i niekiedy nawet w jednostkach wyższych szczebli organizacyjnych brak poczucia odpowiedzialności indywidualnej poszczególnych pracowników przy istnieniu na ogół wysoko rozwiniętego poczucia odpowiedzialności zespołowej, wyrażającego się w podejmowaniu zbiorowych zobowiązań we współzawodnictwie pracy i w dokonywanej na naradach pracy krytyce działalności poszczególnych zespołów bądź komórek a nie konkretnych osób.

Zasadniczą przyczyną tego zdaje się jest niewłaściwa organizacja pracy, polegająca na formalnym tylko ustaleniu schematów organizacyjnych poszczególnych jednostek jako podstawy dla przyznania odpowiednich etatów bez pełnej realizacji tych schematów w praktyce. Istotną bowiem realizacją schematu polega na — oprócz dokonania odpowiedniego podziału czynności pomiędzy rozmaite komórki — wprowadzeniu w życie obowiązujących zasad zarządzania, do których w gospodarce uspołecznionej i socjalistycznej należy zasada jednoosobowego kierownictwa i indywidualnej od-

powiedzialności każdego pracownika na każdym stanowisku za przydzielony mu zakres działania¹⁾. Tymczasem w wielu jednostkach zasada ta nie jest wprowadzona w życie skutkiem czego (szczególnie w mniejszych oddziałach) cały ciężar bezpośredniego kierownictwa, nieraz łącznie z wykonywaniem niektórych mniej lub więcej ważnych czynności, spoczywa na barkach kierownika i ewentualnie jednej do dwóch osób. W wyniku tego inni pracownicy danej jednostki, a szczególnie nominalni kierownicy danych komórek (referatów, grup itp.) lub tzw. „samodzielni referenci” nie poczuwają się do osobistej odpowiedzialności za ostateczne i właściwe wykonanie poszczególnych zadań. Oczywiście w wielu przypadkach są istotne przyczyny zmuszające kierownictwo danej jednostki do takiego postępowania (np. zupełnie nie wyszkolony personel). Jednakże nawet przy przejściowym, koniecznym bezpośrednim decydowaniu przez kierownika jednostki we wszystkich sprawach i nawet bezpośrednim załatwianiu spraw ważniejszych, niezbędne jest wprowadzenie właściwej organizacji pracy i podziału czynności.

Odpowiednie zorganizowanie pracy m. in. w drodze ustalenia w kartach pracy zakresu czynności na poszczególnych stanowiskach, ułatwi przeszkolenie i samokształcenie się pracowników w przydzielonych im czynnościach oraz w **poczuciu osobistej odpowiedzialności** zmobilizuje każdego pracownika do **naależytego wykonywania nałożonych na niego zadań** niezależnie od odpowiedzialności osób na wyższych stanowiskach. Należy przy tym zauważyć, że rozważana przez nas karta pracy czyni pracownika zajmującego dane stanowisko odpowiedzialnym za wykonanie odnośnych czynności bez względu na to, czy mu ktoś pomagał przy ich wykonaniu lub nawet całkowicie za niego je wykonał. Ma to zasadnicze znaczenie dla umiejscowienia odpowiedzialności za ewentualne braki.

J. Stalin w przemówieniu wygłoszonym dn. 23.6. 1931 r. na naradzie działaczy gospodarczych, omawiając zagadnienie organizacji pracy w przedsiębiorstwach tak zakończył swe wywody: „**A włącz zlikwidować brak odpowiedzialności osobistej, ulepszyć organizację pracy, właściwie rozmieścić siły w przedsiębiorstwie — takie jest zadanie**” (Stalin, „Zagadnienia leninizmu”, str. 345). Słowa te brzmią dla nas niezwykle aktualnie.

II.

W sprawie kart pracy Wydział Organizacyjny opracował szczegółową ankietę i wysłał ją do kilku o/wojewódzkich. Na tle odpowiedzi na tę ankietę oraz wspomnianych na wstępie niniejszego artykułu projektów usprawnień z tej dziedziny i innych badań — wydaje się, że zasady opracowania i prowadzenia kart pracy powinny być następujące:

1) Karta pracy powinna w nagłówku podawać stanowisko pracy, którego dotyczy a nie imię i nazwisko pracownika. W razie bowiem zbyt indywidualnego, załężnego od zdolności i poziomu wykształcenia poszczególnych pracowników ustalania kart pracy nie miałyby one charakteru stałego rozdziału czynności i nie spełniłyby zamierzonego celu odnośnie wprowadzenia i ułatwienia porządku przy przekazywaniu czynności oraz ułatwienia szkolenia. Zwolennicy „imiennych” kart

pracy wyrażają obawę, że wyżej wymieniona zasada kryje w sobie niebezpieczeństwo nieodpowiedniego wykorzystywania jednych a przeciążenia drugich pracowników oraz zbytowego usztywnienia podziału pracy. Odpowiedzią na to jest, że dobór kadr i odpowiednie ich wykorzystywanie polega nie na ustalaniu obowiązków pracownika odpowiednim do jego zdolności czy innych kwalifikacji, lecz na zatrudnieniu pracownika na stanowisku najodpowiedniejszym dla jego kwalifikacji. Skostnieniu zaś dokonanego przy pomocy kart pracy podziału czynności zapobiega administracyjna kontrola wewnątrz - bankowa oraz przede wszystkim współzawodnictwo i narady pracy.

2. Stanowiska pracy, których dotyczą poszczególne karty powinny być określane według szczegółowo opracowanego schematu organizacyjnego danej jednostki, podającego jej komórki wewnętrzne (referaty, grupy, działy) oraz kolejno ponumerowane etaty dla poszczególnych funkcji lub nazwy tych funkcji (kierownik grupy rozliczeń, referent zobowiązań inkasowych itp.). Z uwagi na pewne trudności określenia każdego stanowiska nazwą (szczególnie w przypadku wykonywania na danym stanowisku różnych czynności) wydaje się bardzo wskazane opatrzenie wszystkich stanowisko (etatów) w jednostce organizacyjnej kolejnymi numerami.

3) Przed opracowaniem właściwych kart pracy należy sporządzić ankietę do pracowników danej jednostki organizacyjnej lub komórki. W odpowiedzi na ankietę każdy pracownik bez względu na zajmowane stanowisko powinien wymienić zasadniczo wszystkie czynności wykonywane codziennie i oddzielnie czynności okresowe.

Dopiero na podstawie zebranych w ten sposób materiałów i dokładnego ich przeanalizowania pod kątem odpowiedniego podziału czynności, obiegu dokumentów, zatrudnienia pracowników itd., kierownictwo jednostki przystępuje do opracowania właściwych kart pracy. Po opracowaniu karty powinny być szczegółowo wyjaśnione i poddane krytyce na naradzie danego zespołu pracowników, odpowiednio uzupełnione i następnie dopiero zatwierdzone przez kierownika jednostki. Karty pracy jako element udoskonalenia organizacji pracy niewątpliwie na następnych naradach będą przedmiotem dyskusji pracowników. Umiejętne kierowanie dyskusji na omawianie czynności poszczególnych stanowisk pracy pozwoli na dalsze usprawnienie organizacji pracy, podniesienie jej jakości przez kontrolę wykonania czynności, za które odpowiedzialność obarcza konkretne osoby zajmujące dane stanowiska oraz pozwoli na zwiększenie wydajności pracy przez ewentualne wykrycie niedostatecznego wykorzystywania niektórych osób.

4) Na każdej karcie pracy powinno być w odpowiedniej rubryce podane imię i nazwisko pracownika, zajmującego aktualnie dane stanowisko. Wszelkie zmiany pracowników, nawet krótkotrwałe (do jednego dnia włącznie) powinny być odnotowywane na karcie. Przestrzeganie tej zasady posiada duże znaczenie dla stwierdzenia odpowiedzialności określonej osoby w razie późniejszego zauważenia niedociągnięć.

5) Treść karty pracy powinna podawać tylko zasadnicze czynności na danym stanowisku. Szczegółowe bowiem wyczerpanie czynności (np. sprawdzanie zbiorczych dokumentów uznaniowych, opatrywanie dokumentów stemplem dziennym) byłoby zbyt uciążliwe i trudne do

¹⁾ Uwaga: w tej sprawie patrz Wiadomości NBP nr. 8 z br., str. 550 i nr. 9 z br., str. 625.

wykonania. Obok odnośnych czynności pożądane jest powołanie się na obowiązujące przepisy (instrukcje służbowe lub zasadnicze zarządzenia Prezesa), normujące szczegółowe tok odnośnych czynności i obowiązków wykonawcy. Metoda ta ułatwi szkolenie pracowników zajmujących stanowiska, do których czynności te przydzielono.

6) Przy podawaniu w treści karty pracy wykazu zasadniczych czynności przydzielonych do danego stanowiska, obok poszczególnych czynności dziennych należy umieszczać godzin, w których czynności te powinny być wykonywane. Teza ta budzi jednak najwięcej wątpliwości. Oddziały wojewódzkie w Katowicach i w Bydgoszczy zasadniczo ustosunkowały się nawet negatywnie do kart pracy, uważając że częściowo zastępują je już harmonogramy dziennych czynności poszczególnych komórek. Kilka zaś innych o/województw oraz omówione na wstępie niniejszego artykułu projekty kol. Ładosia i kol. Konwińskiego proponują ujęcie czynności na danym stanowisku w formę dokładnego dziennego harmonogramu ich wykonania.

Opinie negatywne o kartach pracy opierają się głównie na obawie unikania przez pracowników czynności nie wymienionych w kartach pracy oraz ujemnego wpływu tych kart na wykonanie harmonogramów prac w wyniku zbyt wyraźnego podziału obowiązków i odpowiedzialności. Oba te argumenty uważamy za niesłuszne, gdyż unikaniu czynności zapobiega dobre opracowanie karty i konsekwentne obarczenie pracownika pełną odpowiedzialnością w zakresie czynności podanych w karcie. Wzmoczenie zaś dyscypliny i osobistej odpowiedzialności wykonania czynności może tylko przejściowo spowodować zakłócenie w wykonaniu harmonogramu, w przypadku opracowania go z niedostatecznym uwzględnieniem czasu niezbędnego dla zapewnienia należytej jakości pracy.

Projektów ujęcia czynności danego stanowiska (funkcji) w formę harmonogramu nie można właściwie nazwać kartami pracy. Jak wskazują bowiem przykłady takich kart nie są one niczym innym jak tylko indywidualnymi harmonogramami, lub inaczej wycinkami z ogólnego harmonogramu prac danej komórki lub jednostki organizacyjnej. Projektodawcy uzasadniają taką formę karty pracy tym, że zmobilizuje ona pracownika do terminowego wykonania czynności, a co za

tym idzie, usprawni wykonanie ogólnego harmonogramu oraz ułatwi każdemu pracownikowi bieżące kontrolowanie wykonania obowiązków przypadających nań z harmonogramu danej komórki. Wydaje się, że projekty te idą zbyt daleko. Osiągnięcie bowiem za pośrednictwem kart pracy tego rodzaju korzyści, jak ustalenie odpowiedzialności pracownika, wzmoczenie dyscypliny należytego wykonania czynności, ułatwienie szkolenia i ułatwienie przejmowania czynności przez zmieniających się pracowników oraz innych korzyści wymienionych w pierwszej części niniejszego artykułu będzie posiadać wystarczająco poważne znaczenie. Wyznaczenie zaś w karcie pracy godzin, w których pracownik powinien wykonać niejednokrotnie bardzo różnorodne czynności (np. pracownik komórki rachunkowości małego oddziału), niezmiernie skomplikowałoby i utrudniło opracowanie karty, lub też karta zawierałaby wprawdzie szczegółowe wyliczenie obowiązków pracownika z godzinami ich wykonania, lecz prawdopodobnie niektóre obowiązki nie zmieściłyby się już na jednej karcie. Poza tym niektóre o/województwa wyrażają nawet wątpliwość, czy karty opracowane w formie indywidualnych harmonogramów w ogóle nie zdemobilizują pracy zespołowej danej komórki i wszelkich harmonogramów współpracy różnych komórek. Obawy te posiadają uzasadnienie w tym, że harmonogram jako instrukcja wykonania różnych prac złożonych z natury swej wymaga niejednokrotnie różnych przesunięć w wykonaniu poszczególnych prac dla zapewnienia terminowego wykonania ogólnego zadania zespołu. Zbytek podzielenie harmonogramu na poszczególne karty utrudniłoby może dokonywanie przerzutów pracowników na zagrożone odcinki, gdyż mogliby oni zasłaniać się odpowiedzialnością za ścisłe zachowanie terminów wyznaczonych im osobiście. Tak więc podanie w treści karty pracy jedynie wykazu zasadniczych czynności dziennych wydaje się bardziej właściwe w początkowym etapie stosowania kart.

Natomiast możliwe i celowe jest podanie w oddzielnej części karty pracy krótkiego wykazu zasadniczych czynności okresowych, za których terminowe wykonanie odpowiada pracownik zajmujący dane stanowisko.

Przykład karty pracy, sporządzony zgodnie z tymi wywodami, podaje się poniżej.

Oddział

Komórka: Referat Rozliczeń
(nazwa)**KARTA PRACY na stanowisku Nr 14**Referent zobowiązań inkasowych
(nazwa stanowiska)

Rodzaj czynności:	Przepisy zasadnicze:	Terminarz czynności okresowych:
1) Odbiór i potwierdzanie listów przesyłkowych — odkładanie do segregatorów.	IS IV/D	Podawanie komórce kredytów w dn. 1, 5, 10, 15, 20, 25 oraz ostatnim miesiącu danych dot. stanów zobowiązań inkasowych.
2) Podział otrzymanych żądań zapłaty, płatnych w oddziale, na bezakceptowe i akceptowe — opatrywanie terminem akceptu.	"	(IS VI, Cz. C § 13 i ZP 96/52)
3) Opracowywanie i oddawanie do kancelarii egzemplarzy W żądań.	"	

Rodzaj czynności :	Przepisy zasadnicze:	Termin czynności okresowych :
4) Prowadzenie kart i kartotek zobowiązań inkasowych. 5) Przestrzeganie terminów zapłaty i sporządzanie zestawień dla dysponenta rozliczeń. 6) Opracowywanie dokumentacji wykupu żądań zapłaty w ramach limitów wyznaczonych przez dysponenta rozliczeń — obliczanie kar za zwłokę. 7) Zestawienie i podawanie do dziennika obrotów inkasowych na koncie 003. 8) Potwierdzanie zgodności przedstawionych przez przedsiębiorstwa sald zobowiązań inkasowych na ultimo każdego kwartału. (na odwrotnej stronie karty)	IS IV,D „ „ „ „	Uzgadnianie inwentury żądań zapłaty w kartotekach 1 — 3 z odpowiednimi kartami zobowiązań inkasowych co miesiąc oraz w ostatnim dniu każdego kwartału. (IS IV/D, § 53).

Stanowisko objął ob.: z dniem: Podpis obejmującego: Podpis kierownika komórki (lub starszego księgowego, lub kierownika oddziału):

Osiągnięcie korzyści ze stosowania kart pracy, niezależnie od metody i formy ich opracowania, zależy od wyboru odpowiednich jednostek organizacyjnych, w których zastosujemy je próbnie. Ponieważ opracowanie kart będzie niewątpliwie prostsze w jednostkach operacyjnych, należałoby odpowiednio doświadczenia przeprowadzić w oddziałach; wyłania się jednak przy tym nowe pytanie — w oddziałach dużych czy małych, w oddziałach o wysokim czy niskim poziomie pracy? Opinie w tej sprawie również są podzielone. Niektórzy twierdzą, że karty pracy należałoby wprowadzić przede wszystkim w oddziałach dużych, ponieważ w oddziałach tych o wiele łatwiej jest zastosować stały podział czynności i specjalizację pracowników. Inni są zdania, że karty pracy należy wprowadzać raczej w oddziałach mniejszych, posiadających personel o niskich kwalifikacjach zawodowych i słabym wyrobieniu społecznym. Stosowanie kart pracy w tych oddziałach powinno zmusić pracowników do pogłębienia swych wiadomości, a w następnym etapie — w rozumieniu korzyści pracy kolektywnej — skłonić ich do planowej współpracy w formie stosowania i właściwego wykorzystywania harmonogramów prac zbiorowych.

Naszym zdaniem odpowiednie próby stosowania kart pracy należy rozpocząć w tych oddziałach większych, w których pracownicy nie wykazują dostatecznego zrozumienia dla korzyści płynących z planowania prac i kolektywnego ich wykonywania oraz których praca nie stoi na wymaganym poziomie. Słuszny bowiem wy-

daje się pogląd, że łatwiej jest dokonać podziału pracy w dużym oddziale i opracować odpowiednie karty. Z drugiej zaś strony w oddziale wykazującym brak należytej pracy zespołowej odpada obawa wszelkich ewentualnych ujemnych skutków kart pracy dla wykonania harmonogramów a korzyści płynące z kart pracy powinny w pełni uwidocznić się.

Z powyższych względów uważamy również, że mimo pozytywnej opinii o wojewódzki w Poznaniu odnośnie wyników stosowania w o/Gniezno (II kat.) kart pracy w formie indywidualnych (odcinkowych) harmonogramów sprawa nie dojrzała jeszcze do ostatecznej oceny. Oddział w Gnieźnie należy bowiem do oddziałów przodujących, stosujących od dawna planowanie prac w formie odpowiednich harmonogramów i posiada personel o wysokim zrozumieniu socjalistycznego stylu pracy. W takim oddziale nie zachodzi obawa, że indywidualne harmonogramy wpłyną ujemnie na pracę zespołową lub, że czynności nie wymienione w harmonogramie mogą zostać nie wykonane. Dopiero stosowanie kart pracy w tej czy innej formie lecz w oddziałach o niższym poziomie pracy pozwoli na uwidocznienie spodziewanych korzyści i ewentualnie stron ujemnych.

Należy przypuszczać, że oddziały wojewódzkie (działy organizacyjno - inspekcyjnej), doceniając znaczenie, jakie dla podwyższenia poziomu pracy ma jej należyta organizacja i zwiększenie odpowiedzialności osobistej każdego pracownika, dokładnie przeanalizują zagadnienie kart pracy i przeprowadzą odpowiednie próby na terenie oddziałów.

Mechanizowanie transportu wewnętrznego dokumentów w oddziałach NBP

W wyniku umasowienia ruchu współzawodnictwa pracy oraz wskutek podwyższenia kwalifikacji przez pracowników oddziałów, widoczny jest dalszy wzrost wydajności i stała poprawa jakości pracy. Dla zapewnienia korzystnych warunków do wzmożenia wydajności i jakości pracy, wprowadzane są różne usprawnienia wśród których specjalne znaczenie posiada mechanizacja pracy.

O ile bowiem w ustroju kapitalistycznym wprowadzanie mechanizacji jest celowe, jak wyraził się Marks (Kapitał tom I, str. 298): „tylko w granicach różnicy między wartością maszyną i wartością zastąpionej przez maszynę siły roboczej”, a dalsza mechanizacja w tym ustroju powoduje w konsekwencji wzrost bezrobocia — o tyle zupełnie odmiennie, w ustroju socjalistycznym, mechanizacja jest podstawowym postulatem polityki

gospodarczej i prawem mas pracujących, czyni bowiem pracę lżejszą, bardziej kwalifikowaną, przyspiesza ją i zwiększa jej wydajność w interesie klasy robotniczej.

W oddziałach NBP różne czynności mogą być mechanizowane. Przede wszystkim mechanizowane są księgowania na rachunkach bankowych, na rachunkach jednostek budżetowych i na innych rachunkach prowadzonych w oddziale, mechanizowane są również księgowania w komórkach rozliczeń itp. Poza tym może być mechanizowana częściowo statystyka planowania kasowego, ewidencja operacji kasowych, sporządzanie raportów dziennych, a w oddziałach wojewódzkich — statystyka planowania kredytowego. Inna dziedzina to zmechanizowane pomocnicze urządzenia biurowe: maszyny do powielania, adresowania, pisanie, maszyny rozcinające i zaklejające koperty, dyktafony konferencyjne, fotokopiarki, dalekopisy itp.

W związku ze stałym usprawnianiem obsługi klientów w oddziałach NBP, na specjalną uwagę zasługują różne systemy zmechanizowanego transportu wewnętrznego na dokumenty będące jedną z najnowocześniejszych form pracy.

Jak stwierdzono na podstawie badań organizacyjnych niektóre z tych systemów są mniej racjonalne, niepraktyczne, bardziej kosztowne, oraz skomplikowane w obsłudze, inne zaś są znacznie racjonalniejsze stosunkowo tańsze i prostsze w użyciu. Te ostatnie zasługują na rozpowszechnienie i ewentualne zastosowanie w niektórych oddziałach.

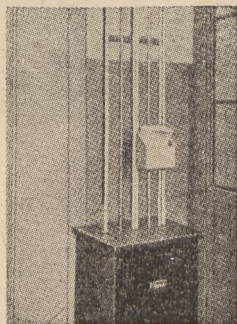
Obecnie stosowane są w oddziałach NBP.

I. PIONOWE TRANSPORTERY DOKUMENTÓW

1. **Urządzenia elektryczne.** Np. windy różnych wymiarów i typów. Windy takie są szybkie i łatwe w obsłudze, ale stosunkowo dość kosztowne.

2. **Urządzenia mechaniczne.** Np. windy poruszane ręcznie (z przeciwwagą), są stosunkowo tanie i dogodne w obsłudze. Rzadziej się psują niż windy elektryczne. Niektóre windy są urządzone w ten sposób, że gdy jedną skrzynkę windy ponosie się do góry, wówczas druga automatycznie zjeżdża na dół.

Wydaje się wskazane techniczne opracowanie wzorcowego typu oraz kosztorysu takiej windy dla potrzeb niektórych oddziałów. Załączona rycina nr 1 wskazuje na ręcznie obsługiwaną windę dla przekazywania akt wagi do 10 kg.

Ryc. 1.

3. **Inne urządzenia.** Np. spady, kominy, rynny itp. urządzenia nieruchome, do których wrzuca się dokumenty. Urządzenia te umożliwiają tylko jednokierunkowe (w dół) przekazywanie dokumentów i dlatego posiadają bardzo ograniczone możliwości zastosowania. Rynny są praktycznie stosowane tylko na krótkie odległości np. pomiędzy dwoma biurkami, albo w kasie pomiędzy biurkiem kasjera, a okienkiem przez które wrzuca się dokumenty.

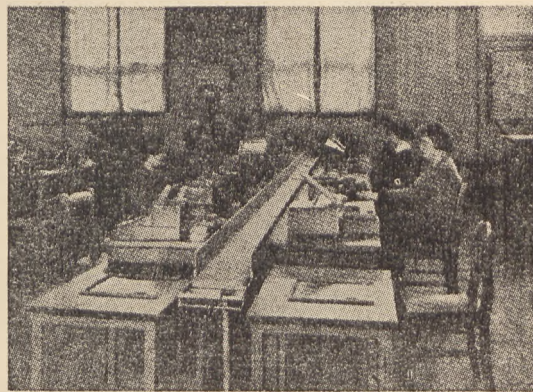
II. POZIOME TRANSPORTERY DOKUMENTÓW

1. Urządzenia elektryczne:

a) **Transporter przekazujący dokumenty poziomo.** Transporter taki składa się: z pasa transmisyjnego długości 10—30 metrów, motoru elektrycznego o sile 0,5—1 KM, a poza tym z odpowiedniej obudowy, rolek, łożysk kulkowych itp.

Transporter przesyła dokumenty w zasadzie w dwóch kierunkach, a mianowicie: górny pas transmisyjny w jednym (zasadniczym) kierunku, a dolny pas (pomocniczo) w odwrotnym kierunku. W obudowie transportera znajdują się urządzenia, w których gromadzą się przekazane dokumenty. Konstrukcja takiego transportera jest bardzo prosta i stosunkowo mniej kosztowna od innych, bardziej skomplikowanych urządzeń tego rodzaju. Eksploatacja urządzenia jest również tania.

Załączona rycina nr. 2 wskazuje na jednokierunkowy transporter w hali dalekopisowej.

Ryc. 2.

Ponieważ transporter przekazujący dokumenty płasko jest praktycznym racjonalnym urządzeniem, przeto wydaje się wskazane techniczne opracowanie kilku wzorcowych typów tego urządzenia dla potrzeb oddziałów.

b) **Transporter przekazujący dokumenty pionowo.** Jest on podobnie skonstruowany jak transporter przekazujący dokumenty poziomo, z tą jednak różnicą, że na pasie transmisyjnym (lub na kilku węższych pasach transmisyjnych) znajduje się jedna lub kilka rynien, w których przesuwane są dokumenty pionowo.

Rynny te umożliwiają kierowanie dokumentów do odpowiednich „stacji odbiorczych”. Ryc. nr 3 wskazuje na „stację nadawczą” takiego transportera oraz przekrój urządzenia.

Stacja nadawcza znajduje się w ladzie. Do odpowiedniej przegródki wrzuca się dokument, przekazywany w rynnie do odpowiedniej „stacji odbiorczej” (ryc. nr. 4).

Transporter przekazujący dokumenty pionowo znajduje się w I O/M. Wrocław. Dysponenci rozliczeń przekazują przy jego pomocy dokumenty do odpowiedniej kasy.

Na zakresie, musi być w zasadzie zainstalowany drugi pas transmisyjny, krzyżujący się z pierwszym.

Do rynien głównego transportera przekazującego dokumenty pionowo, mogą być dobudowane rynny i pasy transmisyjne pomocnicze, które kierują dokumenty np. z głównego transportera znajdującego się w ladzie wprost na biurko zainteresowanego pracownika. Pomocnicze pasy transmisyjne są tak urządzone, że utrzymują napęd z głównego pasa transmisyjnego.

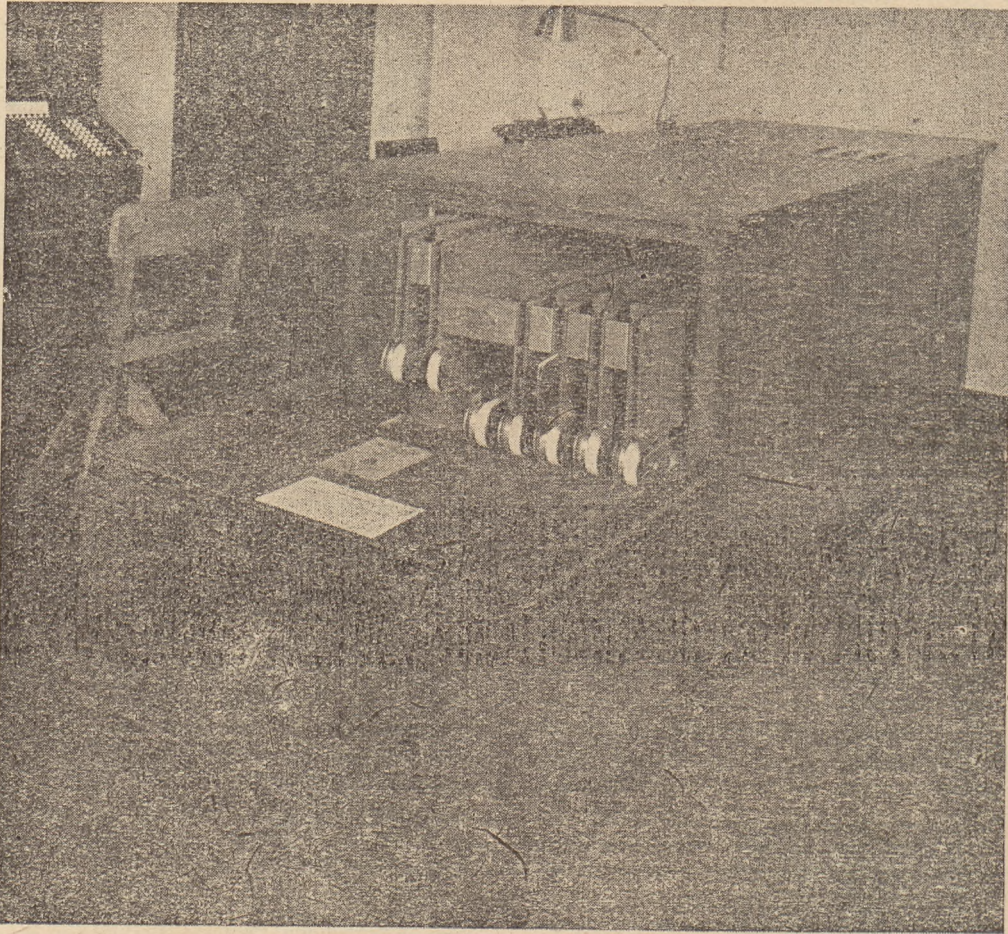
W oddziałach bardzo dużych, należałoby się zastanowić, nad celowością zainstalowania transporterów pionowo przekazujących dokumenty.

2. **Urządzenia mechaniczne.** Np. wózki poruszane ręcznie, zainstalowane w ladzie. Wózki te są albo bardzo prymitywne i wówczas są dość trudne w obsłudze, albo też są ciągnięte na lince, połączone z drugim wózkiem itp. wówczas są sprawniejsze. Niemniej jednak w bieżącej pracy oddziału nie zastąpią one nigdy transportera taśmowego.

III. PIONOWE I POZIOME TRANSPORTERY DOKUMENTÓW

1. **Urządzenia elektryczne.** Np. kolejka elektryczna w I O/M we Wrocławiu posiada 11 stacji nadawczo-odbiorczych z tego: 6 na parterze (na sali operacyjnej) 4 na pierwszym piętrze oraz jedna w podziemiach

(archiwa). Kolejka zabiera dokumenty wagi do około 10 kg i przekazuje je prawie pomiędzy wszystkimi komórkami oddziału. Obsługa kolejki jest nieskomplikowana, gdyż po wrzuceniu dokumentów do wózka kolejki elektrycznej, nakręca się odpowiedni numer stacji odbiorczej, w urządzeniu podobnym do telefonu. Kolejka jeździ po szynach umieszczonych u sufitu i jest całkowicie zautomatyzowana. Kolejka elektryczna w I O/M we Wrocławiu, która została uruchomiona w lipcu br. należy do najnowocześniejszych urządzeń tego rodzaju w Europie.

Ryc. 3.

W związku z powyższymi opisami, byłoby wskazane, aby pracownicy oddziałów wypowiedzieli się na łamach „Wiadomości NBP”, czy celowe jest stosowanie w oddziałach NBP tego rodzaju mechanizacji oraz wytypowali najodpowiedniejsze urządzenia. Ponieważ problem transportu na dokumenty ma znaczenie wyłącznie praktyczne, przeto opinie przedstawicieli oddziałów będą posiadały decydujące znaczenie dla ewentualnego dalszego wprowadzania tej mechanizacji.

Potrzeba zastosowania odpowiedniego tj. najprostszego i najdogodniejszego urządzenia zmechanizowanego transportu wewnętrznego na dokumenty w oddziale, wymaga bardzo dokładnego przeanalizowania i uzasadnienia, gdyż nie przy każdych warunkach lokalowych i organizacyjnych oddziału istnieje możliwość lub celowość zainstalowania takiego urządzenia. Przede wszystkim wymagana jest odpowiednia wielkość oddziału (co najmniej II lub III kategorii), gdyż przy małej ilości dokumentów, nie zachodzi potrzeba zmechanizowania ich obiegu. Poza tym w małym oddziale, z uwagi na niewielką ilość pracowników można zazwyczaj stanowiska pracy tak ustawić, iż dokumenty są podawane „z biurka na biurko”. Następnie, zastosowanie zmechanizowanego urządzenia warunkuje odpowiednie rozmieszczenie komórek w oddziale (patrz artykuł pt. „Wyniki akcji usprawnienia obsługi klien-

2. Urządzenia pneumatyczne, przekazują dokumenty w dowolnych kierunkach. Dokumenty przesyła się w tzw. „nabojach”. Cechą ujemną urządzeń pneumatycznych jest stosunkowo mała pojemność „naboju”, do którego można włożyć tylko niewielką ilość dokumentów. Dokumenty kieruje się do wyznaczonej stacji odbiorczej przez odpowiednie przesunięcie pierścienia na „naboju”. Urządzenia poczty pneumatycznej znajdują się również w I O/M we Wrocławiu gdzie składają się z 8 stacji nadawczo - odbiorczych, z tego 4 na parterze i 4 na pierwszym piętrze.

tów w oddziałach NBP” w numerze 9 „Wiadomości NBP”). Np. w O/Chorzów, zgodnie z zasadą „jednego okienka” klienci zgłaszają się albo do dysponenta rozliczeń, albo do komórki OBP. Pomiedzy tymi dwoma stanowiskami znajduje się komórka planowania obiegu pieniężnego, która otrzymuje od nich dokumenty. Od komórki planowania obiegu pieniężnego, dokumenty przekazywane są do kasy. Przekazywanie dokumentów odbywa się przy pomocy transportera taśmowego.

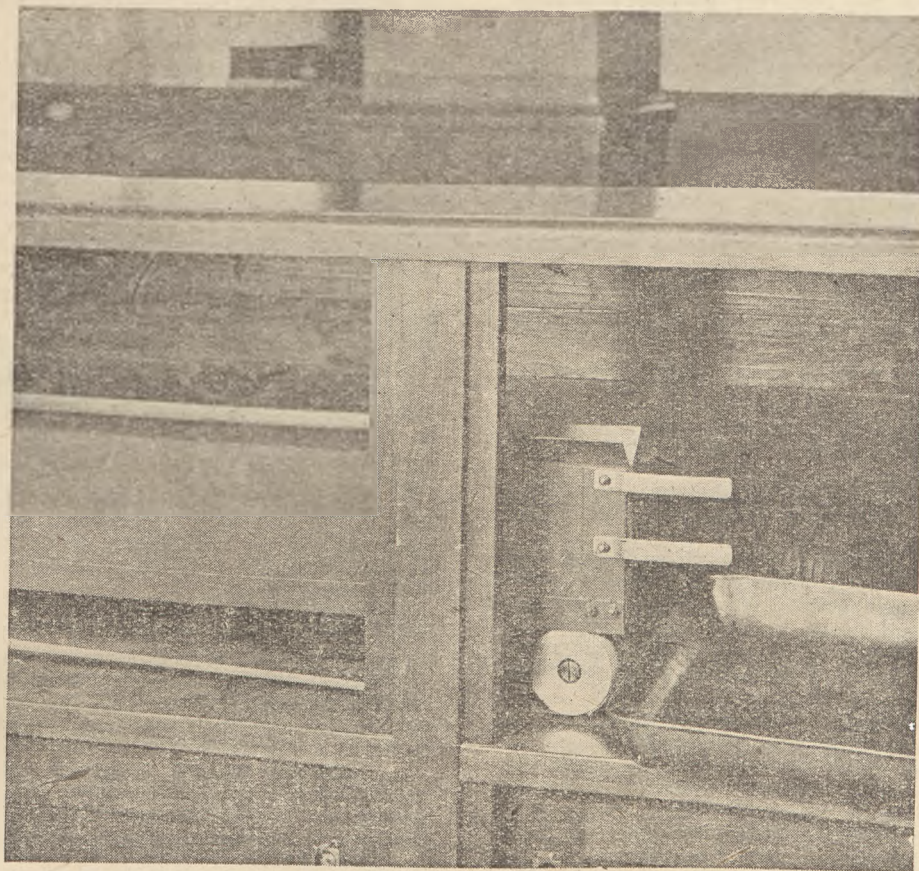
W niektórych oddziałach część komórek znajduje się na piętrze. Np. w IV O/M. Kraków, w oddziale Jarocin i innych stosuje się windę przy przekazywaniu czeków z parteru na pierwsze piętro do kas wypłat lub do innych komórek. Poza tym są stosowane: w oddziale Malbork — rynny spadowe, eliminujące potrzebę wstawiania pracowników od biurka, w I O/M Opole — transporter pomiędzy dysponentem rozliczeń a kasami, w IV O/M Poznań — urządzenie mechaniczne (wózek) itp.

Specjalne warunki stwarza niekiedy skomplikowana sytuacja lokalowa oddziału, która bardzo utrudnia lub wręcz uniemożliwia zainstalowanie zmechanizowanego transportu wewnętrznego na dokumenty.

W większości oddziałów w których są zainstalowane urządzenia zmechanizowanego transportu wewnętrznego

nego, znakomicie usprawniają one organizację pracy w oddziale; zmniejszają do minimum straty czasu spowodowane oczekiwaniem dokumentu (np. czeku) na przeniesienie do innego stanowiska, a tym samym redukują zatory dokumentów, (np. kasjerzy nie otrzymują

„plików” czeków do wypłaty, lecz sukcesywnie, każdy czek oddzielnie i mogą kolejno załatwiać poszczególnych klientów). Korzyści z urządzeń mechanicznych transportu wewnętrznego odnoszą również pracownicy załatwiający poszczególne operacje, gdyż ewidencjonu-

Ryc. 4.

jąc dziennie np. 200 dokumentów, nie muszą 200 razy (lub rzadziej) odrywać się od pracy i przenosić dokument do innego stanowiska, lecz składają dokument na transporter lub do windy. Zwłaszcza na tym klient, bo jest szybciej załatwiany oraz pracownik bo nie przerywa swej pracy, a tym samym mniej się myli i szybciej pracuje. Zmechanizowany transport wewnętrzny

przyczynia się więc do „płynniejszego” i spokojniejszego wykonywania pracy, bez zbędnego „biegania” po sali operacyjnej. W związku z powyższym zmechanizowany transport wewnętrzny na dokumenty czyni pracę lżejszą oraz podwyższa jej wydajność i jakość, a tym samym pośrednio przyczynia się do lepszego wykonania zadań Banku.

Zasady obsługi kasowej budżetów terenowych

CZEŚĆ IV

ZASADY OBSŁUGI KASOWEJ BUDŻETÓW TERENOWYCH

1. Klasyfikacja dochodów i wydatków budżetów terenowych

Klasyfikacja dochodów budżetów terenowych różni się od klasyfikacji dochodów budżetu centralnego, gdyż dostosowana jest do właściwości źródeł dochodów gospodarki terenowej.

Dochody budżetów terenowych zostały podzielone na 11 działów, określających główne źródła dochodów budżetów terenowych, np.: Dział 1 — Dochody z przemysłu, Dział 2 — Dochody z budownictwa, Dział 3 — Dochody z rolnictwa i leśnictwa itd. Działy dzielą się dalej na rozdziały a rozdziały działów 1 do 6 (gospodarka narodowa) — na paragrafy, określające rodzaj dochodów: § 1 — Wpłaty z zysku, § 2 — Nadwyżki środków obrotowych, § 3 — Opłaty dzierżawne, § 4 — Dochody brutto z działalności gospodarczej, § 4-a — Nadwyżki gospodarstw pomocniczych z działu gospodarki narodowej i § 4-b — Inne dochody.

Klasyfikacja wydatków budżetów terenowych — zawiera podział na części, działy, rozdziały, paragrafy i pozycje.

Podział na części, ma na celu powiązanie planowania i wykonania budżetów z jednostkami organizacyjnymi odpowiedzialnymi za wykonanie zadań objętych budżetem terenowym. Klasyfikacja przewiduje 16 części, np. Część 1 — Wydział Przemysłu, Część 2 — Wydział Przemysłu Materiałów Budowlanych, Część 3 — Wydział Rolnictwa i Leśnictwa itd.

W ramach części następuje dalszy podział na działy, jednolity dla całego budżetu Państwa (dla budżetu centralnego i budżetów terenowych). Podział wydatków na działy odpowiada w zasadzie podziałowi na działy w narodowym planie gospodarczym.

Wydatki budżetów terenowych objęte są następującymi działami: 1. Gospodarka narodowa, 2. Oświata i wychowanie, 3. Szkolnictwo zawodowe, 5. Kultura i sztuka, 6. Zdrowie i kultura fizyczna, 7. Pomoc społeczna, 10. Administracja, 17. Dotacje i odprowadzenia wyrównawcze.

Działy nie objęte kolejną numeracją zarezerwowane są dla budżetu centralnego.

Działy dzielą się z kolei na rozdziały, które odpowiadają zadaniom budżetowym.

W działach dotyczących usług socjalno-kulturalnych podział na rozdziały jest zgodny z jednolitym podziałem dla całego budżetu Państwa (budżetu centralnego i budżetów terenowych) i skoordynowany z narodowym planem gospodarczym; w innych działach koordynacja z narodowym planem gospodarczym jest zrealizowana częściowo.

Analogicznie jak w budżecie centralnym, każdy rozdział dzieli się na paragrafy, a dalej na pozycje — według jednolitej klasyfikacji dla całego budżetu Państwa.

2. Księgowość analityczna dochodów i wydatków

Obsługa kasowa oraz księgowość analityczna dochodów i wydatków budżetów terenowych różni się znacznie od obsługi kasowej i księgowości budżetu centralnego.

Różnica ta wynika z następujących zasad obsługi kasowej budżetów terenowych:

- 1) kredyty budżetowe otwierane są jednostkom budżetowym przez organa finansowe bez udziału NBP;
- 2) jednostki budżetowe mogą dokonywać wydatków w granicach posiadanych środków na rachunkach bieżących;
- 3) środki na rachunkach bieżących pochodzą bądź z akumulacji własnej jednostek budżetowych (budżety jednostkowe gmin i miast nie stanowiących powiatów), bądź drogą zasilania przez organa finansowe (budżety jednostkowe wojewódzkie, m. st. Warszawy, m. Łodzi, powiatowe i miast stanowiących powiaty);
- 4) dochody jednostek budżetowych należących do budżetów jednostkowych wojewódzkich, m. st. Warszawy, m. Łodzi, powiatowych lub miast stanowiących powiaty oddziały przelewają okresowo i automatycznie na rachunek bieżący, zwany podstawowym, którym dysponuje właściwy dla budżetu jednostkowego wydział finansowy;
- 5) wszystkie rachunki budżetów terenowych NBP prowadzi w ramach jednego konta bilansowego (konto bil. 420 — Środki budżetów terenowych);
- 6) NBP obowiązuje sprawozdawczość tylko z wydatków budżetów terenowych (w zakresie rozdziałów).

Zgodnie z tymi zasadami, księgowość analityczna dochodów i wydatków budżetów terenowych dla poszczególnych rodzajów budżetów jednostkowych prowadzona jest w następujący sposób.

Dla budżetu jednostkowego każdej gminy lub miasta nie stanowiącego powiatu oddziały prowadzą jeden rachunek bieżący pod nazwą rachunek podstawowy. Rachunki te oddziały prowadzą na kartach głównych (F-3402), na których w części nagłówkowej wpisuje się pełną nazwę prezydium rady narodowej oraz rodzaj rachunku (Rachunek podstawowy), a w części przeznaczonej do zapisywania operacji księguje się datę zapisu, skrót treści oraz kwoty:

- w rubryce „Ma” — wszelkie wpływy budżetowe oraz zwroty i storna wydatków,
- w rubryce „Wn” — wydatki budżetowe oraz zwroty i storna dochodów,
- w rubryce „Stan” — każdorazowy stan środków na rachunku.

Równoległe z księgowaniem na karcie głównej dokonuje się napisów na wyciągu (F-3408), analogicznie jak dla rachunków budżetu centralnego.

Ze względu na obowiązującą sprawozdawczość budżetową z wydatków, dla rachunku podstawowego prowadzi się karty szczegółowe wydatków (F-3401) według szczegółowej klasyfikacji (do rozdziału włącznie), która wymienia się w części nagłówkowej karty.

Na kartach szczegółowych dokonuje się zapisów operacji po zaksięgowaniu na karcie głównej.

Dla umożliwienia uzgadniania obrotów kart szczegółowych wydatków z rachunkiem, który obejmuje zarówno wydatki, jak i dochody, oddziały prowadzą dla

rachunku podstawowego jedną kartę szczegółową środków (na F-3403), na której księgują wszelkie dochody oraz zwroty i storna dochodów.

Dla każdego powiatowego budżetu jednostkowego (miasta stanowiącego powiat) oraz wojewódzkiego (m. st. Warszawy i m. Łodzi) oddziały prowadzą następujące rachunki:

1. Rachunek podstawowy,
2. Rachunki dochodów budżetowych (o charakterze pomocniczym),
3. Rachunki bieżące jednostek,
4. Rachunki bieżące dla jednostek podległych.

1. **Rachunek podstawowy** oddziały prowadzą dla każdego budżetu jednostkowego. Rachunek ten jest przeznaczony do akumulacji środków przekazanych z rachunków dochodów jednostek budżetowych, z udziałów w dochodach budżetu centralnego, dotacji z budżetu centralnego i in.

Środki znajdujące się na rachunku podstawowym są przekazywane na rachunki bieżące jednostek i rachunki bieżące dla jednostek podległych bądź wydatkowane na dotacje dla budżetów niższych szczebli, pożyczki i in.

Rachunkiem podstawowym dysponuje właściwy dla budżetu jednostkowego (powiatowego, wojewódzkiego, m. st. Warszawy i m. Łodzi) wydział finansowy. Rachunki podstawowe oddziały prowadzą na kartach głównych (F-3402).

2. **Rachunek dochodów budżetowych** oddziały otwierają każdej jednostce budżetowej, wykonującej preliminarz dochodów (wydziałowi prezydium rady narodowej lub jednostce podległej), należącej do danego budżetu jednostkowego.

Akumulowane na rachunku dochody oddziały przelewają automatycznie w dniu 5, 15 i 25 każdego miesiąca na rachunek podstawowy tego budżetu jednostkowego, do którego należy jednostka budżetowa. Rachunki dochodów oddziały prowadzą na kartach F-3403, księgując na nich wszelkie dochody jednostki budżetowej bez podziału według klasyfikacji budżetowej.

3. **Rachunek bieżący jednostki** oddziały otwierają każdej wykonującej preliminarz wydatków jednostce budżetowej (wydziałowi prezydium rady narodowej lub jednostce podległej) należącej do danego budżetu jednostkowego.

Na rachunki bieżące jednostek przekazywane są środki:

- a) dla wydziałów fachowych — przez wydział finansowy z rachunku podstawowego,
- b) dla jednostek podległych wydziałom fachowym — przez wydziały fachowe z rachunków bieżących dla jednostek podległych.

Jednostka może dokonywać wydatków w granicach pozostałości tych środków na rachunku.

Rachunki bieżące jednostek oddziały prowadzą na kartach głównych F-3402. Ze względu na obowiązującą NBP sprawozdawczość z wydatków budżetowych, dla rachunku prowadzi się karty szczegółowe wydatków (F-3401), według szczegółowej klasyfikacji budżetowej oraz kartę środków (jak dla rachunku podstawowego gmin).

4. **Rachunek bieżący dla jednostek podległych** oddziały otwierają dla wydziałów prezydium rady narodowej, stanowiących jednostki budżetowe i posiadających jednostki podległe.

Na rachunki te wydział finansowy przekazuje środki z rachunku podstawowego danego budżetu jednostkowego. Przekazane środki nie mogą być wydatkowane na potrzeby wydziału fachowego, a tylko mogą być przekazane podległym jednostkom lub wydatkowane na zbiorowe zakupy dla jednostek podległych (np. inwentarza, materiałów itp.).

Rachunki bieżące dla jednostek podległych oddziały prowadzą zasadniczo tylko na kartach głównych F-3402, w przypadku jednak dokonania zbiorowych zakupów, ze względu na sprawozdawczość z wydatków budżetowych, oddziały prowadzą karty szczegółowe wydatków według klasyfikacji budżetowej oraz jedną kartę środków.

Dla każdego rachunku jednostki budżetowej oraz dla rachunku podstawowego sporządza się codziennie oddzielny wyciąg F-3408.

Uzgodnianie obrotów dziennych i stanów kart szczegółowych z kartami głównymi rachunków bieżących jednostek i rachunków bieżących dla jednostek podległych odbywa się według zasad podanych dla rachunku podstawowego gmin.

W części nagłówkowej kart głównych i szczegółowych wymienia się numer części budżetu, nazwę prezydium rady narodowej, nazwę jednostki budżetowej (na kartach rachunków jednostek podległych wydziałom fachowym — również nazwy jednostki nadrzędnej lub wydziału fachowego wyższego szczebla) oraz numer i rodzaj rachunku; ponadto na kartach szczegółowych wymienia się klasyfikację budżetową.

W oddziałach posiadających księgowość maszynową stosuje się formularze jak w księgowości budżetu centralnego.

3. Regulowanie budżetów terenowych

Jedną z zasad, wprowadzoną do nowego systemu budżetowego w Polsce na wzór systemu budżetowego ZSRR, jest zasada bilansowania budżetów: budżet Państwa, a więc zarówno budżet centralny, jak i poszczególne budżety terenowe muszą być zrównoważone (zbilansowane), to znaczy dochody muszą pokrywać wydatki.

Wobec tego jednak, że rozmiary wydatków poszczególnych budżetów terenowych ustalane są na podstawie wskaźników rozwoju gospodarczego i kulturalnego, a nie w zależności od terytorialnego rozmieszczenia dochodów, dochody własne budżetów terenowych mogą okazać się nie wystarczające na pokrycie wydatków i w tych wypadkach muszą być uzupełniane dodatkowymi środkami, pozwalającymi na zbilansowanie budżetu.

Taki stan rzeczy spowodował wprowadzenie systemu regulowania budżetów terenowych, czyli wtórnego rozdziału środków budżetowych, celem wyrównania różnic między wydatkami i dochodami poszczególnych budżetów.

Wyrównanie różnic przeprowadza się za pomocą niektórych dochodów budżetu centralnego, zwanych dochodami regulującymi.

Dochodami regulującymi według obowiązującego systemu budżetowego są te dochody budżetu centralnego, w których ustawą budżetową przyznany został udział na rzecz budżetów terenowych.

Do dochodów regulujących w r. 1952, należą:

- 1) podatek obrotowy od przedsiębiorstw spółdzielczych,
- 2) podatek od operacji nietowarowych przedsiębiorstw spółdzielczych,
- 3) podatek dochodowy od przedsiębiorstw spółdzielczych,
- 4) podatek obrotowy z gospodarki nieuspołecznionej,
- 5) podatek dochodowy z gospodarki nieuspołecznionej,
- 6) podatek gruntowy od gospodarki nieuspołecznionej,
- 7) podatek od wzbogacenia wojennego,
- 8) dochody Państwowego Funduszu Ziemi,
- 9) podatek od wynagrodzeń.

Oprócz pokrywania niedoborów budżetów terenowych za pomocą udziałów tych budżetów w dochodach regulujących budżetu centralnego, obowiązujący system budżetowy przewiduje udzielanie budżetom terenowym dotacji z budżetu centralnego.

Podstawę regulowania budżetów terenowych stanowi **ustawa budżetowa**, która ustala stawki procentowe i kwoty udziałów w dochodach regulujących oraz kwoty dotacji na rzecz poszczególnych województw i miast stanowiących województwa (m. st. Warszawy i m. Łodzi).

W oparciu o przepisy ustawy budżetowej każda wojewódzka rada narodowa uchwała **wojewódzki plan regulowania budżetów**.

Na podstawie uchwalonego wojewódzkiego planu regulowania powiatowe rady narodowe uchwalają analogiczne **powiatowe plany regulowania**, obejmujące budżety gmin i miast nie stanowiących powiatów.

Czynności obliczania udziałów w dochodach regu-

lujących na rzecz poszczególnych budżetów terenowych zostały podzielone między oddziały NBP i organa finansowe powiatowe i wojewódzkie w ten sposób, że oddziały rozliczają udziały w podatku gruntowym na rzecz budżetów gminnych i miejskich, a w innych dochodach regulujących — na rzecz jednostkowych budżetów powiatowych i miast stanowiących powiaty, m. st. Warszawy i m. Łodzi, natomiast organa finansowe na podstawie rozliczenia udziałów przez oddziały NBP dokonują obliczenia udziałów (tzn. różnic bilansowych) na rzecz partycypujących jednocześnie w tych dochodach budżetów powiatowych i wojewódzkich.

Rozliczenie udziałów przez oddziały polega na obliczaniu — w oparciu o stawki procentowe planu regulowania i stany dochodów regulujących — kwot udziałów na rzecz poszczególnych budżetów terenowych, wypełnieniu dowodów memoriałowych (F-4190 z wkładką F-4190/I) i zaksięgowaniu ich w ciężar budżetu centralnego oraz na dobro właściwego terenowego budżetu jednostkowego (na rachunku podstawowym).

Rozliczenia te oddziały dokonują w dniach 6, 16 i 26 każdego miesiąca.

Obliczone udziały przez organa finansowe oddziały księgują na podstawie poleceń przelewów wydziałów finansowych.

Rozprowadzanie dotacji z budżetu centralnego na rzecz budżetów terenowych odbywa się drogą przelewów:

- a) Ministerstwa Finansów — dla wydziałów finansowych prezydiów wojewódzkich rad narodowych, m. st. Warszawy i m. Łodzi;
- b) wydziałów finansowych prezydiów wojewódzkich rad narodowych — dla wydziałów finansowych prezydiów powiatowych rad narodowych i miast stanowiących powiaty;
- c) wydziałów finansowych prezydiów powiatowych rad narodowych — dla prezydiów gminnych i miejskich (miast nie stanowiących powiatów) rad narodowych.

4. Sprawozdawczość budżetowa

W zakresie obsługi kasowej budżetów terenowych NBP sporządza następujące sprawozdania:

- a) miesięczne,
- b) kwartalne,
- c) roczne.

Sprawozdania miesięczne sporządzają oddziały terenowe i wojewódzkie.

Sprawozdania stanowią łączne zestawienia kwot wydatków według województw, a w ramach województw — według części, działów i rozdziałów.

Podstawę do sporządzania sprawozdań stanowią stany wydatków, kart szczegółowych następujących rachunków:

- a) rachunków bieżących jednostek,
- b) rachunków bieżących dla jednostek podległych (o ile ze środków na tych rachunkach były dokonywane wydatki na centralne zakupy dla jednostek podległych),
- c) rachunków podstawowych gmin i miast nie stanowiących powiatów.

Technika sporządzania sprawozdań polega na zsumowaniu kwot wydatków dotyczących tych samych części, działów i rozdziałów oraz wpisaniu na formularze sprawozdawcze (F-3431).

Oddziały terenowe sporządzają sprawozdania w dwóch egzemplarzach, z których oryginały przesyłają do oddziałów wojewódzkich w terminie do dnia 5 następnego miesiąca, pozostawiając kopie w oddziale.

Na podstawie otrzymanych sprawozdań oddziały wojewódzkie sporządzają w trzech egzemplarzach na F-3431 zbiorcze sprawozdania wojewódzkie według części klasyfikacji budżetowej i przesyłają dwa egzemplarze do centrali w terminie do dnia 10, po uływie miesiąca.

Po sprawdzeniu otrzymanych sprawozdań centrala przesyła jeden egzemplarz każdego sprawozdania wojewódzkiego do Ministerstwa Finansów,

Sprawozdania kwartalne, stanowiące sprawozdania ostatniego miesiąca każdego kwartału, oddziały wojewódzkie składają wojewódzkim delegatorem NIK w dniu 10 po upływie kwartału sprawozdawczego.

Sprawozdania roczne, w zakresie i w terminie ustalonym przez Radę Państwa, centrala NBP składa Ministerstwu Finansów i Najwyższej Izbie Kontroli (w roku bieżącym centrala NBP składa sprawozdanie według województw w terminie do dnia 31 października br.).

CZĘŚĆ V

INNE FORMY OBSŁUGI KASOWEJ JEDNOSTEK BUDŻETU CENTRALNEGO I BUDŻETÓW TERENOWYCH

1. Środki pozabudżetowe

Oprócz środków budżetowych, postawionych do dyspozycji jednostkom budżetowym na zasadzie otwartych kredytów (budżet centralny) lub przekazanych na ich rachunki bieżące (budżety terenowe), jednostki mogą posiadać środki pozabudżetowe.

Do środków pozabudżetowych należą:

- środki specjalne,
- sumy na zlecenie,
- sumy depozytowe.

Środki specjalne stanowią dochody jednostek budżetowych, nie wynikające z ich podstawowej działalności, a określone przez ministra finansów i wydatkowane na określone przez niego cele.

Zarządzenie ministra finansów przewiduje dwie grupy środków:

- z gospodarstw pomocniczych,
- z innych źródeł (środki specjalne w ścisłym znaczeniu).

Zgodnie z powyższym zarządzeniem do **gospodarstw pomocniczych**, które muszą być prowadzone na zasadzie środków specjalnych m. in. należą:

- gospodarstwa rolne i ogrodnicze;
- suszarnie;
- warsztaty przy szkołach zawodowych i ośrodkach szkolenia zawodowego oraz przy zakładach wychowawczych i poprawczych;
- warsztaty i zakłady doświadczalne przy instytucjach o charakterze naukowo-badawczym oraz przy wyższych uczelniach;
- warsztaty przy zakładach leczniczych;
- administracja budynków posiadanych przez jednostki budżetowe, jeżeli budynki te są użytkowane przez różne instytucje i osoby.

Środki specjalne w ścisłym znaczeniu m. in. stanowią:

- w internatach przy szkołach — opłaty wychowanków i personelu, zasiłki kół rodzicielskich i komitetów opiekuńczych, wpływy z imprez i zbiorów oraz nadwyżki gospodarstw pomocniczych;
- w szkołach średnich ogólnokształcących i zawodowych, wyższych, instytucjach o charakterze naukowo-badawczym, placówkach wychowania pozaszkolnego — opłaty za analizy, ekspertyzy, i inne zamówienia, wykonywane przez nie wyodrębnione w gospodarstwach pomocniczych pracownie, zakłady, warsztaty i stacje;
- w szpitalach, sanatoriach i innych zakładach leczniczych — opłaty za usługi nielecznicze od instytucji i osób trzecich

oraz inne, ustalone zarządzeniami ministra finansów.

Wydatki ze środków specjalnych mogą być dokonywane zgodnie z zatwierdzonym preliminarzem środków specjalnych i tylko do wysokości wpływów tych środków.

Sumy na zlecenie stanowią środki jednostek budżetowych otrzymane od innych jednostek w formie zaliczki do rozliczenia na pokrycie określonych wydatków

na rachunek jednostki udzielającej zaliczki (np. przy centralnych zakupach). Sumy na zlecenie mogą być zużyte tylko na te cele, dla których je otrzymano.

Sumy depozytowe stanowią: kaucja, wadia, sumy sporne w postępowaniu sądowym lub administracyjnym, nie podjęte należności pracowników oraz inne sumy wynikające z zarządzeń Ministerstwa Finansów.

2. Księgowość analityczna środków pozabudżetowych

Księgowość analityczną środków pozabudżetowych oddziały prowadzą:

środki specjalne budżetu centralnego — w ramach konta bil. 414,

środki specjalne budżetów terenowych — w ramach konta bil. 424,

sumy na zlecenie (budżetu centralnego i budżetów terenowych) — w ramach konta bil. 434,

sumy depozytowe (budżetu centralnego i budżetów terenowych) — w ramach konta bil. 431.

Rachunki środków specjalnych, (oddzielnie dla każdego typu środków lub gospodarstwa pomocniczego) oddziały otwierają na wnioski jednostek budżetowych, poparte decyzją właściwej władzy o wyodrębnieniu środków specjalnych. Rachunkiem jednostka może dysponować po złożeniu oddziałowi zatwierdzonego preliminarza środków specjalnych. Rachunki oddziały prowadzą na kartach kontowych F-3402.

Rachunki sum na zlecenie oddziały otwierają jednostkom budżetowym na podstawie dyspozycji właściwego dla jednostki organu finansowego.

Rachunki oddziały prowadzą na kartach kontowych F-3409.

Rachunki sum depozytowych oddziały otwierają jednostkom budżetowym na ich wnioski.

Rachunki te oddziały prowadzą na kartach kontowych F-3409.

W miarę dokonywania obrotów na rachunkach środków pozabudżetowych oddziały przesyłają jednostkom budżetowym wyciągi, sporządzane na F-3408.

3. Sprawozdawczość

Z kasowej obsługi środków pozabudżetowych NBP składa sprawozdania dzienne i roczne.

Sprawozdania dzienne, obejmujące stany kont bilansowych, sporządza Centralna Księgowość i składa Ministerstwu Finansów łącznie z bilansem dziennym.

Sprawozdanie roczne w zakresie i w terminie ustalonym przez Radę Państwa centrala NBP składa Najwyższej Izbie Kontroli.

Sprawozdanie roczne sporządzają oddziały terenowe, wojewódzkie i wydział obsługi budżetu Państwa w tym samym trybie jak sprawozdania z dochodów i wydatków.

W roku bieżącym sprawozdania roczne ze środków pozabudżetowych budżetu centralnego i budżetów terenowych centrala NBP składa Najwyższej Izbie Kontroli w terminach składania sprawozdań rocznych z dochodów i wydatków budżetowych (budżetu centralnego i budżetów terenowych).

Niezależnie od omówionych wyżej czynności w zakresie obsługi budżetu Państwa, NBP ma obowiązek potwierdzania okresowych i rocznych sprawozdań jednostek budżetu centralnego i budżetów terenowych oraz wykonywania innych czynności zleconych przez Ministerstwo Finansów.

(F. Borkowski).

DZIAŁ i n s t r u k c y j n y

Zadania i metody pracy oddziałów organizacyjno-inspekcyjnych w oddziałach wojewódzkich

W sierpniu br. zarządzeniem Prezesa Nr 97 w miejsce dotychczasowych działów organizacji i kontroli pracy (tzw. OKP) zostały powołane w o/województwach działy organizacyjno-inspekcyjne (OI). Zmiana ta nie ma charakteru formalnej tylko zmiany nazwy, lecz sięga głębiej — do zakresu działalności i metod pracy tych komórek.

Dotychczasowa działalność byłych działów OKP mimo niewątpliwych, niejednokrotnie stwierdzonych przez dyrektorów o/województwach i przez Zarząd NBP bardzo wartościowych osiągnięć wykazywała również braki. Działalność ta zasadniczo szła w kierunku:

- prowadzenia odpowiedniej gospodarki etatami osobowymi,
- organizacji szkolenia zawodowego,
- przeprowadzania badań organizacyjnych w oddziałach i wprowadzania racjonalnych metod pracy, jak mechanizacja niektórych czynności bankowych, harmonogramy pracy zespołowej itp., oraz
- prowadzenia odpowiedniej statystyki wydajności pracy i reklamacji.

Działalności OKP w wielu o/województwach brakowało jednak pełnego rozpracowywania spraw organizacyjnych aparatu banku na terenie województwa, tak dotyczących właściwego ustawienia poszczególnych ogniw tego aparatu jak i dotyczących stylu jego pracy i odpowiedniej jej kontroli. Odnośnie uprawnienia częściowo należały do kompetencji innych komórek (sekretariaty), częściowo zaś przeszkodą szerszego i głębszego zajęcia się zagadnieniami organizacyjnymi, opracowywaniem i realizacją odpowiednich wniosków, było w wielu przypadkach wyłączenie przez byłe działy OKP wykonywanie instruktażu komórek operacyjno-rachunkowych w oddziałach w zakresie obowiązujących te komórki przepisów bankowych.

Obecnie działy OI — po odciążeniu ich od konieczności bezpośredniego i stałego przeprowadzania takiego instruktażu oraz po przydzieleniu im niektórych czynności poprzednio należących do kompetencji sekretariatów — nie powinny napotykać na przeszkodę w zakresie pogłębienia prac wykonywanych dla podniesienia ogólnego poziomu pracy aparatu Banku na terenie województwa.

Główne zadania działów OI na tle dokonanych przemian w strukturze o/województwach streszczają się obecnie do następujących punktów: organizacja wojewódzkiego aparatu banku, koordynacja i inspekcja pracy poszczególnych ogniw tego aparatu oraz podwyższanie poziomu jego pracy.

ORGANIZACJA

Zadanie organizacji aparatu banku na terenie województwa obejmuje cały kompleks zagadnień natury formalnej (np. schematu organizacji), rzeczowej (np. pomocnicze urządzenia biurowe) i personalnej organizacji pracy, włącznie z organizacją szkolenia zawodowego pracowników. Dlatego też omawiając to zadanie możemy podzielić je na następujące odcinki, z wylczeniem zasadniczych metod pracy OI na poszczególnych odcinkach.

1) Organizacja jednostek banku.

Obowiązki działu OI jako komórki o zakresie działania w pierwszym rzędzie dotyczącym organizacji całego aparatu banku na terenie województwa są bardzo liczne i posiadają podstawowe znaczenie dla prawidłowej

pracy tego aparatu. Zadanie organizacji poszczególnych jednostek działu OI wykonuje przez:

- badanie potrzeb otwarcia nowych oddziałów i kas lub likwidacji już istniejących oraz opracowywanie odpowiednich wniosków z określeniem potrzeb ekonomicznych, lokalowych, adaptacji lokali i innych;
- opracowywanie wniosków w sprawie zaliczenia oddziałów do odpowiednich kategorii i ustalenia okręgów bankowych;
- badanie schematów organizacyjnych oddziałów i o/wojewódzkiego oraz opracowywanie odpowiednich wniosków w sprawie ustalenia lub zmian w schematach organizacyjnych;
- badanie opracowywanych przez oddziały lub komórki o/wojewódzkiego przepisów organizacyjnych, ustalających szczegółowy zakres uprawnień i obowiązków poszczególnych komórek, opracowywanie odpowiednich wniosków, jak też inicjowanie i opracowywanie projektów usprawnienia stosowanych metod zarządzania i organizacji poszczególnych jednostek lub komórek np. przez właściwy podział czynności;
- badanie właściwego zatrudnienia pracowników i współpracę z działem kadr w zakresie wykrywania i wysuwania nowych, młodych pracowników na stanowiska kierownicze, dające im możliwość wykazania swoich zdolności;
- badanie warunków higieny pracy i opracowywanie wniosków w kierunku poprawy tych warunków;
- opracowywanie zbiorczych wykazów czynności oddziałów, analiza ich oraz opracowywanie wniosków organizacyjnych wynikających z analizy wykazów czynności.

2) Etaty osobowe i maszyn.

Z podstawowymi pracami działu OI przy organizacji jednostek banku ściśle wiąże się prace związane z ustaleniem niezbędnych etatów osobowych i maszyn dla poszczególnych jednostek. Prace te jednak wyodrębniają się jako specjalny odcinek działalności OI z uwagi na powierzenie OI nie tylko ustalania odpowiednich potrzeb w zakresie etatów, lecz również prowadzenia dokładnej ich ewidencji oraz w wyniku obarczenia OI odpowiedzialnością za prawidłową gospodarkę wojewódzką pulą etatów. Zadania swe w zakresie gospodarki etatami działu OI wykonuje przez:

- badanie i ustalanie potrzeb etatów osobowych (łącznie z wszelkimi dodatkami do płac) oraz etatów maszyn do pisania, liczenia i księgowania;
- prowadzenie według obowiązujących przepisów odpowiednich ewidencji wojewódzkiej puli etatów osobowych i maszyn;
- opracowywanie wniosków w sprawie rozdziału i wszelkich zmian w etatach;
- kontrolę właściwego wykorzystywania etatów.

Zaznaczamy przy tym, że pod pojęciem powierzonej działu OI gospodarki etatami osobowymi rozumie się tak gospodarkę ilością etatów jak i jakością (grupy uposażeniowe i ryczałty).

3) Organizacja szkolenia zawodowego

Ustalenie zakresu uprawnień i obowiązków jednostki organizacyjnej, zaopatrzenie jej w niezbędny lokal, urządzenia oraz załatwienie spraw związanych z właściwą obsadą poszczególnych etatów przyznanych danej jednostce stanowi tylko pierwszy etap jej organizacji.

Nasze kadry są w większości młode i niedostatecznie wyszkolone, a więc niezbędne jest odpowiednie dalsze szkolenie ich w toku pracy zawodowej. Działy OI powinny jednak zasadniczo zmienić metodę pracy stosowaną w tym względzie przez b. działy OKP, które swe obowiązki w zakresie szkolenia zawodowego wykonywały przeważnie bezpośrednio szkoląc pracowników podczas krótszych lub dłuższych wyjazdów instruktażowych do oddziałów. Taka bowiem metoda nie mogła być wystarczająca wobec ograniczonych możliwości personalnych jednej komórki w stosunku do ogromnych potrzeb oddziałów. Działy OI powinny pamiętać, że spoczywające na nich zadanie szkolenia zawodowego może i powinno być wykonywane w drodze:

- przeprowadzania odpowiednich badań i ustalenia potrzeb szkolenia zawodowego poszczególnych komórek w każdym oddziale odpowiednio do istniejących na miejscu warunków (braki w wyszkoleniu poszczególnych pracowników, istnienie lub brak kwalifikowanych instruktorów poszczególnych działów czynności bankowych itp.);
- instruowania (bezpośredniego i korespondencyjnego) poszczególnych oddziałów w zakresie organizacji szkolenia bieżącego tj. ustalania w poszczególnych komórkach osób wymagających szkolenia bieżącego, ustalania indywidualnych lub zbiorowych programów szkolenia bieżącego poszczególnych pracowników oraz ustalenia instruktorów, i różnych dostosowanych do lokalnych możliwości metod tego szkolenia, systematycznej kontroli itd.;
- opracowywania wniosków w sprawie delegowania do oddziału instruktorów szkoleniowych z właściwych komórek o/województkiego lub innych oddziałów;
- opracowywania w ścisłym porozumieniu z rzeczowo właściwymi komórkami o/wojewódzkiego wniosków i planów innych form szkolenia (odprawy, kursy, dłuższe delegacje szkoleniowe, itp.) oraz odpowiednich preliminarij budżetowych;
- ścisłej współpracy z działem kadr w zakresie typowania kandydatów do szkolenia według wyżej wymienionych planów;
- organizacji wykonania planów szkolenia zatwierdzonych przez wydział szkolenia zawodowego oraz pełnej kontroli całości akcji szkolenia zawodowego;
- prowadzenia ewidencji i sprawozdawczości szkolenia zawodowego w skali wojewódzkiej.

Bezpośrednie przeprowadzanie szkolenia w zakresie czynności bankowych przez pracowników działu OI w zasadzie może mieć miejsce tylko w razie braku odpowiednich instruktorów w niektórych komórkach o/wojewódzkiego rzeczowo właściwych dla danych dziedzin czynności bankowych. Należy bowiem pamiętać, że rola wszystkich bez wyjątku komórek o/wojewódzkiego polega przede wszystkim na odpowiednim — w zakresie ich czynności — instruktazie oddziałów. Zasada ta oczywiście nie powinna być stosowana przez dział OI zbyt formalistycznie i przeprowadzając w oddziale badania organizacyjne, lustrację lub inspekcję, pracownicy OI — w miarę możliwości pozostającego do dyspozycji czasu — przy stwierdzeniu nieprawidłowości lub niezgodności w pracy poszczególnych komórek powinni odrazu instruować pracowników jak należało wykonać odnośne czynności.

KOORDYNACJA I INSPEKCJA

Dokonana zgodnie z ZP 97 rz br. reorganizacja o/wojewódzkich ma na celu, poprzez właściwy podział czynności, usprawnienie wykonawstwa i wiążącej się z tym odpowiedzialności oraz pogłębienie kontroli wykonania zadań poszczególnych komórek o/wojewódzkich. Działem OI została przy tym zlecona koordynacja pracy wszystkich komórek o/wojewódzkiego.

Każda komórka o/wojewódzkiego na podstawie odpowiednich materiałów nadsyłanych przez oddziały, bądź zebranych podczas wyjazdów do oddziałów, bądź w inny sposób otrzymanych, w pierwszym rzędzie sama kontroluje wykonanie swych zadań na poleconym

jej opiece odcinku działalności oddziałów. Dla odróżnienia tej kontroli wykonywanej przez poszczególne komórki we własnym zakresie od kontroli wyższego stopnia, wykonywanej dotychczas na szczeblu wojewódzkim przez b. działy OKP, zmieniona została nazwa tych działów na działy organizacyjno - inspekcyjne (OI).

Rozpatrując koordynacyjne i inspekcyjne zadania działów OI możemy je podzielić na następujące odcinki:

1) Koordynacja działalności komórek o/wojewódzkiego.

Zadanie to posiada podstawowe znaczenie z punktu widzenia właściwego pełnienia przez o/wojewódzki jego roli instruktoryjnej w stosunku do oddziałów. Zadanie to dział OI wykonuje w drodze:

- badania opracowanych przez rzeczowo właściwe komórki projektów zarządzeń dyrektora o/wojewódzkiego — pod kątem potrzeby wydania zarządzenia, układu i terminologii, zgodności z innymi zarządzeniami i ogólnymi przepisami prawnymi;
- badania planów podróży służbowych pracowników poszczególnych komórek o/wojewódzkiego i planów wezwań pracowników oddziałów — pod kątem opracowania i według zasad podanych w ZP 89/52;
- sporządzania zbiorczych planów podróży i wezwań służbowych oraz czuwania nad właściwym przebiegiem wykonania tych planów z szczególnym uwzględnieniem wyjazdów instruktażowych pracowników poszczególnych komórek;
- projektowania i opracowywania (lub kontroli opracowanych przez inne komórki) programów konferencji kierowników oddziałów i odpraw instrukcyjno - szkoleniowych dla innych przedstawicieli oddziałów.

2) Inspekcja działalności całego aparatu banku na terenie województwa.

Działy OI stanowią dla dyrektorów o/wojewódzkich instrument regulowania nie tylko zagadnień ekonomiki i organizacji pracy oraz czuwania nad właściwą organizacją całego aparatu banku na terenie województwa, lecz również — co zostało podkreślone w nazwie tych komórek — stanowią one instrument nadzoru nad działalnością poszczególnych organów tego aparatu.

Działy OI prowadzą ewidencję reklamacji i różnic kasowych, sporządzają odpowiednie zestawienia zbiorcze, przeprowadzają analizę reklamacji i różnic kasowych oraz odpowiednio wnioski przedstawiają komórkom o/wojewódzkiego, merytorycznie właściwym w zakresie poszczególnych usterek i braków, lub dyrektorowi o/wojewódzkiego. Prowadzenie tych ewidencji, sporządzanie zestawień i opracowanie odpowiedniej analizy jest metodą pośredniego nadzoru nad jakością pracy oddziałów, dostarczającą jednocześnie materiałów do oceny i bezpośrednio inspekcji ich pracy.

Działy OI na specjalne zlecenie dyrektora o/wojewódzkiego lub zgodnie z zatwierdzonym przez dyrektora planem wyjazdów służbowych przeprowadzają lustrację (ogólne badania) całości lub odcinka działalności oddziału, albo inspekcje (szczegółowe badania) działalności oddziału w pełnym lub odcinkowym ujęciu.

Metoda lustracji i inspekcji polega zasadniczo na odpowiednim sprawdzeniu właściwej organizacji oraz zgodnego z przepisami wykonywania poszczególnych czynności, przy czym badanie to podczas lustracji ma charakter bardziej ogólny od inspekcji, która powinna być dokładniejsza.

Podczas tych badań działy OI sprawdzają nie tylko działalność oddziałów, lecz również działalność instruktażową (pośrednią i bezpośrednią) poszczególnych komórek o/wojewódzkiego, właściwych dla danych działów pracy.

Obowiązkiem działów OI jest wykazywanie w odpowiednich sprawozdaniach stwierdzonych niedomagań w pracy oddziałów i poszczególnych komórek o/wojewódzkiego oraz opracowywanie wniosków w sprawie usunięcia braków i zapobieżenia im w przyszłości.

Ponadto, wykonując zadanie inspekcji (bezpośredniej i pośredniej poprzez ewidencję reklamacji i różnic kasowych oraz inne materiały) działy OI są obowiązane

zwracać szczególną uwagę na prawidłową realizację wszelkich nowych zarządzeń banku i w razie trudności realizacji tych zarządzeń zawiadamiać o tym Wydział Organizacyjny w centrali z odpowiednimi wnioskami odnośnie usunięcia trudności.

DOSKONALENIE POZIOMU PRACY

Zadanie stałego doskonalenia poziomu pracy całego aparatu banku na terenie województwa wymieniamy na końcu ze względu na logiczną kolejność prac wykonywanych przez działy OI oraz ze względu na wyrażające się w tym zadaniu zsumowanie celu wszystkich prac OI. Doskonalenie i podwyższanie poziomu pracy na poszczególnych odcinkach jest również zasadniczym obowiązkiem wszystkich komórek o/wojewódzkiego. Celem jednak działalności OI jest poprzez odpowiednią organizację aparatu banku oraz koordynację i inspekcję jego pracy stworzenie takich warunków, by wysiłki wszystkich komórek tego aparatu na wszystkich odcinkach jego pracy odnosiły jak najlepsze rezultaty.

Organizacja socjalistycznych jednostek gospodarczych opiera się na aktywnej i twórczej inicjatywie pracowników, wyrażającej się w ruchu współzawodnictwa i racjonalizatorstwa. Odpowiednie poparcie dla tego ruchu i udzielenie mu właściwej pomocy oraz badanie i rozpowszechnianie osiągnięć tego ruchu jest niezbędnym warunkiem wykonania podstawowego zadania działów OI oraz wszystkich innych komórek — udoskonalania i podwyższania poziomu pracy w całym aparacie banku na terenie województwa.

1) Współzawodnictwo pracy i usprawnienia pracownicze.

Dokonane zmiany w ramowym schemacie organizacyjnym o/wojewódzkiego przesunęły do zakresu obowiązków działu OI wszystkie czynności wynikające z obowiązków czynników administracyjnych w zakresie ruchu współzawodnictwa pracy i usprawnień pracowniczych. Obowiązki te dział OI wykonuje przez:

- opracowywanie, przy ścisłym współdziałaniu z poszczególnymi komórkami o/wojewódzkiego, wyciecznych aktualnej tematyki zobowiązań dla zespołów pracowników w oddziałach;
- analizowanie podjętych zobowiązań zbiorowych i indywidualnych pod kątem właściwego ich sformułowania, zgodnego z zasadami współzawodnictwa oraz opracowywanie odpowiednich wniosków dla organów związkowych;
- prowadzenie statystyki i sprawozdawczości współzawodnictwa oraz zbieranie materiałów niezbędnych dla dokonania na szczeblu wojewódzkim oceny wyników współzawodnictwa;
- udzielanie wszelkiej innej pomocy technicznej i instrukcyjnej organom związkowym zajmującym się ruchem współzawodnictwa pracy i usprawnień pracowniczych.

2) Ustalanie i rozpowszechnianie racjonalnych metod pracy i usprawnień.

Osiągnięcia twórczej inicjatywy pracowników poszczególnych oddziałów muszą być utrwalane i prze-

noszone na inne oddziały. Jest to konieczne dla stałego podnoszenia poziomu pracy oddziałów pozostających w tyle za oddziałami przodującymi. Zadanie to dział OI wykonuje przez:

- badanie metod pracy i usprawnień stosowanych przez współzawodniczące zespoły lub pojedynczych pracowników, badanie usprawnień projektowanych przez oddziały, komórki lub poszczególnych pracowników;
- przeprowadzanie specjalnych badań i prób zastosowania nowych metod organizacji pracy (np. z zakresu racjonalnego wykorzystania maszyn wszelkiego rodzaju, nowych metod planowania, stosowania przyrządów ułatwiających pracę — tzw. orgatechnika) z własnej inicjatywy bądź według wskazówek otrzymanych z Wydziału Organizacyjnego w centrali;
- w wyniku wyżej wymienionych badań ustalanie, w ścisłym porozumieniu z właściwymi komórkami o/wojewódzkiego, racjonalnych metod pracy i usprawnień;
- bezpośrednie rozpowszechnianie ustalonych racjonalnych metod organizacji pracy — w drodze korespondencyjnej, biuletynów i instruktaży organizacyjnych;
- czuwanie nad rozpowszechnianiem nowych racjonalnych metod pracy przez rzeczowo właściwe komórki o/wojewódzkiego;
- podawanie Wydziałowi Organizacyjnemu w centrali stwierdzonych racjonalnych metod organizacji pracy, nadających się do wykorzystania w skali całego banku.

3) Planowanie dalszego podwyższenia poziomu pracy.

Niezbędnym warunkiem wykonania ogromnych planów przebudowy naszej gospodarki jest stały wzrost wydajności i jakości pracy. Do zakresu zadań działów OI należy projektowanie i ustalanie planów wzrostu wydajności i jakości pracy w poszczególnych oddziałach oraz nadzór nad realizacją tych planów. Plany te dział OI ustala w ramach ogólnych zadań z tego zakresu wyznaczonych dla danego województwa przez Zarząd NBP, przy czym:

- przeprowadza dokładną analizę wykazów czynności, reklamacji i różnic kasowych w oddziałach oraz wszelkich innych posiadanych materiałów dotyczących poziomu pracy w oddziałach;
- przeprowadza analizę warunków pracy, stosowanych metod i dotychczasowego poziomu pracy w każdym oddziale;
- porozumiewa się z właściwymi dla poszczególnych czynności bankowych komórkami o/wojewódzkiego;
- podejmuje niezbędne starania dla zapewnienia i ułatwienia wykonania tych planów przez każdy oddział.

Realne wyniki stałego planowego podwyższenia się w oddziałach wydajności pracy w połączeniu z jej jakością są najważniejszym sprawdzianem należytego wykonywania przez dział OI całości nałożonych nań zadań.

(S. S.).

Planowanie obrotów płatniczych z zagranicą w 1953 r.

Dnia 28 sierpnia 1952 r. zostało wydane zarządzenie ministra finansów zmieniające zarządzenie z dnia 24 września 1951 r. w sprawie sporządzania planów obrotów płatniczych z zagranicą.

Wbrew dotychczasowej praktyce corocznego opracowywania nowej instrukcji w sprawie planowania obrotów płatniczych z zagranicą, na rok 1953, pozostaje obowiązująca instrukcja wydana zarządzeniem ministra finansów z dnia 24 września 1951 r., która regulowała zasady i tryb sporządzania planu rocznego i planów kwartalnych w roku 1952. Fakt, że można było tym razem utrzymać w mocy przepisy poprzedniej instrukcji jest dowodem, że metody planowania tego odcinka gospodarki skryształizowały się już w dość dużym stopniu i nie wymagają w obecnej fazie istotnych zmian.

Zarządzenie z dnia 28 sierpnia 1952 r. wprowadza do istniejącej instrukcji zmiany następujące:

- 1) **Terminarz** prac nad planem rocznym został dostosowany do terminów obowiązujących przy sporządzaniu narodowego planu gospodarczego i przewiduje, że Narodowy Bank Polski otrzyma projekty planów płatności usługowych i różnych od ogółu resortów 13 października 1952 r. z wyłączeniem Ministerstwa Handlu Zagranicznego, które składa projekt planu do 1 listopada 1952 r. i Ministerstw Żegluga, Kolei i Transportu Drogowego i Lotniczego, które składają projekty swoich planów do 5 listopada 1952 r. Projekt planu płatności towarowych otrzymuje NBP od Ministerstwa Handlu Zagranicznego w terminie do dnia 5 listopada

1952 r. Termin złożenia przez NBP do Ministerstwa Finansów projektu ogólnopolskiego planu obrotów płatniczych z zagranicą upływa 14 listopada 1952 r.

- 2) **Wzory formularzy** uległy zmianie i pewnemu rozszerzeniu, jednak tylko w odniesieniu do planu rocznego sporządzonego przez NBP. Formularze stosowane przez inne jednostki planujące pozostają bez zmiany.
- 3) **Nowy tryb zatwierdzania planów** został ustalony w sposób następujący: a) projekty planu rocznego przedkłada Ministerstwo Finansów Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego celem przed-

stawienia do zatwierdzenia Prezydium Rządu łącznie z planem handlu zagranicznego; b) plany kwartalne zatwierdza wstępnie minister finansów, po czym plany te są przesyłane do PKPG celem przedstawienia ich do ostatecznego zatwierdzenia przez Prezydium Rządu łącznie z planem handlu zagranicznego na odpowiedni kwartał.

- 4) **W tabeli kursów walut obcych** załączonej do instrukcji zmieniono kursy w związku z zaszytymi zmianami parytetów walut obcych (na skutek reformy walutowej w Bułgarii i Rumunii oraz dewaluacji w Jugosławii).

Zarządzenie weszło w życie z dniem podpisania.

Wyciągi z pism Departamentów Kredytów

Realizowanie należności przez zakłady żywienia zbiorowego

Po uzgodnieniu sprawy z Wydziałem Techniki Bankowej podaje się co następuje:

Należności zakładów żywienia zbiorowego jako punktów sprzedaży detalicznej za wydane posiłki powinny być w zasadzie realizowane natychmiast gotówką. Przyjmując zamówienia na posiłki zbiorowe (jak np. wyżywienie kursantów, obiady zbiorowe z okazji zjazdów itp.) powyższe jednostki powinny zawierać umowy z zamawiającymi, które przewidywałyby zapłatę za wydane posiłki czekiem rozrachunkowym — natychmiast po przedłożeniu odnośnej faktury. Faktury takie powinny być sporządzane przez zakłady żywienia zbiorowego i przedstawiane do zapłaty najdalej w następnym dniu po wykonaniu zamówienia.

W przypadku powstania należności np. z tytułu wynajmu sal, należności te powinny być realizowane natychmiast z chwilą potwierdzenia przyjęcia odnośnych zamówień.

W związku z powyższym wyjaśnić się, że oddziały nie powinny wyrażać zgody na realizowanie należności z powyższych tytułów w trybie inkasa bankowego.
HU/HW — 1583, Warszawa, dnia 16.9. 1952 r.

Fundusze własne w obrocie spółdzielni spóżywców zrzeszonych w ZSS

W związku z sygnalizowanymi w ostatnim czasie wątpliwościami przez niektóre oddziały wojewódzkie odnośnie wyliczania funduszy własnych w obrocie spółdzielni spóżywców zrzeszonych w ZSS wyjaśnia się, co następuje:

1. W spółdzielniach spóżywców zrzeszonych w ZSS pod pojęciem funduszy własnych w obrocie należy rozumieć zarówno faktyczne fundusze własne w obrocie, jak również fundusze obce które ze względu na swój charakter pozostają w spółdzielniach przez dłuższe okresy czasu.

Wyliczenie funduszy własnych w obrocie spółdzielni na datę sporządzenia bilansu przedstawia się następująco:

- a. dodaje się następujące grupy (poz.) pasywów bilansu:
 - Fundusze własne (gr. I k. 080, 081),
 - Umorzenie środków trwałych (gr. II k. 07),
 - Zwiększenie funduszy własnych (gr. III k. 086),
 - Kredyty na roboty kapitalne (k. 175, 179),
 - Fundusz amortyzacyjny (k. 185),
 - Zysk (gr. VI k. 08900, 08950),
- b. dodaje się następujące grupy (pozycje aktywów bilansu):
 - Środki trwałe (gr. I),
 - Środki oddane (gr. II),
 - Zmniejszenie funduszy własnych (gr. III, k. 087),
 - Rachunki bankowe: inwestycji i kapitalnych remontów (k. 1041, 1042),
 - Strata (gr. VI k. 08905, 08955).

Różnica pomiędzy sumą pasywów i aktywów wymienionych w pkt. a i b stanowi fundusz własny w obrocie danej spółdzielni na datę sporządzenia bilansu.

W przypadkach występowania średnioterminowych zobowiązań lub należności wynikających z przejęcia, względnie odstąpienia majątku trwałego na warunkach

przewidzianych w odnośnych zarządzeniach, kwoty tych należności, względnie zobowiązań powinny być odpowiednio uwzględnione przy obliczaniu funduszu własnego w obrocie, a mianowicie: zobowiązania takie powinny zwiększać fundusz, a należności zmniejszać.

W bilansach spółdzielni za III kw. br. będą już zamieszczone specjalne konta — w aktywach „należności średnioterminowe za przekazany majątek trwały” oraz w pasywach „zobowiązania średnioterminowe za przyjęty majątek trwały”, wykazujące takie należności i zobowiązania.

Podobnie omawiany fundusz powinien być pomniejszony o wartość papierów wartościowych, reprezentujących długoterminowe pożyczki (np. PPOK).

Zwraca się uwagę, że zamieszczenie we wzorach bilansów dla spółdzielni spóżywców symbolu „178” zamiast „179” dla konta kredytu z funduszu inwestycyjnego na roboty kapitalne — jest błędem drukarskim.

2. Jeśli chodzi natomiast o przewidywany fundusz własny w obrocie na ultimo kwartału bieżącego lub planowanego, to fundusz wyliczony w sposób wyżej podany w pkt. 1 — należy pomniejszyć o przypadające do odprowadzenia, a nie odprowadzone kwoty za rok ubiegły i okres objęty bilansem oraz kwoty przypadające do odprowadzenia w okresie planowanym, a powiększyć o 10% zysku kwartału bieżącego lub planowanego oraz środki, które przedsiębiorstwo powinno otrzymać w kwartale bieżącym lub planowanym.

3. W oświadczeniach C—1 należy przyjmować fundusze własne w obrocie wyliczone na podstawie bilansu, jaki oddział posiada za ostatni kwartał, powiększone o środki otrzymane po sporządzeniu tego bilansu oraz 10% zysku planowanego na dany okres, a pomniejszone o środki faktycznie oddane po sporządzeniu tego bilansu.

Jako „środki otrzymane” należy rozumieć w spółdzielniach: pożyczki i dotacje otrzymane z funduszu wyównawczego strat (względnienie innych źródeł) oraz wpłaty udziałów i wpisowego przez członków spółdzielni. Pożyczki, względnie dotacje z funduszu inwestycyjnego również mogą być potraktowane jako „środki otrzymane”, ale tylko w tym przypadku, gdy przeznaczone są wyłącznie na zrealizowanie środków obrotowych zamierzonych w ubiegłych okresach w robotach kapitalnych.

Do „środków oddanych” należy w spółdzielniach zaliczać: zaliczki na połatek dochodowy, przelewy części zysku na fundusze scentralizowane (fundusz wyównawczy strat, fundusz inwestycyjny, fundusz szkolenia kadry), odpisy na fundusze specjalnego przeznaczenia, spłaty pożyczek z funduszu wyównawczego strat oraz uciąży zwroczone członkom spółdzielni.

Dane te oddział powinien otrzymać od poszczególnych spółdzielni.

Powyższy sposób wyliczenia funduszy własnych w obrocie został uzgodniony ze związkiem spółdzielni spóżywców.

Jednocześnie zwraca się uwagę, że przepisy P. O. 171/52, pkt. 11/1 lit. d. nie na zastosowania do spółdzielni spóżywców zrzeszonych w ZSS, ponieważ w spółdzielniach tych zgodnie z ich JPK na r. 1952 wynik działalności figuruje na odpowiednim koncie (0890 lub 0895), aż do chwili, kiedy walne zgromadzenie człon-

ków spółdzielni poweźmie, zgodnie ze statutem, uchwa-
lę co do podziału zysku lub pokrycia straty.

Powyższe wytyczne dotyczące wyliczania fundusów
własnych w obrocie spółdzielni zrzeszonych w ZSS uję-
te zostaną w przepisach szczegółowych dla przedsię-
biorstw handlowych na r. 1952.

HU/HW — 1952, Warszawa, dnia 13.9. 1952 r.

**Podawanie zapasów towarów w granicach ustalonej
rotacji**

Wyjaśnia się — odnośnie jednostek objętych próbnym
finansowaniem kredytem na obrót towarowy, że przy
badaniu oświadczeń o stanie wartości normowanych
środków (wzór C—1) i przy sporządzaniu sprawozdań
z bieżącej kontroli stanu finansowego należy uwzględ-
niać zapas w granicach ustalonej rotacji według mie-
sięcznego planu operatywnego na dany miesiąc.

Natomiast we wnioskach do planu kredytowego w
rub. 4 i 6 części I — 'poz. 4, 10 i 16 oraz w części II,

poz. 7 powinien być podany zapas w granicach usta-
lonej rotacji według miesięcznego planu operatywnego
na ostatni miesiąc danego kwartału.

HU/HW — 2492, Warszawa, dnia 11.9. 1952 r.

Finansowanie kosztów wyładunku

W sprawozdaniu z bieżącej kontroli stanu finanso-
wego okręgowego przedsiębiorstwa handlu opałem wy-
kazany został uruchomiony temu przedsiębiorstwu kre-
dyt na nadzwyczajne potrzeby, przy czym w wyjaśni-
eniu podano, że został on udzielony na pokrycie kosz-
tów wyładunku.

Ponieważ w przedsiębiorstwach handlowych do gru-
py towarów zalicza się również koszty obciążające za-
pasy towarów — wyjaśnienie się, że przedsiębiorstwo
handlu opałem niewłaściwie korzystało z kredytu na
nadzwyczajne potrzeby na pokrycie wspomnianych
kosztów i właściwy jest tu kredyt na towary.
HU/HW — 6092, Warszawa, dnia 13.9. 1952 r.

DZIAŁ racjonalizacji

Komunikaty Głównej Komisji Projektów Usprawnienia Administracji przy Centrali NBP

Pełne wykorzystanie dziennika maszynowego

W oddziałach w których księguje się na rachunkach
bankowych systemem zmechanizowanym, przy użyciu
maszyn wielolicznikowych wypełnia się maszynowo
przez przebitkę karte kontową, wyciąg i dziennik ma-
szynowy. Dziennik ten wypełniany był jednostronnie.

OB. BASIŃSKI TADEUSZ — pracownik IV Oddziału
Mięjskiego w Łodzi zauważył, że wykorzystywane mo-
gą być obydwie strony dziennika maszynowego wsku-
tek czego uzyska się oszczędności w zużyciu papieru,
np. IV O/M Łódź — ca 1800 m w stosunku rocznym.

System ten może być stosowany tylko w tych od-
działach, w których wyszukiwanie błędów przez punkto-
wanie pozycji zdarza się stosunkowo rzadko.

Za pomysł ten (projekt nr rej. 167/52) ob. Basiński
wyróżniony został przez Centralną Komisję Usprawnie-
nia Administracji Publicznej przy Prezesie Rady Mini-
strów w formie podziękowania, które zostało odnoto-
wane w jego aktach osobowych.

**Ujednolicenie sposobu prowadzenia ewidencji stanów
rachunków bankowych przedsiębiorstw**

Zarządzeniem Prezesa Banku nr 22/52 nałożony został
na oddziały obowiązek zaprowadzenia ewidencji przed-

siębiorstw, podlegających obowiązkowi uzgadniania
stanów rachunków bankowych, w której to ewidencji
będą oddziały rejestrować fakt uzgodnienia stanu ra-
chunku.

W wymienionym ZP podano tylko nazwy rubryk, ja-
kie powinny być uwzględnione w tej ewidencji tj. liczbę
porządkową, nazwę przedsiębiorstwa, numer rachun-
ku i datę uzgodnienia, natomiast arkusz ewidencji jest
opracowywany przez oddziały we własnym zakresie.

Uzgodnienie wszystkich sald rachunków bankowych
jednego przedsiębiorstwa zajmuje dużo czasu osobie za-
łatwiającej tę czynność, gdyż musi ona przetrzącać
wszystkie karty kantowe z poprzedniego kwartału któ-
re układane są według dat.

Celem skrócenia czasu używanego przy uzgadnianiu
stanu rachunków OB. OGRODZIŃSKA BOŻENNA, pra-
cownik oddziału w Piotrkowie Trybunalskim zapropono-
wała a prowadzenie podręcznej ewidencji przy pomo-
cy opracowanego przez nią i podanego poniżej wzoru
arkusza.

EWIDENCJA STANÓW RACHUNKÓW BANKOWYCH PRZEDSIĘBIORSTW
za kwartał 1952 r.

Nr konta	Nazwa przedsiębiorstwa	Rachunki bankowe przedsiębiorstw							Data uzgodnienia stanów
		110	112	145	550/690	200	210	213	
ilość rubryk ustala się według potrzeb oddziału									

Na ultimo kwartału powinno się przynosić na arkusz
ewidencyjny — w kolejności według numerów kont —
stany rachunków posiadanych przez przedsiębiorstwa w
oddziale.

Czynność ta powinna zajmować stosunkowo niewiele
czasu w porównaniu z pracą związaną z uzgodnieniem
stanów rachunków na podstawie wyciągów. Kwestia
uzgodnienia stanu rachunków ogranicza się li tylko do

odhaczania sum na arkuszu z sumami podanymi przez przedsiębiorstwo.

Na wniosek Głównej Komisji — Centralna Komisja UAP nagrodziła ob. Ogrodzińska Bożenne za zgłoszony projekt (nr rej. 136/52) książką „Pan Tadeusz”.

PRZYJĘTE PRZEZ GŁÓWNA KOMISJĘ PROJEKTÓW USPRAWNIEŃ ADMINISTRACJI I WYRÓŻNIONE PRZEZ CENTRALNĄ KOMISJĘ USPRAWNIEŃ ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ PRZEZ PREZESIE RADY MINISTRÓW PROJEKTY RACJONALIZATORSKIE ZGŁOSZONE PRZEZ PRACOWNIKÓW NBP.

OB. WARZECHA FRANCISZEK, — pracownik oddziału w Niemodlinie, otrzymał nagrodę w postaci książki pt. „Wyzwolenie” za projekt nr rej. 39/52, dotyczący maszynowego księgowania w dziale Obsługi Budżetu Państwa.

Ob. Warzecha zwrócił uwagę na możliwość wykorzystania maszyn księgujących typu „Rheinmetall” z ruchomą karetką w księgowości budżetowej.

Mimo, iż szczegółów zaproponowanego systemu księgowania różnią się w pewnym stopniu od rozwiązań opracowanych w tym samym czasie przez Wydział Organizacyjny w przepisach dotyczących posługiwania się maszynami, tego typu, inicjatywa ob. Warzechy uznana została za jednoczesną z koncepcją jednostki organizacyjnej Centrali NBP.

OB. ZAORSKI STANISŁAW — pracownik oddziału w Chełmży został nagrodzony kwotą zł 100.— za projekt nr rej. 122/52 dotyczący jednorazowej kompensaty zobowiązań i należności inkasowych.

Ob. Zaorski wysunął propozycję zmiany przepisów zawartych w piśmie okólnym L. 55/52 w kierunku obniżenia sumy należności z portfeli B i C o odpowiedni procent podatku obrotowego. Odnosić się to miało do przedsiębiorstw tych branż w których podatek obrotowy jest płatny bezpośrednio przy zainkasowaniu żądań zapłaty. W stosunku do przedsiębiorstw pozostałych branż obniżenie sumy należności inkasowych z portfeli B i C o sumę podatku obrotowego powinno być nastąpić przy ustalaniu limitu zobowiązań inkasowych przeznaczonych do wykupienia w ramach akcji kompensacyjnej.

Mysł projektodawcy zbiegła się z wydaniem pisma okólnego L. 64/52, które upoważniło oddziały do nie potrącania — w uzasadnionych przypadkach — podatku obrotowego, przy czym była ona wyrazem dbałości o stosowanie lepszych metod pracy w Banku.

OB. PALCZYŃSKI TADEUSZ — pracownik oddziału wojewódzkiego we Wrocławiu został nagrodzony kwotą zł 300.— za projekt nr rej. 427/51, dotyczący zmiany formularza nr 4853 w sprawie kontroli zamknięć skarbcowych.

Zastosowanie projektu ob. Palczyńskiego przyniosło poważne korzyści materialne oraz zmniejszyło zdarzenia się pomyłek powodujących przeprowadzanie zmian zamknięć.

OB. KOKOSZKO ANNA — pracownik oddziału w Siedlcach, została nagrodzona kwotą zł 150.— za projekt nr rej. 118/52 dotyczący uzupełnienia formularza nr. 5753.

Ob. Kokoszko zaproponowała uzupełnienie F-5753 p. n. „arkusz kontrolny wykonania planu funduszu plac w roku 1952” dodatkową rubryką przeznaczoną do bieżącego notowania odchyłań względnych i bezwzględnych. W rubryce tej rejestracja wymienionych odchyłań prowadzona byłaby systemem drabinkowym.

Propozycje ob. Kokoszko spotkały się z aprobatą kompetentnego wydziału, który polecił wprowadzenie odpowiedniej rubryki do wymienionego formularza.

Realizacja zgłoszonego usprawnienia pozwoli na prowadzenie dokładnej i bieżącej kontroli wypłat spóźnionych, bieżącej analizy przekroczeń oraz przyspiesza pracę związaną z kontrolą odcinka objętego planowaniem kasowym.

OB. OB. BOGDZIEWICZ JÓZEF, STASZAK HIERONIM I SZUMSKI ZYGMUNT — pracownicy II oddziału miejskiego w Bydgoszczy, otrzymali nagrody w postaci książek pt. „Wspomnienia z Pola Walki” za wspólnie zgłoszony projekt nr. rej. 189/52 dotyczący pełniejszego

wykorzystania maszyn — adresarek typu „Adrema”.

Mając na uwadze względy oszczędnościowe wyżej wymienieni projektodawcy zaproponowali wykorzystanie maszyn - adresarek typu „Adrema” do sporządzania krótkich pism o treści schematycznej.

Pełne wykorzystanie przez jednostki operacyjne Banku wspomnianych maszyn-adresarek przyczyni się do zmniejszenia kosztów związanych ze sporządzaniem tego rodzaju pism na maszynach do pisania.

OB. KRÓLICKI ZBIGNIEW — pracownik II oddziału miejskiego w Bydgoszczy, otrzymał nagrodę w postaci książki pt. „Wspomnienia z Pola Walki” za projekt nr. rej. 169/52, dotyczący uzupełnienia odwrotnej strony formularza żądań zapłaty nadrukiem służącym do zaznaczania częściowych wykupów faktur.

Ob. Królicki mając na uwadze stratę czasu referentów zmuszonych do odrębnego sporządzania rubryk na odwrotnych stronach formularzy „żądań zapłaty” (według wzoru podanego w IS Dz. IV/D § 37) zaproponował zamieszczenie na nich nadruku.

Ponieważ odsetek inkas wykupionych częściowo jest stosunkowo niewielki w porównaniu z ogólną ilością składanych żądań zapłaty, zaś koszty nadruku mogłyby przekroczyć — w przypadku przyjęcia projektu w formie wnioskowanej — wartość uzyskanych oszczędności, realizacja projektu nastąpi w formie zmodyfikowanej tzn. że oddziały operacyjne upoważnione będą do zaopatrzenia się w odpowiednie stemple zawierające rubryki według wzoru podanego w IS Dz. IV/D.

OB. ŻYLANKA DOROTA — pracownik oddziału wojewódzkiego w Katowicach, została nagrodzona kwotą zł 300.— za projekt nr. rej. 451/51, dotyczący ujednoczenia wzoru formularza nr 4689.

Stosując dowolną interpretację zarządzenia Prezesa nr 38/51 oddziały podawały rozbić miesięcznego rozliczenia kasy uczestników planowania kasowego używając w tym celu 5-ciu formularzy nr. 4689, albo też sporządzając je we własnym zakresie na maszynie na 5-ciu oddzielnych połówkach arkusza zwykłego papieru.

Tego rodzaju tryb postępowania powodował nadmierne zużycie tak formularzy nr. 4689, jak i zwykłego papieru.

Ob. Żyłanka zaproponowała wprowadzenie jednolitego wzoru formularza zestawienia miesięcznych rozliczeń kasy uczestników planowania kasowego. Propozycje zawarte w projekcie znalazły wyraz w PO L. 127/52 Dz. IV/H/S z dnia 22 kwietnia 1952 r.

OB. BRODZKI ARTUR — pracownik oddziału w Czechowicach, otrzymał nagrodę w postaci książki p. t. „Film Radziecki” za zgłoszony projekt nr. rej. 598/51, dotyczący protokołu kontroli kasy placówki handlu uspołecznionego.

Przepisy zawarte w Instrukcji Służbowej Dz. IV/A wskazywały na momenty które należy uwzględnić przy sporządzaniu protokołu z kontroli stanu kasy placówki handlu uspołecznionego, natomiast szczegółowy wzór opracowania takiego protokołu nie został podany. W związku z powyższym istniała pewna dowolność w ujęciu wspomnianego protokołu.

Obywatel Brodzki zaprojektował wzór formularza, który — po rozpracowaniu przez kompetentny wydział — zamieszczony został w projekcie przepisów dla uczestników obrotu bezgotówkowego.

Wprowadzenie jednolitego wzoru w znacznym stopniu ułatwi pracę przy sporządzaniu protokołów przeprowadzenia kontroli wymienionych kas, a ponadto da gwarancję, że wszystkie niezbędne dane zostaną w protokole tym ujęte.

OB. ORMIŃSKI ALBIN — pracownik oddziału wojewódzkiego w Bydgoszczy, otrzymał nagrodę w postaci książki p. t. „Rada Perejasławska” za projekt nr. rej. 630/51 dotyczący wzoru formularza „plan rozładowania zapasów”.

W myśl zarządzenia Prezesa nr 84/51, pkt. 3, materialem na podstawie którego mógł być udzielony kredyt na nadzwyczajne potrzeby, był plan rozładowania zapasów. W zarządzeniu tym podane zostały wytyczne do sporządzania samego planu, nie ujęto natomiast treści tych wytycznych w formę schematyczną. Powodo-

wało to dowolność interpretowania zagadnienia przez poszczególne przedsiębiorstwa.

Obywatel Ormiński opracował wzór formularza p. t. „plan rozładowania zapasów”, według którego przedsiębiorstwa będą mogły składać w oddziałach wnioski o udzielenie kredytu.

Upowszechnienie zaprojektowanego jednolitego wzoru przyczyni się niewątpliwie do usprawnienia współpracy przedsiębiorstw z oddziałami NBP.

OB. PYTEL PAWEŁ — pracownik oddziału w Świeciu n/Wisłą, nagrodzony został kwotą zł 150.— za projekt nr. rej. 65/52 dotyczący „wyciągu” z Instrukcji Służbowej Dz. VI na rok 1952 dla klientów NBP.

„Wyciąg” z IS Dz. VI dla klientów NBP drukowany był na formacie A4 i zawierał ogólne wytyczne dla przedsiębiorstw.

Ob. Pytel zaproponował wprowadzenie następujących zmian do „wyciągu”:

- 1) wydanie „wyciągu” w formie broszury formatu A6,
- 2) uzupełnienie treści odpowiednimi numerami kont bilansowych JPKB,
- 3) zamieszczenie na ostatniej stronie broszury formularza pokwitowania odbioru instrukcji, które to pokwitowanie (po podpisaniu) przedsiębiorstwo winno zwrócić Bankowi.

Projekt został zrealizowany w formie proponowanej przez autora. Realizacja jego umożliwiła przedsiębiorstwom właściwe stosowanie obowiązujących przepisów w zakresie kontroli i kredytowania.

OB. OB. RAKOWSKI JÓZEF i WAWRYNKIEWICZ ADAM — pracownicy oddziału Warszawa — Mokotów, otrzymali nagrody w postaci książek p. t. „Józef Stalin” i „Wyzwolenie” za wspólnie opracowany projekt nr. rej. 239/52, dotyczący przyspieszenia trybu rozliczeń między oddziałami miejskimi.

Wymienieni powyżej pracownicy wysunęli propozycję niezwłocznego przesyłania do właściwych oddziałów miejskich (tj. między godziną 11-tą a 12-tą danego dnia) gotowych awizów, w celu umożliwienia im natychmiastowego dokonania księgowania na rachunkach zleceniobiorców.

Rozpowszechnienie stosowania podanej przez projektodawców metody pracy przyczyni się do usprawnienia sposobu rozliczeń między oddziałami miejskimi a tym samym będzie znacznym osiągnięciem na odcinku walki o przyspieszenie rotacji środków obrotowych.

OB. ZAGÓRSKI KAROL — pracownik Departamentu Zagranicznego, otrzymał nagrodę w postaci książki p. t. „Wyzwolenie” za projekt nr. rej. 130/52 dotyczący organizacji poczty wewnętrznej.

Ob. Zagórski zaproponował utworzenie w Departamencie Zagranicznym centralnego punktu rozdzielczego korespondencji oraz tzw. punktów pocztowych, do obowiązków których należałoby: odbiór i ekspedycja pocz-

ty, dopilnowanie zgodnego z przepisami wykonywania tych czynności, wreszcie rozdział poczty w ramach obsługiwanej komórki.

Zrealizowanie projektu pozwoliło na osiągnięcie poważnych korzyści, które dadzą się ująć w niżej przytoczonych trzech punktach:

1. przyspieszenie obiegu dokumentów w obrocie wewnętrznym,
2. ogólne podniesienie dyscypliny pracy,
3. zwolnienie czterech etatów osobowych.

OB. KAMIŃSKI BOHDAN — pracownik III oddziału miejskiego w Bydgoszczy, otrzymał nagrodę w postaci książki p. t. „Polska Ludowa i Jej Młodzież” za projekt nr. rej. 146/52, dotyczący sposobu oznaczania pism terminowych.

Przeważająca ilość pism — kierowanych do kontrolowanych przedsiębiorstw — zawiera ściśle określone terminy ich załatwienia. Pisma takie opatrywane były jedynie symbolem „Termin”.

Ob. Kamiński zaproponował, aby wymieniony symbol uzupełnić datą terminu, jaki został przedsiębiorstwu wyznaczony w celu załatwienia danej sprawy, np. Termin: 12.3. 52. W przypadkach podania przez oddział w jednym piśmie kilku terminów, należy, obok symbolu „Termin” wypisać datę najwcześniejszą a terminy dalsze zamieszczać pod znakiem sprawy. Termin załatwienia sprawy powinien być ponadto podkreślony czerwonym ołówkiem.

Stosowanie omawianego projektu przyczyni się do bardziej harmonijnej współpracy klientów Banku z oddziałami.

RUCH RACJONALIZATORSKI W NARODOWYM BANKU POLSKIM W CZERWCU, LIPCU I SIERPNIU 1952 R.

W ciągu czerwca, lipca i sierpnia br. do sekretariatu głównej komisji wpłynęło 169 nowych projektów usprawnieniowych (od nr. rej. 258/52 do nr. rej. 426/52).

W okresie sprawozdawczym główna komisja odbyła 16 posiedzeń, na których rozpatrzono łącznie 218 projektów.

Spśród tej liczby 48 projektów zakwalifikowanych zostało do wyróżnienia w formie nagród pieniężnych i książkowych.

W dwudziestu czterech przypadkach główna komisja wyraziła projektodawcom podziękowanie.

98 projektów nie przyjęto, ponieważ nie wnosiły one żadnej nowej myśli względnie realizacja ich byłaby zbyt kosztowna w stosunku do osiągniętych na danym odcinku korzyści.

48 projektów przekazanych zostało do dalszego załatwienia w związku z koniecznością przeprowadzenia uzupełniających badań.

Tematyka nadestawnych projektów wygląda następująco:

Dział	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
ilość projektów	36	4	5	74	2	37	6	—	—	5

B I B L I O G R A F I A

Bibliografia prac omawiających wytyczne VII Plenum KC PZPR

(c. d.) *).

MARKSIZM-LENINIZM

TEMKIN G. — Zagadnienie spójni między miastem i wsią w jedenastym i dwunastym tomie Dzieł J. Stalina. Nowe Drogi, 1952, nr 9. str. 127—139.

*) Tematykę ograniczono do zagadnień związanych z działalnością NBP. Bibliografia opracowana na podstawie księgozbioru Biblioteki Centralnej NBP.

APARAT FINANSOWY

FRONCZAK W. — Zadania Banku Rolnego w świetle referatu Prezydenta Bieruła na VII Plenum KC PZPR. Wiadomości Banku Rolnego, 1952, nr 9, str. 3—6.

ZADANIA GKS na tle uchwał VII Plenum KC PZPR. Poradnik — Informator GKS, 1952, nr 9, str. 2—7.

PRODUKCJA

Rezerwy produkcyjne przemysłu włókienniczego. — Przemysł Włókienniczy, 1952, nr 9, str. 257—260.

(Wskazania VII Plenum KC PZPR dla przemysłu i analiza zadań wynikających z tych wskazań w zakresie wzrostu wydajności pracy w oparciu o normy techniczne — opracowania planu usprawnień organizacyjno-technicznych — wykorzystania zasobów produkcyjnych i techniki — zorganizowania właściwych form i zasad pracy).

Ogólnokrajowa narada w sprawie oszczędności paliw zorganizowana przez Naczelną Organizację Techniczną, Centralną Radę Związków Zawodowych i Państwową Radę Energetyczną, Warszawa, 3.VII. 1952 r. Przegląd Techniczny, 1952, nr 9.

(W treści numeru: ...Walka o oszczędność węgla w przemyśle i transporcie. Minister Eugeniusz Szyr — Wnioski przyjęte na ogólnokrajowej naradzie za temat oszczędności paliw w dniu 3.VII. 1952 r. — Ogólnokrajowa narada poświęcona oszczędności węgla i jej wyniki. Bolesław Witwiński — O pełne wykorzystanie mocy produkcyjnej zakładów pracy. Jan Porębski — Przedłużenie życia maszyn. Jan Waclaw Czarnowski).

HORTYŃSKI S. — Planowanie racjonalizacji i wynalazczości a postęp techniczny. Życie Gospodarcze, 1951, nr 19 str. 1041 — 1043.

Usprawnijmy zarządzanie w myśl wytycznych VII Plenum KC PZPR. Ekonomika i Organizacja Pracy, 1952, nr 9.

(Redakcja zamieszcza dalsze materiały z zakresu organizacji i techniki zarządzania — w celu podniesienia, drogą wymiany doświadczeń, na wyższy poziom metod kierownictwa zgodnie ze wskazaniem VII Plenum).

GRZYMKOWSKI R. — Aktualne zagadnienia zatrudnienia w świetle wytycznych VII Plenum KC PZPR. Życie Gospodarcze, 1952, nr 19, str. 1029 — 1033.

(Omówienie na materiale praktycznym następujących zagadnień: walki z wszelkimi formami marnotrawstwa siły roboczej oraz obowiązku pełnego wykorzystania już zatrudnionej załogi, — walka z płynnością siły roboczej — podstaw planowego dopływu siły roboczej do produkcji — przygotowania kadr).

ZŁOTNICKI G. — Więcej kobiet do produkcji. Życie Gospodarcze, 1952, nr 19, str. 1034 — 1036).

OSIPOW I. — Analiza statystyczna płynności kadr. Życie Gospodarcze, 1952, nr 19, str. 1037 — 1040. (Materiał opisowy i tabelaryczny).

SPÓŁDZIELCZOŚĆ

„...Spółdzielnia jako masowa organizacja, głównie chłopska, łączy Partię z masami chłopów przede wszystkim w zakresie gospodarczym, w zakresie wciągania chłopstwa do budownictwa socjalistycznego...”.

J. Stalin. Zagadnienia Leninizmu.

Zadania spółdzielczości w świetle VII Plenum:

JAŃCZYK T. — Zadania spółdzielczości zaopatrzenia i zbytu w świetle wskazań VII Plenum KC PZPR. — Rolnik Spółdzielca, 1952, nr 16 — 17, str. 4 — 20.

(Artykuł powyższy stanowi treść referatu wygłoszonego na naradzie krajowej w dniu 10/7/1952 w W-wie; zostały w nim omówione zadania spółdzielczości zaopatrzenia i zbytu nakreślone przez V Plenum KC Partii i pogłębione na VII Plenum KC).

KRETKOWSKI J. D. — Bieżące zadania organizacji skupu i kontraktacji. — Życie Gospodarcze, 1952, nr 18, str. 985 — 988.

(Dynamika rozwojowa skupu na przestrzeni 1949 — 1951 (szkicowy materiał tabelaryczny) — zadania spółdzielczości CRS w świetle wytycznych Partii).

Porównaj Gazeta Handlowa 1952 Nr 72 — „Wczoraj i dziś spółdzielczości polskiej”.

MARECKI J. — Przez dobre zaopatrzenie wsi do wzrostu produkcji rolnej. — Życie Gospodarcze, 1952, nr 18, str. 981 — 985.

(Artykuł wiceprezesa GRS daje obraz osiągnięć aparatu zaopatrzeniowego oraz zadań, jakie ma do wykonania ten aparat w umocnieniu spójni między miastem i wsią).

Spójnia między miastem a wsią. — Dok. P.

(„Dwie strony polityki planowego oddziaływania w umacnianiu spójni miasta i wsi” — artykuł o rozszerzaniu bazy zasadniczej — zakupów i sprzedaży przez handel socjalistyczny oraz bazy pomocniczej — bezpośredniego wiązania producenta w konsumentem. — Gazeta Handlowa, 1952, nr 68).

Spółdzielczość gminna. — Dok. P.

(„O udział mas chłopskich w kierowaniu spółdzielczością wiejską” — artykuł o projektach zmian statutowych GS-ów. — Gazeta Białostocka z 22/8/52).

(Dwie strony polityki planowego oddziaływania w umacnianiu „Spójni miasta i wsi” — artykuł o rozszerzaniu bazy zasadniczej — zakupów i sprzedaży przez handel socjalistyczny oraz bazy pomocniczej — bezpośredniego wiązania producenta z konsumentem. Gazeta Handlowa, 1952, nr 68).

„O udział mas chłopskich w kierowaniu spółdzielczością wiejską” — artykuł o projektach zmian statutowych GS-ów. Gazeta Białostocka z 28.8. 52).

PRZEMÓWIENIE WICEPREMIERA GEDEGO. „Kongres Spółdzielczości Zaopatrzenia i Skupu — poważnym czynnikiem umacniania spójni miasta ze wsią” na I Kongresie Spółdzielczości Zaopatrzenia i Skupu. Trybuna Ludu z 25.8. 52, por. n-ry z 27 i 28.8. 52.

SOBIESZCZAŃSKI J. — Po obradach Pierwszego Kongresu Spółdzielczości Zaopatrzenia i Skupu. Rada Narodowa, 1952, nr 17, str. 18 — 21.

KRETKOWSKI J. — Rola samorządu w spółdzielczości zaopatrzenia i skupu. Życie Gospodarcze, 1952 nr 19, str. 1114 — 6.

(W nawiązaniu do uchwalonych na I Kongresie Zaopatrzenia i Skupu nowego statutu i zasadniczych wytycznych do statutów niższych ogniw pionu spółdzielczego, autor omawia dorobek i doświadczenia zdobyte w czasie przeszło 4-letniej działalności CRS i gminnych spółdzielni).

Dorobek i zadania spółdzielczości spóżywców — artykuł wiceprezesa Zarz. Gł. ZSS, Jana Żerkowskiego. Gazeta Handlowa, 1952, nr 72.

(Sieć spółdzielni, udział spółdzielczości w zaopatrzeniu miast).

Rozwój skupu i kontraktacji wiąże chłopca z gospodarką planową, wzmacnia regulującą rolę państwa, pogłębia sojusz robotniczo-chłopski. — Gazeta Handlowa, 1952, nr 70, str. 2 (por. i in. materiały z tego numeru dotyczące obrad I Kongresu Spółdzielczości).

Aparat finansowo-księgowy a zadania spółdzielczości:

Finansowanie Spółdzielni Samopomocy Chłopskiej w NBP. — Poradnik Rachmistrza i Planisty, 1952, nr 3, str. 6 — 8.

TARKOWA J. — Planowanie i finansowanie jednostek budżetowych CRS i spółdzielni. — Poradnik Rachmistrza i Planisty, 1952, dod. 16 — 17, str. 3 — 6.

(Jednostki administracyjne i działalność organizacyjno-koordynacyjna PZGS — finansowanie jednostek

administracyjnych CRS — finansowanie działalności organizacyjno-koordynacyjnych PZGS).

ZMORA W. — Finansowanie spółdzielni pracujących ze stratami. — Poradnik Rachmistrza i Planisty, 1952, dod. 12, str. 11 — 12.

BÓJSKI W. — Znaczenie bieżącego księgowania dla planowania finansowego. — Poradnik Rachmistrza i Planisty, 1952, dod. 16 — 17, str. 1 — 2.

(Temat dotyczy księgowości gminnych spółdzielni i PZGS — por. dod. 12, str. 1 — 4; art. Bogacki W. Walka o bieżącą księgowość i terminową sprawozdawczość w gminnych spółdzielniach i w PZGS).

KIELAN F. — Analiza zadłużeń i likwidacja zbędnych sald. — Poradnik Rachmistrza i Planisty, 1952, dod. 12, str. 9 — 10.

(Temat dotyczy księgowości spółdzielni).

Obrót handlowy PZZ, PZGS:

BUDRYS Z. — Właściwe rejonizowanie normatywu zapasów towarowych. — Poradnik Rachmistrza i Planisty, 1952, dod. 16 — 17, str. 11 — 13.

(Sprawa właściwego ustalania normatywów zapasów towarowych dla poszczególnych placówek GS).

JASIŃSKI J. — Analiza kosztów obrotu handlowego. — Gospodarka Zbożowa, 1952, nr 8, str. 17 — 19.

(Autor daje analizę kosztów obrotu handlowego PZZ w r. 1951, omawiając najpierw wykonanie planu nakładów w klasie 4-ej, a następnie właściwe koszty obrotu handlowego w r. 1951. Materiał czysto sprawozdawczy z wytypowaniem okręgów realizujących swe plany gospodarcze przy najniższych kosztach).

KLIMEK Z. — Rotacja towarów w sieci handlowej CRS. — Poradnik Rachmistrza i Planisty, 1952, dod. 16 — 17, str. 9 — 11.

(Artykuł o charakterze dyskusyjnym zawiera w treści: uwagi ogólne o znaczeniu rotacji, jej definicję w ujęciu ekonomistów radzieckich, omówienie sposobu obliczania rotacji oraz wyliczanie średniego zapasu).

PERZYŃSKI W. — Źródła zdecentralizowane. — Życie Gospodarcze, 1952, nr 18, str. 988 — 992.

(Znaczenie aktywizacji źródeł towarowych zdecentralizowanych, tj. zasobów wyprodukowanych przez lokalne zakłady wytwórcze czy gospodarstwa rolne, w świetle dotychczasowej praktyki i wytycznych Partii).

SZENFELD M. — Zagadnienie obniżki kosztów w handlu uspołecznionym. — Finanse, 1952, nr 4, str. 36 — 43.

(Istota kosztów handlowych w gospodarce socjalistycznej w przeciwieństwie do gospodarki kapitalistycznej — podstawowe czynniki wpływające na kształtowanie się poziomu kosztów w handlu socjalistycznym — rezerwy obniżki kosztów handlowych).

